

A MAGYAR IPAR UTTÖRŐI

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZOK

A MAGYAR IPAROS-IFJUSÁG BUZDÍTÁSÁRA

IRTA

GELLÉRI MÓR

BUDAPEST

DOBROWSKY és FRANKE KIADÁSA

1887

A MAGYAR IPAR UTTÖRŐI

TREFORT ÁGOSTON

M. KIR. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER ÚRNAK,
A MAGYAR IPAR LELKES PÁRTFOGÓJÁNAK.

ELŐSZÓ.

Iparunk fejlődése ma már biztosabb nyomokon halad. A kísérletek és erőlködések keretéből már rég kiléptünk s bizonyos megállapodott, programmszerű fejlődés tör magának utat, mely a politikai és gazdasági viszonyok kedvezése esetén, a föltartóztatlan haladás ösvényének nevezhető. És ha ez uton előre haladunk, miután az 1885. évi országos általános kiállítás a hazai ipar fejlődésének első korszakát úgyiszólván berekesztette, egy pillanatra szükséges megállapodnunk, hogy visszatekintsünk a multba, az eddig megvívott küzdelmekre és eddig elért sikereinkre. A mi ezután történik, annak hű krónikása lesz a mindinkább fejlődő napisajtó és a szakirodalom. De a régiek érdemeit már ma is mohafődi s csak kegyeletes utánjárás, gondos kutatás után sikerült azok emlékéit a feledéstől megóvni, kik már akkor hírt és dicsőséget szereztek a magyar iparnak, mikor az erős és életképes magyar iparnak csak csirái voltak még meg.

Pedig a mai fejlődésben már szervezve látjuk az ipari szakoktatást is. A fiatal iparos-nemzedék ma kedvezőbb viszonyok között indul az iparos pályára. Nem anyagilag kecségtetőbbek e viszonyok, hanem társadalmilag. Jobbjaink elismerik az ipar fontos hivatását, a művelt iparosság helyzete a társadalomban ma sokkal

kedvezőbb. És elértük az időt, hogy ma már az iparos fogalma alatt nem csak a kérges tenyerű tipikus kézművest értik, hanem a művelt, képzett, a kor színvonalán álló s a legelőkelőbb osztályokkal egyenrangú, felvilágosodott polgárt. És mikor a fiatal iparos-nemzedék szervezett iskolákban képeztetik, vagy mikor kijárta inaskodása éveit, adjunk kezébe egy könyvet, melyből megismerje a magyar ipar érdemes úttörőit, hogy régi jeleseink buzdító példáján okúlva, a becsület, a tisztesség, a tökéletesedés terén igyekezzék fejlődni és haladni, hogy lelkesüljön az ipar fejlődésének nagy eszméjeért, hogy tanuljon a nehézségekkel megküzdeni, ismerje meg a kitartás jutalmát és barátkozzék meg azzal az eszmével, hogy nemcsak mint közönséges munkásnak kell robotmunkáját leróni, hanem gondolkoznia kell ipara természetéről, be kell hatolnia mestersége titkaiba, fejlesztenie kell iparát, tökéletesítenie önmagát s így, a kor színvonalára emelni mind a kettőt. És a nemes példák buzdítják a fiatal iparos-nemzedéket az alkotásokra, foglalkoztatják elméjét és fogékonyságát, teszik szívét a szépre, a nemesre és a jóra.

Ez a célja e műnek. És e céljánál fogva nemcsak a serdülő-, a zsenge fiatal iparosok kezébe való, habár első sorban arra van szánva, hogy az ipariskolai zárvizsgálatok alkalmával mint jutalomkönyv, a jobb és értelmesebb tanulók között kiosztassék; hanem arra is van szánva, hogy a haladottabb fiatalok, a mesterlegények, a munkások és az önálló fiatal iparosok is haszonnal forgassák. Végre pedig e műnek kétségtelenül ipartörténelmi fontossága is van, a mennyiben egyes iparágak meghonosítására és fejlesztésére nézve hasznos és alapos útmutatásokkal szolgál.

A „Magyar Ipar Úttörői“ e tendenciája mellett tehát első sorban figyelemmel kellett lenni a legrégibb úttörőkre, kiknek sorából sok jelesünk emelkedett ki és szerzett a magyar iparnak dicsőséget. Ezek iránt a

kegyeletes elismerés és hála is vezette e sorok íróját, ki évek óta rendszeresen gyűjti e műhöz az adatokat. Ha ezek mindemellett hézagosak és nem mindenben teljesek, ennek oka másban keresendő. Valóban a jó ügghöz méltó kitartással és a legmesszebb menő türelemmel kellett jeleseink mai utódjaihoz fordulni, azonban az ismételt felszólítás, a sokszori sürgetés is eredménytelen volt. Két út között volt tehát a választás, vagy régi jelentések, hírlapi közlemények s egyéb összegyűjtött adatok alapján kellett ideiglenes életrajzot adni, mint például Valeró-nál, vagy Zahn J. Györgynél, vagy pedig teljesen ki kellett hagynunk az illetőket, mint például budai Goldberger F. Sámuel, Spitzer Gerzsont, a kékfestőipar kiválóbb uttörőit, Neuschlosz Simont, a parketgyártás meghonosítóját, a n.-bosányi Smitt, bőrgyárosokat, stb. stb. Hogy a fiuk vagy unokák kegyelete nem terjedt annyira, hogy e jeles uttörők életrajzi adatait rendelkezésre bocsássák, azt föltenni nem szabad, s hogy e mű nemes intenczióit nem értették meg, azt föltenni nem lehet. Így tehát azt a reményt táplálhatjuk, hogy e hézagok egy második vagy harmadik kiadás alkalmával pótolhatók lesznek vagy hogy a hiányokat talán egy szerencsésebb kéznek fog sikerülni helyrehozni.

Másodszorban figyelemmel kellett lenni azokra, kik egy-egy fontosabb iparág meghonosítása, vagy mintaszerű ipartelepek berendezése által szereztek kiváló érdemeket. És itt már sokkal nehezebb volt a föladat. Élő emberekkel volt dolgunk élő emberek érdemeit kellett följegyezni, és pedig legtöbbnyire az illetők tudta nélkül. Lehet, hogy egyik-másik irányban ez élet-, vagy inkább jellemrajzok kifogás alá eshetnek. Ezzel szemben csak egy védekezésem van. Több mint másfél évtized óta szolgálom a hazai ipar ügyét és működésem folyamában megismerkedtem sok jeles iparossal, tanulmányoztam sok kiváló ipartelepét. Fokról-fokra láttam emelkedni a hazai ipart s közelről szemlélhettem iparosaink és ipartelepeink fejlődését, emelkedését. A sze-

mélyes érintkezés közben sok kiváló iparoshoz közelebb jutottam, s a jellemrajzok megírásánál a személyes tapasztalatok voltak az irányadók, de belejátszott itt-ott a rokonszenv és nagybecsülés is. Sok a dicséret, a mi itt-ott előfordul, de hiszen csak is oly férfiak kerülhettek e könyvbe, kik a föltétlen dicséretet és elismerést megérdemlik. S annál kimagaslóbb valamely uttörőnek az érdeme, ha az az ipar közérdekei iránt lelkesülő és elfogulatlan férfiak tiszteletét, rokonszenvét és nagybecsülését képes volt magának biztosítani. Véges emberi elmével tökéleteset nyújtani nem lehet s ha e rovatban is mutatkoznak hézagok, mentségemül csak az elvállalt földadat nagyságára, a leküzdendő akadályok sokaságára utalhatok. Tekintettel kellett lenni a nagy- és kisiparra, a fővárosra és a vidékre, sőt az erdélyi részekre is. Sok fölvételre kiszemelt iparos nem értette meg a mű tendenciáját s a mai világban, midőn az érdemek olcsó jutalmazására oly sok a vállalkozó, nem is lehetett bárkinek e műbe való besorozását forszirozni. A régi gárdával szemben kegyeletes kötelességeink voltak; a mai nemzedék kiválóbb uttörői, még mindig nem késtek el e műbe való beosztástól.

De bármennyi hiányos adat, bármily nagy hézag mutatkoznék is, ezeket kellő tapintattal és jóakarattal mind ki lehet pótolni. Sőt e pótlás érdekében volt éppen szükséges e műnek mielőbbi közreadása, mert maga e kötet legjobban fogja az érdekelt körökkel célját és tendenciáját megismertethetni s a mire ismételt sürgetés és untalan utánjárás nem volt képes, azt talán ki fogja eszközölni e műnek az illetők által való közelebbi megismerése.

Nem lehet célunk az ipart, mint közgazdasági tényezőt izolálni, sőt hivatásunk már a fiatal iparosnemzedéket hozzá szoktatni, hogy az ipar fejlesztésével szoros kapcsolatban állanak a kereskedelem és forgalom eszközei. Ezért kellett harmadsorban különös súlyt

fektetni a közgazdasági élet ama fontosabb tényezőinek bevonására, melyektől az ipari fejlődés sok tekintetben függ. A pénzügy, a biztosítás, a közlekedés és a kereskedelem kiválóbb uttörőinek bemutatása tehát nemcsak kiegészítő részét képezheti e műnek, hanem bizonyos hasznos és magasabb célzattal is bír. E magasabb szempontból osztottuk be végül az ipar szellemi munkásainak fejezetét, hogy már a fiatal iparos-nemzedék hozzászokjék méltányoló elismeréssel viseltetni azok iránt, a kik egész életük javát és tevékenységüket az ipar ügyének szentelték, a kiknek működéséhez e téren az eredmények hosszú láncolata fűződik. De éppen e rovatban sok jeles férfi működését kellett még figyelmen kívül hagyni, kik fiatalságuknál fogva csak később tarthatnak számot e gyűjteménybe való fölvételre. Ezek közé tartozik a hazai kereskedelmi s iparkamaráknak több kiváló titkársa.

Az ipari fejlődésnek hazánkban régóta hatalmas központját képezte az erdélyi részeknek a németajku iparosok által lakott vidéke. Méltányos tekintettel voltam erre, midőn Brassó és környéke kiválóbb uttörőit e gyűjteménybe fölvettem. Köszönetet kell e helyen Dück József ismert brassai iparosnak kifejeznem, ki e tekintetben szíves volt engem önzetlen készséggel támogatni. Sajnálom, hogy a Nagy-Szebenbe ugyan e tárgyban intézett fölkérésem még válaszra sem érdemesítettett.

Ha az élet- és jellemrajzok hatásosságára is sulyt fektetünk, lehetetlen volt figyelemmel nem lenni arra, hogy az egyhangu, sablónszerű életrajzok unalmasak, tehát céljukat nem közelítik meg és a mű hatását is gyöngítik. Különös figyelmet fordítottam tehát arra, hogy a szövegbe megglehetős változatosságot hozzak. Ezért egyes bevezetésekbe és befejezésekbe általános instruktív részleteket kellett beszöni; egyes életrajzok lehető egyszerűek, másokban az érdekesebb epizódokra van suly fektetve; egyesekben a jellemfestés domboro-

dik ki, másokban az illető által képviselt iparág fejlődésének történetére van súly fektetve; egyes életrajzok a küzdelmet, a fejlődést emelik ki, mások a szív és a lélek nemességére helyezik a fősúlyt. Szóval a változatoság egyuttal alkalom arra nézve, hogy az olvasó és okulni akaró fiatal ember ne unja meg az olvasmányt, hogy mindig találjon olyan támaszpontokat, melyek gondolatait, elméjét, lelkét és szívét foglalkoztassák, melyek buzdító hatással legyenek rá nézve és ingerenciát gyakoroljanak jelleme fejlődésére.

Valaki talán megütközhetik azon, hogy ez életrajzokban sok idegen szó fordul elő. Ez nem minden célzatosság nélkül történt. A szakbavágó idegen szavak mellett számos oly elterjedt és közhasználatban levő szavak vannak melyekhez a fiatal iparos-nemzedéknek nem árt hozzászokni. És mivel tankönyveink ezektől meg vannak tisztítva, egy-egy haszonnal forgatható könyvnek nem válhatik hátrányára, ha fiatal olvasóinak alkalmat ad e szavak megismerésére.

Végre kötelességem még fölemlíteni, hogy e műnél használt anyag és adatok egybegyűjtése, illetőleg feldolgozása és fölhasználása körül a következő forrásokra támaszkodtam: A Vasárnapi Ujság, a Hazánk és Külföld régebbi évfolyamai, Sächsischer Hausfreund, Iparos-Naptár, Iparosok Évkönyve, Alföldi Iparlap (régebbi folyam), Magyar Szalon, Egyetértés, Iparlap, sat. sat. A legtöbb életrajz azonban az ez alkalomra bekért, sok fáradtsággal és utánjárással beszerzett adatok alapján lett e mű kerete számára megírva és abba beleillesztve. Hogy egyes iparágak e gyűjteményben képviselve nincsenek, ennek az az oka, hogy ezekből kimagasló vezérférfiak nem voltak, míg más iparágakban több oly jelesünk emelkedett ki, a kiket mellőzni nem lehetett. Így például a szabó- és cipészipar régi gárdájából nem kiálkozott senki a föl vételre, míg a malom- és nyomdaipar jelesebb uttörői alig fértek a számukra föntartott szűk keretbe.

Ez előzetes megjegyzések után a „Magyar Ipar Uttörői“-t nyugodtan adom át a közönség használatára. Meg vagyok róla győződve, hogy általában méltányolni fogják a nemes célt, mely e munka megírásánál vezetett; s méltányolni kell azt is, hogy az itt-ott mutatkozó hézagok daczára is közhasználatra bocsájtatott e mű.

Ugy vagyok vele, mint az építész, a ki épülete tervét elkészítve, meg van győződve, hogy az jó és szép. Az épületben — ha külső diszítése és kiegészítése nincs is még teljesen befejezve — lehet már lakni. Majd eljönnek a mesteremberek és befejezik az épületet s minden hézagot elsímít a kőműves vakoló kanálával.

Nem tudom, lesz-e még alkalmam e munkát tökélyesbíteni, kiegészíteni s én leszek-e az a kőműves, kire a kiegészítés és befejezés munkája vár. De leghőbb vágyam volna e munkát teljesíteni. Nem ismerek emelőbb tudatot, mint azt, mikor egy-egy férfinak érdemeit elismeréssel jutalmazzuk. Nem lehet oly fölemelő annak az érzete, ki küzdelmei, fáradozásai és sikerei fejében az elismerés koszorúját átveszi, mint annak, a ki azt átadja. És ebben sem az az emelő érzet, hogy ez vagy amaz tudomásul veszi e tényt, hanem éppen az, hogy régi és mai jeleseink látják, hogy küzdelmeiket és fáradalmaikat éber szemmel kísérik, sikereiket és vívmányaikat méltányolják. És ezt látva, talán a későbbi nemzedékek is több lelkesedéssel és buzgalommal haladnak e pályán, melyen eddig oly kevés volt a babér.

E mű tökéletesítése és kiegészítése különben sohasem lesz befejezhető. A régiek nyomába újak jönnek, érdemek érdemekre halmozódnak s a krónikásnak mindig lesz kiegészíteni valója. És ha ez irányban az eddig járatlan utat egyengetnem sikerült s példámat kellő tapintattal és diszkréczióval mások is követik, bizonyára nem fog feleslegesnek látszani az a kezdeményezés, melynek eredménye gyanánt a „Magyar Ipar Uttörői“-nek e kötetét a nagy közönség használatára bocsájtom.

Budapest, 1887. június 1.

Gelléri Mór.

TARTALOM-MUTATÓ.

ELŐSZÓ.....	Lap VII
-------------	------------

I. CSOPORT : **Élelmi és élvezeti szerek ipara.**

BURCHARD KONRÁD, malomigazgató, a főrendiház tagja *	3
'SIGMOND ELEK, szeszgyáros és gőzmalom-tulajdonos, Kolozsvártt.....	8
'SIGMOND DEZSŐ, szeszgyáros és gőzmalom-tulajdonos, Kolozsvártt	12
RIEGER GYÖRGY, malomigazgató	15
RADVÁNY ISTVÁN, gőzmalomigazgató, Miskolczon	17
LEIPZIGER VILMOS, szeszgyáros	20
ADLER KÁROLY, szeszgyári igazgató	23
BELICZAY IMRE, bábsütőmester	26
TOPITS JÓZSEF, tésztagyáros.....	29
STÜHMER FRIGYES, czukorkagyáros	32
PALUGYAY JAKAB, vendéglős és bornagykereskedő, Pozsonyban	34

II. CSOPORT : **Vas-, fém- és gépípar.**

GANZ ÁBRAHÁM, vasgyáros	39
SCHLICK IGNÁ CZ, vasgyáros.....	44
MECHWART ANDRÁS, vas- és gépgyári igazgató	46
RAJKA PÉTER, gépgyáros, Kolozsvárott.....	51
MADARÁSZ ANDRÁS, vas- és rézhámoros, Csetnek-Pécs	56
ID. KIRNER JÓZSEF, puskaműves	59
VIDATS ISTVÁN, gazd. gépgyáros.....	62
RÖCK ISTVÁN, gazd. gépgyáros.....	66
HAVAS SÁNDOR, vas- és láncgyáros.....	71
OETL ANTAL, vasöntőde- és gépgyár-tulajdonos	76
WALSER FERENCZ, harangöntő és tűzoltószérgyáros	81
JUNGFER GYULA, mulakatos.....	85

* A hol lakhely kitéve nincs, ott Budapest értendő.

	Lap
SELTENHOFER FRIGYES, tűzoltószergyáros, Sopron	89
ZELLERIN MÁTYÁS, nagybádigos és érczműves	91
KÜHNE EDE, mezőgazd. gépgyáros, Mosony	96
GÖMÖRI SZONTÁGH PÁL, rézhámoros, Csetnek	100

III. CSOPORT: **Fa-, bútór- és építési ipar.**

GRÓF ZAY ALBERT, faiparos, Zay-Ugrócz	105
BÁRÓ POPPER LIPÓT, faiparos, Trencsén	109
GREGERSEN GUILBRAND, ács- és faiparos	113
ID. KÖLBER FÜLÖP, kocsigyáros	117
THÉK ENDRE, épület- és mű-asztalos	122
KRÁMER SÁMUEL, kárpitos	128
WALSER JÁNOS, kádármester	132
WALSER JAKAB, kádármester	134
YBL MIKLÓS, műépítész	137
BOBULA JÁNOS, építész	141

IV. CSOPORT: **Fonó-, szövő- és bőripar.**

VALERÓ ANTAL, selyemgyáros	147
FELMAYER ANTAL, kékfestőgyáros, Szeged	149
FELMAYER ISTVÁN, kékfestőgyáros, Székesfehérvár	151
CZELL FRIGYES, gyapjufonó, gyapjumosó intézet-tulajdonos, Brassó-Keresz- tényfalu	154
DÜCK GYÖRGY, bőrgyáros, Brassó	156
SZILÁGYI ISTVÁN, gombkötő	161
BAKAY NÁNDOR, kötélgyáros, Szeged	164
STREITMANN JÓZSEF, kötélgyártó, Gyöngyös	168

V. CSOPORT: **Műipar.**

SZENTPÉTERY JÓZSEF, ötvös	173
FISCHER MÓR, porcellángyáros, Herend	176
ZSOLNAY VILMOS, majolikagyáros, Pécs	183
FISCHER IGNÁCZ, majolikagyáros	189
ZAHN J. G. üvegyáros, Zlatnó	193
GÖPFERT MIKSA, üvegyáros, Zay-Ugrócz	198
TRATTNER KÁROLYI ISTVÁN, nyomdász	200
ID. EMICH GUSZTÁV, könyvkereskedő és nyomdász	202
POSNER K. L. könyomdász és műkönyvkötő	205
LOVAG FALK ZSIGMOND, nyomdaigazgató	209
TÜRK GYÖRGY, papirgyáros, Brassó	215
KRÁLIK SÁMUEL, órás	218
SCHOLCZ RÓBERT, szobafestő	221

XVI

VI. CSOPORT: **Forgalom és kereskedelem.**

	Lap
LÉVAY HENRIK, a magyar biztosító társ. igazgatója	227
KAUTZ GYULA, nemzetgazd. író az osztr. magy. bank alkormányzója....	231
TOLNAY LAJOS, volt vasutigazgató	235
B. KOCHMEISTER FRIGYES, a budapesti keresk. és iparkamara elnöke...	238
Dr. SZVETENAY MIKLÓS, a budapesti keresk. és iparkamara volt titkára	243
WEISZ B. F. volt nagykereskedő.....	248
JELLINEK MÓR, a közuti vasutak megalapítója.....	251
GMEINER GYULA, petroleumgyáros, Brassó.....	255
BRÁZAY KÁLMÁN, nagykereskedő.....	259

VII. CSOPORT: **Az ipar szellemi munkásai.**

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN, a nemzet napszámosa.....	263
KOSSUTH LAJOS, az iparegyesület első igazgatója.....	268
TREFORT ÁGOSTON, vallás- és közoktatásügyi miniszter.....	272
Dr. SZABÓKY ADOLF, az orsz. iparegyesület volt alelnöke.....	276
MATLEKOVITS SÁNDOR, a keresk. és iparügyi miniszterium államtitkára.	281
KELETI KÁROLY, az orsz. statisztikai hivatal főnöke	286
GRÓF ZICHY JENŐ, az országos iparegyesület elnöke	290
RÁTH KÁROLY, a keresk. s iparkamara alelnöke ....,	294
MUDRONY SOMA, az orsz. iparegyesület igazgatója	301
LANGE TRAUGOTT PÉTER, Brassó.....	305
GÁMÁN ZSIGMOND, keresk. és iparkamarai titkár, Kolozsvár.....	308
KATONA ZSIGMOND, gyógyszerész, Kecskemét	311
LENGYEL ANTAL, Szólnok	315

I. CSOPORT.

ÉLELMI ÉS ÉLVEZETI SZEREK IPARA.

BURCHARD KONRÁD, malomigazgató, a főrendiház tagja.

A pesti hengermalom-részvénytársaság igazgatói szobája, azokra, a kik először fordulnak meg benne, ma, a meglehetősen kifejlett luxus korában, sajátságos benyomást gyakorol. A tágas szobát a puritán egyszerűség jellemzi. 40—45 év előtti, régi, ódon formájú, a fényűzést sohasem látott butorok diszitik e szobát. Igen, „diszitik,” mert e butorokat a malom alapítója, gróf Széchenyi István rendelte, és e szoba hosszú ideig az ő elnöki szobája is volt. Minden egyes butordarabhoz egy-egy emlék fűződik, mert a „nemzet napszámosa” ezek körül érvényesítette nagy eszméi egy részét, az iparnak gyakorlati előmozdítását. A hengermalom igazgatói nagy kegyelettel őrzik a Széchenyire emlékeztető szoba teljes berendezését s ez által legjobban tisztelik a nagy férfiú emlékét.

A történelmi nevezetességű szobának főlakója most Burchard Konrád, a pesti hengermalom részvénytársaság igazgatója, a kinek egyéniségéhez, jelleméhez oly találó keretet képez e puritán egyszerűség. Az ő egész működését eleitől fogva a szerénység jellemezte. Mindig távol tartotta magát a zajos, föltűnő, a nyilvánosságot kereső működéstől; tetteit, eredményeit sohasem kötötte a nagy dombra, hanem

dolgozott, munkálkodott zajtalanul, csöndesen, eredményesen és éppen szorgalma, munkássága, sikerei és szerénysége által vonta magára a figyelmet és érdemelte ki a közelismerést akkor, mikor már sokkal többet tett közérdekeink előmozdítása körül, mint a mennyit igen sok mondva csinált nagyság egész életén át tehet.

Bár az utolsó évtizedben a közpályáir többször érdemelte ki a legfelsőbb körök és polgártársai kitüntető elismerését, érdemeit, melyeket a hazai malomipar fejlesztése, a vezetése alatt álló iparvállalat fölvirágoztatása, általában pedig az ipar s a fővárosi közélet körül szerzett, méltókép csak az a kitüntetés jutalmazta, mely őt 1885 június 21-én a főrendiház tagjává emelte. A főrendiház újjászervezése alkalmával ugyanis a tudomány, az irodalom, a kereskedelem, az ipar legjelesebbjeinek is kívántak hazánk arisztokracziája között helyet biztosítani.

Midőn tehát az ipar ez irányu képviseltetéséről volt szó, természetesen legelsőbben is legkiválóbb iparágainak egyikére, az elsőségénél fogva világszerte elismert magyar malomiparra kellett gondolni s ennek képviselői között Burchard Konrádnál méltóbbat nem találhattak arra, hogy a főrendiházban, mint a becsületes munka, mint a nagyipar képviselője, helyet foglaljon. Nemcsak azon érdemeknél fogva, melyeket e téren évek hosszú során kifejtett működésével szerzett, hanem ama szeretetreméltó egyéni tulajdonoknál fogva is, melyek őt oly széles körben rokonszenvessé és tiszteltté tették. Kellemes modora, műveltsége, előzékenysége, szívélyessége és főleg nemes és szilárd jelleme képezik ama tulajdonokat, melyek őt e kiváló állásra oly kitűnően kvalifikálták s melyek szakképzettsége és a közélet terén szerzett érdemei mellett szintén számba jöttek.

Ez előnyös tulajdonok mellett talán alig kellene kiemelnünk, hogy Burchard, a főrendiházba való kinevezése után, hivatását mint a nagyipar egyik legkiválóbb képviselője fokozott buzgalommal teljesíti s mint a magyar ipar kinevezett arisztokratája, a polgártársaisal való érintkezésben és sokoldalu tevékenységében a legszeretetre méltóbb demokrata maradt. Sőt működésében oda törekszik, hogy polgártársai és barátjai az őt ért nagy kitüntetés után se tekintsék őt másnak, mint azelőtt s igyekezzenek a vele való érintkezésben az előbbi viszonyt csorbittatlanul föntartani. És ezt nem mint érdemet, hanem mint jellemvonást emeljük ki.

Sokoldalu tevékenységének fejlődését megismerjük életrajzának adataiból, melyek közül kiemeljük a következőket:

Született 1837 márczius hó 23. napján Eperjesen. Atyja Burchard Vilmos egész életét a közjónak szentelte és e vidéken még ma is a legjobb emlékezetben van. Burchard Konrád jó sikerrel elvégezte az eperjesi kollégiumot és miután hajlamai a kereskedelmi pályára vonzották, mivel e pályán leginkább éreztük abban az időben a hivatott és jelesebb erők hiányát, 1854-ben külföldre ment, hogy a gyakorlati téren szerezzen tapasztalatokat. Először Berlinben állapodott meg, hol a kereskedelmi akadémiát is hallgatta. Innen Danzigba ment, hol egyik legkiválóbb gabnakereskedő- és hajóvállalkozási cégnél volt hosszabb ideig. Az itt szerzett gazdag tapasztalatok után beutazta egész Német- és Franciaországot, mindenütt tüzetesen tanulmányozva a kereskedelmi és ipari viszonyokat.

Hosszabb, külföldi tartózkodás és érdemleges tanulmányok után 1862-ben hazatért Magyarországra. Itthon körültekintve, csakhamar arról győződött meg, hogy az egyetlen ipar, melyben nagyobb haladást elérni lehet, a malomipar s egy a hengermalomnál neki felajánlott igen szerény állást elfogadott. Vasszorgalma, szakképzettsége és körültekintő ügyessége által a hivatalok rangfokozatán át csakhamar az első helyre, az igazgatói állásra küzdötte fel magát, mely állást eleinte másodmagával töltötte be, de 1876 óta egyedül viszi az igazgatói teendőket. Mikor az igazgatóságot átvette, a malom viszonyai meglehetősen rosszak voltak, de kitartó buzgalma, szakképzettsége és odaadó munkássága által nemcsak rendezte a ziláltabb viszonyokat, hanem rövid idő alatt a hajdan virágzó iparvállalatot régi fényes állapotába emelte s azt folyton a virágzás magas fokán tudja megtartani.

A malomipar érdekeinek előmozdítása szempontjából kezdeményezte még 1879-ben az akkori általános iparegylet kebelében a „malomipari szakosztály“-t, melynek több mint hat év óta elnöke. E szakosztály kebelében élénk részt vett mindama közérdekű intézkedések létesítésében, melyek az utóbbi években e téren elérhetőek voltak. Ilyenek, hogy csak néhányat említsünk: a malomipari tanfolyam, a malomipari statisztika, a malomipar kiviteli érdekeinek megfelelő előmozdítása, stb., stb. E szakkérdésekkel nem egyszer irodalmilag is foglalkozott, s kiváló szakképzettségről tanuskodó felszólalásait, melyek legtöbbszörre a földm., ipar- és kereskedelmi minisztériumhoz intézett jelentések alapján fordultak elő, a „Közigazdasági Értesítő“ és ez után több nagyobb napilap is közölte.

Egyik érdemes munkáját képezi az 1885. évi országos kiállítás után a „magyarországi malomiparról“ írt szakjelentése, mely hazai szakirodalmunkban egyike a legkiválóbb enemű munkáknak.

Sok gondot fordított a magyar malomiparnak a kiállításokon való megfelelő képviseltetésére. Részt vett az 1873-ki bécsi, az 1878. évi párisi nemzetközi kiállításokban, 1879-ben a székesfehérvári kiállításon szakcsoportjának jury-elnöke volt, hasonlóképpen jury-tag volt 1882-ben a trieszti kiállításon. Az 1885. évi országos kiállítás rendezési munkálataiban úgy is, mint az országos bizottság tagja, mint csoportbiztos, csoport-jury-elnök stb. jelentékenyen részt vett és saját, nagy hatáskörében ismert buzgóságával hatott közre a kiállítás fontos érdekeinek előmozdításában és sikerének előidézésében.

Általában, a hol a malomipar az utolsó évek alatt testületileg fellépett, ott neki mindenütt vezérszerep jutott, melynek becsülettel, közmegelegedésre felelt meg mindenkor. Így az 1887. évi országos malomgyűlekezetnek szervezője és elnöke volt.

Ezenkívül az iparügyek általános érdekeiben is régóta tevékenyen működik közre. Az iparegyesületnek jó idő óta igazgatósági tagja, a budapesti keresk. és iparkamarának 1881. óta tagja, s az új ipartörvény alapján egyike volt a legelső iparhatósági megbízottaknak, s mint ilyen, a gyárak és műhelyek megvizsgálását a legnagyobb lelkiismeretességgel teljesítette és erről szóló jelentései illetékes helyen mindig figyelemben részesültek. Midőn pedig 1884. május 3-án Brazília főkonzulává kineveztetett, első dolga volt, Braziliával való rendes összeköttetésünket előmozdítani, s az ő közbenjárása folytán ismerte el a braziliai kormány hajójáratainkat rendeseknek és ennek folytán e járatokat könnyítésekben részesítette, a mi néhány fontosabb iparcikkünk exportjára nézve döntő fontossággal bírt.

A társadalmi téren is találkozunk hasznos tevékenységével. Egyik volt ama kevesek között, kik a nemzeti torna-egyletet alapították; az V. kerületi második számú iskolaszéknek évek óta tevékeny másodelnöke és a Matlekovics Sándor államtitkár védnöksége alatt alakult magánhivatlanokok egyletének, melynek ma már 700 tagja van, elnöke. Mind e tiszteket ismert buzgóságával és bizonyos előszeretettel tölti be, és e sokirányú, lelkiismeretes és eredményekben gazdag működése hozzájárult ahhoz, hogy a legszélesebb körök őszinte rokonszenvvel és nagyrabecsüléssel viseltetnek iránta.

Mint ez életrajzi vázlatból látszik, Burchard Konrád a becsületes munka egyik kiválóbb képviselője. Mai nagy tekintélyét és előkelő állásának alapját az a hosszú munkásság és tevékenység vetette meg, mely éveken át nemcsak hazánk legelső iparága fejlesztésének, hanem a közügyeknek és polgártársai jólétének volt szentelve. Ma, mikor a közélet hatalmas kifejlődésében oly sokan lépnek előtérbe, kiket csak ambíció, szereplési vágy és nem tisztán közérdekek vezérelnek, kétszeres méltánylást érdemel oly férfi, ki igazán „legelől” kezdte, a ki fiatal éveit tanulmányoknak, önképzésnek szentelte, s a ki, mióta tevékenysége és működése latba esik, minden idejét és minden tehetségét a közérdekek előmozdításának szentelte, a kinek önzetlen és buzgó működése a legszélesebb körökben, a hol e működés értékét meg tudják becsülni, elismerésre és méltánylásra talál.

A közélet terén szerzett érdemeit többször méltányolta a korona is. Kitüntetéseinek sorozata szerényen kezdődött, mikor 1879-ben a székesfehérvári kiállítás körül szerzett érdemeiért a koronás arany érdemkeresztet kapta; 1882-ben (a trieszti kiállítás után) a Ferencz József-rend lovagja lett, 1885-ben (az országos kiállítás után) legfelsőbb elismerésben részesült és 1885. június 21-én a főrendiház élethossziglani tagjává neveztetett ki.

Burchard Konrád ma legjobb éveiben van. 1868-ban nőül vette Fuchs Rudolf, előkelő fővárosi polgár leányát, Augustát. Sokoldalu, buzgó tevékenységéhez a családi boldogságból is meríti az erőt, és e révén is remélhetjük, hogy közügyeink hathatós fejlesztésében még igen sokáig, sikeresen fog közreműködni.

'SIGMOND ELEK, szeszgyáros és gőzmalomtulajdonos.

Számtalanszor hangoztatott panasz nemzetünk ellen, hogy nem szeret az ipar és kereskedés terén mozogni. Főleg a jobbmódu, s előkelő osztály az üzleti tért még mindig rangján alól valónak, magához nem méltónak nézi, s inkább szaporítja gyermekeivel a hivatalkeresők máris nagy számát, semhogy e hálás téren is igyekeznék elfoglalni az őt megillető helyet.

'Sigmund Elek azon kevesek közé tartozott, a kik a fönnbbiek igazságát belátva, egész életük vonzó és tanulságos példájával bizonyítják, hogy a magyar ember bármely pályán képes sikert fölmutatni, s hogy a munkásság az ipar terén nemcsak anyagi eredményekre, de a közönség elismerésére, s a kortársak méltó tiszteletére is vezet. Élénken bizonyítja ezt 'Sigmund Elek fényes példája.

Alsó-Szentmihályfalvi 'Sigmund Elek 1810. márczius 17-én született Gyulason, Küküllőmegyében. Atyja, szintén Elek, mint földbirtokos gazdasággal foglalkozott, de fiát a hivatali pályára szánta. s hogy a német nyelvben is jártas legyen, elemi iskolába Nagy-Szebenbe küldte, hol a Thereziánium növendéke volt. Gimnáziumot

és jogot Kolozsvártt végzett a kath. liceumban, mint ösztöndíjas. Tanulmányai végeztével 1839-ben Nagy-Enyeden megyei írnoknak esküdt föl, s szolgált is egy évig, de hajlama s ösztöne e pályától távol vonták. Atyja az ősi birtok egy részét neki átengedvén, gazdálkodni kezdett, s csakhamar fölébredt benne az ösztön, mely pályájának megadta ezentuli főirányát.

Atlátta, hogy a mezőgazdasági iparágak okszerű fejlesztése és helyes alapon nyugvó vállalkozás nélkül kisbirtokosnak előhaladnia nem lehet. Előbb tehát kereskedés útján tőkére igyekezett szert tenni, s bort, dohányt és deszkát szállított Magyarországra. E vállalkozásaiban annyi szerencse kísérte, hogy néhány év mulva terjedelmes jószágokat vehetett haszonbérbe, s azokon a kiterjedt gazdaságon kívül nagyobb mérvben kezdett foglalkozni a szeszgyártással, a malomipar fejlesztésével s marhatenyésztéssel.

E foglalkozásaiból az 1848-ki mozgalmak zavarták ki, melyek eddigi fáradozásai gyümölcsét egyszerre elsöpörték. A föllázadt oláhság az ő birtokait is teljesen elpusztította és kirabolta, sőt Kis-Enyeden az ő házába menekült magyar lákosokat is fölkonzulták. Szerencsére a tulajdonos ekkor Nagy-Enyeden volt, azonban innen is menekülnie kelle családjával, mert az oláhság e várost is zsákmányul ejtő s folygyúttá, mely alkalommal a piacon levő háza is a lángok martaléka lőn.

Az így csaknem tönkrejutott család Kolozsvárra költözött, ahol aztán végleg meg is telepedett. Sigmond Elek birtokát eladta, s bizva szerzett tapasztalataiban, bizva önmagában, csüggedetlenül kezdte újból az életet. S pályájának ez volt forduló pontja, amely nemcsak önmagára, de az erdélyi részekre is nevezetes hatást gyakorolt. Ő állította ugyanis Erdélyben, — Kolozsvártt, az első nagyobb szerű szeszgyárt, amelyben a lepároltatásnál a gőz szerepelt. 1851-ben keletkezett az első, 1853-ban a második ily gyára, amelyek ugyyszólva alapját vetették meg ez országrészben a szeszipar okszerű fejlődésének.

De tevékenysége itt sem állapodott meg. 1853-ban Kolozsvár elővárosában, a hidelvi király-utczában megnyitá az első gőzmalmot Erdélyben. E vállalkozása még kihatóbb volt a mezőgazdaságra, valamint a malomiparra, mint a szeszgyár. Kezdeményezése alapján az erdélyi részekben számos műmalom keletkezett, melyek ez országrészt ellátván finomabb lisztneemekkel, nemcsak a

lisztkereskedés nyert addig ott nem ismert lendületet, hanem az értékesebb buza-fajok termesztése is, mert maga meghozatván a súlyosabb bánáti buzákat, a gazda-közönség közt kiosztotta, annak termesztésére buzdított; s ma már, ha az aratás kielégítő, az erdélyi részek képesek az ottani műmalmokat a kellő mennyiségű nyersanyaggal ellátni.

Gyári vállalatainál a célszerű berendezésen kívül folytonos lépést tartott a külföldön hasznosnak tapasztalt fejlődéssel, s minden gyakorlati újítást azonnal életbeléptetett.

Általában barátja s előmozdítója volt a hasznos újításoknak. Fölsímvén, hogy csak egy példát említsünk, a fotogén-világítás nagy jövőjét, előbb Oláhországban, Plojesten, állított petroleum-tisztító gyárt, Máramarosban s hazánk több vidékén költséges kutatásokat eszközölt ez ásványolaj kibányászására, de fájdalom, az óhajtott siker nélkül.

Gyári vállalkozásain kívül is az ipari téren forgolódott folyvást, majd mint bérlő, élelmezési vállalkozó, serfőző és nagyszerű sütőde főállítója stb.

Egyik vállalatával támogatta a másikat, tervszerűleg. Hogy szeszgyárainak foglalkozást adjon, 135 község pálinka-regáléját haszonbérelte ki; szeszgyárai és gőzmalma hónaponként 9800 vámmáza gabonát dolgoztak fel, s a szeszgyártással összekötött marhahizlalóból évenként 800 darab ökör került a bécsi piacra, s 3—400 sertés a kőbányai vásárra. S mennyi embernek adott kenyeret! Gyáraiban 44 segéd-személyt (havonként 2200 frt fizetéssel) és 120 segédmunkást (havonként 2400 frt bérrel) foglalkoztatott.

Ekkép bebizonyítván, hogy az értelmiséggel párosult szorgalom csekély alapról is messze kiható sikerre vezet, miután megérte, hogy vállalatainak legnagyobb része nem csak sikerült, de jövőre is biztosítva van: a tevékenységtől 1875-ben méltó nyugalomba vonulhatott, s virágzó üzleteit a technikai tudományokban képzett két fiára, Dezsőre és Ákosra hagyta, kik amit ő kezdeményezett s teremtett, azt fenntartani s továbbfejleszteni képesek.

'Sigmond Elek az „Erdély első iparos” nevet érdemelte ki. Mint ilyen, s a társadalmi téren más tekintetben is, mint buzgó hazafi, hasznos polgár és valódi emberbarát, köztiszteletet vívott ki magának. Mint polgár és ember szép példáját adta önzéstelenségének 1857-ben, midőn a roppant fagy miatt beállott lisztdrágulás és

szükség idején lisztkészítményeit az azelőtti árban adta a közönségnek. Ez nagy jótétemény volt akkor, s azért Kolozsvár közönsége küldöttségileg mondott neki köszönetet, s a nép fáklyászenével tisztelte meg.

Polgári érdemeinek elismerése volt az is, hogy a városi képviseletnek mindvégig tagja, a kereskedelmi és iparkamarának pedig 15 éven át alelnöke volt.

A megérdemelt nyugalmat azonban csak kevés ideig élvezhette. Az 1877-ik év elején betegeskedni kezdett, s egészsége helyreállítása végett gyógyfürdőre utazott, de hasztalan. Már augusztus végén haza kelle jönnie, s itt szerető családja karjai közt 1877. szeptember 14-én elhunyt. Halála méltó részvétet keltett.

Szolgáljon munkás élete buzdító például azon körökben, ahonnan anyagi téren való előhaladásunk legsikeresebben várható!

'SIGMOND DEZSŐ. szeszgyáros és gőzmalomtulajdonos.

'Sigmund Dezső született Maros-Bogáton, Maros-Tordamegyében 1844. aug. 1-én. Atyja, alsószentmihályfalvi 'Sigmund Elek, az erdély-részi gyáripár egyik leghathatós elmozdítója és anyja Lósádi Zudor Emilia gondos nevelésben részesítették, s tekintettel arra, hogy atyja jelentékeny iparvállalatoknak vetette meg alapját, fiát, Kolozsvárrt végzett öt gimnázialis osztály után, hogy jövő pályájának megfelelő kiképztetést nyerjen. Bécsbe reáltanodába küldte, hol később a műegyetemen folytatta további tanulmányait.

Már 20 éves korában atyja mellett foglalt el helyet a gyakorlati pályán. 1873-ban fivérével „Sigmund Testvérek“ czég alatt atyjától a már akkor is terjedelmes iparvállalat vezetését átvette és azt szakszerű vezetése által oda emelte, hogy e tekintetben az az erdélyi részekben első helyet foglal el.

Szesz, műmalom, sörgyártás és állattenyésztéssel és hizlalással összekötött mezőgazdaság képezik főbb ágait a vállalatoknak, melyekben évenként 165.000 métermázsza kerül feldolgozás alá. Az évente termelt szesz 45.000 hektoliter, melynek egy része finomított alakban külföldre kerül eladásra.

E vállalat Kolozsvár kereskedelmi forgalmának egyik legtekintélyesebb részét képezi. 200 embernél többnek nyújt életmódot, kik közel 60,000 forint évi fizetést huznak.

De a mennyire magánvállalatainak emelésén törekedett. épp oly tevékeny részt vett mind olyan közügyekben, melyek a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem fejlesztésére hivatvák. Elnöke a kolozsvári ipar- és kereskedelmi kamarának, a kereskedelmi körnek. a kolozsvári ipariskolák és ipartanműhelyek felügyelő bizottságának. alelnöke az erdélyi gazdasági egyesület állatkiállítási szakosztályának. a felsőbb kereskedelmi iskola felügyelő bizottságának, az erdélyrészi házi-ipar fejlesztő egyesületnek.

Az ő kezdeményezése folytán jöttek létre a kolozsvári áruraktárak, az ő és br. Bánffy Ádám közreműködése által létesült a kolozsvári, évenként megtartandó tenyészállat-kiállítás, mely az erdélyi gazdák hazafias részvétele által támogatva, különösen hivatva van arra, hogy az erdélyi részek anyagi jólétét a marhatenyésztés emelése által fejlessze.

'Sigmond Dezső, magánéletében, legáltalában e szavakkal jellemezhető: a munka és szorgalom példányképe. E tekintetben keresve sem találhatott volna jobb tanítót atyjánál, ki Kolozsvárrt, ez arisztokratikus hagyományokkal telt városban, első gyökerezettette meg az ipari és üzleti tevékenység szellemét.

És az atya se találhatott volna buzgóbb tanítványt fiánál. ki megmutatta, miként lehet a társadalmi előkelőséget a mindennapi munkássággal összeegyeztetni. „Főuraink, — mondja egy kolozsvári író — nagyobb birtokosaink csak a 'Sigmond-ház példájára kezdték őseik arisztokratikus hagyományait annyira levetkőzni, hogy most nem tartják szégyennek az üzleti dolgokkal való foglalkozást. A 'Sigmond-ház vitte be nálunk a demokratikus munkát az arisztokraták közé is.“

Nagy része volt ebben 'Sigmond Dezsőnek, ki kora ifjúságában vette át atyja örökét, mi aztán szemmel láthatólag gyarapodott ügyes kezei között. Éjet-napot összetett s ma sem lehet egy perczig se dolog nélkül. Kiterjedt nagyipari üzletének teendői megoszlának ugyan közte és öcsese: 'Sigmond Ákos között: innen a „'Sigmond-Testvérek“ cég; de ezekből a nehezebb részt: a külső teendők vezetését, Dezső magának tartotta fenn. Ákos az irodát és a pénztárt vezeti.

Üzletében az egész vidék munkásai összesereglenek és kenyeret találnak. Gyára valóságos áldás a vidék napszámosaira nézve, kik, főleg télen, kétszeresen éreznék e nélkül az évszak viszontagságait. És 'Sigmond Dezsőnél jobb főnököt keresve sem találnának. Állandó munkásai között betegsegélyző egyletet szervezett: ezenkívül, szorgalma és igyekezete szerint, évenként mindenki külön jutalomban is részesül. A munkásokkal való érintkezésében egyszerű, bizalomkeltő: mindegyik úgy járul hozzá, mint egy atyához. És senki sem panasolja el baját a nélkül, hogy támogatást ne találna nála.

Csakis e körülmények fejtik meg nála azt, mit általában üzleti szerencsének szoktunk nevezni. Mert nem elég erre magának a tulajdonosnak fáradságot nem ismerő szorgalma, közegeinek, alkalmazottjainak odaadó buzgalma is megkivántatik. Csak a kedvvel teljesített munkán van áldás. És 'Sigmond Dezső oly szellemet ápol alkalmazottjaiban, hogy ezek az alárendeltség viszonyai helyett úgy érzik magukat, mintha közkereseti társaságban volnának. Ilyen 'Sigmond Dezső mint üzletember.

Ezzel azonban még nem vitta volna ki annyira a közbizalmat, hogy már ifjan a honatyák díszes sorába emeljék. Ezt 'Sigmond Dezső, mint a közélet embere fejt meg.

Kolozsvártt az utóbbi évtizedek alatt az ipari és üzleti tevékenység egészséges szelleme kezdett megerősödni. A régi fejedelmi város, a multakon való merengést praktikus világnézettel kezdte fölváltani. E szellem ébresztése és megerősítésében nevezetes része van a 'Sigmond Dezső tevékenységének. Már ifjan rohamosan hódította Kolozsvár társadalmi életében a tért. A praktikus tudományokban való alapos képzettsége, gazdag tapasztalatai, világos és eleven észjárása s a közdolgok iránt tanusított meleg érdeklődése és buzgalma nemsokára a közélet vezérkarába emelék.

'Sigmond Dezsőt, mint a közélet emberét, leginkább jellemzi az, hogy soha, sehol se tolta magát előtérbe: de a hová tehetségeinek és tulajdonainak elősmerése emelte, mindenütt emberül megállta helyét. Érdemeit Kolozsvár városának polgárai azáltal méltányolták, hogy őt országgyűlési képviselőjükké megválasztották. Ő a magyar parlamentben egyike az ipar legelső képviselőinek s mint ilyen, mint gyakorlati ember, egyike a képviselőház leghasznosabb és legmunkásabb tagjainak.

RIEGER GYÖRGY, malomigazgató.

A magyar malomipar nagy híre az egész világon el van terjedve. Magyarország volt az első, mely kitűnően berendezett gőzmalmaiban a búzát oly finoman tudta megőrölni, hogy lisztünk a világpiacz forgalmában előkelő helyet foglalt el s a többi búzatermelő országok mind hazánk mintaszerű gőzmalmaikat kezdték utánozni, s berendezésüket követni. A nagy verseny közepette a magyar lisztnek is számos versenytársa akadt, s e mindjobban fejlődő verseny ma gőzmalmainkat és általában lisztiparunkat válságokba sodorta.

A lisztipar terén beállott mai kevésbé örvendetes viszonyok azonban nem képezhetnek akadályt arra nézve, hogy azoknak érdemeit méltányoljuk és elismerjük. Kiknek kiváló része volt abban, hogy ez iparág világhírűvé lett s meg tudta hódítani a világpiaczokat.

E szakférfiak között előkelő helyet foglal el Rieger György, a budapesti Victoria-gőzmalom igazgatója, a ki mai kiváló állását saját szorgalmának és tehetségeinek köszönheti.

Született 1838. február 22-én Lippán Temesmegyében. Már fiatal korában a gyakorlati életpályának szentelte magát, s elemi iskoláinak befejezte után a kereskedelmi szakiskolát végezte, s 1858-ban

a kereskedői pályára lépett. Ekkor Budán a Barber fiai-féle jóhírű malomban mint gyakornok nyert alkalmazást, mely minőségben szorgalma s igyekezete által annyira kiérdemelte főnökei bizalmát és elismerését, hogy nemsokára magasabb hivatalnoki állásra léptették elő. 1861-ben a Blum-féle Árpád-malomba üzletvezetőül hívták meg, mely állást elfoglalva, nemsokára e malom czéggazdája is lett. Hat évi gyakorlati működés után azonban már a Victoria-malomban találjuk őt, mely vállalatnak vezérigazgatójává megválasztott s ez állást mind e mai napig közmegelégedésre, kitünően tölti be, úgy, hogy szaktársai körében kiváló tekintélynek örvend. Ez elismerést főleg ama szakavatottságnak köszönheti, melyet működése közben kifejtett, s ama buzgalomnak, melyet a hazai malomipar közérdekeinek előmozdítása körül kifejtett. Több szakcikkben tárgyalta a hazai malomipar érdekeit, s mindenütt tevékenyen résztvett, a hol ez iparág létkérdéseinek kedvezőbb megoldásáról volt szó. Az 1885. évi országos kiállítás alatt a malomipar bírálóbizottságának szakelőadója volt, s ez alkalommal készített szakjelentései méltó elismerésben részesültek. A kiállítás alkalmával szerzett érdemei elismerésül ő felségétől a koronás arany érdemkeresztet nyerte.

Rieger a társadalmi téren is előkelő szerepet játszik. Nemes gondolkozása, embertársai érdekei iránt való jó érzéke kiváló szerepet biztosított neki a humanisztikus téren, melynek ő egyik kipróbált, régi hive. Élénk részt vett a hajléktalanok menedékházának létesítésében, számos, az emberszeretet szolgálatában létesített hasznos és humanus intézményünk megalkotásában s többek között évek óta elnöke egyik fővárosi iskolaszéknek. A közélet terén való működését, valamint egész egyéniségét a szerénység jellemzi és talán éppen ezért fűződik tevékenységéhez annyi siker.

Boldog házasságát az ég több gyermekkel áldotta meg s a gyakorlati pálya iránt való előszeretetét és bizalmát azáltal is be akarja bizonyítani, hogy több fiát az iparos-pályára neveli.

Ez elhatározása ép úgy megérdemli az utánzást, mint általában elismerésreméltó munkálkodása saját iparága és a közügyek terén.

RADVÁNY ISTVÁN, gőzmalomigazgató Miskolczon.

A hazai malomipar világra terjedő hire az által is emelkedett, hogy nemcsak a fővárosban karolták föl e nagy iparágat, hanem a vidéken is. Ma már számos előkelő vidéki malomipari vállalat van az országban, melyek bátran sorakozhatnak a fővárosiak mellé s ebben tagadhatatlan kiváló érdeme van a vidéki vállalatok élén álló igazgatóknak. Ezek közül elismeréssel emelhetjük ki Radvány Istvánt, a borsod-miskolczi gőzmalom igazgatóját, ki nemcsak vállalata élén mint gyakorlati ember ismeretes, hanem kiváló buzgalmat fejtett ki mindig a helyi és országos iparos mozgalmak támogatása és azokban való tevékeny részvétele által, úgy, hogy nevét a kézműves-iparosok is a legnagyobb tisztelettel és elismeréssel említik.

Radvány István született Rozsnyón Gömörmegyében 1832. év december 10-én, jómódu szülőktől, kik fiuknak nevelése érdekében mindent szívesen megtettek: de mivel maguk nagy üzlettel bírtak és az akkor híres rozsnyói vászonfehérítést nagyban üzték s így igen el valónak foglalva, a nevelésre — úgy mint akarták volna — fel nem ügyelhettek és Istvánt, Imre testvérével Palugyai J., később Oltványi Endre nevelőjük felügyelete alá adták, hogy a rozsnyói

főgimnáziumot végezzék. István a jogi pályára vala készülendő, azonban közbejött az 1848—49-ki idő; bátyja, Miksa, ki Schliek császári és királyi altábornagy által Eperjesen elfogatott, de a magyar hadsereg által fogságából kiszabadított, a magyar kormány által Felső-Magyarországba kormánybiztosnak lőn kinevezve; ezen tisztség átvételére Pestről Eperjesre utaztában Eger és Gyöngyös között hirtelen meghalt. E misztikus eset, valamint a bekövetkezett rémuralom arra indították úgy a szülőket, mint a fiatal, rajongó kedélyű fiut, hogy a hatalom embereivel semmiféle összeköttetésbe ne jöjjön, s így a kereskedelmi pályának szentelje magát. Jóllehet, hogy a főiskolát végezte, a kereskedelmet a legalsó fokon, mint tanuló kezdte s így tanuló társai részéről sok gunyolódásnak volt kitéve. A kereskedelmi iskolát Pesten és rövid ideig Bécsben hallgatván, már 20 éves korában egy nagy kereskedőháznak lett főkönyvelője; ez azon időben nagy előmenetelre mutatott, mivel csakis idősebb, mondhatni öreg, gyakorlott emberek voltak akkori időben a könyvelői állás viselői.

Pesten, Pozsonyban, Bécsben mindig és mindenütt főnökeinek legnagyobb bizalmát, becsülését és szeretét birta. Ez okból nyerte el 32 pályázó közül 1865-ben a borsod-miskolci gőzmalom igazgatói állását, hol ez idő óta kiváló szakértelemmel és áldásosan működik.

E működésről röviden csak annyit, hogy Radvány csakhamar meg birta nyerni a bizalmat tiszta becsületessége és kiváló szakértelme által, a társulat bonyolódott viszonyait tisztázta, s midőn a vállalat nehény év előtt leégett, a legnagyobb odaadást s buzgalmat fejtette ki, hogy azt újjá építve, a régi kerékvágásba hozza, s lehetőleg még virágzóbb állapotba helyezze. Radvány a vezetése alatt álló vállalatnak jó hírnevet szerzett úgy bel-, mint külföldön; valamennyi kiállításon, a hol megjelent, az ő vezetése alatt levő vállalat arany díjakat nyert, s két ízben ő felsége a magyar király legfelsőbb elismerésre méltatta. A malomfölszerelés és technikához szükséges czikkek országos kiállítására Lipcsében 1869-ben Magyarország részéről mint juror volt meghíva és mint ilyen működött. Hasonló minőségben működött az 1885. évi országos kiállításon is.

Miskolcz városának buzgó, minden közjóra törekvő polgára, városi képviselő, több bizottság tagja, megyei bizottsági tag s a miskolci királyi törvényszéknek 1871 óta kereskedelmi ülnöke. Ő alapította Miskolczon a kereskedelmi és gabonacsarnokot. A pénzügyintézeteknél évek óta előkelő bizalmi állásokat foglal el; a felső-magyarországi

maramegyesület igazgató elnöke, az országos magyar iparegyesület miskolczi fiókjának elnöke, a kereskedelmi testület békebiróságának elnöke, a miskolczi általános ipartársulatnak sok ideig elnöke volt, a felvidéki házi ipart és iparos oktatást terjesztő egyesület borsodi csoportjának alelnöke. Az ő buzgalma és fáradozása folytán létesült Miskolczon 1879-ben a kereskedelmi és iparkamara, melynek ő keletkezése óta köztisztvisletnek örvendő elnöke. És hogy szaktársai is mennyire méltányolják a közélet terén és a gyakorlati iparos pályán szerzett érdemeit, az kitűnik abból, hogy az 1887-ben tartott országos malomgyűlésen egyhangulag alelnökké választatott. De ezzel még nincs kimerítve tiszteletbeli állásainak száma. Az egyházi ügyeknek is buzgó pártfogója; egyházi felügyelő, egyháztanácsos stb. Sokoldalú buzgó működését ő felsége a király egyizben érdemrenddel, ujabban pedig azzal jutalmazta, hogy Radványt királyi tanácsossá nevezte ki.

Azok közé tartozik, kik buzgalmuk és a közügyek iránti szeretetük által a vidéki előkelő körökben is tiszteltté tették az iparos nevet, s a kinek most is minden működése oda van irányozva, hogy az ipar érdekeit lehetőleg előmozdítva, az iparosok önérzetét emelje, s az iparosok józan és hazafias törekvéseinek minden körben rokon-szenvet biztosítson.

LEIPZIGER VILMOS, szeszgyáros, Budapesten.

Ama másik fontos hazai iparág, mely a malomipar után az egész világon ismeretes és jó hírnévnek örvend, a szeszgyártás. Kevés nagy városban van ez iparágunk oly számos és tekintélyes képviselője, mint Budapesten, de az ország több vidéki ipari központján is vannak nagyterjedelmű és nagyfontosságú szeszgyáraink. A mostoha időviszonyok ugyan súlyosan nehezdednek e kiváló iparágunkra is, de mindemellett kétségtelen, hogy az még hosszú ideig fenn fogja tartani jelentőségét és fölényét más államok szeszipara fölött.

Azok között, kik szesziparunk érdekeinek előmozdítása körül legtöbbet fáradtak s úgy szólván vezérszerepet vittek, első helyen említendő Leipziger Vilmos, kinek szakavatottsága, széles látköre, gyakorlati nézetei a legilletékesebb körökben is föltűntek s aki hosszú idő óta meghitt tanácsosa a kormánynak minden oly kérdésben, mely a szeszipar érdekeire vonatkozik. De elismert szaktekintély ő szak társai körében is, kik között, midőn a szeszipart érintő közös és egyértelmű eljárásról van szó, mindenkor vezérszerepet visz. Felszólalásai a sajtóban és a nyilvános gyülekezetekben mindenkor figyelmet kel-

tenek, mert alig ismeri valaki jobban szakmáját, mint Leipziger, és alig tudja valaki eszmemenetét, indítványait, javaslatait annyira a gyakorlati élet igényeihez és követelményeihez alkalmazni, mint ő.

Született 1840. június 18-án Porosz-Sziléziában; miután a gimnáziumot elvégezte, a Friedenthal Károly-féle ismert boroszlói gyárprodájába lépett mint gyakornok; és rövid idő alatt ritka szorgalma, buzgalma és példaszerű magaviselete által annyira megnyerte főnökei bizalmát, hogy már 1864-ben a cégvezetéssel, s nemsokára egy Trientben létesített fióktelep berendezésével és vezetésével megbízott. Mikor Magyarországon az alkotmányos élet új életre kelt, 1867-ben az említett cég Budapesten szeszfinomítót létesített, s ennek vezetésével Leipzigit bizta meg, ki ez idő óta Magyarországon állandóan letelepedett s előzékeny, bizalmat gerjesztő módora által gyorsan megnyerte a vele érintkező társadalmi körök bizalmát és rokonszenvét.

A vezetése alatt álló vállalat csakhamar igen jelentékeny mérvben kifejlődött, s rövid idő alatt a legtekintélyesebb ipartelepek közé küzdötte föl magát. A gyártulajdonos, dr. Friedenthal Rudolf, Poroszország egyik legkiválóbb gyárosa és politikusa, 1874-ben miniszteri tárczával kínáltatott meg s miután azt el is fogadta, gyári vállalatától visszavonult és ezeket Boroszlóban (Grunwald), Budapesten (Leipziger) és Trientben (Napp) működő cégvezetőinek adta át, mely idő óta a vállalat Grunwald és társai cég alatt tovább vezetetik. Ez új cég, melynek Budapesten Leipziger maradt a főnöke, 1879-ben Ó-Budán hízalóval összekapcsolt nagy szeszgyárt létesített, mely ma az ország legnagyobb és legtekintélyesebb ipartelepei közé tartozik. A gyár terjedelmével és nagy fontosságával együtt gyarapodott Leipziger hírneve is, ki nemsokára a budapesti kereskedelmi s iparkamara levelező tagja, az országos iparegyesület igazgatósági tagja, az osztrák-magyar nemzeti bank cenzora, s a szesztermelők országos egyesületének első alelnöke lett. Ez utóbbi egyesület képezi működésének központját, mert itt a szakérdekek fejlesztése és képviselése érdekében legtöbbet tehet. Ez egyesület létesítésének eszméje is ő tőle származik, s a mi hasznost és jót az fönnállása óta tett, abban sok érdeme van Leipzigernek is.

Leipziger Vilmos ama külföldről hozzánk érkezett szakférfiak sorába tartozik, kik második hazájukat. Magyarországot csakhamar igazán megszerették és tiszta szívből ragaszkodva hozzá, a társadalmi

téren kifejtett sokoldalu működésük által igyekeztek mint jó polgárok hazájuk és a közügyek iránt való tartozásukat bőségesen leróni. E közérdekű tevékenysége nemcsak polgártársai körében nyert általános elismerést és biztosított Leipzigernek közbecsülést, hanem a királyi kegy is jutalmazta azokat, midőn 1885. ápril havában Leipzigit a III. osztályu vaskorona-renddel kitüntette. Leipziger, ki a királyi porosz koronarendnek is lovagja, ma még legszebb éveiben van, s hazai ipar érdekében még hosszú időn át számíthatunk megbecsülhetetlen közreműködésére.

ADLER KÁROLY, szeszgyári igazgató.

A nyers és finomított szeszgyártás mellett nem csekély fontossággal bír a likörgyártás. Hazánknak e téren is kiváló ipartelepei vannak és ezek között első sorban említhető a Gschwindt-féle rum-, szesz- és likörgyár részvénytársaság, melynek megalapítója győri Gschwindt Mihály volt, a részvénytársaság mai elnöke, ki a közügyek terén szerzett érdemeiért a magyar nemességet kapta.

E gyárnak huszonöt év óta Adler Károly a vezérigazgatója, kinek a gyár fölvirágoztatása és általában ez iparág nagyobb-mérvű fejlesztése körül sok érdeme van. Született 1835-ben Győrött, hol atyja jótékonyágáról ismeretes és köztiszteletben álló kereskedő volt; a kereskedelmi pályát választván életcélul, a kereskedelmi iskolákat Budapesten és Lipcsében végezte és miután husz éves koráig atyja üzletében volt, gyakorlati működését mint könyvvezető az Alföldön kezdte meg s hosszabb időt töltött Nagybecskereken. 1863-ban lépett a győri származású Gschwindt Mihály szeszgyárába s midőn ez 1868-ban részvénytársasággá alakult, Adler a társaság igazgatójává választatott és ez állást mind e mai napig teljes buzgalommal tölti be. Eleitől fogva minden törekvése oda volt

irányozva, hogy a gyártelep a maga nemében a legelsőik közé emelkedjék s ritka szorgalommal és szakértelemmel szentelte magát a vállalat fejlesztésének. Törekvéseit a legszebb siker koronázta, mert a vezetése alatt álló társaság oly szépen fejlődött, hogy eddig minden körülmények között tíz százalék hasznot hajtott a részvényeseknek. E gyár az egyedüli Ausztria-Magyarországban, mely a likőr nagyban való termelése czéljából a finomított szeszt maga állítja elő; ma átlag 200 munkást foglalkoztat s főnnállása óta szesz- és egyéb adóban több mint öt millió forintot fizetett az államnak. A bel- és külföldi kiállításokon a gyár készítményei a legelső kitüntetésekben részesültek s a belföldi szükséglet fedezése mellett a gyár a közeli és távolabbi külföldre is jelentékeny mennyiségű árut exportál.

Mihelyt a gyári vállalatot a fejlődés magas fokára emelte, Adler előszeretettel foglalkozott a közügyekkel is és sok szolgálatot tett elsősorban szakmájának, másodsorban az ipar általános érdekeinek. Mihelyt szakavatottsága és praktikus tapasztalatainak jó híre az általa a gyakorlati téren elért sikerek folytán is szélesebb körökben lett ismeretes, az érdekelt körök gyakran kérték ki véleményét a legfontosabb törvényhozási intézkedések létesítése előtt. Így például alkalma volt a képviselőház pénzügyi bizottsága előtt a szeszadó-törvényjavaslatra vonatkozó nézeteit előterjeszteni, szakvéleményt mondott a külföldi államokkal kötött vámszerződések előtt a szeszipar kívánalmi tárgyában, tagja volt a gazdasági egyesület által a közgazdasági válság elhárítása tárgyában egybehívott szakértői tanácskozmánynak; a regáleügy rendezése tárgyában kiküldött bizottságoknak is tagja volt, s a szesztermelők országos egyesületének maig is igazgatósági tagja. Midőn 1878-ban a kisebb szesztermelők ipartársulatot alakítottak, Adlert választották elnökükké, ki e bizalmi állást mai napig is betölti; ezenkívül tagja az áruforgalmi statisztika érték-megállapító bizottságának, évek óta egyik legtevékenyebb tagja az országos iparegyesület igazgatóságának és pénzügyi bizottságának és a budapesti kereskedelmi s iparkamarának 1875 óta beltagja. Mikor az új ipartörvény alapján az iparhatósági megbízottak intézménye létesült, Adler egyik fővárosi kerületben iparhatósági megbízottá választatott s ez idő óta ily minőségében is a legpéldásabb buzgalommal teljesíti földadatát. Ezenkívül több pénzintézetnek és részvénytársaságnak felügyelő bizottsági vagy igazgatósági, és számos jótékonyezélu egyesületnek működő és tiszteletbeli tagja.

A kiállítások terén is buzgón működött közre; a kecskeméti (1872), a bécsi (1873), az ujvidéki (1875), s a szegedi (1876) kiállításokon mint bizottsági és bíráló bizottsági tag tevékenyen közreműködött; az 1878. évi párisi közkiállítás magyarországi bizottságának tagja volt, a székesfehérvári országos kiállítás alkalmából az akkori iparügyi miniszter fölhívása alapján terjedelmes és figyelemkeltő jelentést terjesztett elő a szeszipar akkori állapotáról, de különös buzgalmat fejtett ki az 1885. évi országos kiállítás rendezésében, amennyiben tagja volt a helyi végrehajtó bizottságnak s mint csoportbiztos, jury-tag s mint szakmája bíráló bizottságának előadója működött. Végre több fontos ipari érdeken tartott szaktanácskozmánynak volt munkás tagja s 1866 óta a budapesti kereskedelem s váltótörvényszék ülnöke, vagyis e törvényszéknek kereskedelmi tanácsosa.

E sokoldalú és elágazó tevékenysége mellett azonban Adler elsősorban minden erejét a vezetése alatt álló vállalatnak szenteli s amennyiben szabad ideje engedi, a legnagyobb készséggel foglalkozik szakmája és az ipar közérdekeivel és e működését jellemzi az a buzgalom, melylyel minden elvállalt tiszteletbeli állásának megfelelni igyekszik. De az ipari érdekek előmozdítására mindig kész áldozatokat is hozni és több ízben járult hozzá oly iparvállalatok alapításához, melyek — mint előre látható volt — a befektetett tőkét megemésztették, de amelyeknek alapítása mégis hazafias kötelesség volt. Említésre méltó továbbá, hogy a vezetése alatt álló gyári vállalat munkásainak érdekeit is szíven viseli s 1884-ben igazgatói jutalékát a munkások javára engedte át.

Az ipar és a közérdek terén szerzett érdemeit legfelsőbb helyről is méltányolták, s 1882-ben Adler a Ferencz József-rend lovagkeresztjével lett kitüntetve. Ezenkívül több külföldi rendjelnek is tulajdonosa.

BELICZAY IMRE, bábsütőmester.

Az ipari élet ujjaébredésének s az ipari mozgalmak fejlesztésének korszakában élt és működött Beliczay Imre, ki e korszaknak egyik köztiszteletben álló munkása volt. Született 1806-ban Alásónyban, Veszprémmegyében, hol atyja Beliczay Jónás evangélikus lelkész volt. Első iskoláztatását a szülői háznál nyerte, két gimnázialis osztályt pedig Sopronban végzett; a gimnáziumból kilépve, Keszthelyre került, hol sógoránál, Druglányi János mézeskalácsos és viaszgyertya-öntő műhelyében, négy évi inaskodás után megtanulta a mesterséget, az említett mester jó nejeének, vagyis Beliczay testvérnéjének anyai gondozása mellett.

A tanulási évek betöltése után bevándorolta a Dunántuli vidéket, remélve, hogy Pozsonyban akad munkája; azonban csalódott, kénytelen volt lejönni Pestre. Itt, az akkoriban legelőkelőbb mester: Horváth Imre műhelyében kapott munkát, hol két évig maradt; akkoriban a mézeskalács iparáról híres Rozsnyó lévén Mekkája a viaszgyertya-öntőknek, Beliczaynak is vágya volt oda kerülni, sikerült is pesti munkaadója ajánlata folytán a leghíresebb, legnagyobb műhelyben, Fialka urnál, munkát kapnia.

Itt szintén több éven át dolgozott főnökének legnagyobb megelégedésére és önmagának nagy előnyére, mert ezen üzlet szállította akkoriban a kir. kancelláriához, ő fensége a nádor háztartásába, Magyarország nagyobb káptalanaiba és más előkelőbb házakhoz a híres rozsnói viaszgyertyákat. Ily nagy forgalmu és finom munkával foglalkozó műhelyben csak is jó és ügyes segédek lévén alkalmazva, kétségkívül nagy vágyat érzett minden törekvő mézeskalácsos és viaszgyertya-öntő segéd, hogy ott munkát kapjon, de még sokkal nagyobb befolyással volt Beliczayra az a körülmény, hogy akkori szokás szerint, a mi különben a mézeskalács iparnál még ma is így van, mestere asztalánál az egész családdal együtt étkeztek a segédek, igen gyakran a városnak tudós és híres embereinek társaságában, és így ebéd közben tanuja lehetett a nemes és érdekes társalgásnak. Nem egyszer említette Beliczay, mily nagy tapasztalatokkal gazdagodott ily alkalmakkor Rozsnyón Fialka házában.

Három évi működés után megint Pestre vágyódott, hol Horváth Imre ur műhelyében könnyű szerrel kapott ismét munkát, mert ismerték a szorgalmatos és becsületes segédet, kit miután magaviselete által kitűnt, annyira megbecsültek, hogy mestere a vasárnapi estékre magához hívatta, hol a családdal együtt társalgásban töltötte az időt. S ez Horváth részéről nem kis kitüntetésnek tekintendő, mert Horváth gazdag ember, a városnak előkelő, befolyásos választó polgára volt.

1832-ben Beliczay elhatározta magát Pesten önállónak lenni; természetesen kénytelen volt a jó műhelyt elhagyni, mi reá nézve, szerény vagyoni állásánál fogva, annál sajnosabb vala, mivel akkoriban nem oly könnyű volt új üzletet kezdeni, mint ma. De különösen nehéz volt reá nézve, mert a hatalmas, gazdag mézeskalácsos mesterek ismerve Beliczay kiváló tehetségeit, szorgalmát és kitartását, minden uton-módon meg akarták hiusítani, hogy itt letelepedjék. Sikerült is egy egész évig megbénítani önálló működését, mely idő alatt, mint ügyes formabökö tartotta fenn magát. Azonban 1833. évi április hónapban mégis megkapta a várva-várt mézeskalácsos jogot és mesterré lett a szokásos mestermű elkészítése után. Ekkor azután elkezdte csekély tehetségéhez képest az üzletet, 1834-ben megnősült és 1838-ig bár szegényesen, de zavartalanul folytatta mesterségét; ez évben azonban az árvíz folytán majdnem végkép tönkrement, mert vagyonának nagyobb részét az árvíz elsodorta.

Ebből a bajból nagy erőfeszítés mellett kilábadván, 1839-ben

meghalt első neje, a mi megint nagy csapás volt reá nézve, de ezt is megadással és türelemmel viselte.

1844-ben alapította Horváth Imre volt főnöke és még mások társaságában a volt pesti mézeskalácsos czéhet, mely ő felsége Ferdinánd király által nagymérvű szabadalmakkal volt felruházva. A czéh alakításakor Horváth Imre lett a főczéhmester, Beliczay pedig alczéhmester, mely állást 1848-ig viselte, ekkor Horváthnak elhalálozása után ő lett főczéhmesterré megválasztva, mely állást holtá napjáig szép sikerrel viselte, a mennyiben az ő vezetése alatt ez Magyarország legnagyobb mézeskalácsos czéhe lett és a mi még nagyobb fontosságu, az egyedüli, mely magyar nyelven vezette könyveit és állította ki okmányait, és gyűlésein még a Bach-korszak alatt is a magyar nyelvet használta tárgyalási nyelvül.

Az 1848. év Beliczayra nézve majdnem végzetessé vált, hazafias magatartása miatt. Haynaunál ő is a megbélyegzettek közé tartozott, azonban sikerült neki magától mégis minden komolyabb következményt elhárítani.

Beliczay volt egyike azon férfiaknak, kik a pesti ágostai evang. magyar egyházgyülekezetet alapították, és a boldog emlékü és nagy Székács Józsefet hívták meg papjuknak; Beliczay lón kurátora a gyülekezetnek és maradt az végső napjáig, 1872. július 13-káig. — Az ipari közéletben Beliczay mindig tevékenyen vett részt. Már a negyvenes évek alatt egyike volt az akkori iparegylet legbuzgóbb tagjainak, résztvett a kiállításokon s szervezője volt a legelső tanonczmunkakiállításoknak, melyeken a jutalomkiosztás alkalmával nem egyszer intézett buzditó beszédeket a fiatal iparos nemzedékhez. Később a mostani iparegyesület kebelében munkálkodott, mint buzgó és tevékeny igazgatósági tag s a budapesti kereskedelmi s iparkamara iparosztályának elnöke is volt.

De élénk tevékenységet fejtett ki a községi közügyek terén is, miért is — a koronázás alkalmával — az arany érdemkeresztrel lón kitüntetve. Hosszu ideig buzgó tagja volt a városi képviselőtestületnek és a városi kijelölő bizottságnak; a képviselőválasztások alkalmával a terézvárosi kerület választási alelnöke s egy izben e kerületnek községi bírója volt. S mind e tiszteletbeli állásait oly lelkiismeretes buzgósággal töltötte be, a mily kötelességtudó volt üzletében s mesterségénél. És ezért polgártársainak őszinte tiszteletét és elismerését vivta ki, mely kegyelettel övezi nevét holtá után is.

TOPITS JÓZSEF, tésztagyáros, Budapesten.

Az ipar fejlesztésében azt az irányt kell követni, hogy az ország nyers-terményei és félkészítményei lehetőleg bent az országban dolgoztassanak föl. Ez az egészséges ipari fejlődés alapja. Magyarország mezőgazdasági állam és nagy mennyiségben és kitűnő minőségben előállított nyersterményei vannak, melyek feldolgozás végett nagyrészt külföldre kerülnek. Gabonánkat azonban nagyszámu gőzmalmaink itthon dolgozzák föl s a kész lisztet exportálják külföldre. De maga a liszt is csak félkészítmény és anyag, mely különböző iparcikkekben s a házi használatban nyer értékesítést. Igen helyes tehát az a törekvés, hogy bizonyos iparcikkek számára a lisztet itthon dolgozzuk föl és például a kész tésztakészítményeket árusítsuk és terjeszszük a külföldön, a helyett, hogy a külföldről a mi lisztünkéből készített tésztafélét behozzuk és itthon drágán megfizessük. Ez eljárás által sokat megtakarítunk. A lisztnek kiviteli és szállítási díjait, a külföldön készített áruk behozatali és szállítási díjait nem kell fizetnünk, de ezenkívül a magyar munkások keresetét mozdítjuk elő s a magyar gyáros bevételeit gyarapítjuk. Vajha ezt az elvet minden nyersterményünk feldolgozásában lehetne értékesíteni.

Ez elvek és irányeszmék birták rá Topits József fővárosi kereskedőt, hogy gőzerőre berendezett tésztagyárat létesítsen. A levesbe való száraz tésztát és a hus mellé való csőtésztát (maccaroni) és tarhonyát ugyanis újabb időben Olaszországban gyárilag állították elő, és az egyes gazdasszonyok azáltal, hogy e tészta készen volt a kereskedésekben kapható, egyrészt megtakarították a tészta előállítására szánt időt, másrészt — a nagyban való gyártás előnyeinél fogva — olcsóbban is jutottak a kész áruhoz, melynek jóságához különben kétség sem férhetett. És miután Magyarországon a legjobb lisztet állították elő, Topits József arra a gondolatra jutott, hogy a tésztagyártást hazánkban meghonosítsa. E tervének kiviteléhez sok buzgalommal fogott és fáradozásait fényes siker koronázta.

Gőzerőre berendezett tésztagyárat Topits még 1859-ben alapította s a folytonos haladás által annyira vitte, hogy ma gyára 40 munkásnál többet alkalmaz. Készítményeinek jelessége csakhamar széles körben elismerést aratott s Topits gyárát folyton nagyobbította, újabb és jó segédgépekkel láthatta el. Gyárában kitűnő keverő-, gyuró- és sajtoló-gépek vannak s az évi termelés ma a háromezer métermázsát túlhaladja. E mennyiségnek majdnem fele külföldi piacokra és pedig Ausztriába, Szerbiába és Romániába kerül, hol a Topits-féle készítmények kitűnő hírnévnek örvendenek. A gyár készítményeit az 1873-ik bécsi világkiállítás a nagy haladási érermel tüntette ki. Elsőrendű kitüntetésekben részesült még a gyár az újvidéki, szegedi és a székesfehérvári országos kiállításokon, az országos iparegyesület pedig 1878-ban a versenyképességi ezüst díszérmet ítélte meg e kiváló telepnek.

Midőn az 1885. évi országos kiállítás alkalmával a külföldi iparosok tömegesen rándultak a magyar fővárosba s ennek nevezetes ipartelepeit megtekintették, kiváló figyelemben és elismerésben részesítették a Topits-féle gyárat, mely hazánk gyáriparának egyik specialitását képezi.

Topits József, e gyár alapítója, 1824-ben született Gödöllőn s eleinte a kereskedői pályára lépett. Mint kereskedő jött a tésztagyár alapításának eszméjére s e tervét odaadással vitte keresztül. Minden erejét és tehetségét vállalatára fölvirágoztatására fordította s még életében élvezhette fáradságos munkájának sikereit és eredményeit. Élete virágjában, 1876. december 27-én költözött el az élők sorából s gyárát

fiára, Topits Alajos Józsefre hagyta, ki atyja nyomdokaiban haladva, fejlesztette azt s ma egyike a főváros legtiszteltebb iparosainak.

A Topits-féle gyár különben vegyészeti termények gyárával is össze van kapcsolva s a tészta-fajok és ostyák előállításán kívül nagy sikerrel foglalkozik vegyészeti czikkek, úgy mint tinta, spanyolviaszk, fáklyák, mázak és fénymázak nagyban való gyártásával.

Topits József mintaképe volt a munkás, tevékeny és szerény iparosnak, és áldásos működése által sok érdemet szerzett arra, hogy neve a magyar ipar uttörői sorában megörökítették.

STÜHMER FRIGYES, czukorkagyáros.

Németországból vándorolt hazánkba, hogy tapasztalatait a czukorkagyártás terén nálunk meghonosítsa. Nem hozott magával egyebet, mint szakképzettségét, szorgalmat és jó igyekezetet. Ez volt a tőkéje, melylyel a magyar fővárosban megtelepedett és e tőkét csakhamar gazdagon tudta gyümölcsöztetni. Látván, hogy a czukorkagyártás hazánkban teljesen el volt hanyagolva, és tudva, hogy ez iparág, mint fontos és általános fogyasztási cikk, hazánkban életképes és jövővel bir, szerény műhelyt rendezett be ez iparág fölkarolására és eleinte minden törekvését oda irányozta, hogy az ártalmas festékekkel kevert és az egészségre ártalmas czukorkákat a forgalomból kiszorítsa. E törekvése lassan bár, de biztosan érvényesült és mivel készítményeit nemcsak a tisztaság, hanem a jóság és az izléses kiállítás is jellemezték. könnyű volt a térfoglalás s úgy a kereskedők, mint a közönség készséggel karolták föl a fiatal, jeles iparos gyártmányait.

Az 1870-ben alapított gyár napról-napra szélesebb kiterjedést vett, készítményei mindinkább ismeretesek lettek és elterjedtek s bár e cikkekben hazánkban igen nagy a fogyasztás, Stühmer lassankint

kiszorította a külföldi gyártmányokat. sőt Szerbiába, Bulgáriába és Romániába jelentékeny mennyiséget exportált.

Készítményeit Stühmer először az 1879. évi székesfehérvári országos kiállításon mutatta be s ez alkalommal a cukorkaipar oly változatos, kitűnő gyűjteményét állította a közönség elé, hogy még az elsőrendű szakértők is teljesen meg voltak lepve ez iparágnak ily nagymérvű fejlődése által s ez időtől kezdve Stühmer Frigyes, ki semmiből nagyfontosságú és nagykiterjedésű telepet létesített, az ország legelső és legtiszteltebb iparosai között foglalt helyet. Ma, gőzerőre berendezett gyárában 40 munkás van alkalmazva s annak évi termelése háromezer métermázsa cukorkaárura terjed. E készítmények jelességét és versenyképességét a székesfehérvári országos kiállítás az arany érem, az iparegyesület pedig 1882-ben a versenyképességi ezüst érem odaitélése által ismerte el. Ő felsége, a király, Stühmert a kiállítás alkalmából szintén kitüntette.

Az iparában kifejtett tevékenysége és elért nagy sikerei által Stühmer polgártársainak bizalmát és tiszteletét is mindinkább kiérdemelte. És tagadhatatlanul elismerés illeti meg az oly férfit, ki, mint Stühmer, szakértelme és avatottsága mellett mindenét kiváló szorgalmának, becsületes törekvéseinek és ernyedetlen munkásságának köszönheti. E munkássága által nemcsak erkölcsi elismerésre tett szert, hanem tekintélyes vagyont is gyűjtött s az országban oly iparágat teremtett, mely közgazdasági szempontból is figyelmet érdemel, mert a külföldi termelvényeket hazánk piacairól leszorította és ezáltal a nemzeti tőkét gyarapította.

Az iparában elért sikerek által buzdítva, Stühmer 1883-ban a gőz-csokoládégyártást is meghonosította, e célra gyárának egy részét nagy költségekkel rendezte be s csakhamar elérte azt a sikert, hogy készítményei jóság és minőség tekintetében bátran soroltathattak a világhírű svájci és francia csokoládé-készítmények mellé. És ez egy okkal több, hogy az ipari fejlődésünk terén oly kiváló érdemeket szerzett szakférfiu iránt mindazok tisztelettel viseltessenek, a kik méltányolni tudják ama nehézségeket, melyeket egyes új iparágak meghonosítása alkalmával az uttörőknek le kell küzdeni. Stühmer sok szerenésével és több kitartással derekasan végezte e munkát.

PALUGYAY JAKAB, vendéglős és bor-nagykereskedő.

Hazánk leghíresebb vendéglőse és borkereskedője, kis-palugyai és bodafalvi Palugyay Jakab született Pozsonyban 1819. évi augusztus 8-án, meghalt 1886. évi május 22-én. Már zsenge ifju korában kitüntette magát becsületessége és ernyedetlen szorgalma által. Mindenütt, hol ifju korában szolgált, kiérdemelte főnökei háttartalan bizalmát. Már 1844. évben átvette a Pozsony sz. k. város kies környékén fekvő Vasforrás című vendéglőt, mely az akkori időben az országgyűlések alkalmával kedvencz gyülekező helye volt a magyar főnemességnek és országgyűlési képviselőknek.

Lehetetlen itt fel nem említeni egy jelenetet, mely egészben és részben jellemzi Palugyay Jakab nemeslelkűségét. Az ország nagyjai akkoron hetenkint köz-ebédeket rendeztek az említett Vasforrásnál. Egy ily alkalommal hirtelen tornyosulván a felhők, Palugyay neje, zokogással panaszolta férjének, hogy a várva-várt nagyuri vendégek most már a kedvezőtlen idő miatt nem fognak kijönni a kies környékre és nem lesz fogyasztója a nagy áldozattal előkészített lakomának. De Palugyay papa vigasztalta szeretett nejét, mondván: „Ne félj kedves feleségem; lesz elég ven-

dég.“ És midőn a vihar beállott és semmi remény sem maradt, hogy a városból valaki jöjjön, Palugyay összegyűjtötte a Vasforrás környékének összes szegényeit, földszitette az asztalt, mintha csakugyan az ország nagyjai jelentkeztek volna, oda ültette a szegényeket és elfogyasztatta velők a lukullusi ebédet; ő pedig felejtethlen nejjével és boldogult anyjával együtt kiszolgálta személyesen az „Isten vendégeit.“ E nemes tett tudomására jutván a magyar főnemességnek, ezentul még gyakrabban és számosabban jöttek a Vasforráshoz és pártfogásukkal túlhalmozták a nemeslelkű Palugyait.

Ez időtől kezdve Palugyay fokról-fokra gyorsan emelkedett. 1848-ban átvette a pozsonyi Zöldfához czimzett világhírű szálloda restauratióját. E vállalatra nem is akadt alkalmasabb ember; mert a magyar főurak a Zöldfának akkori tulajdonosa előtt oda nyilatkoztak, hogy csak azon feltétel alatt lesznek járatosak a Zöldfába, ha a derék, becsületes és ügyes Palugyay kapja meg a restauratiót. Ez meg is történt; és most látjuk Palugyayt napról-napra emelkedni. Hisz oly gyorsan és oly nagy mérvben emelkedett, hogy nem csak a közeli Bécsből, hanem a világ minden részéből jöttek az átutazó vendégek élvezni Palugyay kitűnő konyháját.

Bécsben és sok más nagy városban még most is általán elterjedt hire van a Zöldfának. Bámulatos is volt, hogy a hires vendéglős mily kitűnően és aránylag mily olcsó áron szolgálta ki vendégeit.

Dicsőségesen uralkodó fejedelmünk és az uralkodóház sok tagja, nem egyszer szállottak a Zöldfába és mindannyiszor legmagasabb tetszésüket érdemelte ki a derék Palugyay.

De bármennyire emelkedett is Palugyay, ő mindig egyformán igénytelen, egyszerű, szerény és előzékeny maradt. Az ő figyelmét mi sem kerülte ki. Nem jött vendég a Zöldfába, kit Palugyay ki nem szolgáltat volna és ez előzékenysége nagy hasznára volt. Mint emberbarát és jó hazafi, szintén mindig híven teljesítette kötelességét. A Zöldfában évről-évre naponkint déli pont 12 órakor a boldogult Palugyay 12 szegény diáknak személyesen és minden díj nélkül szolgáltatatta ki az ételeket, mely nemes nagylelkűséget a boldogultnak Ferencz, József és Károly nevű fiai most is bőkezűséggel gyakorolják. Az 1848/49. évi válságos időben hazánk sok üldözöttjét segítette és oly áldozatokat hozott, melyek hamarjában egy embertől ki nem telnek. A muszkák 1849-ben megszállván Pozsonyt, tűzifa hiányában el akarták pusztí-

tani a város szép sétányát; akkor Palugyay lépett közbe; odaadta saját fakészletét és az ellenség sértetlenül hagyta a diszes sétányt.

Az 1850-es évek elején megkezdette nagy borkereskedését. Eleinte csakis a főuraknak, későbbben uralkodó házuk több tagjának szállított borokat. Midőn azután az 1856. évben az esztergomi bazilika beszentelésénél Palugyay a primás felhívása folytán rendezte a hirneves nagyszerű lakomát, Ő Felsége a király és az egész diplomatia megismerkedtek e kitűnő vendéglőssel. Nemsokára nagyobb-szerű külföldi megrendelések érkeztek Palugyayhoz, melyeknek ő páratlan pontossággal felelt meg. Így az ő európai híre meg volt alapítva. 1857. évben átvette az egész Zöldfát, a kávéházon kívül és üzlete napról-napra növekedett.

Borkereskedése 1864. évben már áttörte az európai határt. Ez évben nagyban szállított boraiból Mexicóba és az észak-amerikai államokba, mely részekből a Palugyay hirneve Amerikában óriási módon terjedt. Ő Felsége meg is jutalmazta Palugyay tevékenységét 1866-ban a koronás aranyéremkereszttel. József főherczeg pedig 1868. évben kinevezte Palugyayt udvari szállítójának.

Az üzlet folyton nagyobb mérveket öltvén, 1872. évben építette Palugyay Pozsonyban a márcziusi vámsorompó előtt levő híres pinczéit és palotáját, mely most központja lett oly üzletnek, melynek messze földön alig van párja. Évtizedek óta nem volt a világon jelentékeny kiállítás, melyben a „Palugyay és fiai” cég ne vett volna részt, és a melyeken kitüntetésben ne részesült volna. 1873. évben kapta a Ferencz József-rend lovagkeresztjét és 1882. évben a királyi szerb Takova-rendjelet.

Hogy mennyire szerette a világ Palugyayt és mennyire szeretik fiait, bizonyítják ama bizalmas kitüntetések, melyekben e nemes magyar család többször részesült. Így például János főherczeg gazdagon ajándékozta meg Palugyay papát az 1881. év karácsonyán. Frigyes főherczeg pedig, ki most állandóan Pozsonyban lakik, nemcsak díszkoszorút küldött az elhunyt Palugyay ravatalára, hanem személyesen vett részt a derék iparos temetésén.

Az uttörő, iparkodó, becsületes és nemeslelkű iparos erőnei magas polczra emelik nevét. Palugyay Jakab életpályája szolgáljon buzdításul mindazoknak, kik ernyedetlen munkálkodásuk közben el nem esüggednek.

II. CSOPORT.

VAS-, FÉM-, ÉS GÉPIPAR.

GANZ ÁBRAHÁM, vasgyáros.

Ganz Ábrahám neve össze lesz forrva a magyar ipar fejlődésének korszakával. És a mily kegyelettel gondolunk vissza e korszak bölcsőjére, oly tisztelettel és elismeréssel kell annak egyik legkiválóbb hősről, Ganz Ábrahámról megemlékeznünk. Az iparosok között egy típust alkotott, melyet példaképpen bátran állíthatunk a mai és a jövő nemzedék elé. Ganz Ábrahám szorgalma és józan munkássága által megtakarított csekély tőkéjével alapította üzletét, mely szerény méreteken megindulva, idővel folyton erősödött, nyert kiterjedésben, emelkedett tekintélyben, fejlődött erőben és hatalomban, úgy hogy ma a magyar iparnak büszkeségét képezi, mert hazánk határain messze túl is megalapította világraszóló hírnevét.

Az egyszerű munkás neve és dicsősége fűződik a világhírű vállalat mai sikereihez is, melyeket a társadalom kész örömmel ismer el s melynek mai fontos tényezőit a kormány szép kitüntetésekkel halmozta el. De e kitüntetések nem lehetnek elég nagyok, mert az érdem, mely alapjukat képezi, mngbecsülhetetlen. És a Ganz-gyár mai vezetőinek legnagyobb kitüntetését az a jóleső tudat képezheti, hogy ők a gyár megalapítójának, Ganz Ábrahámnak szellemében

dolgoznak s szilárd alapon építenek tovább-tovább: kiszélesítve az alapot, megizmosítva a rajta nyugvó vállalatot, mely ezreknek ad kenyeret, a mely eddig hazánk iparának történetében a legkimagaslóbb helyet foglalja el s így erkölcsi szempontból s általános értelemben az egész országra nézve kiváló fontossággal bír.

Ganz Ábrahám üzletét nagyon kicsiben, igen szerényen kezdte. 1815. november hó 24-én Embachban, Zürich mellett született, hol apja, Ganz Ulrik, szegény falusi tanító volt. A tanító még levén áldva gyermekekkel, a kis Ábrahámot mesterségre adta, hogy csakhamar maga gondoskodhassék betevő falatjáról. Tizenöt éves korában került egy vasöntő- és gépgyárba, hol szorgalommal, folytonos tanulással töltötte el tanonczéveit. Előszeretettel gyakorolta mesterségét s felszabadulása után a Svájc és Olaszország több jeles gyárában mint segéd tökéletesítette magát, minden törekvését odairányozván, hogy szakmájának minden fogását és a technika minden változatait lehetőleg elsajátítsa. Magyarországra 1842-ben, épp abban az időben került, mikor hazánkban az iparfejlesztés legelső mozgalmait élesztette Kossuth és Batthyányi. Pesten a gróf Széchenyi István által alapított József-műmalom, vagyis a mai Hengermalom öntődéjében mint öntőmester nyert alkalmazást s már két évi munkássága után józan-sága és takarékos-sága által csinos kis összeget takarított meg, mely-lyel 1844-ben Budán egy kis házikót vásárolt s ebben szerény öntő-műhelyt rendezett be. Még öntőmester korában munka közben elveszté jobb szemét, a mi azonban nem keserítette el s nem lohasztotta le munkakedvét sem. Így lett a szerény budai öntőműhely a mai nagyterjedelmű Ganz-gyárnak alapja. Pedig a régi kis műhelyben is csak lassan, de biztosan haladt előre a munka. A fuvóerőt eleinte emberi erő, később járgány pótolta s csak évek mulva állított föl Ganz gőzgépet. Gyárának nagyobb lendületet az 1848-iki forradalom adott, mely alkalommal Ganz az akkori magyar kormánytól ágyugolyók öntésére kapott megrendeléseket. E miatt 1849-ben haditörvényszék elé állíttatott, de némi zaklatás után fölmentetett.

Az öntés körül szerzett nagy gyakorlati ismereteinél és tapasztalatainál fogva Ganz csakhamar képes lett jelentékenyebb munkákat elvállalni s ő készítette többek között a lánczhid öntött vastartóit s a szegedi vasuti hid öntött vasoszlopait. És bár ez időtől fogva a gyár fokozatosan fejlődött, mégis sok nehézséggel kellett megküzdenie. Magyarországon akkor az ipar még a fejlődés első stádiumában

volt s a gyári termelvényeknek csekély kelete volt. De Ganz nem csüggedett. Szorgalma, tevékenysége nem ismert határt. Minden törekvése gyárának felvirágoztatására volt irányozva s ehhez az első, szilárd alapkövet 1854-ben tette le, midőn egy vasuti igazgató barátjának buzdítására kísérletet tett az Amerikában akkor már használatban levő kéregöntetű kerekek gyártásával. E kísérletet fényes siker koronázta és pedig egyrészt azért, mert a Magyarországon termelt anyag kitűnő volt, de másrészt és főleg azért, mert Ganz fényes tehetségét és ügyességét érvényesítette e gyártás körül. Csakhamar majdnem valamennyi magyar és osztrák vasut e kerekek rendszeres használatát fogadta el, nemsokára a külföldi vasutak is meghajoltak e gyártmány kitűnősége és czélszerűsége előtt és szintén e kerekeket kezdték használni, úgy hogy ez volt az első magyarországi gyári cikk, mely rövid idő alatt európai hirrel és fontossággal dicsekedhetett. A kéregöntvények azóta specziálítását képezték a Ganz-gyárnak és a mai napig is a legkülönbözőbb alakban érvényesülnek. Így például 1859-ben a vasutak számára kéregöntetű keresztvezékek készültek, melyek az acél nagy versenye dacára fényesen megállották helyüket és még ma is nagy elterjedésnek örvendenek. A hetvenes évek elején kezdte a gyár az eddigi alapon a kéregöntetű hengereknek malomberendezések számára való gyártását és ezzel az egész világ malomiparában öröndetes átalakulást és rendkívüli haladást biztosított.

1857-ben lépett a gyárba a bajor születésű Eichleiter Antal, mint igazgató, ki a czég főnökét törekvéseiben támogatta, munkájában segítette. Négy évvel később már az igazgatói teendőket Mechwart Andrással osztotta meg, ki mint gépészmérnök 1859-ben meghívást kapott a gácsországi Károly Lajos-vasuthoz, hogy ott egy másodrendű műhely-felügyelői állást foglaljon el. Mechwart, mielőtt ez állást elfoglalta, közelebből és személyesen akart az ausztriai és magyarországi viszonyokkal megismerkedni s így került Budára is, hogy itt régi ismerősét, Eichleiter Antalt meglátogassa. Ekkor ismerkedett meg Mechwart Ganz Ábráhámmal, ki a fiatal mérnök fényes tehetségeit csakhamar fölismerve, azt az ajánlatot tette neki, hogy ne menjen a gácsországi vasuthoz, hanem lépjen az ő gyárába, mint aligazgató. Mechwart készséggel elfogadta ez ajánlatot, rövid idő alatt megismerkedett a gyár viszonyaival és körülményeivel és nemsokára Ganz Ábráhámnak jobb keze, később pedig a gyárban helyettesítője lett.

Ganz Ábrahámnak szerencsés keze és tapintata tehát nemcsak gyárának fokozatos fejlesztése, hanem embereinek kitűnő megválasztásában is nyilvánult. És még életében élvezhette munkájának dús gyümölcseit. Az 1855-ik és az 1867-ik évi párisi, valamint az 1862. évi londoni közkiállításokon a legnagyobb kitüntetésekert nyerte s a mi ennél is többet ér, általános, osztatlan elismerést vívott ki érdemeiért. Itthon jó hírnév, gazdagság környezték. A Dunasoron fényes palotát épített magának és emlékéit megörökítette a város az által, hogy nevére Budán egy utcát nevezett el. Hirnevének tetőpontján, 1867. végén, hirtelen és váratlanul következett be halála....

Halála után a gyár Eichleiter, Mechwart és Keller urak vezetése alatt Ganznak Svájcban élő testvérei tulajdona lett, kiktől két év múlva, vagyis 1869-ben a ma is főnnálló Ganz és társa vasöntőde és gépgyár részvény-társaság vette át, melynek 1869-től, vagyis alakulásától kezdve mai napig Mechwart András az igazgatója.

Ez rövid életrajzi vázlata ama férfiúnak, ki hazánk legelső ipartelepének megalapítója és fejlesztője volt. Érdemeinek teljes méltatása csak úgy volna lehetséges, ha elmondanók, mivé lett a Ganz-féle gyár és iparunk keretében milyen tényező az ma. Ehez azonban csak néhány statisztikai adatot használhatunk, mert a gyár fejlődésének történeti ismertetése nagyon messze vezetne. A gyár ma ratibori fióktelepével együtt több mint három ezer munkást foglalkoztat. A társaság 1869-ben alapította a németországi vasutak szükségleteinek fedezésére a ratibori fiókgyárat; 1872-ben Meczenzében nagy olvasztót szerzett; 1879-ben a waggongyárat vette meg és egyesítette gyáraival; 1877-ben alapította a csakhamar világhírré vergődött elektro-technikai osztályát, melynek 1880-ban Milanóban fiókja nyílt meg. Az 1884-ik évben készült az 500,000-ik kéregöntetű kerék vasuti teherkocsikhoz, az 58,000-ik keresztezés, a 11,000-ik hengerszék, a 15,000-ik vasuti kocs, a 12,000-ik löveg, a 200-ik electro-technikai berendezés, a 400-ik gép, az 1000-ik ivlámpa, sat.

Ez adatok fényesen igazolják, hogy a szerény kezdetből kiindult vállalat mily nagy mérveket öltött s mily magaslatra tudott emelkedni. Tagadhatlan, hogy a további és mai vezetésnek is kiváló érdeme van e fejlődésben, de a miként a mai részvénytársaság méltányolta Ganz érdemeit akkor, midőn nevét a társaság czégében megörökítette, úgy nekünk, az ipartörténet krónikásainak,

hálás kegyelettel kell visszaemlékeznünk az uttörőre, kinek példáját követésre kell a mai ifju nemzedéknek ajánlani.

Rég kizöldült a fű Ganz Ábrahám sirja fölött, melyet virágok borítanak. Az elismerés koszoruját helyezzük a hantra, mely alatt az iparosok példás mintaképe aluszsza örök álmát. És ha áll az, hogy van élet a siron túl is, akkor Ganz Ábrahámra nézve áll ez, a kinek neve túl fogja élni nagyszerű alkotásait is.

És ha alkotására tekintünk, ha öröklétre hivatott emlékét fölidézzük, bátran szólhatunk a mai ifju iparos-nemzedékhez fordulva a költővel:

„A mult hát példa legyen most.“

SCHLICK IGNÁCZ. vasgyáros.

Schlick Ignác igazí uttörő volt a magyar vasipar terén s munkás élete alatt mindig arra törekedett, hogy a vasipart magas színvonalra emelje, virágzásra juttassa. Buzgóságát fényes siker koronázta. Gyárának külföldön is nevet vivott ki s több mint egy évtizeden át részben Bécsét is ő látta el vasipari készítményekkel.

Született 1821. április 13-án Pesten. Atyja a fővárosban tekintélyes bádogos mester volt s fiának nevelésére sok gondot fordított. Miután Schlick Ignác a középiskolákat jó sikerrel elvégezte, tapasztalatok szerzése végett külföldön tett hosszabb tanulmányutat. Franciaországban és Svájcban hét évet töltött, mely idő alatt a legelőbbkelő és leghíresebb vasöntő gyárakat tanulmányozta, ezekben gyakorlatilag működött, úgy hogy e szakmában a legalaposabb ismeretekre tett szert. Ekkor hazajött s az akkori nyul-utcában (ugyanazon a helyen, a hol a Vidats-féle gyár állt) vasöntődét rendezett be. De akkortájt ez iparágban Magyarországon oly csekély volt a szükséglet és kereslet, hogy a gyárral fölhagyni kényszerült. Megfelelő munkakört keresve, az ó-budai hajógyárban mint első öntőde-főnök talált alkalmazást, mely állásában több évig működött közmegele-

gedésre. Majd ismét saját kezére akarván dolgozni, Budán öntödét alapított, melyet vejével: Langenfeld Frigyesse virágzásra juttatott. A gyár hova-tovább emelkedett s utoljára helyisége is szűknek bizonyult. Ekkor Pestre költözött át s megvetette alapját a jelenlegi tekintélyes és világhírű Schlick-gyárnak. Eredményes működését azonban nem sokáig folytathatta, mert hazai iparunk örök veszteségére, 1869. december 23-án, korai halál döntötte sirba.

Halála után a gyár részvénytársasággá alakult át, melynek vezérigazgatója az alapító veje: Langenfeld Frigyes lett, ki teljes erővel folytatta buzgó előde munkáját s a gyárat oly virágzóvá tette, hogy az ma nemcsak a belföldön, hanem a külföldön is a legtekintélyesebb gyárak közé tartozik. A gyár termelőképességét több monumentalis és nagyszerű munka által tette ismertté. Nevezetesebb alkotásai a gyárnak: a m. kir. operaház színpada, a vámház, a tud. Akadémia, az operaház tetőszerkezete, a nagy iparcsarnok vasszerkezete, több vasuti hid, köztük a Varasd melletti nagy Dráva-híd, stb. stb., melyek az illető szakkörökben föltétlen elismerést vívtak ki. Néhány év előtt, hogy az általános kívánságnak megfelelően, a szoboröntésre külön szakmühelyt rendezett be a Schlick-gyár, melyben a Deák-mauzoleum „Genius“ szobra, a Deák-szobor impozáns fő- és mellékalakjai közelébb nyertek befejezést. A Deák-szobor tehát fennen fogja hirdetni e nemzeti hazai iparágunk fejlődését és haladását is.

A gyár éléről Langenfeld Frigyes csak az 1885-ik évben vonult vissza a jól kiérdemelt nyugalomba s most a telepet az alapító fia: Schlick Béla vezérigazgató vezeti, atyja hagyományos szellemében s kitűnő intenczióinak megfelelőleg.

Schlick Ignác működése nem volt zajos. Eleinte küzdött, fáradt, míg végre megállapodva, kitartó szorgalommal, odaadó munkássággal vetette meg alapját annak a nagy vállalatnak, mely ma hazánkban nagy hézagot pótol. És bár ő életében a gyár mai nagyszerű sikereit nem élvezte, mint alapító és uttörő azok között foglal helyet, kiknek neve fényes betűkkel van megörökítve a magyar ipar történetében s a kiknek példáját, mint követésre és utánzásra méltót állítjuk oda a mai fiatal nemzedék elé.

MECHWART ANDRÁS, a Ganz-gyár igazgatója.

1884-ben ünnepelte a Ganz-gyár személyzete Mechwart András igazgatóságának 25 éves jubileumát. Ma már a jubiláris ünnepek meglehetősen el vannak koptatva, de azért a Mechwart jubileuma iránt a legmelegebb részvétet tanusította a főváros előkelő iparos-közönsége és a sajtó is, mert benne oly férfit ünnepeltek. Kinek érdemei a magyar ipar fejlesztése körül igen kiválóak, ki a munka, a haladás, az iparfejlesztés megtestesült képviselője s a ki hosszú működése folyamában hazánk iparának a külföldön is hírt, dicsőséget, magának pedig a legszélesebb körökben tiszteletet és rokonszenvet biztosított.

Mechwart András született 1834-ben december 6-án Schweinfurtban, mint egy szerény polgári család gyermeke.

Már kora ifjúságában csöppögtették lelkébe ama szerénységet és a munkához való szeretetet, melyek egyrészt előkészítették az utat mostani állásához, másrészt pedig kulcsát képezték embertársai szívéhez, kiknek nagyrabecsülését és szeretetét ritka módon meg birta nyerni.

A nép- s az ipariskola befejezte után a fiatal Mechwart András

egy schweinfurti lakatosmesternél alaposan megtanulta a lakatosságot és a szokásos legényremeket is — egy sikerült mesterlakatot — elkészítette, mire aztán a híres augsburgi műegyetemre ment, tanulmányait befejezendő, a mit ugyan csak nagy nélkülözések mellett tehetett, s közben dolgozott az intézet mechanikai műhelyében. Mérnöki bizonyítványával a híres Cramer & Klett-féle gépgyárban, Norimbergában talált alkalmazást a hidépítészethél.

Itt foglalkozott először a malom-technikával. E gyári czég az időben Ausztria-Magyarország részéről is különféle nagyobb szállítványokkal volt megbizva. A nagyszabásu vállalat sokoldalúsága folytán Mechwartnak alkalma nyílt, Ausztria és Magyarország akkori legkiválóbb vasuti technikusaival érintkezhetni, s így kapott 1859-ben felhívást a galicziai Károly Lajos-vasutnál megüresedett műhelyi segéd-felügyelői állás elfoglalására. — Mielőtt azonban ez állást elfogadta volna, elhatározta monarchiánk általa kevésbé ismert viszonyairól személyes áttekintést szerezni, s e végett a budai Ganz-féle gyár akkori igazgatóját, Eichleiter Antal urat, kivel személyes ismeretségben állott, meg is látogatta. — Itt ismerkedett meg egyuttal az üzlet alapítójával, Ganz Ábrahámval is, ki azt tanácsolta neki, hogy ne fogadja el a felajánlott állást, hanem lépjen be az ő gyárába.

Mechwart rögtön elfogadta ez ajánlatot, s azután rendkívüli buzgalommal az üzletnek élt, olyannyira, hogy nemsokára sikerült barátjától, ki a mindig növekvő gyár vezetésével volt megbizva, a gyakorlati munkák nagy részét átvenni. — A számos javítás a gyár gépein, berendezésén, a sikerült gépészeti szerkezetek, mind a tehetséges, fiatal mérnök kezéből kerültek ki.

Tudvalevőleg a Ganz-gyár az 50-es és 60-as években főleg az ugynevezett kéregöntésű vasuti kerekek s vasutak részére való keresztelések gyártásával foglalkozott, mely kéregöntésű vasgyártmányaival világhírűvé vált. A gyár alapítójának 1868-ban történt hirtelen elhalálozása után az üzlet ideiglenesen a rokonok s Eichleiter Antal által vezetett tovább, mely célból az elhalálozott Ganz A. rokonai Eichleiter Antallal mint társsal és disponenssel szövetkeztek.

A következő 1869. évben az egész vállalat részvénytársasággá alakult át, s annak igazgatójául Mechwart András neveztetett ki.

Ezután nemsokára beállott az általános üzletpangás, mely főkép a vasiparra volt érezhető hatással. Daczára ennek, az 1873-ban meg-

nyílt bécsi világkiállításon a Mechwart által vezetett gyár csak új dicsőséget szerzett hírnevének, a mennyiben nemcsak Mechwart András — ki mint feltaláló, többféle kitüntetésben részesült. — hanem elődje, Eichleiter is a Ferencz József-renddel lettek kitüntetve.

A kiállítás azonban az üzleti viszonyoknak nem hozta meg a várt javulást, s a sebek, melyeket ép az 1873. év közgazdasági válsága ütött, még soká emlékezetesek lesznek. De ép ebben a válságos időben mutatta magát Mechwart rendíthetlen s éleslátású kormányosnak, s első sorban az ő erélyének és sokoldalúságának köszönhető, hogy ma a Ganz-gyár a nagyiparban oly kiváló állást foglal el.

Ez általános pangás alatt, — mely a vasuti iparra is oly súlyosan nehezedett — helyesen vette észre, hogy a vezetése alá rendelt gyárat csak akkor lesz képes fenntartani, ha sikerülend új iparágak létesítésével, melyek ezen válságnak kevésbbé lehetnek alávetve, a gyárnak új lendületet adni.

Az annak idejében Wegmann által buzaórlésre feltalált porcellánhengerek alkalmazása arra indította Mechwartot, hogy e célra hengereket kéregöntetű vasból gyártson, mi az általa feltalált javítások s ujitások segítségével sikerült is, s ekkor állt be ezen, a malomiparra nézve oly fontos esemény, mely csakhamar a cég nevét az egész világ előtt ismertté és népszerűvé tette.

Az új iparág felkarolásával sikerült neki az előfordult nehézségeket legyőzni s egyuttal lehetővé tenni, hogy daczára a rossz időviszonyoknak, számos hivatalnoknak s munkásnak adhatott foglalkozást. — Az ő javaslatára vétetett meg később az „Első magyar waggongyár“, mi által az üzlet hatáskörét jelentékenyen emelte, e mellett, a malmászati gépekhez szükséges famunkákat tökéletesítette, s az egész vállalat munkaképességét nagyban fokozta. — Ezzel azonban még nem elégedett meg, mert az ő vállalkozó szelleme sohasem pihent; nem elégedett meg eddigi tevékenységével, felkarolta — valóban bámulatra méltó erélyvel — a legújabbban divatba jött electro-technikát és gyárat állított fel oly célból, hogy ott villanyvilágítási berendezéseket és dynamo-elektrikus gépeket készítsen, mely új ágban a Ganz-gyár nevét szintén világhírvé tette.

Egész működése alatt Mechwart az odaadó munkásság, az alkotás, a szorgalom megtestesült képviselője volt. S hogy mily közbeesülést szerzett törekvéseinek, azt élénken bizonyítja az üdvöz-

letek sokasága, melylyel imént említett jubileuma alkalmával elárasztották. A Ganz-féle részvénytársaság elnöke, a közéletünk körül oly sok érdemet szerzett Somssich Pál a társaság nevében mondott üdvözlő beszédéből — Mechwart működésének jellemzésére — kiemeljük a következőket:

„Nem csak megvédeni tudtad nehéz időkben vállalatunkat, gyarapítottad is azt folyvást alkalomszerűleg, szerezvén telkeket és ház helyeket, melyekre a mindinkább fejlődő gyár szabadabb működésére szükséges czélszerű épületeket a Te terveid szerint állíthattunk; — s midőn egyrészt ezt cselekvéd, éber figyelmed nem mulasztotta el, kilesni az időt és alkalmat, melyekben a társulat előnyeit más irányban is növelhessed; — így szereztük meg a Te ajánlatodra a pesti waggongyárt, ezen a magyar iparra nézve oly nagyfontosságú vállalatot, mely a Te ügyes vezetésed alatt csakhamar oly szépen fejlődött, hogy ma már hazai szükségleteinket fedezni teljesen képes, s e tekintetben a külföldtől egészen függetlenek vagyunk: — és ezért neked nemcsak társulatunknak minden tagja hálás köszönettel adózik, de az egész ország elismeréssel tartozik.

Szóval a Ganz és Társa czég vezérleted alatt világszerte ismertté lett, melynek összeköttetései a világnak majd minden részeire kiterjednek, s mely ma teljes virágzása felett méltán örvendhet!

Te azonban, ki nem csüggedtél, midőn borús égen sötét felhők vonultak el fejünk felett, nem bízod el magadat ma, midőn fényes nap tündöklök felettünk; — egy perczig se feledkezel meg a szerencse forgandóságáról, különösen nem az üzletben előforduló esélyek változandóságáról, hanem jó előre gondoskodik oly segédforrásokról, melyek bekövetkezhető gonosz viszonyok között ismét megmentsenek bennünket a végzetes veszteségektől; éber figyelmed azért karolta fel kezdetben mindjárt a villanyos világításnak feladatát, szorgalmasan tanulmányoztad és részleteiben tanulmányoztattad azt, és ma már odafejlesztetted, hogy vállalatunknak egy egész külön osztálya evvel nem csak foglalkozik, hanem a már kivívott eredményeit gyakorlatilag is, még pedig oly sikerrel érvényesíti, hogy mindazoknak, kikkel e téren szerződünk, csak megelégedésükkel dicsekedhetünk.

Szóljak-e még hivatalnokainkról, kik vezetésed alatt mindinkább fejlődtek és tökéletesbültek; vagy derék munkásainkról, kikről atyailag gondoskodik, ápolva a betegeket, segélyezed a szűkölkö-

dőket, mívelve szivben. lélekben mindnyájokat; — de nem foglalom le, nem veszem ki a szót azok szájából, kik magok akarják érde-
meidet méltányolni s hálájokat kifejezni.-

És ezek után még csak azt akarjuk kiemelni, hogy Mechwart megtanulta nyelvünket s mint jó magyar hazafi, részt vett közéletünk fejlesztésében és az ipari érdekekért nem csekély áldozatokat hozott.

Ganz Ábrahám szellemében működött mindeddig s remélhetőleg ezután is. Ama kevesek közé tartozik, kik megvalósították azt a szép mondást: a m u n k a n e m e s i t! Ő elismerést szerzett a munkának s a munka embereit tevékenysége és saját példája által föl-
emelte arra a magas polczra, melyről a társadalom minden rétege a legnagyobb tisztelettel és elismeréssel szól róluk.

RAJKA PÉTER, gépgyáros, Kolozsvártt.

A gépek alkalmazása forradalmat és nagy változást idézett elő a nagyiparban: a gépek ujjá teremtették az ipart, s az iparcikkeknek olcsóbb árt szabván, a közjólét hatalmas emeltyűjévé váltak. Erdélyben a gépipar terén ma is alig mutathat fel valaki több érdemet, mint Rajka Péter, volt gépgyáros, ki 35 éven át fáradhatlanul harczolt a gépipar mellett, és művei által az erdélyi részekben a gépek használatát a kisebb gazdaközönséggel megismertette és megkedveltette.

Rajka Péter született az 1808-ik év február havában, Maros-Vásárhelytt, hol édes atyja jó módban levő puskaműves volt. A gépészet s a természettudományok iránti hajlam bizonyosan már korán fejlődhetett ki benne, mert bár iskolai tanulmányai folytán más életpályára készült, (atyja hivatalnoknak szánta), sőt már M.-Vásárhelytt a kir. ítélő tábla tisztviselője volt, e foglalkozása mellett is folytonosan kedvencz eszméjének élt, és a híres Bolyai Farkas m.-vásárhelyi főiskolai tanárnak volt kedvencz tanítványa a matematika, fizika és chemiából. Bolyai Farkas felismerte benne a tehetséget és ennek megfelelő más életpálya választására ösztönözte.

Rajka P. 1836-ban Kolozsvárra jöven, élete más fordulatot vett; a gépészet lett határozott iránya egész tevékenységének.

Bolyai Farkas s más kitünőségek ajánlása folytán elnyert egy kitüntető ösztöndíjat, és 1837-ben a bécsi műegyetemre küldetett, hol gróf Teleki Sámuel pártfogója jeles társaságában folytatá tanulmányait, és midőn ezeket befejezte, Waldeck hercegnő ajánlása folytán egy kéziművét mutatta be a jeles Ettingshausen műegyetemi tanárnak, ki az ifju embernek, azon esetben, ha Bécsben marad, szép állást ígért.

Rajka Péter azonban a kecsegtető ígéretek daczára sem akart idegen földön maradni s megköszönve a szives jó indulatot, kijelenté, hogy tanulmányaival hazájának óhajt szolgálatokat tenni, annyival is inkább, mert erre nem csak erkölcsileg van kötelezve, mint ösztöndíjas, de azt hazafiui kötelességének is tartja.

A jó német tanár megmosolyogta Rajka jövődő terveit s figyelmeztette, hogy meg fogja bánni, hogy ez ajánlatot nem fogadja el, s hogy egy olyan országban akarja kezdeni az életet, hol a gépek használatát még nem ismerik. Rajka P. végre nemes ambícióval s nagy reményekkel telve, 1840-ben hazatért s Kolozsvártt alapítója lett Erdély egyetlen gépgyárának. Szűk körülmények között kezdé meg működését, nagy küzdelmekkel járt megélhetése, üttörő lévén e vidéken a gépipar terén. Mindemellett türelme s munkássága oly kitartó volt, hogy egész lélekkel küzdött kedvencz eszméje mellett.

Gyára volt a felső szén-utczában, a mely mai napig is Rajka-gyár elnevezés alatt ismeretes. Gyára egy szerény épület volt, szerény és kezdetleges berendezéssel. A vasöntőde fuvóját emberi kéz hajtotta, még pedig pénz- és időpazarlás mellett 12 ember felváltva, négyenként dolgozva majdnem 24 órán át. Ekkora erő természetesen nem mutathatott fel nagy eredményt. E kis gyár különben nemcsak gazdasági gépgyár volt, hanem egy univerzális gyár; innen származott a tulajdonos „ezermester“ elnevezése is. Készlete nem volt, sőt a megrendeléseknek is alig birt eleget tenni. Ennek az eladóra nézve épügy, mint a vevőre nézve egyiránt kellemetlen helyzet okát a közönség jól ismerte.

Első kísérletei göröngyös pályán meglepők voltak, s már 1846-ban egy gazdasági kiállításon dicsérő oklevelet nyert. Az 1848-ki szabadságharcz alatt a gyárt be kellett zárni, mert munkásai elszéledtek. Rajka pedig szolgálta hazáját az által, hogy a Kolozsvártt alakult fegyvergyár igazgatójává neveztetvén ki, az ágyuk felszere-

lésénél együtt működött Gábor Áron ezredessel, míg vendégszerető háza tele volt enyedi menekültekkel. Ezek miatt később Urbán 340 forint hadi sarczot vetett reá, melyet pártfogói, az erdélyi főurak fizettek ki helyette.

A szabadságharcz lezajlása után lassanként rendezgette gépgyárát. Nehéz volt a munkások beállítása. Az akkori czéhrendszerrel sok kellemtelensége volt. A kis iparosok nem nézték jó szemmel, s a nála dolgozó mesterlegényeknek is szüntelen baja volt a czéhmesterekkel.

Közlekedési eszközeink, vasutak akkor még Erdélyben nem lévén, a mesterlegény csak gyalog vándorolt és jó munkás ritkán vetődött Kolozsvárra, sőt az ott levő is följebb igyekezett; ha pedig egy-egy ide akarta magát száműzni, akkor roppant meg kellett fizetni, mi semmikép nem állott arányban a munka forgalmával.

1852-ben Rajka arra a gondolatra jött, hogy maga fog derék munkásokat kiképezni. Nem anyagi érdekek s haszonlesés vezérelték gondolatát. Hogy tehát tervét megvalósíthassa, vasárnaponként az elmélet terén felolvasásokat tartott házában a gépészet és több rokon tárgyakból tanulóinak, kik nála alkalmazást nyértek. minek folytán fáradtságát évek mulva siker koronázta, mert több kitűnő férfiut képezett, kik közül néhányan külföldön is megfordultak tanulmányaik s látókörük szélesbitése végett.

1853-ban állította be vasöntődéjét, s a kolozsvári terménytárlat műipari osztályában egy 40 fontos öntvényt állított ki. Ez már csak azért is meglepő volt akkor, mivel eddig, ha Erdélyben valakinek gépében öntött eszköze eltört, azt csak Nagy-Bányán tudták újra önteni. Azonban ernyedetlen haladni vágyása gépgyárát oda vitte, hogy nagyobb-nagyobb öntvényt tudott előállítani. Az akkori hírlapban írták róla, hogy „Rajka már évek óta adja fényes jeleit a benne rejlő képességnek, sokoldalu ügyességének. Vajjon — mondhatnók szinte egyetlen embere irányában — ki nálunk a magasabb gyáripárt képviseli, nem lehetne-e bőkezűbb a közönség?”

Munkái mindinkább terjedni kezdettek, s nemsokára már a királyi lyceum nyomdájára számára készített egy kézi vassajtót; továbbá 1854-ben K.-Fejérvárra a püspöki templom számára egy toronyórát, a melyet 3 napban egyszer kellett felhúzni, mely négyfelé mutatott, órát, negyedet ütött, s egyébként is sok ujitást érvényesített.

A gazdasági egylet által 1854-ben rendezett termény- és gépkiallításra egy saját találmányu könnyű kerti ekét, kukoricza-morzso-

lógépet, szóró- és osztó-rostát. egy tizedes mérleget állított ki, melyekkel teljes dícséretet aratott és ezüst érmet nyert; a közvélemény pedig szóró-rostáját és kukorica-morzsológépét országosan és mindenekelőtt elterjesztendőknak nyilvánította.

Az 50-es évek második felében újabb-újabb találmányokkal állott a gazdaközönség elé. Azonban az 1860-as évek elején már meggyőződött, hogy pozitív akadályok állanak elő, s gyára terjedelmesebb irányt nem nyerhet. Pénzhiány miatt tengődnie kellett, s legszebb terveit látta e miatt dugába dőlni.

Ekkor fölhívta Erdély főurait, hogy segíeyzzék, mert ő ilyen kevés tőkével nem képes a közönség igényeinek eleget tenni. De a fölhívásnak nem volt eredménye és Rajka Péter egyedül küzdött tovább. 1862-ben egy saját találmányu borsajtóval állott a szőlős gazdák elé, mely általános dícséretet nyert. Később előállott szintén nevezetes ekéjével, mely az 1866-ki bécsi országos kiállítás alkalmával nemcsak magyarországi, illetve a pesti gyárosok, hanem az amerikai ekék elől is elnyerte a díjat. 1869-ben végre, mikor a Dietrich-czég szegődött társul Rajkához, a gyár nagyobb lendületet vehetett, rendszerebb alakot öltött, gőzerőre működő gépeket szerzett be, a mi nagy örömet okozott Rajkának. De ez öröme nem sokáig tarthatott, részint mert betegeskedő kezdett lenni, öregedett, s több egyenletlenség állott elő. Így lassanként elvesztette kedvét, önállóságát, mivel olyan anyagi érdekek nyomultak előtérbe, a melyek Rajka P. magasztosabb szellemével nem fértek össze. Rajka Péter, annyi küzdelmek és oly csekély méltánylás után 1876. ápril 28-án az örök hazába költözött, életének majdnem 70 éves korában.

Hosszu és becsületes munkássága által, bár ha nem mutathatott fel anyagi hasznát saját részére, de felmutatta honszeretetének, erényének annyi példáit, midőn nemes törekvéssel igyekezett műveit meghonosítani, midőn tanítványait valódi jóindulattal igazi képzett műiparosokká törekedett kiképezni.

Kétségtelen, hogy munkásságának megszüntével Erdélynek, különösen Kolozsvár városának a megkezdett uton megállapodni nem volt szabad és örömmel is tapasztalhatjuk, hogy az ifjabb nemzedék sikerrel lép az ő nyomdokaiba, új iránynyal, új modorral. De azért Rajka Péter kiváló alakja marad hazai gépműiparunk történetének s ő honfitársai tiszteletét szorgalma, komoly iránya és becsületeségével kivívta magának.

Rajka Péter a magánéletben rendkívül szerény, kevés beszédű, komoly ember volt. Soha semminemű kitüntetést nem keresett. Több rendbeli czímei s dícsérő oklevelei egész halmazát, a melyeket évek hosszú során át kiállításokon nyert, asztaliókjába rejtette el, és azokat soha semmiféle munkáján sem fitogtatta. Polgártársai, a városi képviselő-választáskor, mindig megtisztelték bizalmukkal: de ő csak akkor járt el a képviselőtestületbe, ha fontos szakügyeknek vélt szolgálatot tenni. Leginkább a gazdasági egyesület gyűléseire szeretett elmenni, melynek tiszteletbeli tagja volt; itt kedvencz tárgyairól értekezhetett kitűnő gazdákkal és szakférfiakkal, és ebben nagy élvezetet talált. A kereskedelmi és iparkamarának 1851-ben alelnöke volt, gyűléseire rendszeren eljárt. De legjobban érezte magát családi körében, melyet nagyon szeretett. A mennyire nem volt barátja a nyilvános társalgó helyeknek, hol soha meg nem fordult, annyira vendégszerető, szives ember volt házánál.

Ünnep és vasárnap délutánokon, midőn minden csendes volt, ő asztala mellett olvasgatta a szakkönyveket és folyton tanult, gyarapította szakismereteit. Munkásait, úgy mint cselédeit, emberbaráti bánásmódban, s jó tanácsokban részesítette úgy ő, mint neje. Soha sem restelte valamely munkásának véleményét meghallgatni, sőt egyszerű földművelő gazdák tanácsára is szívesen hallgatott s a mennyiben ezek gyakorlatiságuknál fogva helyesek lehettek, megfogadta tanácsukat. A szeszes italok mértékletlen élvezetével visszaélő ember iránt valódi szánnalommal viseltetett, és ha ilyen munkásra akadt, igyekezett azt józan, becsületes életre ösztönözni; sőt nejével együtt díjakat tűzött ki az iszákosság elhagyására. A díjak zseborából vagy ruhaneműekből állottak. És fáradságukat siker koronázta. Egy munkása az 50-es években rendkívül iszákos ember lévén, annyira leszokott e rút szenvedélyéről, hogy később igen jó módu falusi gazda lett belőle, s soha viznél egyebet nem ivott.

Nemes szívűségéért áldották is sokan és emléket tisztelik mindenfelé, amerre az élet ismerték.

MADARÁSZ ANDRÁS, vas- és rézhámoros Pécssett.

Született Kún-Tapolczán, Csetnek mellett, Gömörmegyében, szegény nemes szülőktől 1797-ben; meghalt Csetneken 1873-ban. Iskolát járt Dobsinán és Lőcsén, s a gimnázium nyolcz osztályának bevégezése után Abaffy Károly egykori nagyhirű gömöri alispán által, megyei irnokká kineveztetett. Rövid idő múlva Nagy-Rőcze városa jegyzőjének választotta.

Ritka szép nejével Mühlhahn Zsuzsammával, kivel boldog házasságban számos tagból álló családot alapított — örökségi osztályba kapta a csetneki „határi“ vashámort, a mit oly szerencsés sikerrel kezelt, hogy a midőn később, mostohább viszonyok beálltak, az e völgybeli többi hámorbirtokos felkérésére létrehozta a „Csetnekvölgyi Concordia vasgyár-társulatot“ és abban részvényeket vállalván, annak igazgatását is átvette és jó eredménynyel több esztendeig vezette.

Saját hámorját már megelőzőleg átalakította rézhámorrá, mely „Szoutagh Pál azelőtt Madarász András“ czég alatt ma is fönmáll és működik.

Mint a Concordia vasgyári társulat igazgatója, Madarász András már 1840-ben kezdte belátni, hogy a hazai vasiparnak, ha verseny-

képességét Ausztria ellenében elveszíteni nem akarja, szükségképen át kell alakulnia, hogy eddigi telepein, a vaskőbányászat vidékein faszénnel csak érczet olvaszson és csak nyersvasat termeljen, a verőkkal (hámorokkal) pedig felhagyván, a nyersvasat másutt finomítsa kőszén-
nel és hengerművekkel. E végből létrehozta a „Csetnek-pécsi“ vas-
finomító társulatot, melynél mint főrésztvényes az igazgatást is átvette és lakását is 1845-ben Csetnekről Pécsre áttette. E vállalat azonban — miután belső viszályok miatt Madarász András az igazgatásról lemondott, — sok válságon ment keresztül és e közben Madarász András tevékenységét más felé irányozta. Épített Pécs városában gőzmalmot, mely nagy sikerrel működött, nemsokára azt kenyérsütővel is ellátta, s e téren oly reformot idézett elő, a miért Pécs város közönsége ma is elismeréssel lehet iránta, ha visszagondol arra a kenyérre, a mivel a háztartások akkoron a molnárok egyed-
áruságából éltek.

Később egy kisebb gépgyárat épített, részben saját szükség-
letére, részben gazdasági gépek gyártására, azután a városi lakosság kényelmére egy uszodafürdőt állított, nem említve két szép lakó-
házát, melyekkel a pécsi országut részbeni kiépítéséhez hozzájárult.

Mielőtt Madarász András Csetnekről átköltözött volna, Csetnek-
völgyén alapját vetette meg a masznikói géppapírosgyárnak, melynél főrésztvényes volt, s a mely sok évig változó eredménnyel működött, míg most nem régen, az első magyar papíripar-résztvény-
társulat birtokához csatoltatott.

Később ugyancsak Csetneken birtokába vette és sikeresen fej-
lesztette, sőt öntődével is berendezte a csetneki vas-olvasztót, mely halála után a Sárkány-család birtokába ment át, mely család a „Concordia“ vasgyárat is már több év előtt megvette.

Utolsó éveiben Madarász András ugy csetneki, mint pécsi gyári birtokait gyermekei között megosztván, Pestre költözött, a hol tevékenység nélkül nem maradhatván, vas- és rézgyártmányainak központi elárúsító helyet létesített, mely „Madarász András“ czég alatt fia Madarász Viktor, ismert nevű festőművész birtokában, ma is fennáll.

Madarász András nagy tevékenységet és erélyt fejtett ki és működését a hazai közügyek iránti érdeklődés jellemezte, mely utóbbi-
nak azzal is adta tanubizonyságát, hogy az akadémia palotája költségeihez ezer forinttal járult hozzá, az orsz. m. iparegyesületbe pedig kétszáz forinttal alapítónak belépett.

Egyike volt az ipar legelső uttörőinek. Alkotott, teremtett új és új gyárakat; egyikből keletkezett a másik és egyik kiegészítette a másikat. Páratlan erélye mellett kiváló tulajdonságai közé tartoztak vasszorgalma, kitartása és kiváló szakértelme. Célja volt az iparnak elterjedését biztosítani és tőle telhetőleg hozzájárulni ahhoz, hogy Magyarország lassankint iparos-állammá alakuljon át. És e kitűzött célja érdekében egész életén át fáradhatlanul dolgozott, sikereket sikerre halmozott és elismerést biztosított különben is köztisztelőben álló nevének még életében és a későbbi nemzedékek előtt is. Mert az új nemzedék, mint követésre méltó példát, tartozik tisztelni azt a fáradhatatlan munkásságot, melyet Madarász a hazai ipar gyakorlati fejlesztése érdekében tényleg kifejtett s mely nevét a magyar ipar uttörői sorába emeli.

IDŐSB KIRNER JÓZSEF, puskaműves.

A fegyvergyártásnak, az öldöklő szerszámok készítésének valamennyi ipar közül a legrégebb multja, a leghosszabb története van. Attól a pillanattól fogva, mikor az első testvérpár halálos harcza lezajlott, mikor az első furkós bot csapása vért ontott, embert ölt, egészen a mai napig folyton küzdöttek, fáradoztak az emberek a fegyverek javításán, tökéletesítésén. A kezdetleges furkósbotból, kőbaltából, nyíl, dárda, lándzsa lett, amely ma már ismétlő-fegyverré tökéletesült.

És mégis a puskaművességnek Magyarországon alig van százados története. E nehéz ipar egyik uttörője, megalkotói között volt a bajorországi születésű Kirner György, aki miután hosszabb ideig Bécsben dolgozott és ott meg is nősült, 1809-ben Magyarországra jött, magával hozva csecsemő fiát, a még Bécsben született Kirner Józsefet. Kirner György elébb Budán telepedett meg mint puska-műves-mester, de már kevéssel rá Pestre költözött, ahol a párisi-közben bérelt lakást és szorgalmasan üzte iparát. Később üzletet nyitott az akkori uri-utcában a Trattner-Károlyi-féle házban, s itt már munkásokat is foglalkoztatott és szolid munkája által a közönség figyelmét is magára vonta.

Kirner György fiát Józsefet is a maga iparára fogta, és tanította, oktatta és 18 esztendőskorában, három évi tanonczeit után fölszabadította. A fiatal ember még két esztendeig atyja műhelyében dolgozott mint segéd, azután batyut kötött a hátára és vándorló könyvével fölfegyverkezve vándorutra kelt 1829. június havában. Legelőbb Bécsbe ment, ahol majd két évig dolgozott különböző jóhírnevű fegyverműveseknél. Azután újra kezébe vette a vándorbotot, hogy majd Lüttichben, majd Brüsszelben nézze meg a jelesebb fegyvergyárakat, egyik helyt rövid ideig dolgozva is. Innen Prágába vitte vándorutját, és miután 6 hónapig dolgozott ott Novack akkori puska-művesnél, újra utra kelt, de ekkor már rég nem látott hazájába, szülei karjaiba vonta vissza a honvágy.

1832. október havában hazatérve Kirner József megszerezte Pest városában a polgári és mesterjogot, mire atyja társul fogadta üzletébe, fényes betűkkel iratva czimerére a „Kirner és fia” czéget. A fiatal mester még a következő évben családi tűzhelyet alapított, oltárhoz vezetvén az akkor igen tekintélyes lakatosmester Helfmann leányát, akivel boldog házasságában 2 leánya és 3 fia született; ezek közül most már csak egy leány és egy fiu (az üzlet mostani tulajdonosa) vannak életben.

Az apa és fiu egyesült, szorgalmas tevékenységének csakhamar szűknek bizonyult a különben elég tágas műhely, és már 1835-ben áttették helyiségeiket a szervita-tér 2. sz. alatt levő házba, ahol az még ma is van. A nagyobb helyiségben nagyobb munkaerővel és kiterjedtebb mértékben üzték iparukat, és szolid, tartós készítményeikkel, szép és finom izlésű fegyvereikkel a legszélesebb körök elismerését vívták ki, ami abban is nyilvánult, hogy az 1842-iki iparkiadáson ezüst, az 1846-ikin arany éremmel tüntették ki őket. Az üzlet megalapítója, az öreg Kirner György nem sokáig örülhetett e külső sikereknek, mert már a következő évben, 1847-ben, 66 esztendőskorában meghalt.

Kirner Józsefre ezután súlyos idők terhe nehezedett. Kitört az 1848/49-iki szabadságharcz, melynek folyamában a magyarok is, az osztrákok is két ízben konfiskálták a fegyverműves egész fegyvertárát, anélkül, hogy a kárpótlásnak még csak reményével is biztatták volna. És később, a szabadságharcz elnyomtatása után, az abszolút uralom idejében másfél éven keresztül megvonták tőle ipara ízésének jogát és csak hosszas utánjárással és folyamodá-

sokkal tudta azt újból megkapni. Ekkor már fegyvereinek elvétele, a hosszas munkaszünet, a Kossuth-pénzben szenvedett nagy veszteségei és családi szerencsétlenségek majdnem a tönk szélére juttatták az előbb jómódu iparost. Kitűnő szakismeretei, ernyedetlen szorgalma, lankadatlan munkássága azonban ismét tűrhető viszonyok közé juttatták Kirnert, kinek már 1851-ben ismét módjában állott a londoni világkiállításon, 1852-ben pedig a new-yorkin résztvenni és jeles munkája mindkét helyen méltánylásban és kitüntetésben részesült. Viszonyai ezután mindinkább javultak. 1852-ben már megint 8—10 munkást foglalkoztatott állandóan és ugyanakkor jelölt műhelyében 14 éves fiának is helyet, hogy belőle is derék, jóraavaló iparost neveljen. Négy esztendei tanonczió után Kirner fölszabadította szintén József nevű fiát és őt is beosztotta az időközben 20-ra fölszaporodott segédek közé.

Kirner Józsefet, kinek mint jeles képzettségű, lelkiismeretes és nemesült izléssel bíró iparosnak ekkor már országszerte jó hírneve volt, 1854-ben az akkor igen tekintélyes pesti czéllövő-társaság főlövész-mesterré választotta meg, mely tiszteletbeli állásban haláláig megmaradt. Mint e társaság vezetője buzdított és lelkesített e nemes sportra és összevonta e körben a főváros legelőkelőbb, legtekintélyesebb polgárait, a 60-as évek polgárságának elite-jét. Az 1860-ban épült szép lövölde is neki köszöni létrejöttét. Érdemeinek elismeréseül tekinthette azt is, hogy polgártársai, kik mindmegannyian tisztelték és becsülték, az ipar- és kereskedelmi kamara és a fővárosi törvényhatósági bizottság tagjai közé választották.

1861-ben szélhűdés érte és bénította meg szakadatlan tevékenységét. Nyolcz évi folytonos betegeskedés után, 1869. májusában a halál szabadította meg kínos szenvedéseitől. Általános részvét kísérte sirjához az a férfiut, aki mint iparos szakképzettsége szorgalma, ízlés és szolid munkájával közelismerést, a közéletben polgári kötelességeinek hű és pontos teljesítésével, a közérdekek lelkes védelmével és istápolásával közbecsülést vívott ki magának.

Örökebe fia, Kirner József lépett, ki ma mint tekintélyes, előkelő iparos s mint köztisztületben álló polgár méltó utódja ez üzlet derék megalapítójának és fejlesztőjének.

VIDATS ISTVÁN. mezőgazdasági gépgyáros.

Vidats István egyik tagja ama régi gárdának, mely a magyar ipar hírnevét fokozatosan megállapította. Vidats István egyike volt a legképzettebb, legszorgalmasabb iparosoknak, ki józan fölfogása, éles megfigyelő tehetsége és találékonyságának köszönheti boldogulását.

Vidats István, hazánk iparának épügy, mint okszerű mezei gazdaságának történetében elvitázhatlan érdemeket szerzett, mint oly derék iparos polgár, a kit méltán megillet e czim: „a magyar gazdasági gépészet apja:” mert ő előtte egész Magyarországon sehol sem volt olyan gazdasági gépgyár, mely gyártmányai által országos hírré tudott volna szert tenni, s a gazdasági gépek és tökéletesített eszközök használatát oly általánossá birta volna tenni, mint ez Vidats Istvánnak sikerült, főképen országos hírré kapott s közelismerésben részesült ekéje által, melyet a magyar iparegyesület annak idejében, a bíráló szakválasztmány előterjesztése következtében, nemcsak arany éremmel tüntetett ki, de ünnepélyesen meg is keresztelt Vidats-ekének, így biztosítván a derék polgárnak oly emléket, melyből minél több kopik el évenként, annál bizonyosabb annak tartós maradandósága.

Vidats István sem nagy vagyont, sem hírnevet nem örökölt; de természettől nyert éles felfogása, találékony, fürgé esztét vas szorgalommal, fáradhatlan iparkodással és folytonos tanulással tudta sikeresen párosítani. — Örökké fürkésző, nyugtalan tudvágyának jeleit Vidats már gyermek korában adta; ezen sajátága nélkül aligha válhatott volna oly hírneves emberré a maga nemében, aminőnek, kivált hazánk gazda-közönsége ismeri. Példája ösztönzésül szolgálhat sok derék, a természet által szép tehetségekkel, munkakedvvel megáldott magyar ifjunak; kiknek tetterejét, buzgalmát sokszor meglankasztja a jövőjük feletti elcsüggedés, mert nem látják azt tetemes tőke, jelentékeny vagyon által biztosítva.

Vidats István 1802-ben született Kalocsán. Atyja ottani szabómester volt; tűz, víz, devalvácio, s a francia háború által sokszorosan károsított meglehetősen szegény állapotban. Itt történt Istvánnal, hogy nagyobb testvéreivel együtt baltával kellett a lenföldön rögöket zuznia, mely nehéz munkája közben, midőn azt hallá egy arra menőtől, hogy: jaj be rossz ekéje volt annak a parasztnak, a ki ezt a csunya szántást tette, ő azzal felelt, hogy majd jobbat csinál ő, ha nagy lesz.

Ki hitte volna akkor, hogy a mit a gyermek mintegy öntudatlanul mondott, később csakugyan be fog teljesedni!

Utóbb Szegedre adta őt atyja lakatosmesterséget tanulni, a hol szorgalmasan látogatta az iparos tanulók vasárnapi iskoláját is. Volt ez iskolának egy igen derék rajztanára, a kegyesrend tagja, Illés, a ki gondosan kiszemelte a tehetségesebb és szorgalmasabb flukat, s ügyességökhöz képest mindenféle gép- és tetőmintákat, és sokféle más eszközt készíttetett velők ama kézi muzeum számára, melyet tanítás közben használt. E kitüntetésben Vidats is részesült.

Őt évre terjedő vándorlási idejének nagyobb részét Bécsben töltötte, hol akkor még csak egy gazdasági és két más gépész volt. Itt is szorgalmasan látogatta az iparosok számára vasárnaponként tartott reáliskolai előadásokat. Visszakerülvén hazájába, B.-Komlóson telepedett le, s csakhamar hírré kapott leginkább azáltal, hogy a legkülönműbb munkákat, a melyekkel megbízták, a várakozáson túl pontosan készítette el; így például a vidéken több községnek, mint Lovrinnak jó toronyórát is csinált.

Mint olyan ember, a ki gyermekkorától fogva szeretett okulni, 1830-ban megszerezte magának gróf Széchenyi István híres munkáját,

a „Hitelt,“ mely akkori időben oly igen felvillanyozta az egész országot, s mondhatni, ez adta neki az első ösztönzést arra, hogy földeink jobb művelését a jobb ekék terjesztése, szaporítása által iparkodják ő is a maga részéről előmozdítani.

Most már közkedvességre s országos hírre kapott földmivesz-közvet, az ekét, eleinte megbízás után egyszerűen utánozva csinálta, a Zugmayer-félék szerint, az ottani Ná k ó uradalom számára, és ezek is annyira kielégítőek voltak, hogy a „komlósi lakatos“ csakhamar számos megbízást kapott mindenfelől a környékről, mert a szomszéd falukból rövid idő alatt a szomszéd vármegyékbe vitték a jó munka hírét.

A szaporodó megbízásoknak és Vidats természetes hajlamának a gépészethez az lett az eredménye, hogy évről évre nagyobb kiterjedésben látott nemcsak ez ekék, de más mindenféle gazdasági eszköz gyártásához, s már egészen gépészsze átalakulva, feljött Pestre 1842-ben, s itt állandóan meg is telepedett.

A mint határozottan a gazdasági gépészet terére lépett, a mellett, hogy mindenféle gazdasági eszköz készítésére vállalkozott, — legszenvédélyesebb gondot fordított az eke kitanulására, melylyel annyira is haladt czélszerű módosításai következtében, hogy már 1844-ben több tekintélyes magyar gazda az ő ekéjét mondta a legjobbknak, 1846-ban pedig, mint fentebb említettük, a nagy iparműkiállításakor gépgyártmányaira s különösen ekéjére megkapta az arany érmet. Ugyanekkor nevezte el az iparegyesület ünnepélyesen az ő általa szerkesztett és gyártott, s azóta hazánkban mindenfelé utánzott ekét Vidats-ekének, mely kitüntetés fölért az arany éremmel; de sőt még annál is nagyobb belbecscsel s nyomatékkal birt.

Vidats azon sajátos viszonyba jutott a hazai gazdasági iparral, hogy amint az okszerű gazdálkodási kedv terjedt Magyarországon, a szerint növekedett az ő üzlete is, s megfordítva: minél bővebb aratással fizetett Vidats-ekéi után a barázda, annál jobban lábra kapott országszerte a jeles földművelő eszközök utáni vágy is; mely nem állapodott meg csupán a szántóvető eszközöknél, hanem a kukoricza-morzsoló-, szecska-, répavágó-, zuzó-, daráló- stb. gépeken s mindenféle rostákon kívül elhaladt egész a cséplő-gépekig és műmalmokig.

Vidats üzlete már 1852-ben oly kiterjedésű lett, hogy előbb bérbe, azután örökölt vett egy vasöntőgyárat: azzal átellenben nagy

telket szerzett, hol raktárai voltak, s az öntőde telkén akkora emeletes gyárat épített, mely rendesen mintegy 100 munkást foglalkoztat, és két anyyinnál is többnek volna képes munkát adni.

Az 1858-ik évben e nagykiterjedésű gyárat átadta Jankó Vinczének és legidősebb fiának Jánosnak, kik még két ifjabb fiával, Istvánnal és Józseffel folytaták az üzletet, míg atyjok rongált egészsége helyreállítása végett egy időre visszavonult a fárasztó foglalkozástól. Ezután pedig néhány hónapot hazánk határain kívül utazott, különösen a vasgyártás körül tett legujabb előmenetelek tanulmányozása végett. Végre rövid pihenés után ujult erővel, jó egészségben, s eddigi szép ismereteit új tapasztalatokkal gazdagítva, ismét helyt állt gyárában, melynek minden kalapácsa gyorsabban dolgozott, ha közel érzé maga körül azt a mestert, a ki az udvaron beszélgetve meg-megcsóválta fejét, ha a félig földalatti műhelyek valamelyikéből egy kalapácsütés elárulta a legényt, ki nem jól dolgozik.

De a mily jó kedvvel és friss erővel fogott újra a munkához, oly hamar kellett ismét visszavonulnia. A kérérlhetlen sors kiragadta szerető családjá és az élők sorából.

Gyára, melynek jó hite nevét sokáig fenn fogja tartani, fiaira szállt, de nem tudott tovább is oly emelkedést fölmutatni, mint Vidats István életében. A különböző válságok és csapások folytán a Vidats gyárnak meg kellett szűnni, de Vidats István emlékét s őt magát is, mint a szorgalom, az előretörékvés, a munka emberét még sokáig hálásan fogja emlegetni az iparos-osztály, az ipar történetírója pedig meg fogja örökíteni nevét, mely iparunk fejlődésének első korszakával szoros összefüggésben van.

RŐCK ISTVÁN, gépgyáros.

A magyar vasipar és a gépgyártás fejlődése hazánkban egyike a legtanulságosabbaknak. Semmiből fejlődtek óriási kiterjedésű telepek s a régi uttörők hatalmas alkotó ereje megtörte az utókor számára a járatlan utakat, megnyitotta a gazdag keresetforrásokat számos új és új iparág sikeres meghonosításával. És az uttörés e nagy munkája, a gyáralapítás első kedvező korszaka az ötvenes évek elejére esik. Ez időnek kiválóbb mesterei figyelmüket első sorban a mezőgazdasági gépgyártás felé fordították; mert ez időtájt ország-szerte élénkebb mozgalom keletkezett a mezőgazdasági gépek használatára. De a könnyebb gazdasági gépeket a kezdetleges falusi kovácsok készítették, s a nagyobb gépek mind külföldről kerültek hazánkba s Anglia legkiválóbb gépgyárai jól berendezett fiókraktárakat tartottak már ekkor hazánk fővárosában.

A külföldi ipart hazánkból kiszorítani s a mezőgazdaság szükségleteit itthon kielégíteni, ez volt akkor a legfontosabb közgazdasági kérdés és többekkel együtt e kérdés kedvező megoldására vállalkozott Rőck István, ki munkás életét szentelte e fontos cél megvalósításának. És kevés iparos ért el e téren nagyobb sikereket, mint ő.

Az ő buzgalma, tevékenysége, nyugtot nem ismerő kutató szelleme, új és új sikerek után vágyódó lelke számos iparágnak adott életet és bátran elmondhatjuk, hogy a modern mezőgazdasági gépgyártásnak ő volt hazánkban első megalapítója. És mihelyt ő az utat a gyártmányok előállítására megtörte, nyomdokait sikerrel és szerencsével követték más iparosok is, így gyára folyton új és új termelési ágakat ölelhetett föl s mindig a legelső nagy hazai ipartelepek között foglalt helyet.

Röck István 1813. november 15-én született Pesten, szülei jó módu emberek voltak, atyja István szita- és rosta-gyártással foglalkozott. Fiatal éveit részint az országban, részint Ausztriában és Németország nagyobb városaiban töltötte s atyjának iparát tanulmányozta. Az 1840. évben Pestre visszaérkezvén, atyjának üzletét átvette és folytatta. De már ekkor fölébredt benne a hatalmas vágy: gépeket gyárthatni, s többször tett kísérleteket szelelő rosták, szecs-kavágók előállítására.

Az ötvenes évek elején nagyobb súlyt fektetett ez iparágra; 1852-ben gazdasági gépek gyártására külön iparendélyt eszközölt ki, s néhány munkás segítségével ekéket, rostákat, szecs-kavágókat, kukoricza-őrleket állíttatott elő.

Majd 1853-ban idősb Vidats Istvánnal társaságba lépett s fokozott erővel odatörekedett, hogy a már előállított gépeken kívül más fajta gépek gyártását honosítsa meg. Ez időszakba esik az első kézi és lóerőre alkalmazott cséplőgépnak előállítása, mely valóságos esemény volt a mezőgazdasági gépgyártás történetében, s ez idő óta a cséplőgépeknek két fajtát, a kézi és lóerejű cséplőgépeket folytonosan gyártotta.

Az 1855-ik évben Vidats Istvántól elvált s 1856-ban vetette meg nagyobb gyári vállalatának alapját. Röck István és Szabó Ferencz cég alatt: de már két év múlva azt „Röck István“ cég alatt maga folytatta.

Kezdetben a gyár kisebb gazdasági gépek, u. m. eke, borona, rosta, szecs-kavágó, és egyszerű szegecses cséplő-gépek készítésével foglalkozott. Később kisebb malom-berendezéseket, majd szeszgyári- és olajmalom-szerkezeteket is készített. Az 1857. év végén kezdte a gyár a legelső könyvnyomdai gépeket készíteni. Röck István az 1857. évben állította elő hazánkban az első könyvnyomdai gyorssajtót, s a következő években számos könyvnyomdát

látott el a szükséges különféle könyvnyomdai gépekkel; 1859-ben állított elő egy chromograf gépet, mely mind szerkezeténél, mind működésénél fogva nagy feltűnést okozott. A reá következő 1858. évben az első fekvő gőzgépet állította elő és saját használatára szerszám-gépeket, és pedig esztergákat, csavar-, metsző- és furó-gépeket készített. Az 1858. és 1859-ik években készítette a legelső szállítható, tisztító és zsákoló készülékkel ellátott cséplő gépeket, 4 és 6 lóerőre, melyek rövid idő alatt oly nagy elterjedést nyertek, hogy a gyár évenként 170—200 sőt még többet is készített és adott el belőle. Hogy mily általános elterjedést nyertek e lóerő által hajtott tisztító cséplő gépek, erre nézve hivatkozni lehetne az akkori lapokban megjelent cikkekre, melyekben általánosan el van ismervé azoknak kitűnősége és a kisebb gazdaságok számára való előnyössége. 1859-ben készítette a gyár a legelső gőzcséplő garnitúrát, melynek megvizsgálására, több tekintélyes szakértő jelenlétében, a gyár udvarán nyilvános próba tartatott, melyben a Gazdasági egyesület akkori vezérferfiái és a legkitűnőbb magyar gazdák vettek részt. E próbatételen Érkövy Adolf, mint akkori időben a Clayton és Shuttlewort angol cég magyarországi vezérügynöke és maga Shuttlewort is megjelent, és a szerkezettel, valamint annak munkájával teljesen meg voltak elégedve, és nagy dicsérrettel nyilatkoztak Röck István kiváló ügyességéről és fényes tehetségéről. A gőzcséplő garnitúrák ezután folytonosan nagyszámban készültek: a legelső három gőzcséplőt a kalocsai érseki uradalom rendelte, s példáját követte a hercegprímás esztergomi uradalma és a legtekintélyesebb magyar főurak uradalmai. E gőzcséplő-garnitúrák, valamint a lóerővel hajtott tisztító cséplők az 1865. évben Pesten tartott kiállításon és több más vidéki kiállításon elsőrendű kitüntetéseket nyertek.

A hatvanas évek vége felé kezdett a gyár mind nagyobb kiterjedést nyerni; főképen a gazdasági gőzmalom berendezésekkel foglalkozott; a gyár két kőjárattól kezdve 3. 4. 5. 6 és 8 kőjáratu malmokat készített, hozzá való gőzgépekkel és kazánokkal együtt, melyek teljesen és kizárólagosan saját gyártmányai voltak. E gyár rendezett be először egyszerű szitaszerkezetű malmokat, mi által a régi szerkezetű és lassu munkájú pütlés malmokat mindinkább kiszorította a használatból.

A gyár azon idő óta 275 darab, különféle nagyságu gőzgépet,

158 különféle nagyságu gőzmalmot, különböző nagyságu szesz- és olajmalom berendezéshez való gépeket készített a legújabb szerkezet szerint.

1874-ben készült a csavar-gőzös átkelési vállalat részére a két csavarhajóra való gőzgép-kazán és egyéb hozzá való szerkezet; ez idő óta több hajó-gép és kazán készült, ugy e vállalat, mint magán hajótulajdonosok számára.

Ujabbán a gyár mindennemű, a modern technika számára szükséges gép készítésével foglalkozik és pedig artézi kútfuró-gépezetek, selyemgyári berendezések, régi gőzgépeknek a mostani legújabb szerkezet szerint való átalakításával, mindenféle dohánygyári gépezetek, dohányvágók stb. készítésével.

1884 óta honosította meg a gyár Magyarországon az annyira előnyös hullám-lemez fűtő csöves kazánokat, melyek nemcsak tartósság és nagyobb gőznyomás elbírása tekintetében, hanem igen jelentékeny tüzelő-anyag meggazdálkodásával is föltötte állnak minden másféle szerkezetű kazánoknak; e kazánok azóta folytonosan nagy elterjedtségnek örvendnek.

A gyár az előrehaladt gazdasági viszonyokhoz mérten keskeny vágányu vasúti kocsikat is készít, ló- és gőzerőre, mindenféle bányászathoz tartozó gépeket, különböző nagyságu hideg, melegviz szivattyukat, ló-, viz- és gőzerőre, deszkametsző és fűrészelő, rács- és körfűrészeket, finom liszt berendezésű őrlőmalmokat, különféle nagyságban téglagyári gépeket stb.

Miután 1880 óta a gyár saját vasöntődével bír, mindennemű öntvényeket, és pedig lágy és kéregöntéseket, valamint a legszívósabb acélöntvényeket, mindennemű sárgaréz- és vörösércz vegyületi öntvényeket is készít a legszívósabb összetételek szerint. A gyár az újabb időben annyira gazdaságos és nagy előnnyel bíró Compound gőzgépeket, Compound mozgonyokat is készíti sűrítővel vagy a nélkül; végre legújabbán mindenféle tejgazdasági gépeket és tejcsarnoki berendezéseket is készít s ezekből dus raktárt tart.

Mint ezekből látszik, Röck István volt hazánkban a gépipar terén egyike a legelső és legtöbb sikerrel fáradozó uttörőknek. Szorgalma, takarékosága minta-iparossá tették, kutató és alkotó szelleme pedig oly kiváló eredményekkel dicsekedhetik, melyek becsületes törekvéseivel együtt köztiszteletnek örvendő nevét meg fogják örökíteni.

Gépgyára, mely jelenleg derék fiainak vezetése alatt fényesen virágzik, Röck István tevékeny munkássága és uttörő pályájának befejeztével 1882-ben 250 munkással dolgozott, s a következő munkaágakat foglalta magában: érez és vasöntődét, kazánkovács-műhelyt, vas- és faeszterga műhelyt, lakatos, asztalos, bádogos és bognár műhelyt. A gépgyár a versenyképesség oly magas fokán állott, hogy nemcsak a hazai iparnak válik diszére, de számot tenne minden nagyobb külföldi iparos-államban is.

HAVAS SÁNDOR, gép- és lánczgyáros.

A főváros kiválóbb és tekintélyes iparosai közé tartozik Havas Sándor gépgyáros, kinek sokoldalú és közhasznú működésével évek óta találkozunk a főváros iparos közéletében. Egyike azoknak, kik iparkodással, szorgalommal és szigorú takarékossgal saját erejükből emelkedtek föl, igen tekintélyes vagyonukat és számos előkelő bizalmi állásaikat szorgalmuknak és becsületes munkásságuknak köszönhetik. És mivel életük delén mindenük megvan, a mi után áhítottak — és pedig vagyon, családi boldogság, megállapodott jó üzlet: most már annál nagyobb buzgalommal és kizárólag a közcélra való tekintettel szentelhetik magukat iparos társaik közérdekeinek.

1831-ben született Váczott. Atyja Antal molnár volt és szerény körülmények között élt; tizenöt gyermeke neveléséről kellett gondoskodnia. Sándor a gimnázium hét osztályát elvégezván, Budapestre jött, hogy a gépészetet megtanulja, mert ellenállhatlan vágyat érzett magában, hogy a Dunát átszelő hatalmas gőzhajóknak idővel ő parancsolhasson; de az időtájt Pesten gépgyárak még nem léteztek, a Dunagőzhajózási társaság pedig kiképzés végett nem alkalmazott

senkit; beállott tehát egy ügyességéről jó hírben álló mechanikushoz, kinél mindennemű vasmunkák készültek ugyan, de ezek ma már a közönséges lakatosságánál is felfalálhatók. Itt töltött két évet és az 1848. év beálltával tanuló éveitől felszabadultnak nyilvánított. A Láner ezredes által Budán felállítandó fegyvertár berendezését, daczára fiatalságának, átvette és a gyárat mintegy 60 munkásra berendezte; azonban Windischgrätz seregének közeledtével az összes fegyvergyárat készleteivel együtt Szolnokon át Debreczenbe és onnét Nagyváradra vitette. Nagyváradra települt ekkor a pesti fegyvergyár is és ebben 1000 munkás foglalkozott új fegyverek készítésével; a Budáról áttelepített és Láner alatt álló fegyvergyár pedig — mintegy 100 emberrel — az elkészült fegyverek kipróbálására és átvételére volt hivatva. Itt már felügyelői szereppel birt Havas. Az 1849. év tavaszán Nagyváradon két gyors üteg szerveztetett és ezeknél minden tűzér saját lovával volt ellátva; két tűzérhez egy lovasz volt beosztva, ki az ágyuk kezelésénél a tőle jobb és baloldalra eső tűzér lovait átvette; ez igen megtetszett Havasnak, és minden áron ezen ütegek egyikébe kívánta magát besoroztatni. Lukács ezredes, várparancsnok azonban a fegyvergyári munkásoknak, mert rájuk nagy szükség volt, a katonáskodást megengedni nem akarta, miért is Havas felrándult Debreczenbe, az ott székelő Kossuth Lajoshoz, kinek szándokát bejelentette. Itt Havas Kossuthtól is tagadó választ kapott, de mivel nem tágitott, végre Kossuth az említett üteg egyikébe való besoroztatási engedélyt neki megadta, mire Havas magát azonnal be is soroztatta. Két heti gyakorlat után ütegevel Dembinszky táborában Tokajba, Vogel és Schlick ellen elindult. Mint tűzér és irányzó tizedes, később, mint tűzermester részt vett az Eperjes, Kassa, Szeged és Lugos alatt folyt nagy csatározásokban és mint tűzér, természetesen mindenütt a legexponáltabb helyeken volt. Lugosnál hosszabb ideig tartózkodott, de az akkor már egyesült orosz és osztrák hadsereg táborát innen is kiszorítván, a tábor feloszlott, a harczosok egy része Törökországba menekült, másik része — és ezek között Havas is — elszéledt. A harcok lezajlása után, miután iratokkal nem rendelkezett, egy régi czéhszokás alapján (Havas atyja czéhmester levén) legénynyé avatott és Vácra molnárlegény-könyvvvel világgá indult. Budán hónapokon át mint molnár-legény dolgozott, végre Bécsbe került, hol fegyvergyári társaival találkozott s ezek révén az akkori Schmitt és Meynier-féle gépgyárban, mely Bécsnek ez időtájt legnagyobb

gyára volt, nyert alkalmazást. A gyártulajdonos beleegyezett abba, hogy a tehetséges fiatal munkás hetenkint négy napon át a technikát látogassa. Havas sok buzgalommal szentelte magát szakmája tanulmányozásának és a technikáról nyert jó bizonyítványa által a kényszerbesoroztatás alól megmenekült. Tanulmányai gyarapítása végett 1852-ben Triesztbe utazott s ott egy javítás alatt álló amerikai hadihajó gépészeti munkálatainál nyert alkalmazást. Ezután legnagyobb részt mint az osztrák Lloyd-társaság harmad-, majd másod hajógépésze, különböző hajókon beutazta Európa, Ázsia és Afrika legfőbb kikötőit. Volt Egyiptomban és az Alexandriától Kairóig akkor különösen volt vonalon az első próbautat megtette. Utazásait, mint értelmes ember természetesen jól fölhasználta, megtekintette az egyiptomi gulákat, és jelen volt az Aranykürtben, honnan a krimi hadjárat alkalmával az összes nemzetek hadi-hajórajja kiindult.

Hosszas utazás után visszatért hazájába s a Duna-gőzhajózási társaságnál 1858-ban a Galatz és Odeszsa közötti csavargőzösöket megindította: 1860-ban a Sofia gyorshajón és más hajókon Pest és Galatz között hajózott, míg 1861-ben a Luezenbacher Pál által életbe léptetett magyar hajózást indította meg. Felügyelete alatt épült a Szent-István, Mátyás király, Zrinyi Miklós utas- és több vontató gőzös. — Munkássága közben mindig takarékos életet élt és mikor 1864-ben 8000 forint megtakarított pénze volt, önálló üzletet és ipartelepét alapított Budapesten.

Ekkor új aera kezdődik életében. Önállósítása daczára az első magyar gőzhajózási társaságnál főfelügyelői állást töltött be. 1869-ben, nősülése után 14 nappal, a Vaskapunál elsülyedt Rosmayer-féle gőzös kiemelésére vállalkozott, de a föladat oly nagy volt, hogy minden erőfeszítés és küzdelem daczára sem sikerült, emelő hajói is eltörték s Havas érzékeny kárt szenvedett, ellenben bámulatos sikert aratott később a Carl Ludwig által Apatin és Bezdán között elsülyesztett és a magyar gőzhajózási társaság tulajdonát képező „Szlavonia“ gőzös kiemelése által, melyet erős akarattal és biztos számítás mellett 24 óra alatt vitt véghez. Az egy öl magas és három öl hosszú sérülést a víz alatt kireperálta, a hajót felhozta Pestre, hol az e munkálatért kikötött 8000 frtot fölvette, mi mint kezdőnek, nagyon előmozdította üzlete tovább fejlesztését.

Gyárában eleinte csekély tőkével gazdasági gépeket gyártott, de rövid idő múlva csakhamar hálásabb tér felé fordult s a hajózási

és más nagyobb gépek készítését kezdte meg. Foglalkozott gőzmal-mok és hajók berendezésével, 1873-ban ő építette a Ferkó és Anna vontató gőzösöket, melyeknek gépein kizárólag magyar munkásokat foglalkoztatott; e munkálatokért az országos iparegyesület a verseny-képességi díszéremmel tüntette ki.

A gőzfavágók, a mint még ma is használatban vannak, majd nem kizárólag és pedig nemcsak itthon, hanem a külföldön is az ő találmánya és készítési módja szerint készülnek; a legtöbb ily telepet ő rendezte be. Különös specialitását képezik Havas gyárának a hajó- és malomhorgonyok; ezek készítését, noha a nagyobb fajták csakis hámorokban készültek, nemcsak meghonosította, hanem a ma elismert legkitűnőbb minőségben még külföldre is szállítja és éven-kint 500 darabot is állít elő. Ujabban a lánczgyártás is speciáli-tásai közé tartozik; szabadalmazott találmánya szerint az eddigi gyártási módszert egészen mellőzve, a lánczszemek, melyek hidegen hajlítatnak, általa konstruált gépen forrasztatnak össze s e készít-mények kitűnősége általában el van ismerve, mert tartósságuk és hordképességük fölülmulja az eddig ismert legjobb angol gyártmá-nyokét. Csak három éve, hogy e czikk gyártását meghonosította s már 4 hajlító- és 12 forrasztó-gépet foglalkoztat; a hajózási válla-latokon kívül az összes vasutak és számos bécsi cég is megrendelői közé tartoznak. E czikkek az 1885. évi országos kiállításon is álta-lános feltűnést keltettek s egyrészt ezeknek révén, másrészt mint országos bizottsági tag s a juryban mint a gépesoport alelnöke, ő volt az egyetlen gépgyáros, a kit ő felsége a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntetett ki. Az országos iparegyesület pedig a lánczgyártásnak saját kitűnő rendszere szerint való meghonosításáért és e czikkben való rendkívüli verseny- és kivitelképességeért, 1887. évi közgyűlésén az arany éremmel tüntette ki. Havas a második, kit e kitüntetés ér, s az első önálló iparos, ki azt a Ganz-gyár után megkapta. E tény maga is jellemzi az ő érdemeit ipari köztevénységünk terén.

Havas üzletének fejlesztésére nagy befolyással volt boldog családi élete is. Neje mintája az iparosnőknek, kezdettől fogva egészen beleélte magát az üzlet titkaiba s lassankint odavitte, hogy férjét mindenben helyettesíteni, a könyveket vezetni képes, ezenkívül pedig mint pénztárnok, az üzlet anyagi érdekeit is minden tekintetben képviseli. E kitűnő nő mellett Havas sok időt szentelhetett a köz-

ügyeknek is. A hajókapitányi vizsgálatoknál 12 év óta működik a bizottságban, a kereskedelmi- és váltótörvényszéknek 14 év óta ülnöke, a kereskedelmi- és iparkamarának tagja, az országos iparegyesületnek évek óta igazgatósági tagja s egyidőben alelnöke is volt, az ált. nyugdíjintézetnek pedig elnöke. Ujabban a nemzeti bank cenzorává választatott, mely tisztet szintén kitűnően tölti be. Az adókievítő bizottságokban, az ipariskolai bizottságban évek óta buzgón működik s a hol polgártársai igénybe akarják venni, mindenütt kész a tiszteletes közreműködésre és elvállalt kötelezettségeiben mintaszerű lelkiismereteséget tanusít. Az üzletétől így elvont időt gyakran éjjeleneken át pótolja és sokszor dolgozik este és éjjel író- vagy rajzasztala mellett, mert üzletében más szellemi erőt nem alkalmaz; ő konstruktor, rajzoló, könyvelő, pénztárnok és gyakorlati munkás egy személyben, és azt tartja, hogy e segédmunkaerők és szellemi munkásoknak nyújtandó fizetésekből ő egész családját képes föntartani.

Gyermekei neveltetésére kiváló gondot fordít. Két legidősebb fiát üzletének neveli; az idősebb a technikát, a kisebbik a kereskedelmi akadémiát végzi, hogy az üzlet technikai és kereskedelmi sikereit egyaránt képviselhessék. Többi gyermekeit is a gyakorlati pályára neveli és ezáltal jó példát ad iparos-társainak.

A fiatal iparos-nemzedék példát vehet Havasról, az ő buzgalmáról, ernyedetlen munkásságáról, s példát vehet arról a tevékenységről is, melyet Havas már mint önálló, köztisztelőnek örvendő iparos a közügyek terén kifejtett, miáltal oly előkelő társadalmi állást biztosított magának, hogy széles körben a mai modern iparos egyik kiváló típusa gyanánt van elismerve.

OETL ANTAL, vasöntőde- és gépgyártulajdonos.

Oetl Antal budapesti polgári családból származik. Az 1837-ik évben született s az elemi iskolákat oly jó sikerrel végezte, hogy atyja a gimnáziumba iratta be; de a viszonyok Oetl sorsa fölött már két év múlva másként határoztak. Három bátyjának legidősbike János ugyanis, ki már gyermekkorában határozottan iparossá kívánta magát kiképeztetni, az 1851-ik évben lakatos mesterségének önálló gyakorlatát a fővárosban szerény pénzerővel ugyan, de különben kedvező viszonyok közt, szép reményekkel kedte meg, s Antal öcsesét a szülők beleegyezésével, és noha Trautwein Nep. János akkori kegyesrendi tanára e tanulót szép előmeneténél fogva mindenáron a tanulói pályán kívánta marasztani, tanonczul annál könnyebben vehette magához, mivel e foglalkozás a fiu hajlamának is inkább megfelelt, és másik két testvérbátyjának iskoláztatása különben is már elég gondot okozott a szülőknek.

Tanonczévei alatt Oetl Antal minden percnyi szabad idejét ismereteinek bővítésére fordította, különösen a rajziskolát szorgalmasan látogatta, és e hajlamának érettebb korában is kiváló előszeretettel hódolt. Felszabadulása után, mint segéd még két évig

bátyja mindinkább fejlődő üzletében foglalkozott, és ez idő alatt a nagyobb és nehezebb munkák készítésében is ügyszeretettel működött közre, és még közvetlen tanujává vált ama közbecsülésnek, melyet János bátyja, egyéb sikeres munkálatain kívül, a tűz- és betörés ellen biztos vasszekrényeknek mind nagyobb szabásu gyártása által kivívott. Mint 19 éves fiatal ember további kiképeztetése és ismereteinek gyarapítása céljából a külföldre utazott; Bécsben, Drezdában és Berlinben mintegy négy éven át gyakorlatilag működött, és mindig a legjobb műhelyekben sikerült alkalmazást találnia és így a vas-
esztergályozással is alaposan megismerkedett. A fémek feldolgozásának mesterségében ugyszólván első sorban álló Párist 1860-ban szintén utjába ejtette, és itt is mint egyszerű munkás állott a satu elé és dolgozott, ismereteit és tapasztalatait gyarapítva.

De alig hogy szabad idejében a francia vasipar körében kissé körülnézett, e sokfelé elágazó nagy és fontos ipar egyik speczifikus szakmája a vasöntés csakhamar rendkívüli vonzerőt kezdett reá gyakorolni, és midőn gyakorlati módon a fölött elmélkedett, hogy nem kis vívmány lenne egy vasöntő telepnek a magyar fővárosban való létesítése, és hogy egy jól berendezett vasöntőde, bátyjának már tért foglalt és a szokottnál jóval magasabb színvonalon álló lakatos- és pénzszekrénygyári vállalatát kitűnően kiegészítheti, rövid idő alatt az az elhatározás érlelődött benne, hogy párisi tartózkodását mindazon ismeretek alapos megszerzésére fogja fordítani, melyek egy czélszerűen berendezett vasöntődének a magyar fővárosban való létesítésére, és ezen gyári iparágnak önálló folytatására megkívántatnak. Ez elhatározására döntő befolyást gyakorolt az is, hogy Oetl Antal nem kívánt hazatérte után bátyja ellenében versenyvállalatot létesíteni.

Oetl tehát kénytelen volt a választott új szakma elemeivel olykép megismerkedni, hogy eddigi foglalkozásának folytatása mellett esti szabad óráiban egy elsőrangú vasöntődében az aránylag igen alárendelt öntvény-tisztítással foglalkozott s itt a véső és reszelő kezelésében való jártasságánál fogva munkástársait csakhamar felülmulta; ezután egy öntőde főnökével és vezetőjével sikerült megismerkednie, kinek pártfogása mellett — miután kitűzött célját következetesen akarta megvalósítani, (23 éves kora daczára,) mint öntőtanoncز vétette föl magát a műhelybe. A kezdet nehézségeit azonban Oetl Antal, mivel egyfelől a rokon szakmában szerzett bő

előismeretek nagy segítségére voltak, másfelől a mintázók kézfogásait külön magyarázat vagy oktatás nélkül is sikerült gyorsan elsajátítania, erejének teljes megfeszítésével rövid idő alatt legyőzte, és így korábbi foglalkozásától eltérve, öntősegedi minőségben munkálkodott és szorgalma s képzettsége folytán már rövid idő alatt nem csekély összeget volt képes megtakarítani.

E néhány száz franknyi megtakarított pénzével mint kiképzett vasöntő 1862. őszén hazájába visszatért és János bátyjával szövetkezett. Bár a rendelkezésükre állott anyagi erő nagyobb szabásu vállalat megindítását még nem tette lehetővé, mégis a közönség bizalma által támogatva, a vasöntő-műhelylyel legott kibővített vállalatot egyesített erővel és oly szép sikerrel folytatták, hogy az üzlet mind nagyobb gyarapodásnak, a cég pedig oly jó hírnévnek örvendett, hogy rövid öt-hat év múlva a telepet, mely a Terézvárosban ott állott, hol most a gróf Andrássy-utat a Csengery-utca metszi át, részvény-társulat (az Oetl-féle vasöntőde és gépgyár-részvénytársaság) vette meg és megfelelő beruházások által ezt kiterjesztvén, mindkét testvérnek, mint szerződötetett műszaki és kereskedelmi igazgatónak egyesített vezetése alatt, mindennemű lakatosmunkák, tűzbiztos szekrények, továbbá gépkatrészek gyártásával, de vasöntvényekkel is foglalkozott.

Három évi fennállás után, mikor a társaság már szép virágzásnak indult, mikor többek közt az „Oetl János“ cég alatt megkezdett és „Oetl testvérek“ által folytatott szekrény-gyártás darabszáma már a 6000-ig eljutott volt, s mikor a vállalat a vasöntés terén is már számbavehető eredményeket ért el, a sugár-út kiépítése következtében, midőn a telep egyik részének lebontása követeltetett, a részvény-társulat oly kérdéssel állott szemben, mely a vállalat létébe mélyen belevágott: a részvényesek közgyűlése a város által megajánlott beváltási árt barátságos uton elfogadta s a társulat feloszlását és a vagyonnal való felszámolást határozta el.

Miután Oetl János a magánéletbe vonult vissza, a társulat különféle készleteit és üzleti berendezéseit Oetl Antal szerezte meg, és az István-út mentén, a m. kir. állatorvosi tanintézet tőszomszédságában (jövendőbeli Bethlen-tér) 1872-ben felépítette saját vasöntődéjét és gépgyárát és ez időtől fogva kezdődik az ő teljesen önálló működése.

És bár a sok irányban gyászos emlékű pénzügyi válság már

néhány hónappal később (1872. május) beállott, e vállalat még ez újabb nehézséggel is nemcsak szerencsésen megküzdött, hanem mivel szilárd alapra volt helyezve s mert Oetl kiváló szakértelemmel és körültekintéssel maga vitte az igazgatói teendőket, lassan ugyan, de évről-évre szebb fejlődésnek indult és nemsokára megizmosodott.

Itt különösen ki kell emelnünk, hogy míg más gyáriparágak, és különösen a vasanyag feldolgozásával foglalkozó egyéb fővárosi telepek csak részvénytársulatok alakítása által voltak képesek az idők viszontagságaival szembe szállani, az említett czéget, bár nem tulságos nagy, de erőteljes szervezeténél fogva egy maga a czég tulajdonosa tartja fenn és fejleszti fokról-fokra.

E gyár az utóbbi években egy nagyobbszerű műhelylyel bővített ki, melyben vashidak, vashidak, növényházak stb. szerkesztetnek; e munkálkodási ág szintén szakadatlanul foglalkoztatja a gyárat, mely szép sikereit természetesen csak a fáradhatlan szorgalom, a szilárd és csinos munka, a feltétlen pontosság, s általában a legszigorúbb realitás által érte el.

Számtalan kisebb munkálatokon kívül a m. kir. miniszteriumok, Budapest főváros, és az ország egyéb nagyobb községei, testületek valamint magánosok megrendelése és megbízásai sorából megemlíthetjük az Oetl Antal által teljesített munkálatok közül a következőket: A magy. kir. fűvészkert pálma- és növényházait, úgy szintén a budavári és gödöllői díszkert hasonló építményeit, a fővárosi közbúvárhid összes újabb vasberendezéseit; a lipót-utczai városház, a m. k. honvédelmi miniszterium palotájának, a lipótvárosi gymnasium, a Grand Hôtel Hungária stb. lépcsőszerkezeteit; a fővárosi elevator-épület, a Vasudvar, a Haris-Bazár, Strobentz-féle gyár, a fővárosi lovassági laktanya négy nagy lovardájának, a m. kir. államvasutak központi személypálya-udvarán lévő kocsiszínek, a budapesti légszuszgyár teleszkópjának, a fővárosi víztorony, a cs. kir. ételmezési épület szénaraktárának stb. fedélszerkezeteit; a főváros területén, a Dunaszakaszh mentén levő rakpartokon a Margithidtól a Rudasfürdőig terjedő rácsozatokat; a központi személypályaudvar perronjaihoz szükségelt szerkezeteket, és ugyanott valamennyi nagyobb földényszerkezeteket; a lóversenytéri csarnok vasszerkezetét, stb. stb.; a Ferencz-csatornán át létesített tíz vashíd összes alkatrészeit, a kerepesi államut irányában, a központi pályaudvarhoz vezető szárnyvonalon levő vashidat és ezekhez hasonlókat nagyobb

számmal vidéken is; a főváros részére szükségelt vízvezetési hydrantokat, melyek száma a 2000-et meghaladja; a fővárosi új építkezésekhez szükségelt vasszerkezeteket, melyekhez hasonlók nagy számmal vidékre is mentek stb., stb.

A czég továbbá működési képességének tanujeleit adta a két párisi, a bécsi, szegedi és székesfehérvári kiállításokban való részvétele által, és mind ezen alkalmakkor megfelelő elismerésekben részesült, míg a czég főnöke 1873-ban legfelsőbb helyről a koronás arany érdemkereszttel lón kitüntetve.

Ily körülmények közt természetes, hogy a czég kiváló igyekezete az 1885. évi országos kiállítással szemben is, költségtől és fáradságtól eltekintve, mindenkép oda irányult, hogy ott méltó módon, egy diszes és egyuttal nagyobb művirág csoport befogadására alkalmas külön pavillon által legyen képviselve. E kitűnő munkáért a gyárat a kiállítási bizottság a díszokmány megítélése által tüntette ki, ő feltsége a király pedig ez alkalomból Oetlnek a hazai ipar terén szerzett érdemeinek elismerésül a Ferencz József-rend lovagkeresztjét adományozta.

Oetl gyára állandóan 200—300 munkást foglalkoztat, kik a vasöntődében, gép-, szerkezeti-, lakatos- és asztalos-műhelyekben elvannak osztva, kik a főnök humanus bánásmódja mellett helyzetüket biztosítva látják. Az évenként feldolgozott anyag mennyisége (a mellékanyagoktól eltekintve) 20.000 métermázsza nyers és 10.000, métermázsza kovácsolt vásra tehető.

És ha bárki e gyártelepet működése közben megsejleli, és egyrészt annak keletkezési korára és szerény kezdetére visszatekint, másrészt azon sok esélyre gondol, melyek új meg új, a legkitartóbb küzdelmet igénylő nehézségeket gördítettek a vállalat fejlődésének útjába, az nem fogja a méltán megérdemelt rokonszenvet és elismerést Oetl Antaltól megtagadni, a ki férfias kitartással, szilárd elhatározással és nemes becsvágygyal, igazi lelkesedéssel és ügyszere-tettel dolgozott ipartelepének fejlődése és felvirágoztatása érdekében s ez által hozzájárult a magyar ipar versenyképességének fokozásához s jó hírnevének emeléséhez.

WALSER FERENCZ, harangöntő, tűzoltószerszám-gyáros.

Walser Ferencz, mint Walser János kádármester fia, budapesti iparos családból származik, és szülői puritán házában szívta be a munkásság és becsületesség útján való haladás amaz elveit, melyek egész életét és működését jellemzik. Született 1827-ben; az elemi és gimnáziumi iskolák látogatása után 1842-ben, mint inas került Schaudt András harangöntőhöz, kinek háza az atyjáéval szemben lévén, az atyja és mestere közötti barátság volt mérvadó e pálya választásánál, melyet csakhamar megszeretett.

1847-ben, felszabadulása után, az akkori szokás szerint vándorbotját s tarisznyáját kezébe véve, külföldre ment, és előbb Linzben, Passauban, Lauingenben majd később Augsburg, Bamberg és Lipcse városokban a legelőkelőbb műhelyekben dolgozott. Különösen Lipcsében alkalmá nyílt ismereteit elméletileg is gyarapítani. Egy tallér heti fizetéséből magánoktatási költségeinek is ki kellett kerülni, és iparkodása, szorgalma oly szembevető volt, hogy az akkor elsőrangú tűzoltógép-gyáros és nagy harangöntő Jauck a fiatal Walsert ipartelepének műszaki vezetőjévé nevezte ki; ez utóbbi állása befolyással volt arra, hogy a tűzoltó-gépek gyártását tökéletesen elsajátítva, sőt

még ma is érvényben levő. feltűnést keltő javításokat alkalmazva. megvesse alapját hazánkban a tűzoltószerek gyártásának, illetőleg e téren megindított és messzehatoló tevékenységének.

Tanulmányutját azzal fejezte be, hogy Európa nevezetesebb városaiba körutat tett, 1854-ben pedig haza jött és volt tanítómes-tere üzletének vezetését vette át. Ez állásában 1858-ig működött és ez év június 3-án kiállított iparendély alapján a kerepesi ut és nagykereszt-utca (mostani Kazinczy-utca) sarkán levő városi tűzraktár épületében, önálló működését megkezdette.

Az üzletéhez szükséges segédműszereket a fizetéséből megta-karított összegekből szerezhén be, az atyjától nyert s aránylag jelentéktelen anyagi támogatást, mint forgalmi tőkét használta. Szívósságának és a jó ügy iránt való bizalmának, becsületes és kitartó munkásságának bizonyítékául szolgálhat az a körülmény, hogy a kezdet rendkívüli nehézségei dacára erős lelke el nem csüg-gedett; önállósítása utáni időben egy egész évig nem volt képes megállapodott versenytársa mellett, egyetlen-egy megrendeléshez jutni. Csekély tőkéjével, nagyobb ismeretség és minden összeköttetés hiányában, kizárólag saját erejére volt utalva, és ez idő alatt ugy ő, mint gyöngéden szerető, sorsában résztvevő atya és testvérei, gyakran hullattak keserű könyeket, és csakis Istenbe és a kitartó munkásság sikerébe vetett rendíthetlen bizalmuk volt egyedüli vi-gasztalásuk.

E hosszú megpróbáltatás után végre 1859. derekán a két-egyházai róm. kath. hitközség által rendelt és Walser által készített nagy harang először kondult meg a szerény műhelyben; a mély, tiszta hang, hálafohász gyanánt hangzott el és megerősítette a gondviselésbe és kitartásba helyezett bizodalmat. E naptól kezdve a megrendelések sűrűbben érkeztek és minden egyes, műhelyéből kikerült darab után, melyek kitűnőségüknél fogva kiváló tetszést arattak, hirneve nőttön-nőtt és szaporodott ismerősei és támogató jóakarói száma. Mig az üzlet megkezdésekor csak egy napszámost foglalkoz-tathatott, 1866-ban már 11 munkása volt és miután a műhely is szűknek bizonyult, ugyanazon évben, az ép akkor feloszlott Schaudt-féle üzlet-telepre, tanuló éveinek színhelyére költözködött, mely telep 1867-ben örök tulajdonába ment át.

Készítményeinek jó hirneve mindnagyobb kiterjedést nyert s azok lassankint távolabb piaczkokra is szállítottak, úgy, hogy már

1869-ben 80 munkás dolgozott Walser műhelyében s a rendelkezésre álló helyiségek elégtelennek bizonyultak; 1870-ben tehát megvetette alapját a mai kifejlődött gyári telepnek, mely 1500 négyszögöl területen 850 négyszögöl fedett gyári helyiségeket foglal magában és 200 munkásra van berendezve.

A legujabb találmányok szerint szerkesztett segédgépekkel dúsán felszerelve, a gyár készítményei is a technikai haladás legmagasabb fokán állottak; a szerény kezdetből, ernyedetlen szorgalom, önzetlen munkásság, a tűzoltó-szereknek tökéletesítése és a már speciális szakmának mindjobban való kifejlesztése által a mai világhírű gyártelep keletkezett, mely hazánkknak több mint 2000 harangot és 7000 tűzoltógépet állított elő. A gyár hírneve azonban az ország határain messze túl is elterjedt s évek óta látjuk megrendelői sorában a Balkán-félsziget tartományait, az európai Törökország, sőt Kis-Ázsia egyes városait és ezek nevezetesebb czégeit, sőt nem egy eset volt már, hogy a gyár kitűnő készítményeit egyenesen Amerikába vitték.

Ha tekintetbe vesszük a nyugati államok megizmosodott és előrehaladt iparát, másrészt szem előtt tartjuk hazai viszonyainkat, melyek az ipar támogatásának most sem kedvezőek minden tekintetben, a Walser Ferencz által elért eredmény minden valódi hazafit büszkeséggel tölthet el. Fáradhatatlan munkássággal, és nem az anyagi jólétre, hanem kizárólag a technikai tökéletesítésre, az iparág fokozatos fejlesztésére fordított tevékenységgel eltöltött életet látunk magunk előtt. Walser Ferencz nem maga számára alkotta nagyszerű telepét. Sokszor mondá: én küzdök, fáradok, alkotok, hogy majdan fiaim, kik örökömbé lépnek, élvezzék munkám gyümölcseit...

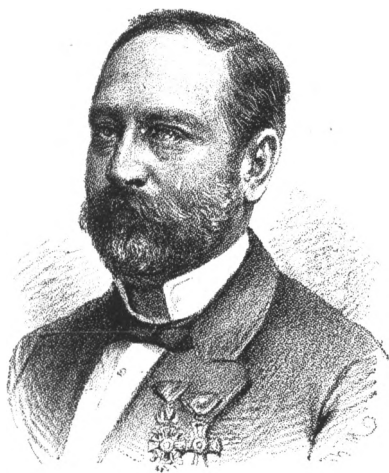
És e nagy ipartelep megalkotója büszkeséggel tekinthet vissza több mint harmincz éven át tartó munkásságára. Büszkén is tekint végig munkásai során, kik iránt igazi atyai jóindulattal van eltelve ma is épúgy, mint akkor, a mikor egy napszámos állott mellette, és az annyi mesterségbe vágó és egyetemes szakismeretet igénylő munkálatokat egymaga, saját kezeivel végezte.

Munkásságát többször érte kitüntetés, de Walser, mint önzetlen, nemesen gondolkozó polgár, sokszor kijelentette, hogy ezeket nem tekinti személyes kitüntetéseknek, hanem az összes gyári személyzetet és az ennek kezéből kikerült eredményt tartja személyében összpontosítva kitüntettettnak; ezt minden egyes alkalomkor érzi

is, és ez öntudat nem csekély mértékben segítette elő az eddigi eredményt, és biztosította a haladás folytonosságát.

Ő felsége, a király által Walser az arany érdemkereszttel és a Ferencz József-renddel lett kitüntetve; az 1885. évi országos kiállításon készítménye a legmagasabb kitüntetést, a diszokmányt kapta; a bécsi és párisi világkiállításokon és az 1860. óta tartott országos és vidéki kiállítások alkalmával mindig elsőrendű kitüntetésekert nyert; polgári érdemei elismeréseül, a hazai tűzoltó-csapatok legkiválóbbjai részéről örökös tiszteletbeli parancsnokká neveztetett ki.

Mint ezekből látszik, Walser Ferencz saját erejéből, kitartó munkássága, jeles szakképzettsége révén emelkedett az ország legjelesebb iparosai közé. Műhelyében ma is megkoszorúzva áll az első esztergapad, melyen önállósága legelső idejében dolgozott. A szerény kezdetből kiindulva, létesítette mindazt, a mire ma megelégedéssel tekinthet vissza, mert ipartelepe nemcsak neki, hanem hazánk iparának is diszére válik. És ha példát akarunk a fiatal nemzedéknek arra nézve mutatni, hogy semmi körülmény között sem szabad elcsüggedni, hogy a kitartás, a jövőbe vetett hit és bizalom nem hoz csalódást, ha az ernyedetlen munkára és szorgalomra van alapítva, akkor bátran mutathatunk Walser Ferencz nemes példájára.

JUNGFER GYULA, műlakatos.

A mint műiparunk minden ágazatában igyekezett a szükséglet igényei, a kereslet követelményei és a kor ízlése szerint fejlődni, úgy a műlakatosság terén sem lehetett a külföld nagy haladása előtt szemet hunynunk.

De nem is kellett, mert a műlakatosságnak hazánkban oly kiváló képviselője van, a ki méltán állitható összes külföldi versenytársaival egy színvonalra, sőt a külföldi szaktekintélyek azt is készséggel elismerik, hogy Jungfer Gyulánál kevés országnak van a műlakatosság terén avatottabb és hivatottabb művelője, illetőleg mestere. Eddigelé a kontinens leghiresebb lakatos-a bécsi iparos volt, aki midőn az 1885. évi országos kiállítás alatt Jungfer kiállítási csoportját látta, kénytelen volt kollegiális nagyrabecsülése mellett kijelenteni, hogy sokat tanult Jungfertől.

Jungfer Gyula iparos a szó nemes értelmében. Régi lakatos-család ivadéka. A lakatosmesterség az ő családjában nemzedékről nemzedékre szállt. Dédapjának, Jungfer Andrásnak 1785. szeptember 15-én állította ki a nemes szegedi lakatos-czéh a mesterlevelet; nagyatyja (ki lakatosczéh-mester is volt Pestvárosában) és atyja szintén

e mesterséget folytatták s Jungfer Gyula legidősb fia is e mesterségre készül. A Jungferek mind derék, becsületes, törekvő iparosok voltak és nem is kisebbitjük őket, ha mégis kiemeljük, hogy e mesterséget senki sem vitte sem közülök, sem senki más Magyarországon a tőkély oly magas fokára, mint Jungfer Gyula. És bármily sok jeles mesterrel találkozunk a régibb időben, azt is bátran állíthatjuk, hogy a régibb lakatosmestereknek talán távolról sem volt sejtelmük arról, hogy ez iparágat a jelentőség oly fokára lehessen emelni, mint a milyenre azt Jungfer Gyula tényleg emelte.

Jungfer Gyula ma 150 munkással dolgozik, ami, — ha kiemeljük, hogy műhelyében kizárólag kézművesmunka készül — rendkívül nagy szám. Régóta bírja a megrendelők bizalmát, munkával évek óta annyira el van halmozva, hogy műhelyeit évről évre ki kell bővítenie és ma is sokkal több munkást állíthatna be, ha ezeknek helyet tudna szorítani. Új műhelyének nagy, kiegészítő része most fejeztetett be, a mikor is e telep az eddiginél sokkal tágasabb és nagyszerűbb lesz.

Ha Jungfer Gyulát csak az anyagi haszon utáni vágy vezette volna, ma már sokszoros háziúr lehetne és régen nyugalomba vonulhatott volna. De őt az ambíció vezeti, hogy a műlakatosságot hazánkban a fejlődés és művészet legmagasabb fokára emelje. És e törekvését jelentékeny áldozatok árán is iparkodik megvalósítani. Ez állítást tényekkel is igazolhatjuk. Mikor a ferencvárosi templomot építették, Jungfer egy 3000 frtos kaput ajánlott föl a templomnak, csakhogy az egészben és következetesen stílszerű legyen. Mikor a várkerti bazár lakatos munkáit kellett készíteni, Jungfer a művasrácsokat oly olcsón ajánlotta, mint más gyárak az öntött vasrácsokat. Mert fő törekvése az volt, hogy a közönség a vert vas-kerítések szépségét megismerje, és az illetékes körök e rácszatokat a modern építkezésben fölkarolják. Hasonlóképpen tett Jungfer az apró dísz tárgyakkal. Drága terveket készíttetett és ezek után az apró díszműtárgyak kivitelére fordított kiváló gondot. Hogy azonban ezeket divatba hozza, el kellett azokat ajándékozni barátainak, jóakaróinak és oly egyéneknek, akik által e tárgyaknak megrendelőket, vagy jobban mondva divatot remélt biztosíthatni. Eltekintve attól, hogy külföldi tanulmányutjai közben maga is sokat látott és tanult, eltekintve attól, hogy készítményeinek előállítására az ő kitűnő érzéke, választékos ízlése nagy befolyással

van, első rendű műépítészeink és tervezőink által különféle terveket készítettett, ezek közül kiválogatta azt, ami neki alkalmas, de a drága tervek közül nem egyet sokszor félretesz, mert a közönség ízlését csak a nemes irányhoz és oly tárgyakhoz akarja szoktatni, melyeknek terjedése a műigények legszigorubb mértéke szerint is kiállja a bírálatot.

Egy kiváló bécsi művészeti lap Jungfer készítményeit ismertetvén, ezekről többek között a következőket írja: „Jungfer házi raktárában készítményei tanulságosan és szemléltető módon vannak csoportosítva úgy, hogy a látogató ez érdekes gyűjteményt gyorsan áttekintheti és arról azt a benyomást nyeri, hogy a vasművészet fénykorát látja maga előtt. Minden egyes készítménye arról tesz tanúságot, hogy e technikailag tökéletes kivitelben a vas elveszti merev jellegét s oly hajlékony anyaggá változik, hogy úgy lehet kezelni, miként a legnemesebb fém. De e munkák nemcsak technikai szempontból tökéletesek, hanem stíljuk és ízléses kivitelük is teljes elismerést érdemel. És tagadhatatlan, hogy ez iparág fénykora Magyarországon Jungfer nevével szoros kapcsolatban fog mindig állani.“

Jungfer műhelyében egész iskolát teremtett és mint értelmes, az ipar közérdekeiért is melegen érdeklődő és jelentékeny áldozatokra kész iparos, — munkásainak érdekeit épügy szívéen viseli, mint a saját érdekeit. Az ő vezetése alatt a lakatos iparban egész új iparos nemzedék képződik, mely a hazai iparnak épügy, mint nevelő mesterének, Jungfernek, becsületére válik.

Elismeréssel kell meghajolnunk az oly iparos előtt, aki nemes ambíziót helyez készítményeinek eredetiségére és magas művészi tökélyére, aki alig sejtett áldozatokkal mozdítja elő műipari készítményeinek népszerűségét, aki ezen fölül a családban, a műhelyben és a közéletben egyaránt kitűnő polgár és a kinek legnagyobb megnyugvása lehet az, hogy hirneves bécsi versenytársai vetekedve keresik barátságát és leplezetlenül tüntetik ki őszinte elismerésükkal. Ez elismerést vele szemben kifejezte ő felsége a király is, midőn őt iparága művészi fejlesztése körül szerzett érdemeiért a Ferencz József-rend adományozásával tüntette ki.

IDŐSB SELTENHOFER FRIGYES, tűzoltószergyáros Sopronban.

1816-ban, mikor Magyarország ipara ugyszólván csecsemőkorát élte, idősb Seltenhofer Frigyes atyja, a mostani „Seltenhofer Frigyes fia“ cég tulajdonosainak öregapja, Sopronban, szerény viszonyok között, igénytelen kis harangöntődét alapított. De a kicsike műhelyből oly jeles készítmények, olyan pompás csengésű harangok és kitűnő szerkezetű tűzifecskendők kerültek ki, melyek csakhamar országszerte ismertté és tiszteltté tették megalapítójuk nevét.

Mikor 1845-ben idősb Seltenhofer Frigyes átvette atyjának akkor még mindig csekély kiterjedésű üzletét, főtörekvését oda irányította, hogy a külföldi versenynyel szembe szállhasson, hogy azt lehetőleg leküzdhesse és a hazai ipar gyártmányainak az azokat megillető érvényt megszerezze. Igen nehéz földadat volt ez, egyrészt mert Sopron mint országos piac nem valami kedvező fekvésű, másrészt a város maga sem nagy előszeretettel viseltetett a körében fejlődő ipar iránt. De daczára a nehézségeknek, az ily komoly törekvés nem maradhatott sikerek nélkül, és már 1847-ben, a Sopronban tartott ipar-kiállítás alkalmából ezüst érdemérmét kapott Seltenhofer mint első kitüntetést egy Magyarország számára készített, de Stájerországba eladott hydrofor-jáért.

Nehéz küzdelmek és nagy áldozatok után, végre az 50-es években az akkoriban fennállott cs. k. helytartóság Seltenhofert, mint az első, aki a tűzoltóság intézményének javítására figyelmeztetett, azzal bizta meg, hogy az egyes kerületek számára nagyobb mennyiségű tűzifecskendőket szállítson. Ez volt Seltenhofer első nagyobb-szerű vállalata és ezzel megbízóinak teljes elismerését vívta ki.

Mikor azután 1866-ban megadták a sokat szenvedett hazának a forrón óhajtott alkotmányt, Seltenhofer volt az első, aki az akkor megalakult első magyarországi önkéntes tűzoltóságot a legujabb, korszerű tűzoltó-szerszámokkal felszerelte. E tűzoltó-eszközöket később a város megvette és azok még ma is használatban vannak.

A tűzoltóság üdvös és civilizált államban okvetlenül szükséges intézményét ezután gyorsan fölkarolták és terjesztették Magyarországon, a külföld, különösen Németország legjelesebb gyárai pedig nagyban erőlködtek, hogy ez ujonnan alakuló nagy piacot gyártmányainak megnyerjék. 1870-ben Lincz városában, Felső-Ausztriában általános német tűzoltógyűlést tartottak, és ez alkalomra tűzoltó-eszközökből nagy kiállítást rendeztek. A kiállítás fényesen sikerült. Németország nagy gyárai, melyek vérmes reményekkel kecsegtették magokat, e kiállításon egymást akarták fölülmulni. E nagy versenyen a magyar czégek közül egyedül Seltenhofer jelent meg, kinek gyára még ekkor is igen szűk keretben mozgott, aki még ez időben gőzgép nélkül dolgozott, de daczára mindezeknek és daczára annak, hogy mint magyart nem a legelőzékenyebben fogadták, annyit mégis kénytelenek voltak konstatálni, hogy a német nagyipar nem tud ezen a téren jobbat, czélszerűbbet, szolidabbat produkálni, mint a kis, a kezdet nehézségeivel küzdő soproni gyár. A német spekuláció pedig határozott kudarczot vallott és nagyon is számba menő konkurrensre talált a kis magyar gyárban, amelyet előbb alig vettek figyelembe.

E határozottan fényes győzelem után Seltenhofer még nagyobb buzgalommal és fáradsággal nagyobb áldozatokat hozva folytatta a harczot, melyben annyira megállotta helyét, hogy ma már általánosan el van ismerve, hogy a gyár készítményei az egész világ hasonló nemű legjobb czikkei közé tartoznak és ezért a czég országszerte föltétlen bizalmat is élvez.

A mi a pompásan berendezett gyár harangöntődéjét illeti, az egyike a legjobb hírű, legezlszerűbben berendezett gyárainknak. Az

onnan kikerült harangok tiszta, szép, hibátlan munkájuk és kitűnő, ezüstcsengésű hangjuk következtében az országban kitűnő hírnek, és napról-napra nagyobb elterjedésnek örvendenek. A czég tehát e téren is teljes erejével és a legjobb sikerrel küzd a külföldi konkurrenzia ellen.

A Seltenhofer-czég szakmáját minden oldalról elméletileg is bőven tanulmányozta és így nagy és fontos technikai javításokat, újításokat tett és szépszámu találmányai is vannak, a melyekre szabadalommal bir.

Ily sokoldalu törekvés, ily lankadatlan folytonos és sikerdus működés után természetszerűen az elismerés külső, látható jelei se maradhatnak el. Seltenhofer a többek között a bécsi világkiállítás alkalmával 1873-ban, a párisi világkiállításon 1878-ban és a budapesti országos kiállításon 1885-ben jeles gyártmányaira a legmagasabb kitüntetésekert kapta, a király pedig sokoldalu bokros érdemeit a koronás arany érdemkeresztel tüntette ki.

Seltenhofer Frigyes nem régiben számos évi szakadatlan munkásság után kiterjedt üzlete vezetését két, az iparában nevelt és jelesen kiképzett fiára bizta, kik lelkesülve atyjuk példáján, tanulva annak jeles szakképzettségéből, mindenre kiterjedő figyelméből és okulva kitartó munkásságán és vasszorgalmán, szilárd és biztos léptekkel haladnak tovább azon a most már egyengetett uton, melynek atyjok volt hazánkban egyik első uttörője.

ZELLERIN MÁTYÁS, nagybádogos és érczműves.

Az építési ipar fejlődésével a lakberendezési iparok is meghonosultak és magas fejlődésre jutottak hazánkban. Bámulatos az az eredmény, melyet a nagybádogos és érczműves iparban Zellerin Mátyás elért. Nagy telepe egész sorozatát öleli föl az új iparágaknak és mindig ki tudta választani a legkedvezőbb alkalmat arra, hogy mikor és mily iparág megalapítása által tehetett szolgálatot a hazai iparnak és gyára fejlődésének. Zellerin Mátyás a szünetnélküli tevékenység, a fáradhatatlan munka embere. Reggeltől estig ül íróasztala mellett, mint a tábornok vezeti munkásainak és üzletvezetőinek seregét, tudomása van mindenről a mi történik s minden az ő utasításai szerint készül. E mellett modern iparos, a szó nehezebb értelmében. Nemcsak mint mester, mint munkaadó jeles a maga nemében, hanem mint vállalkozó is. Folyton kutató eszszel, helyes üzleti felfogással tudja kiterjedt nagy telepét új és új iparágakkal gyarapítani, melyek hazánkban hézagot pótolnak s így a gyárnak jövedelmet hajtanak.

Egyszerű iparosok gyermeke lévén, maga is az iparos-pályára készült és elég fiatalon került egy akkor meglehetősen jóhírű pesti

bádigos műhelyébe, hol inaséveit mint szorgalmas, józan és tanulékony ifjú töltötte. Jó viselete és képzettsége folytán jó alkalmazást is kapott s bár egyik vagyonos rokona, kinek egy nagy vidéki városban virágzó kereskedése volt, magához kérte a fiatal Zellerint, hogy üzletébe először segédül, később társul vegye magához, Zellerin udvarias kitéréssel válaszolt e felhívásra, melynek száz és száz fiatal ember megörült volna. De a fiatal emberben volt kellő önérzet és különös előszeretett mestersége iránt s azt mondá rokonának: Kitanultam a mesterségemet, látom, hogy abban nekem nagyobb és hálásabb tér nyílik munkásságom érvényesítésére, és ezért hű akarok maradni iparomhoz. A kényelemmel és vagyonnal kecsesgető ajánlat visszautasítása után Zellerin sokat utazott külföldön és tapasztalatokat szerzett szakmájában Németország sok kiváló és elsőrendű műhelyében. Dús tapasztalatokkal megrakodva tért vissza hazájába s fővárosunkban telepedvén meg, a bádigos czéhhez folyamodott iparendeléért s ez alkalomból remeket készített, mely egy gyönyörű és ritka technikai ügyességgel összeállított kalitkából állott. Sok dicséretet és elismerést aratott a fiatal segéd e remekműve, melynek alapján nem lehetett a mesterlevél kiadását megtagadni.

Zellerin megnyitotta szerény üzletét s később átvette volt munkaadójának műhelyét, mely a Sebestyéntéren volt, ott, a hol Zellerin raktára még ma is létezik. A szerény kezdeten alig volt tul Zellerin, mikor eltökélte magában, hogy a bádigos-ipar nagy hivatását és földadatait nem a sablonszerű munkák készítésében, hanem új és új, nálunk még hézagpótló iparágak meghonosításában fogja keresni.

Ekkor kezdték fővárosunkba a légszeszvilágítást bevezetni és Zellerin a legelsőők között volt, ki a légszeszberendezéseket eleinte kicsiben, később azonban folyton haladva, mindig nagyobb és nagyobb mértékben gyártotta. A csővezetékeken kívül fölkarolta a légszeszvilágítás minden szükségletének fedezését és műhelyéből nemsokára gyönyörű légszesz-csillárok kerültek ki. A légszeszvilágítási berendezések között különös említést érdemelnek intenzív világító lámpái, melyeknek az a jó tulajdona van, hogy lángjuk folyton nyugodt és hogy aránylag kevés gázt fogyasztanak. E lámpákat a főváros számos kiváló központján alkalmazták eddig is. Ugyancsak Zellerin kezdte a színház-világítási berendezések

gyártását is felkarolni és e téren, főleg a m. kir. operaház berendezése alkalmával szép eredményt ért el. Ugyanez időre esik a vízvezetéki berendezések fölkarolása is, melyekben Zellerin szintén uttörő volt. A csatornázási munkálatokon kívül az építési ipar modern fejlődésében rendkívül nagy jelentőséget nyert a fürdő-szoba-berendezés és mind az, a mi egészségügyi és kényelmi szempontból ezzel jár. Zellerin a fürdő-szoba-berendezésekben oly tökélyre vitte, hogy minden túlzás nélkül el lehet róla mondani, hogy e téren hazánkban elérte a tökély legnagyobb fokát. Az 1885. évi országos kiállításon bemutatott zuhanyok, katonai fürdők, a rendkívül díszes és elegáns fürdőszobák, a márvány- és bádogszobafürdők változatossága előtt bámulattal állott meg a szakértő, ki e szakmában eddig sehol sem láthatott szebbet és jobbat annál, a mit Zellerin készített. Zellerin figyelemmel kíséri ez iparágnak külföldön való haladását és minden újítást, minden javítást azonnal fölkarol, sőt maga is számos újítást alkalmazott, melyek a gyakorlati életben kitűnőeknek bizonyultak. E mellett különös súlyt fektet főleg a fürdőszobák izléses berendezésére is s a Herkulesfürdőt (Mehádia) ő látta el legújabb rendszerű és feltűnően izléses berendezésű kád- és zuhany-fürdőkkel. Figyelmet érdemel az az adat, hogy Zellerin eddig több mint 1500 fürdőberendezést készített.

Ugyancsak az építési ipar rohamos fejlődésével keletkezett nálunk az épületbádogosság. Ma ugyanis az egyes épületeknek tetőzetét, párkányait, stb. oly díszítésekkel szokták ellátni, melyek fémvegyületből valók és részben a kőfaragó-munkát helyettesítik, részben a tetőzet díszének emelésére szolgálnak. E díszítésekben is egyike volt a legelsőeknek Zellerin Mátyás. Az Eötvös-téri u. n. Stein-ház volt az első, melynek díszítésének és felszerelésének elvállalására fölszólították. Zellerin a felszólításnak eleget tett, a munkát elfogadta. De mivel ez iparágra akkor még berendezve nem volt, azonnal hosszabb tanulmányutat tett; Bécsben és Párisban megtekintette a legújabb és legmodernebb házakat. Órákat töltött a háztetőkön, hogy azok díszítésének és e díszítések alkalmazásának részleteit megismerje s mire hazatért hozzáfogott ez iparágnak hazánkban való meghonosításához, illetőleg nagyobb mérvű fölkarolásához és e téren is bámulatos sikereket ért el. A ki fővárosunk fényes palota-sorain végig tekint s az izléses tető-díszítéseket vizsgálja, az tudhatja, hogy azok jó része a Zellerin gyárából került ki. Bádog

és pléh-tetőzet készítését és általában a figurális építészeti diszitések gyártását, valamint az építő-ipari bádogos-nagyiparnak minden képzelhető mellékágát Zellerin oly tökélyre emelte, hogy a külföldi nagy vállalkozó versenytársaival minden téren bátran versenyezhet, mert készítményeinek nemcsak formája kiváló, hanem minősége is jeles és ára is teljesen méltányos. Zellerin nélkül a főváros rohamos építése sohasem fejlődhetett volna oly magas fokra, mint az ma áll. És hogy ez megtörténhetett, abban neki kiváló érdemei vannak, mert szorgalma, törekvése és nemes ambíciója mindig oda irányult, hogy a külföldet gyári termelésének száz ágában nemcsak utólrérje, hanem, ha lehet, túl is haladja.

Vége az építési ipar körébe tartozik annak fölemlítése is, hogy egyike volt a legelsőeknek, ki a légfűtési és szellőztetési berendezéseket meghonosította s azokat a legnagyobb eredménnyel és kitűnő sikerrel alkalmazta számos városi közintézetben, különösen iskolákban és magánházban is. Ő honosította meg az ugynevezett *aërophor* gyártását. Az *aërophor* oly gépezet, melynek segítségével zárt helyekből a rosz levegőt gyorsan eltávolíthatni s tiszta friss levegőt lehet bevezetni. Az *aërophor* igen fontos találmány, melyet közegészségi szempontból csakhamar általánosan fognak használni, kivált olyan helyiségekben, ahol egyszerre sok ember tartózkodik, mert ahol ilyen levegő-tisztító van, ott rosz levegő nem lehet. A londoni egészségügyi kongresszuson egy kiváló szaktekinély úgy nyilatkozott, hogy ez a találmány valóságos jótétemény az emberiségre nézve, s a kongresszus azt a legnagyobb díjjal az aranyéremmel tüntette ki. A lég-, gőz- és forróvíz-fűtési berendezésekben a technika már annyira haladt, hogy egy vagy több szoba vagy terem hőmérsékletét egy a fűtőkészüléken levő gombra gyakorolt nyomással emelni vagy alászállítani, szóval tetszés szerint lehet szabályozni, s ha a szoba levegője már igen meleg vagy tikkasztó, a központi fűtőberendezést egyúttal szellőztetésre is lehet használni. A fűtéshez szükséges Zellerin által gyártott gépezetek oly csinosak és elegánsak, hogy nemcsak hasznosak, hanem minden teremnek díszére is válnak. Zellerin honosította meg nálunk a Chamberlain szabadalma szerint és Pasteur világhírű tudós és vegyész rendszere alapján készült vízszűrőt is, melyet Ausztria-Magyarországban a Zellerin cégen kívül másnak gyártani nem szabad. E vízszűrő rendkívüli fontos találmány. E szűrő megtisztítja a vizet ama részekről, melyek az

emberi életre legveszélyesebbek. A kinek ily szűrője van, az rossz, tisztátalan vizet nem iszik többé, mert a legzavarosabb posványviz is, melyet e szűrőbe töltenek, kristálytisztán folyik ki belőle. E két tárgynak, az aërophornak és vízszűrőnek fölkarolása is élenken bizonyítja, hogy Zellerin kitűnő érzékkel tudja iparágának hivatását és magasabb földadatait is fölismerni.

Még egy sikerét kell fölemlíteni, azt, melyet a hadsereg szükségleteinek fedezése körül ért el. Azelőtt a bádoggészék és üvegtakarók, melyeket a katonák használnak, mindig Bécsben készültek. Néhány évvel ezelőtt pályázott először Zellerin is e czikkekre és annyira előnyös volt ajánlata, hogy lehetetlen volt ezt mellőzni. Sokoldalu cselszövény és számos fölmerült nehézség daczára Zellerin rövid idő alatt úgy berendezte telepét a legkitűnőbb és legjobb segédgédekkel, hogy ma e czikkeknak nagyban való gyártásában is a legnagyobb sikerrel versenyez a külföldiekkel.

Mindezekből látszik, hogy Zellerin, mint folyton haladni törekvő iparos, mint kitűnő vállalkozási szellem is, minden erejét iparága fejlesztésére fordította és ma oly telep fölött rendelkezik, mely a legújabb és legkitűnőbb gépekkel berendezve, messze földön ritkítja párját s állandóan 250 munkásnak ad foglalkozást. Zellerin azon iparosok közé tartozik, a kik czégüknek jó hírnevére sokat adnak; mint a felsoroltak is igazolják, nem kimél semmi költséget, ha valamely új találmány meghonosításáról van szó. Bizonyítja áldozatkészségét gyárának mai berendezése is. Néhány év előtt telepe a lángok martaléka lett. De az ő ernyedetlen tevékenysége és erélyes vezetése mellett az egész ipartelep pár hó alatt Phönixként új életre kelt hamvaiból és ma nagyobb és czélszerűbben berendezett, mint valaha.

Zellerin kizárólag iparának és családjának él. Megfeszített munkával ernyedetlenül dolgozik és e buzgalomnak, csüggedést és nehézségeket nem ismerő kitartásának köszönheti telepének rendkívüli fejlődését. Jól tette, hogy hű maradt mesterségéhez, mert ebben oly sikereket ért el, melyek nevét széles körben ismertté és tiszteltté tévők s melyek által buzditó példája, mint követésre méltó, ajánlható a fiatal iparos-nemzedéknek. Zellerin érdemeit ő felsége legutóbb a Ferencz József-renddel tüntette ki.

KÜHNE EDE, mezőgazdasági gépgyáros Mosonyban.

Mezőgazdasági államokban, mint a minő Magyarország is, melyeknek jó és czélszerű mezőgazdasági gépekre oly nagy szükségük van, ez iparág emelése és tökéletesítése általános törekvés kell, hogy legyen, s mindenképen oda kell hatni, hogy az e cikkben való szükséglet kizárólag hazai gyártmányokkal legyen fedezhető és hogy a külföld behozatala lehetőleg fölöslegessé tétessék. Már egyedül ez okból is, ha semmi más érdemük sem volna, teljes elismerést érdemelnek azok, akik e fontos nemzetgazdasági cél elérésén fáradoznak, akik nemcsak hogy elősegítik a mezőgazdasági gépekben való szükségletnek hazai gyártmányokkal való fedezését, hanem még ezenfölül saját készítményű új és kitűnő gépekkel ismertetik és barátkoztatják meg a mezőgazdákat és így nagyban elősegítik az okszerű és intenzív földmívelést.

E kevesek közé tartozik K ü h n e E d e mosonyi mezőgazdasági gépgyáros, kinek kitűnő készítményű gépei nemcsak a Kárpátoktól Adriáig alapították meg jó hírnevét, hanem aki, különösen Hungárian-Drillje által rég világhírré tett szert.

Kühne Ede 1839-ben született Hamburgban. Atyja a most

„Bochumer Verein für Bergbau und Gussstahlfabrikation“ czim alatt részvénytársasággá alakult aczelgyár egyik alapítója volt és fiát Kölnben gondos nevelésben részesítette. De a családi viszonyok változása következtében a törekvő és jeles tehetségekkel megáldott ifju kénytelen volt tanulmányait félbeszakítani és kenyerét a maga munkájával megkeresni. Előbb rajzoló lett egy berlini gépgyárban, majd 1862-ben igen kedvező állást kínáltak neki Odesszában, hogy előbb a mezőgazdasági gépek tervezése és kezelése körül szerezzen elméleti és gyakorlati ismereteket.

Igy történt, hogy az akkor 23 éves Kühne Ede elment a magyar-óvári gazdasági intézet igazgatójához, dr. Papst H. V.-hoz, aki akkoriban Mosonyban, vejével Krausz Friggyessel egyetemben, kis műhelylyel egybekötve külföldön készült mezőgazdasági gépekből állandó kiállítást tartott fenn, hogy a megkívánt ismereteket megszeresse.

És ekkor két váratlan, szerencsés fordulat állott be, melyek Kühne életsorsára, de egyszersmind a magyar mezőgazdasági gépipar fejlődésére és fölvirágzására is, nagy befolyást gyakoroltak. Odesszából annak hire érkezett Kühnéhez, hogy ama czégnél, mely őt alkalmazta, nagy zavarok állottak be: kevéssel rá pedig akkori főnöke, Krausz Frigyes, s annak üzletvezetője is egyidejűleg megbetegedtek, úgy hogy az egész üzlet vezetése, gondozása Kühnére maradt. A fiatal ember ritka ügyességgel és szerencsével felelt meg e feladatnak és rövid időre rá, miután Ludwig R. württembergi gazda a szükséges tőkét is rendelkezésére bocsátotta, egészen átvette az üzletet és „Kühne és Ludwig“ czég alatt vezette azt tovább.

Eleinte bizony csak szerényke kis gyár volt ez. Pár gabonaraktárban voltak a műhelyek, s ezekben 10—12 munkás készített, a szükséges segédgépek nélkül, ekéket s apróbb gépeket. S daczára e szerény viszonyoknak, nagyon hamar elfogyott a kezdő gyáros forgalmi tőkéje, mert a gépraktár, ha nem is volt valami nagy, mégis igen sok pénzt emésztett föl. Nehéz napok virradtak ekkor a fiatal vállalatra, melynél már-már a tönkremenéstől lehetett tartani. Ekkor a két társnak életrevaló eszméje támadt; föltették, hogy csakis egynemű gépeket tartanak raktáron és csakis ilyeneket fognak gyártani. A választás a vetőgépekre esett, s nagyon szerencsés volt. Már a budapesti kiállításon 1865-ben, meg a bécsin 1866-ban nagy elismerésre találtak e gépek és a legmagasb kitüntetésekben részesül-

tek. Ez időtől fogva fokozatosan, bár eleintén csekély tökéjük mellett csak lassacskán, nagyobbították, tökéletesítették a gyárat. Mikor 1869-ben a társak szerződése lejárt, Kühne egyedül vette át a vállalatot és szakadatlan buzgalmu erélylyel és szorgalommal vezette tovább. Megnagyobbított műhelyeit gőzüzemre rendezte be, de nem-sokára e helyiségek is szűkek lettek és ekkor 1874-ben az előbb Albrecht főherczeg tulajdonát képezett czukorgyár-épületet vette meg, és itt a tágas helyiségekben rendezte be uj, minden irányban a kor színvonalán álló gyárat, melyhez 1879-ben még vasöntődét is építtetett és azóta is alig mult el év, melyben Kühne mindinkább prosperáló gyárat nem öregbítette, terjesztette volna. 1881-ben, mikor fölismerte, hogy a gyorsan és hatalmasan fejlődő magyar ipar és kereskedelem központja, melyből mint a szívből az éltető elem a legtávolabbi erecskébe is lüktet, az ország fővárosa, Budapesten főraktárt rendezett be.

Kühne főgyártmánya még most is az, amiből kiindult, a vető-gép. Hungárian-Drilljét, melyből már 8000-nél több került ki gyárából, a mezőgazdák nagybárá ismerik és dicsérik, s talán elegendő lesz jellemzésére az a száraz számadat, hogy 21 esztendő alatt 70 kiállításon lőn bemutatva, s mindenütt az első, a legmagasabb kitüntetések kaptak. Kühne gyártmányai eddigelé 118 kitüntetésben részesültek, ami mindenesetre olyan tekintélyes szám, milyennel kevés vállalat dicsekedhetik. A sokféle és számos kitüntetések a király tetézte azzal, hogy Kühne kiváló érdemeit 1873-ban a koronás arany érdemkereszttel, 1878-ban pedig a Ferencz-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Az 1885-iki budapesti országos kiállításban természetesen szintén képviselve volt Kühne gyára, s az ő kiállítása képezte a mezőgazdasági gépcsarnok egyik legnagyobb díszét. 400 négyszög méter területen 88 mezőgazdasági gépe vonta magára a szakértők figyelmét, akik amellet, hogy e rendkívüli s még világkiállításokon is ritka termelő-képességet bámulták, nem tagadhatták meg teljes elismerésüket a pompás, szolid munkától sem. A magas kitüntetésekhez, a szakértők elismeréséhez természetesen a közönség pártfogása járult, melyet legjobban illusztrál az, hogy magán a kiállításon csak a Hungárian-Drillből több mint 300 darabot rendeltek meg. A kiállítás bíráló-bizottsága a legnagyobb kitüntetéssel, a diszoklevéllel tüntette ki Kühne gyártmányait.

Kühne mint iparos ép oly jeles, mint munkaadói iminőségében. Munkásainak valódi atyja. Külön betegsegélyző- és nyugdijintézetet létesített számukra; idősebb, kitartó és jeles munkásai számára lakóházakat építtetett és minden törekvése oda van irányozva, hogy az érdemeket munkásaiban elismerőleg jutalmazza.

Mint polgár, mint hazafi szintén egyike Kühne a legtisztelretméltóbbaknak és ugy nemes szíve, mint áldozatkészsége minden hazafias és hasznos czélt örömmel karol föl.

A boldog családi életen kívül a sokoldalu elismerés, a szokatlan nagyszánu kitüntetés, a közönség meleg pártfogása képezik jutalmát ama páratlan kitartásnak, szorgalomnak, ama sok fáradságnak és odaadó buzgalomnak, melylyel Kühne Ede a nehéz időkben küzdött.

GÖMÖRI SZONTAGH PÁL, rézhámos, Csetnek.

Egyike ama kevés „lateinerek”-nek, ki régidőktől fogva a legnagyobb buzgalommal foglalkozott és foglalkozik ma is ipari közérdekeinkkel. E buzgalom és nemes jóakarat számtalanszor nyilatkozott tizenkétévi törvényhozói működésében és az iparegyesület kebelében, a hol fölsímerete a fontosabb ipari közérdekeket és odaadással, lelkiismeretességgel tanulmányozta az egyes kérdéseket és közreműködött sok eminens fontosságú ügy kedvező megoldásában vagy előkészítésében. Az állami iparűzés korlátozása és szabályozása, a gyáripari viszonyok rendezése stb. az ő kezdeményezésére került tárgyalás alá az iparegyesületben. Igen tevékenyen vett részt az ipartörvény revizionális munkálataiban és e közben kiválólag a gyáripar érdekeit képviselte; résztvett a vízjogi törvény megalkotásában, a szabadalmi ügynek megfelelő reformja érdekében folytatott tanácskozásokban; számos általánosabb érdekű gyáripari kérdés megoldásában, a bányatörvényjavaslat kidolgozásában s legutóbb sok időt és tanulmányt szentelt ama szakbizottság munkálkodásának, mely a közlekedési miniszterium kebelében a hazai vasutak szükségleteinek a magyar ipar által való minél nagyobb mérvű fedezése érdekében megindult.

Működése közben mindig egy czél vezérelte: a hazai gyáripár és általában az ipar és iparüzők érdekeinek fejlesztése és ez irányu tevékenységében oly sok buzgalmat, készséget és tapintatot tanusított, hogy az iparegyesület kebelében méltán fordult feléje a tagok bizalma, rokonszenve és tisztelete.

Ez általános bizalom és tisztelet emelte őt az alelnöki tisztre, mely díszes állást mérséklettel és tapintattal tölt be már több mint öt év óta és — reméljük — még ezután is, évek hosszú során keresztül.

Szontagh Pál ezenkívül a társadalmi életben is évtizedek óta buzgó és hazafias tevékenységet fejt ki s egyike közéletünk legtisztetreméltóbb és legérdemesebb alakjainak.

Mint gyáros is jelentékeny, készítményei kitűnőek és keresettek; munkásai iránt atyai jóindulattal viseltetik s e tekintetben is jó példát ad iparos társainak.

Felette érdekes életrajzi adataiból kiemeljük a következőket: Született Dobsinán, Gömörmegyében, 1821. április 25-én. Atyja Vilmos, köztisztviselő részesülő birtokos és megyei tisztviselő volt. Iskoláit Sajó-Gömörön, Pozsonyban és Késmárkon végezte s már 20 éves korában 1841-ben Pesten kitűnő sikerrel letette az ügyvédi vizsgát. — Egy év múlva Gömörmegyében tiszt. alügyésznek és 1845-ben táblabírónak neveztetett ki.

Megelőzőleg 1843-ban meghívást kapott több gyári üzlet felügyeletére Csetnekre. Madarász András tekintélyes gyártulajdonostól, a ki már akkor előre látván, hogy a vasfinomítás faszénnel és kalapáccsal sokáig fenttartható nem lesz, gazdag kőszénvidékre, Pécsre tervezett nagybbszerű vasfinomító részvénytársulatot. E vállalat mint „Csetnek-pécsi vasgyár“ nem sokára létre is jöven, Madarász András lakását oda tette át s csetnekvidéki összes ügyeit és vagyona kezelését teljhatalommal Szontagh Pálra bízta, ki rövid idő múlva veje lett.

Ily minőségben létesítette Szontagh Pál a masznikói gép-papírgyári részvénytársulatot, s aztán igazgatta ezt úgy, mint a csetneki rézhámort, és később megszerezte és kezelte a csetneki vasolvastót, miközben alkalma volt ez iparágak műszaki és kereskedelmi oldalával gyakorlatilag is megismerkedni.

A szabadságharc alatt mint mozgósított nemzetőrségi százados részt vett a kassai ütközetben, a honnan a század maradványait

Miskolcra vezette; de nemsokára Szemere Bertalan kormánybiztos által kiküldetésben Gömörbe visszarendeltetett, hogy az ipar terére visszatérvén, később a Duschek pénzügyminiszterrel kötött papiros-szállítási szerződésének eleget tehessen.

A szabadságharcz lezajlásával ügyvédi jogosultságától megfosztatván, családja csendes körébe vonult, főleg gyári foglalkozásainak élve, a hol idővel nejével együtt tulajdonostárs és később vele a csetneki rézgyár tulajdonosa lett.

De a mint a viszonyok kissé javultak és később derülni kezdtek, felkereste őt a közbizodalom, s megválasztá a gömöri evangélikus egyházmegye világi elnökévé (1863-ban) és 1867-ben, valamint később is 1869., 1875. és 1878-ban a rozsnyói választókerület országgyűlési képviselőjévé.

Mint az iparegyesületnek kezdet óta rendes és később alapító tagja, több évig elnöke volt a gyáripari szakosztálynak, 1883. óta pedig az országos iparegyesületnek alelnöke.

III. CSOPORT.

FA-, BUTOR- ÉS ÉPÍTÉSI IPAR.

GRÓF ZAY ALBERT, faiparos Zay-Ugróczon.

Az iparról már most nemcsak mint a jövő legfontosabb tényezőjéről lehet beszélnünk, hanem mint a jelenéről is. A földmivelés nem bir többé hazánkban a folyton szaporodó emberiségnek elegendő munkát s így életfentartási forrást biztosítani, termékeivel a többi földrészek versenye mellett mindinkább leszorítatik a versenytérről. Az ipar nyújtja nekünk a módot arra, hogy a mit a réven elvesztettünk, visszanyerjük a vámon. Kivált az angol és a francia nemzetek korán értették meg az idők jelét s a kezdet előnye gazdaggá tette őket. Ma már valamennyi nemzet ott küzd a nagy versenytéren s ott vagyunk köztük mi magyarok is, legjobb erőnk megfeszítésével iparkodva helyrepótolni az elmulasztottat. Hogy sikerül-e? Arra csak a jövő fog megfelelhetni, mert ez a mai, sikerrel kecsegtető kezdeményezések mellett, a jövő fiatal, iparosnemzedéktől is függ.

Kétségtelen továbbá, hogy e siker valószínűsége nagyban függ attól is, mily érzéket tanusítanak a kor igényei iránt, mily mértékben lesznek részesévé az ipar nagy harcának hazánk azon lakói, kik nemcsak ősök érdemeinél, de anyagi helyzetüknél fogva is, nemzetünk élén állanak. Értjük a magyar főnemességet. Zöme még

nincs a küzdelemben; de tagadhatlan, hogy egyesek felfogták már a feladatot, mely reájuk vár és lelkük egész hevével, rendelkezésükre álló minden eszközzel törik az utat az új téren.

Csömöri gróf Zay Albert ezek között a legelsőek egyike. Ősmagyar nemzetségből származván, nemességét a honfoglalás koráig viheti fel. Ősei között voltak, kik mint hadvezérek, államférfiak, írók szereztek maguknak érdemeket hazájuk körül; az ő babérjai melyeket, mint hazája iránti kötelességét a kornak megfelelő módon lerová honpolgár már eddig is szerzett, bizonynyal nem csekélyebbek amazok érdemeinél. Csömöri gr. Zay Albert fia a hazafias érzelmeiről ismert gróf Zay Károly cs. kir. kamarásnak és az ág. evang. hitvallásuak egyházi és iskolai főfelügyelőjének és báró Prónay Karolának, báró Prónay Albert cs. kir. belső titkos tanácsos és m. kir. koronaőr nővérének, — született 1825-ben, jun. 22-én. Eleintén a katonai pályára szentelte magát s a bécsujhelyi mérnökkari akadémia növendéke lett. 1841-ben a hadseregbe lépett, hol előbb a 6. és 4. dragonyos — később az 1. számú huszárezredben szolgált. Mint lovaskapitány nyerte el a szász királyi Henrik-rendet. 1852-ben kilépett a hadseregből, hogy kezébe vegye a két négyszögmiriametert meghaladó területű zay-ugróczi uradalma vezetését

Ez időben fennállott még a posztógyár, melyet atyja 1845-ben, az első magyarországi iparmozgalmak idején, hazafias kötelességérzethől állított Ugróczon, hol addig számos posztós csak nyomorogva űzhette iparát. E gyár is a gróf kiváló gondozása tárgyát képezte. — Az ötvenes évek végén tett egyik németországi tanulmányútja után, 1860-ban a gróf, mint első hazánkban, a cserfakéregyhántást hozta be uradalmába. A tett kísérleteket teljes siker koronázta s évek alatt a gróf cserfakérgére a belföldi kiállításokon kívül Londonban, Hamburgban és Berlinben is részesült kitüntetésekben. Sikerei nem maradtak hatás nélkül; hazánk erdődús vidékein a cserfakéregyhántás általánossá lett, sok ezer kezet foglalkoztat, a birtokosoknak, rendes kezelés mellett, biztos jövedelmet hoz; előmozdítja az ipart, kereskedelmet és milliókat hoz az országnak.

Időközben a posztógyár bérbe adatott ugyan, sőt az 1873-iki krízis alkalmával beszünttetett s épületében jelenleg már a „Schreiber és unokái“ czégnak nagyszerű üvegyára van, mely több mint 300 munkást foglalkoztat; de a gróf ismét talált más tért működésének. 1870-ben a talpszeggyártásnak lett kezdeményezője

hazánkban, 1876-ban pedig egy addig nálunk alig kézműszerűleg ízótt iparnak, a botgyártásnak. A talpszegek keleten kitűnő piacra találtak, gyártásuknál 60 munkáson fölül volt alkalmazva, s az évenként feldolgozott nyirfaanyag 800 köbmétert tett ki. Az orosz-török háboru óta azonban e cikk kivitele csökkent. De másrészt, kivált az utóbbi időben, rohamosan emelkedik a botgyártás, melynek gyára jelenleg az e neműek között egyike a legnagyobbaknak.

A botgyár eszméje az által támadt benne, hogy külföldi botgyárak itt állandó ügynököket tartottak, kik e vidékről szállították gyáraiknak a szükséges botmennyiséget. Szintúgy jött rá a talpszeggyártásra is, miután e czélból meg óriás mennyiségű nyirfát szállított külföldre. A cserhántást, annak kezelését, jövedelmezőségét részint a róla szóló munkák olvasása, részint személyes meggyőződése alapján ösmervén meg, azt hazánkban is honossá tette.

Jelenleg főleg ernyőbotok készítésével foglalkozik gyára. Kevésbé sétatobot és talpszegek gyártásával. 1886-ban 60,000 tuczat ernyőbot készült és adatott el. A nyers anyagot képezik a mogyoró, vesszős fagyal és sombotok, bükk-, juhár-, tölgy-, dió- körte- és cseresznye-törzsek. A legtöbb nyersanyag a közeli vidékről szerezetik be. A gyárnak van egy 25 lőerejű gőzgépe Dupus-kazánal, van saját fűrészgépe (vizesintes deszkavágásra) számtalan más legújabb szerkezetű gépe, teljesen felszerelt lakatos műhelye stb. A gyár személyzete: 1 igazgató, 1 könyvvezető, 1 gyakornok, 1 raktárnok, 1 gépésztechnikus. Zay-Ugrócson 178 munkás három művezetővel, Zsittnán 40 munkás 1 művezetővel, Ksinnán 77 munkás 1 művezetővel. Összesen 305 személy. Ezekon kívül: saját utazója van Magyarország, Ausztria, Olasz-, Oroszország részére. Egy másik utazója provizio mellett, Németország, Németalföld, Belgium, Dánia, Svéd- és Norvégország részére; egy utazója provizio mellett s egy helyi ügynöke Franciaországban; helyi ügynökei Orosz-, Török-, Angol-, Spanyolországban és Amerikában.

Jellemző vonása a grófnak, hogy legtöbbször a napnak nagy részét a gyárban töltvén el, — mindig tudakozódik, hogy paraszt-munkásai mennyit szereznek s egészen büszke, ha egy-egy paraszt, a ki különben alig volna képes nyomorúlt földesekéjéből megélni, gyári munkája után annyit tud félretenni, hogy házat, földet vehet magának, vagy pár száz forintot tehet a takarékpénztárba.

Készítettek a botgyárral kapcsolatban különféle fa díszmű-
árkat is, melyek szintén jó kelettel bírtak. Ezeken kívül a gróf
áldozatkészsége tette a volt pozsonyi házi-iparterjesztő egyesületnek
lehetővé, hogy ez 1876-ban Zay-Ugrócson egy műfaragó-
tanműhelyt állíthattott. A gróf ingyen engedte át a tanműhelynek,
rajzteremnek és a tanító lakásának szükséges helyiségeket, ingyen
adott fát és ezenkívül 8 növendéket saját költségén tartott fenn.
1884-ben az állam vette át a tanműhelyt s a gróf a nyújtott ked-
vezmények legtöbbszörében most is részesíti az intézetet. Az ő gondo-
zásának köszönhető, hogy e tanműhely oly szép fokra emelkedett,
s hogy még most is folyton fejlődik. A faragványok számos
kiállításon nyertek kitüntetést, s a zay-ugróczy műfaragók mind-
inkább háttérbe kezdik szorítani a külföldieket.

Ezek főbb vonásokban ama vívmányok, melyeket gróf Zay
Albert fáradhatlan tevékenysége az ipar terén elért.

És a nemes gróf a gazdasági téren sem marad tétlenül. Több
mint 30,000 gyümölcsfát sajátkezüleg ültetett el, rétjein műöntözést
hozott be, nagyban üzi az okszerű káposztatermelést, van szép
tehenésze, halastavai, Álmosdon — biharmegyei birtokán — nagy-
szerű sertésenyésztése és sehol semmi sem kerül el figyelmét.

A nevelésügy is nem kis Maecénásra talált benne. 1876-ban
megnyitattván helyben egy állami elemi leányiskola, egy elemi fiu-
és egy felső népiskola, a gróf az államnak egy teljesen felszerelt
egymeletes iskolaépületet adott át 30 évi ingyen használatra.
Ellátja ezenkívül az iskolákat ingyen fűtőfával s egy tanerő részére
ingyen ad lakást, sat.

Atyjaként tiszteli és szereti őt a vidék; ezrek köszönik neki
megélhetésüket, és ő a nélkül, hogy csak szóba is hozná a sok
áldozatot, miket a haza és a közjó oltárára hozott, megelégszik azon
jutalommal, melyet a rendeltetését híven betöltő hazafi és ember
nyugodt öntudatában bír.

És ha az angol és francia főurak példáját olvassuk, kik az
ipar terén az elsők, kik az áldásos munkásságban keresik hivatásuk
betöltését, akkor bátran hivatkozhatunk Zay Albert gróf nemes
példájára, ki sokoldalú hasznos ipari tevékenysége és áldásos, humanus
működése által szerzett kiváló érdemeket a magyar ipar fejleszté-
se körül.

BÁRÓ POPPER LIPÓT. faiparos Trencsénben.

A faipar fejlődésére hazánkban rendkívüli fontossággal bírt annak a rengeteg kincsnek czélszerű értékesítése és hozzáférhetővé tétele, mely erdeinkben rejlik. A fának fűrészelése, félkészítményekké való feldolgozása, s a rendes forgalomba való hozatala, rendkívüli fontos kérdés volt abban az időben, mikor még a vasutak nem közvetítették a közlekedést s mikor az építési korszak fejlődése kezdődött s úgy a vasutak, mint más vállalatok létesítésénél és keresztülvitelénél is első sorban fára volt szükség. E szükségletet fölismerte Popper Lipót báró, ki abban az időben, mikor az erdők kiaknázása még nem volt rendszeresítve, midőn a faipar nyerstermékeinek előállítása felé alig fordult a figyelem, kizárólag e térre vetette magát s azt oly szerencsével művelte, hogy világhírű ipartelepeket létesített s a magyar faiparnak óriási lendületet adott. Az ő példáját később többen követték s ma már az országban az erdők rendszeres művelése s az erdészeti faipar fejlesztése biztosítva van s az állam mint legnagyobb erdőbirtokos e téren jó példával jár elől s nemcsak befolyást gyakorol az erdészeti faipar rendszeres fejlesztésére hanem azt e végből kirendelt közegei által ellenőrizteti. És e tény fontosságát emeli az a körülmény, hogy a magyar szent

korona országainak területén 9.132.748 hektár erdőség van, a mi az egész ország-területnek majdnem harmadrészét teszi. És ha még hozzáteszszük, hogy erdőségeinkben a legkülönbözőbb és leghasznosabb fánemek a legjobb minőségben találhatók, kétségtelenül kiderül, hogy az ugynevezett nyers faipar fölkarolása hazánkra nézve rendkívül fontos közgazdasági érdek s azok az uttörők, kik ez irányban mint kezdeményezők léptek föl, kiváló érdemeket szereztek az ország közgazdasági és főleg ipari érdekeinek előmozdítása körül.

Ez uttörők között első sorban áll podhrágyi báró Popper Lipót, ki mindenét e téren való üdvös és szerencsés munkálkodásának köszönheti.

Popper Lipót mint teljesen szegény és vagyontalan fiatal ember egészen kicsiben kezdte. Tutajon jött le Pestre kicsi fakészletével s a mint ezt eladta, visszament felső Magyarországra új fát vásárolni. Lassankint kisebb erdőterületet bérelt, majd nagyobbat s így haladt fokozatosan, míg végre óriási területeknek lett örökös ura vagy bérelője. A nyers faipart Liptó-, Túróc-, Trencsén-, Árva- és Zólyom-megyékben üzte nagy kiterjedésben és később Sziléziában is szerzett erdőbirtokot és bérletet. De a mint az általa művelt és kiaknázott terület napról-napra nagyobb lett, úgy váltakozott készítményeinek különbözősége is.

Popper létesítette hazánkban az első gőzfűrészmalomokat s ezekkel együtt a nagyobb faipari telepeket is. Mihelyt az erdő nyers fája gőzfűrészben feldolgozva kerülhetett forgalomba, gyorsabban ment a feldolgozás munkája s nemcsak hazánk piacait lehetett megfelelő fával ellátni, hanem kivitelre is kellett gondolni. És Popper a legelsőek egyike volt hazánkban, a ki a faipari anyagot Délre és a Keletre szállította, a ki a tengeren egészen Egyiptomba s ennél is messzebb küldte keresett cikkeit. Mert a nyersfa feldolgozásán kívül az újabb időben nevezetessé vált ipari félkészítmények is hatáskörébe tartoznak e cégnek, mely, miután az erdészeti rendszeres kiaknázásával a verseny e téren is mindnagyobb lett, főfigyelmét a kivitelre kezdte fordítani.

Az 1885. évi országos kiállításon a báró Popper Lipót-féle gyártmányok külön pavillonban voltak bemutatva. E kiállítási csoporthoz s általában Popper báró tevékenységéről a faipar terén igen elismerőleg nyilatkoztak az akkori szaktekintélyek. Kiemelték, hogy a fenyőfélékből s általában a honos fánemekből készített gyárt-

mányok kiállításában podhrágyi báró Popper Lipót méltán tűnt ki, s az ő rendszeresen csoportosított szelvényárúi teljes elismerést arattak. Popper bárónak — mint a kiállítási főjelentés említi — az országban tulajdon uradalmi és erdőségei vannak, melyeket rendszeresen kezeltek; azonkívül kiterjedt vállalatokkal foglalkozik, s ezek terményeinek feldolgozására nagyszámu fűrészműveket tart üzemben, mintegy 60 fűrészkerettel. Üzlete nagyjából kivitelre van berendezve s ezért leginkább a külföldön szokásos méretű és minőségű fűgyártmány előállításával foglalkozik. A közönséges szál-fákon, deszka- és lécneműeken kívül Popper telepei különféle méretű redőnydeszkákat, képkereteknek való léczeket, csomagolásra szolgáló hordó-dongákat, parkett-kereteket, közönséges dongafát, zsindelyeket, butorléczeket termel, sőt kész bodnár- és kádármunkákat, faszenet, stb. is állít elő; s mindez természetesen a lehető legnagyobb terjedelemben üzetik s egy nagy ipartelep csoportnak vetette meg alapját, mely száz és ezer szegény embernek ad kenyeret.

Popper báró működése azért is nevezhető szerencsésnek, mert nagyszerű ipartelepeit oly meggyékben kezdte meg, hol igen szegény volt a nép s míg egyrészt előny volt az iparra, hogy olcsó munka-erőhöz jut, másrészt nagy jótétemény volt a lakosságra, hogy állandó jutalmazó foglalkozáshoz juthatott. És Popper igazán atyailag gondoskodott a bérletei vagy birtokai körül levő népről. Mikor 1850-ben a nagy inség volt, Popper 200 szegény embernek heteken át adott segítséget. De különben is a józan, takarékos életre serkenté munkásait és alkalmazottait, kik közül az idősebbeket és híu embereit jutalmakkal tüntetett ki. Jótékonysága széles körben volt ismeretes. Sohasem felejtette el, hogy semmiből emelkedett arra a magas polczra, melyet élte alkonyán elfoglalt s a mit józan munkássága, ernyedetlen tevékenysége és vállalkozási szelleme reális érvényesítése által szerzett, abból mindig támogatta a szegényeket, enyhítette a nyomort, s rendkívül sok jót tett. Az egyik keze nem tudta, mit cselekszik a másik; általában pedig jótékonyságát titokban gyakorolta legszivesebben s nem a külső elismerésben, hanem nyugodt öntudatában s a szegények örömében találta jutalmát.

A nagyipar fejlesztése s a közügyek terén szerzett érdemei elismerésül Popper több kitüntetésben részesült. Számos rendjelen kívül a magyar nemességet, később a báróságot kapta s ő volt az első zsidó Magyarországon, kit a bárói rangra emeltek.

Popper példája buzdítólag hathat a fiatal nemzedékre. Semmiből emelkedett fel az ország arisztokratái közé. Szegény zsidó fiú volt, mikor munkálkodni kezdett s szorgalma, ernyedetlen munkássága, kitartása és becsületes törekvése által milliókat érő vagyonhoz jutott, kiváló tekintélyre emelkedett s később megkapta a bárói méltóságot is. E nagy kitüntetésre igyekezett teljes életében méltóvá lenni. A közügyekre mindig kész volt áldozni, s vagyonához és rangjához méltó életmódot folytatott. A nemességet, melyet munkája által szerzett, munkában tartotta meg s mint nagyiparos utolsó lehelletéig a leggondosabb főnökök közé tartozott.

1886. márczius 2-án halt el 65 éves korában; tetemei szülőföldjén, a hliniki családi sírboltban nyugsznak, korábban elhunyt, áldott emlékü neje koporsója mellett.

Fiait szintén a munka, a tevékenység nemes szellemében nevelte s ők méltán lépnek örökébe atyjoknak, ki nemcsak nevet, vagyont és rangot adott nekik, hanem oly példát is, melynek követésére legjobb erőinket buzdíthatjuk, melynek követése által a közvagyonosodás s az ipar általános tekintélye egyaránt emelkednék.

GREGERSEN GUILBRAND, ács, épület-asztalos és faipari vállalkozó.

A vasutak korszakával hazánkban a faiparra is új korszak kezdődött, a mint hogy a vállalkozási szellem, a fejlődés és a civilizáció is új lendületnek indult a vasutak kiépítésével. A közlekedési eszközök fejlődésével élénkebb lett a forgalom, új érintkezési pontok keletkeztek s új szükségletek merültek fel. Ezekkel együtt fejlődött az építési ipar s ezzel természetesen a faipar is s ennek főleg az az ága, mely az építészettel van kapcsolatban. Ez iparnak hazánkban való nagymérvű fölkarolására is akadtak érdemes vállalkozók s ez úttörők között méltán sorolható föl Gregersen Guilbrand, a ki mint egyszerű ács és művezető kezdte meg működését hazánkban s kitartása, munkássága, szorgalma és jóra való törekvése által az ország legelső és legnevezetesebb iparosai közé emelkedett. Származásra nézve idegen. Norvégiában született, a modumi kerület Strand nevű helységében, 1824-ben. Atyja szerény földműves volt, ki fiát az ácsmesterségre taníttatta. Az ácsmesterség gyakorlati megtanulása után Gregersen Kopenhágába ment, hol három évi szorgalmas tanulás után szakmabeli ismereteit az elméleti téren is gyarapította. Elméleti és gyakorlati tevékenysége után 1847-ben Gregersen Magyarországra

jött. Nálunk akkoriban kezdték a vasutépítéseket és ezek körül egyik fővállalkozó volt egy Talagini nevű olasz iparos, ki Gregersent, mint felügyelőt azonnal alkalmazta s nemsokára alkalmaztatása után a Vág fölött épített hidak munkálatainak vezetésével bízta meg.

E munkálkodása közben keletkezett az 1848. évi forradalom s Gregersen rövid itt tartózkodása után is annyira megszerette hazánkat, hogy első kötelességének tartotta, a honvédséghez beállani s hazánk védelmére kelni. Műszaki képzettségénél fogva az utászok között foglalt helyet s e minőségében derekasan megállta helyét. A dél-magyarországi csatározások közben, a forradalmi harcok vége felé, az orosz hadsereg azt a csapatot, melynél Gregersen szolgált, a Maroson át Butyinba kergette. Innen Gregersen Pankotára, majd Szegedre menekült, s végre a fővárosba tért, hol minden bántódás nélkül elfoglalhatta előbbi állását Talagininál. Ez Gregersent, kinek képzettségét, szorgalmát és megbízhatóságát örvendetesen tapasztalta, újra a Vág fölötti hidak építéséhez rendelte ki s midőn e munkákkal elkészült, magával vitte Olaszországba, hol Gregersen a Piava folyó fölött emelt nagy hid építési munkálatait vezette. Innen Gregersen rövidebb tartózkodásra Bécsbe, majd Stíriába ment, hol szakbavágó munkákkal volt elfoglalva. 1850-ben ismét visszatért Magyarországra s ekkor a Pozsony és Pest között épített vasutnál nyert alkalmazást és számos fontos műszaki munkát vezetésével, főleg hidak építésével lett megbízva.

E működése közben Gregersen annyira megismerkedett viszonyainkkal s annyira megkedvelte hazánkat, hogy eltökölte magát a nálunk való végleges megtelepedésre. 1850-ben Pozsonyba került s bár az akkori abszolút uralom tudta, hogy ő honvéd volt, nem bántották, mert az akkori nagyfontosságú vasuti munkálatok vezetése körül Gregersen majdnem nélkülözhetlen volt. Ez időben vezette a Vág és Ipoly fölött emelt hidak építését s az Esztergom és Érsekújvár közötti vasutépítési munkálatokat. Ez időtájt Gregersen állandóan Szobon lakott. Mint a hid- és vasutépítésben speciálista, Gregersen csakhamar jó hírnévre tett szert, s számos fontos alkotást bízta rá. Ő vezette a még ma is híres szolnoki vasuti fahid építését, a szegedi hid alapozási munkálatait, többnemű töltési munkálatokat, a budai vasuti indóház, a híres budai alagut építési munkálatait és több társával együtt a tétényi vonal építési munkálatait. Az oravicza-steyerdorfi vasut munkálatai közben, melyeket szintén ő vezetett,

számos nehézségeket kellett leküzdenie, de ezt oly sikerrel teljesítette, hogy jó híre s ezzel együtt a személye iránti bizalom a szakörökben fokozatosan emelkedett.

Kellő gyakorlati és elméleti tapasztalatok után végre Gregersen elhatározta, hogy teljesen önállóvá lesz és a maga számlájára, saját hasznára vagy veszélyére fog dolgozni. 1865-ben megvásárolta a Luczenbacher János-féle fűrész- és fatelepet és ezzel megvetette alapját annak a nagyszerű üzletnek, melyet ma az egész ország közönsége a legelőnyösebben ismer. A főszűlyt az ácsipar nagymérvű fejlesztésére, az épület-asztalos-ság lehető kiterjesztésére s a mindinkább növekvő igényekhez való alkalmazására fektette, de emellett figyelmet fordított a finomabb asztalosmunkák készítésére és nem hanyagolta el a nagyobb vállalkozásokat sem. A vasutépítési munkálatok közül, melyeket ő teljesített, főlemlitjük a károlyvár-marosvásárhelyi, a kolozsvár-géresi, a nagyvárad-eszéki, az esztergomipolysági, a brassó-temesi vonalokat, mely utóbbinál természetfölötti nehézségekkel kellett megküzdenie. E közben számos vasuti hidat épített és pedig Zákány mellett, a Tiszán, Verőcze, Huszt, Szatmár mellett, az Unigon, a Kőrösön, a Latorczán stb. Vállalkozott egyéb fontos vasuti munkálatokra, átalakította a hatvani pályaudvart, épített számos indóházat, stb. stb.

E közben üzlete mindnagyobb kiterjedést nyert. Nagyszerű erősítési munkálatokat vállalt Herczegovinában Krivosaj és Metkovic körül, a Kattarói öbölben s ezzel majdnem egyidejűleg vett részt az 1879-iki árvíz által elpusztított Szeged újjáépítésében. Szegeden ő teljesítette a nagy töltési munkálatok jórészét, ő emelte a sövényházi töltéseket, ő teljesítette az összes csatornázási munkálatokat s az új tiszai híd alapozását is. Rendkívüli munkaképességéről s élénk vállalkozási szelleméről tesz tanuságot az is, hogy ugyanez időszakban teljesítette a budapesti központi indóház óriási ezülpözési munkálatait; a magyar királyi államvasutak impozáns főmühelyeit is ugyanez időben kezdte építeni s itt egyesítette mindama munkálatokat, melyek e nagyszerű telep elkészítéséhez szükségesek voltak. E mellett részt vett számos kiváló épületnek faipari felszerelésében és így a főváros építkezési emelkedésében s rohamos fejlődésében az ő nagy munka- és versenyképességének is igen jelentékeny része van. Többek között ő készítette a népszínház összes faipari- és ácsmunkálatait.

Hogy Gregersen ily sokoldalú s nagyszabású vállalkozásokban vett részt, ez újabb időben az által is vált lehetségessé, hogy három fia Hugó, György és Nils üzlete vezetésében jelentékeny segítségére van. Így György és Hugó a külső építkezések vezetésénél tesznek nagy szolgálatokat, míg Nils a belső felügyeletet és ellenőrzést vezeti s a nagykiterjedésű üzletnek egyszersmind irodafőnöke.

A Gregersen-féle ipartelep terjedelméről s fontosságáról némi fogalmat alkothatunk, ha kiemeljük, hogy az a nagy munkaidőben több mint hatszáz munkást foglalkoztat, kiknek fele az épület-asztaloság körül van elfoglalva. Az épület-asztaloságban és az ácsiparban a Gregersen czég elsőrendű, szolid munkákat állít elő s ez iparágnak gyári fölkarolása által a Bécsből ideözönlő versenynek útját állotta. Az 1885. évi országos kiállítás alkalmával is számos nagy épületet emelt, de valamennyi között legszebb volt az ő saját pavillonja, mely a városligetben még ma is áll, melynek stylje s kivitele egyaránt dicséretére vált a Gregersen czégnek.

E kiállítás alatt láttuk, hogy e czég nemcsak közönséges s nehezebb faipari vállalkozásokban tűnik ki, hanem a butorasztaloságban is, melynek oly remek példányait mutatta be, hogy általános elismerést aratott s jó hírnevét ez irányban is megállapította.

A szüntelen munkásság, a vállalkozás és alkotások egész sora fűződik a Gregersen czég emelkedéséhez s az abban egyesített különböző fontos iparágak fölkarolása és fejlesztése körül Gregersen Guilbrand elévülhetlen érdemeket szerzett. Ez érdemek általános tiszteletet és elismerést szereztek neki s telepének. Az elismerést legfelsőbb helyről is kifejezték, midőn Gregersen Guilbrandnak a Ferencz József-rend lovag-keresztjét és 1885-ben, a szegedi rekonstrukció után, a magyar nemességet adományozták. Így lett a Norvégiából hozzánk bevándorolt s nálunk nemcsak megtelepedett, hanem gyermekeinek magyar szellemben való nevelése által teljesen aszszimilálódott iparosból magyar nemes. És ha elvitázhatlan tény az, hogy a munka nemesít, akkor a Gregersen nemessége már régi keletű, mert egész életét a becsületes munkában töltötte s ennek köszönheti boldogulását s a köztiszteletet, melyben részesül.

IDŐSB KÖLBER FÜLÖP kocsigyáros.

Kevés név van a magyar iparos világban, mely jobban képviselné az állandóságot, a szolidságot, a reális fejlődést, mint a Kölber név, melynek viselői hazánkban a kocsigyártó-ipart s később a kocsigyártást a modern haladás magas fokára emelték s készítményeik által becsülést szereztek a magyar névnek az ország határain túl is. A Kölber névvel hazánkban a kocsigyártás fejlődése és története szorosan lesz összefűzve s e név maga is a fiatal iparos-nemzedékre nézve tanulság s buzdítás lehet.

A kocsigyártás üzletet, melyből a jelenleg fennálló gyár lépcsőről-lépcsőre fejlődött, a cég mostani főnökének, id. Kölber Fülöpnek nagyatyja, Kölber Kázmér alapította 1784. április 13-án, a midőn egyszersmind a polgári esküt letévén, Pest város polgárává lőn. Kölber Kázmér fia, Kölber Jakab (született 1787-ben, meghalt 1843-ban) külföldön töltött 6 évi tanulmányútjáról haza térvén, 1813. szeptember 11-én vette át és folytatta az üzletet, s alapította meg annak mai hírnevét. A külföldön s különösen Bécsben tett azon tapasztalata, hogy nemcsak a magyar főurak, de majdnem az egész ország kocsiszükségletét onnan szerzi be, lehangolta és elszo-

moritotta úgy, hogy élete feladatául tűzte ki a kocsipart hazánkban annyira fejleszteni és emelni, hogy e káros és fájdalmas viszony megszűnjék. A hibát nem a vevőkben látta és kereste, hanem ott, hol az megtalálható volt, a kocsipar elmaradt siralmas állapotában. Hozzáfogott tehát a munkához, és fáradhatlan szorgalommal folyton fejlesztette és emelte üzletét.

És Kölber Jakab nemcsak mint iparos, hanem a közélet terén is iparkodott kötelességének megfelelni, minek egyik bizonyága az, hogy a város akkori úgynevezett „százak tanácsának“ tagjává választott. Társadalmi állását és tekintélyét is annyira emelte, hogy Buda akkorában egyik legelőkelőbb és leggazdagabb családjának leányát, az általánosan ismert, finom műveltségű Müller Karolinát nyerte el

Ifj. Kölber Fülöp.

nőül, mi által családját és üzletét újabb anyagi erővel gyarapította. A 40-es évek elején már annyira haladt volt, hogy mint szakmájában első és legtekintélyesebb iparos kocsigyári szabadalomért folyamodott s azt el is nyerte. Hozzá is fogott azonnal egy nagyszabású, s a kocsigyártáshoz szükséges összes iparágakat (kovács, lakatos, bognár, asztalos, fényező, kárpitos sat.) magában foglaló gyártelep építéséhez.

Mielőtt azonban azt befejezhette volna, utólérte a kérlelhetetlen halál, s a tulságos szorgalom és fáradhatatlan munkásság által megtört test 1843. szeptember 6-án felmondotta a szolgálatot.

A magyar iparegyesület által rendezett hazai kiállításokban is élénk részt vett volt, s 1842-ben a bronz és 1843-ban az ezüst érmet nyerte jutalmul.

Kölber Jakab halála után ennek legidősb fia Kölber Fülöp vette át az üzlet vezetését s folytatta azt a régi cég alatt és annak szellemében, míg néhány év múlva Károly öcsese is társul szegődött hozzá s a gyári üzletet „Kölber testvérek“ cég alatt folytatták és fejlesztették tovább.

A magyar iparegyesület által 1846-ban rendezett harmadik magyar országos iparkiállításán a kocsigyár már a jelenlegi cég főnökének vezetése alatt vett részt és a nagy arany érdempénzt nyerte jutalmul.

Az 1848. és 1849-ik örök emlékeztető években hazánk ügyét a Kölber testvérek (id. Fülöp és Károly) mint a fővárosi nemzeti lovas gárda tagjai szolgálták s az üzlet teljes pangásnak indulván, összes munkásaikat felfegyverkeztették s a haza szent ügyének támogatására küldötték a hadsereghez.

A kocsit, melyben Kossuth Lajos mint kormányzó tartotta bevonulását a fővárosba, s melyhez boldogult gróf Károlyi György engedte át lovait, gyáruk szolgáltatta ez alkalomra.

Később, midőn a győzelmes reakzio kezdte meg hirhedt vizsgálatait s Károlyi György grófot mindenképen hálójába keríteni kívánta, e körülmény is vizsgálat tárgya lőn. Kölber Károlyt, mint a cég képviselőjét több ízben hallgatták ki és faggatták, hogy tenne tanúságot arra nézve, hogy a kormányzó bevonulásához a lovakat csakugyan Károlyi György gróf állította. A vállalatnak sikere nem lévén, Kölber Károlyt elzárták s csak több napi fáradozás után sikerült őt a fogságból kiszabadítani.

A bekövetkezett szomorú 50-es évek alatt id. Kölber Fülöp minden igyekezete és munkássága kizárólag a kocsigyártásnak volt szentelve. Szakadatlan munkásság és az akkorában már megkezdett nagy világkiállítások szorgalmas tanulmányozása, nemkülönben a külföldi nagy gyártelepek figyel-

mes látogatása végre azt eredményezték, hogy midőn a 60-as évek bekövetkeztével s a nemzeti élet ébredésével az ipar terén is élénkebb mozgalom fejlődött, és a szükséglet mindinkább fokozódni kezdett, e cég főnöke büszkén elmondhatta, hogy elérte, mit boldogult atyja czélul tűzött volt ki, elérte, hogy hazánkban többé nem volt szükség arra, hogy bárki is, s legyen az a lehető legnagyobb igényekkel bíró ur, kénytelen lett volna kocsiszükségletét külföldről vagy Bécsből beszerezni.

Kölber Károly folytonos betegeskedése és gyöngélkedése miatt 1869. márczius 1-én az üzlettől visszalépven, helyét id. Kölber Fülöp két fia, Fülöp és Alajos foglalta el, kiket atyjuk e pályára nevelt és képeztetett ki.

Ifj. Kölber Fülöp a gyakorlati téren a cég gyárában tanult,

Kölber Alajos.

Grácban, Bécsben, Német- és Franciaországban folytatta s végezte be tanulmányait, míg Alajos az elméleti téren Budapesten tanult, Bécsben és Zürichben végezte a műegyetem gépész-mérnöki szakosztályát. Két évet Amerikában töltött s hazajövele alkalmával látogatta meg Angliát, Francia- s Német-országot.

Ez idő fontos sarkpontot képez a gyár fejlődésében. A szükséges segéderők hiányában a czég érdemdús főnökének, id. Kölber Fülöpnek főfeladata természetesen maga a gyártás, a műhely, ennek vezetése, fejlesztése és ellenőrzése volt, mi idejét annyira elfoglalta, hogy minden egyéb dolognak háttérbe kellett szorulnia. Fiai belépésével abba a szerencsés helyzetbe jutott, hogy a munkát ezekkel és ezek között megosztván, a gyár technikai berendezésére, felszerelésére és az üzlet kereskedelmi részére is kellő gondot fordíthatott.

Legelső gondja volt, az akkor általános szokásnak megfelelőleg a gyárukban is dívott német nyelvet a magyarral helyettesíteni. Ez nem csekély feladat volt, mert a megfelelő magyar elnevezések hiányában még a tiszta magyar munkások is a német műkifejezéseket használták. E kényszerhelyzetben a főnökök maguk kerestek és alkalmaztak belátásuk szerint megfelelő elnevezéseket, melyek egyrésze azóta általános használatban van. A kettős könyvvitelt, teljesen új könyvekkel s most már magyar nyelven vezetve hozták alkalmazásba. Az összes munka- és műhelykönyveket, üzleti irományokat és lajstromokat magyar szöveggel látták el. Így most már nem csak az üzlet szelleme, mely mindig magyar volt, de nyelve is kizárólag magyar lett és az maradt mai napig is.

Az 1873-iki bécsi világkiállításban részt vett a czég, s ez volt az első világkiállítás, melyben e czég által a magyar kocsigyár-ipar is képviselve volt. A „haladási érmen“ kívül számos külföldi megrendelés volt a jutalom, melyet gyártmányaik arattak. Ez időben a gyár kocsijai már nemcsak az osztrák-tartományokban, de a külföldön is előnyösen ismertek voltak. Ifj. Kölber Fülöp, ki a kiállításon a magyar kocsik csoportját rendezte volt, ez alkalommal a koronás arany érdem-keresztrel lett kitüntetve.

1876-ban a szegedi és 1878-ban a párisi kiállításon vett részt a czég. A párisi világkiállításon kizárólag csak e czég képviselte a magyar kocsigyár-ipart, s jutalmul az ezüst érmet nyerte el. Királyunk ő felsége ez alkalomból id. Kölber Fülöpöt a Ferencz-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Az 1882-iki kiállításon,

Triesztben ismét e cég képviselte egyedül a magyar kocsigyár-ipart és a nagy aranyérmet kapta kitüntetésül.

Ez évben a gyár gőzerőre rendeztetett be, s a szükséges új szerszám- s munka-gépekkel szereltetett fel, mi által a külföld legelső s legfejlettebb kocsigyárainak színvonalára emelkedvén, a tulajdonosok büszkén mondhatják, hogy elérték mit eddig e téren elérni lehetett. Csak lankadatlan szorgalom, fáradhatlan munkásság kell továbbra is, hogy az elért eredmény fentartassék s a jövőben is tovább fejlesszessék, mit a család tradícióihoz híven a mai czéfgfőnök unokája, a már 16 éves Jenő lesz hivatva teljesíteni, ki szintén e pályára készül.

Sikerült az idősebb Kölbernek szellemében haladva a kocsigyár-ipart a primitív kis nyerges-műhelyből kiemelni és európai színvonalra emelni s elérni azt, hogy készítményeik nemcsak hazánkból szorították ki a külföld és különösen Bécs hasonló gyártmányait, de Európa majdnem minden részében használatnak, s az egész művelt világon ismertek és kitűnő hírnévnek örvendenek. Ma már nem tartozik a ritkaságok közé, hogy előkelő külföldi főurak és királyi családok ivadéakai kéretik magukhoz a cég egyik-másik tagját, hogy vele a teendő megrendelésekre nézve személyesen folytathassanak tárgyalásokat és kikérhessék avatott tanácsát.

Azon szép fejlődés, melynek kocsigyár-iparunk hazánkban örvend, legnagyobb részt e gyárnak és gyártmányainak érdeme, mert ez iskolául és mintául szolgált és szolgál még folyton iparosainknak és szolgálhatna a külföld iparosainak is. A jelenleg hazánkban a kocsiparral foglalkozók túlnyomó része, közvetlenül vagy közvetve e gyár tanítványai. Gyártmányai pedig az ország minden részében mintául szolgálnak és külföldön épűgy, mint hazánkban is utánoztatnak.

Francia- és Németország, nemkülönben Anglia- és Amerika leghiresebb kocsigyáraival folyton érintkezésben áll e gyár, és az ez országokban megjelenő szaklapokat éber figyelemmel kíséri, úgy hogy a kocsigyártás terén felmerülő minden újabb mozzanatról tudomással bír s minden újabb eredményt úgy izlés és külső csin, mint szerkezet s anyag tekintetében saját gyártmányain is érvényesíthet.

Szóval a gyár mindig a haladás színvonalán áll és ez a titka nagymérvű fejlődésének.

Javításai és újításai hazánkban általános használatban és alkalmazásban vannak, sőt azok egy része a külföldre is kihatván, ott is a kellő méltánylásra talált és alkalmaztatik, mint erről az ottani s különösen az amerikai szaklapok jelentései tanúskodnak. A Kölber testvérek gyára munkaképességének egyik fényes bizonyítékát 1882-ben adhatta, midőn a magyar vörös-kereszt-egylet részére rövid, néhány hó alatt 115 kocsit szállított s állított ki teljes felszereléssel, és pedig oly kocsikat, a melyeknek addig hazánkban még nem készültek és e nagy munka mellett a gyártás és üzlet rendes menete a legkisebb akadályt vagy halasztást sem szenvedett.

A Kölber család immár az ötödik nemzedékben maradt hive szakmájának, s több mint egy századon át szolgálja ernyedetlenül a magyar ipart, és pedig oly téren, a melyen kellő munkásság, kitarítás mellett biztos a tisztességes megélhetés, sőt gyarapodás is, de a mely sem a kényelem, sem pedig a gyors meggazdagodás csábjaival nem kecsegtet.

Ámbár az üzlet a cég főnökének, id. Kölber Fülöpnek majdnem minden idejét igénybe vette, ő mégis iparkodott a közügyek terén is eleget tenni polgári kötelességének. A 40-es években tagja volt a magyar iparegyesületnek, nemkülönben országos választmányi tagja a Pozsonyban alakított védegyletnek. Az 50-es években a kereskedelmi és iparkamarában működött. Ujabban a öreg Kölber a közügyektől lassankint visszavonult, de fiai e téren is helyettesítik.

Ifj. Kölber Fülöp tagja a keresk. és iparkamarának és mint kereskedelmi tanácsos működik a keresk. és váltó-törvényszéknél. Kölber Alajos pedig tagja a főváros törvényhatósági bizottságának és a fővárosi árvaszéknél fizetés nélküli ülnök.

A jótékony adakozásokban és a közáldozatokban a cég erejéhez képest mindig részt vett. Szeged segélyezésére és az Erd. Magy. Közműv. egyletnek 100—100 forintot, a magyar vörös-kereszt egyletnek két nagy négyezer forint értékű kocsit adott. Tagja számos jótékony egyletnek stb.

Szóval e cég tagjai régi tradícióikhoz képest első sorban iparáguk fejlesztése terén tűntek ki, másodsorban a közélet terén oly buzgó és mintaszerű tevékenységet fejtettek ki, hogy nevük a magyar ipar történetében a legjobbak közé lesz igtatva s példájukat mindig mint követésre méltót állíthatjuk a fiatal iparosok elé.

THÉK ENDRE, épület- és műasztalos.

Kevés iparos él jelenleg a fővárosban, kinek neve oly széles körben volna ismeretes és köztisztelet tárgya, mint Thék Endré-é. És kevés ember érdemli meg jobban e tiszteletet mint ő. Mert azok közé tartozik, a kik maguk erejéből emelkedtek föl a tekintély, a tisztelet magas fokára. Ő sohasem keresett sem elismerést, sem kitüntetést, sem tekintélyt. De éppen az ő szerénysége, iparága fejlesztése körüli vasszorgalma, fényes tehetsége és tapasztalatainak hasznos érvényesítése által elért eredmények és mindenekfölött egyenes, tiszta jelleme oly tisztelettel övezték nevét, mely sok barátot szerzett neki, s mely által már-már szilárdan megállapított üzleti hírét fokról-fokra fejleszthette.

Nem a különös véletlennek, nem a kedvező esélyeknek, hanem képzettségének, tanulmányainak, lankadatlan szorgalmának és tevékenységének köszönheti üzlete nagymérvű fejlődését. Pedig legelől kezdte. Született Békés-Csabán, mint szegény szülők gyermeke. Elemi iskoláinak befejezte után az asztalos-mesterségre adták s az inasévek kitöltése után Thék mint fiatal mesterlegény vándorutra kelt, hogy szakmájában a külföld nevezetesebb városaiban is kiképezze és tőkét

letesitse magát. Így érkezett Franciaországba, hol, nevezetesen Párisban, több elsőrendű asztalosnál töltött huzamosb időt. Midőn a párisi nagyszerű műbutor-ipar tárult szemei elé, akkor látta csak Thék, hogy mennyire el vagyunk mi maradva Magyarországon, a hol akkor tájt a legelső asztalosoknak is alig volt fogalma arról a nagy haladásról, melyet a butoripar Franciaországban tett. Föltette magában, hogy a tőle telhető buzgalommal oda fog hatni, hogy hazánk butoriparának modern fejlesztéséhez ő is hozzájáruljon. Vas-szorgalommal fogott ez iparág tanulmányozásához; a gazdag párisi gyűjteményekben és a legkitűnőbb műhelyekben nagy gondnal és figyelemmel tanulmányozta a régibb és újabb műbutoripar remekeit, különös súlyt fektetve az izlés fejlődésére és a butoriparban való alkalmazására.

Dus tapasztalatokkal megrakodva tért vissza hazájába és a fővárosban asztalos műhelyt létesített. Az általa gondnal készített műdarabok csakhamar magára vonták az előkelő közönség figyelmét és Théknek annyi munkája akadt, hogy műhelye napról-napra terjeszkedett és csakhamar elérkezett az az idő, midőn a kézi munka már nem győzte a megrendeléseket és Thék kénytelen volt telepét gőzerőre berendezni s a legkitűnőbb faipari segédgépeket beállítani. Ez annál inkább szükséges volt, mert Thék nagy mértékben fölkarolta az épületasztalossgot is, sőt ez műhelyében csakhamar tulsulyra vergődött, anélkül azonban, hogy a műipari irányt elnyomta volna.

Thék tehát az első kézműves-asztalos volt Magyarországon, ki telepét gőzerőre berendezvén, a legkitűnőbb segédgépekkel látta el s egész erővel törekedett a külföldi, főleg az ausztriai butoriparnak hazánkból való kiszorítására. Törekvéseit fényes siker követte. A megrendelő közönség látva, hogy Thék kitűnő hírét napról-napra jobban beigazolja, bizalommal fordult hozzá megrendeléseivel s a gőzerőre berendezett nagy műhely is szűk lett. Thék tehát 1885-ben megszerezte a régebben főnállott butor-ipar-részvénytársaság üllői-uti nagy kétemeletes telepét s műhelyét ebben helyezte el. Így műhelye egyike lett Magyarország legnagyobb és legjobban berendezett asztalos műhelyeinek, mely a folyton növekvő szükségletnek most már fokozott mértékben képes megfelelni s oly teleppel bír, mely mindinkább kibővíthető. Ez elsőrendű asztalos-üzlet nagymérvű versenyképességéről fényes bizonytságot tehetnek a gr. Károlyi István-féle palota, a gr. Csekonics-féle palota, az operaház és számos más előkelő

fővárosi és vidéki palota és középület mintaszerű berendezései, melyek Thék kitűnő izlését és munkaképességét is dicsérik. Jellemző vonása különben e telepnek, hogy sokfelé való versenyzése dacára sohasem tartozik azok közé, kik a vásári verseny legszűkebb határáig mennek, a többi versenyzők rovására az árakat lenyomják. Sőt, miután nagymérvű versenyképességét számtalan alkalommal bizonyította, bizonyos büszke önérzettel azt az elvet igyekszik megvalósítani, hogy a tisztességes és jó munkát méltányosan meg is kell fizetni, de ez elvnek érvényesítésében sohasem vétett a versenyképesség szigorú követelményei ellen.

A műasztaloság terén is Thék egyike a legelsőeknek az országban s azon uttörők között foglal helyet, kik elsőként bizonyították be remek készítményeikkel, hogy a butor-szükséglet fedezése érdekében még a legnagyobb igényekkel bíró megrendelőknél sem szükséges többé a külföldre fordulni. Stilszerű, általános figyelmet keltő készítményei teljes elismeréssel találkoztak a szegedi és székesfehérvári országos kiállítások alkalmával s ez elismerés csak buzdító hatással volt rá e téren való sikereinek fokozására. A jó iparos kitűnő beosztásával és előrelátásával készítette elő e téren való haladását is. Mindig gazdag választéku faanyaggal bír s a világ legtávolabbi piacait is felkereste, ha bizonyos butordarabhoz kifogástalan, száraz fára volt szüksége és raktárában a legkitűnőbb hazai és szlavoniai fanemek mellett, mindig gazdag választékot találhatunk a legjelesebb és legritkább külföldi- és amerikai fanemekből is. Ezenkívül rajz- és diszitményi gyűjteménye egy kis vagyonnal ér föl; rajzolóit kitűnő tapintattal tudja megválasztani és ipara követelményeihez képest nevelni. Végre talán legtöbbet ér, a mit külön is hangsúlyoznunk kell, az a körültekintő, mindenre figyelmes és mindent ellenőrző gondosság, melylyel Thék a műhelyében munkában levő butorok előállítását kíséri. Az 1885. évi országos kiállítás alkalmával az iparosok által a király tiszteletére emelt „királypavillon“ egyik termét Thék nagy áldozatok árán állította elő. A királyszobában a mesteri kivitelű faragott diófa-plafond, a diófából készült falburkolat, a stilszerű butorok, a külföld legkiválóbb szakértőinek osztatlan elismerését is kivívták. Csak nálunk nem keltettek különös feltűnést, mert éppen a mi szakértőink nagyon jól tudták, hogy az említett készítmények ugyan teljesen méltók Thék műhelyéhez, de éppen tőle kevesebbet nem is lehetett várni. S a kik

Thék készítményeit ismerik, azokat műizlés és tökélyre nézve a külföldi műipar e nemű készítményeivel egy rangba helyezik.

Különös említést érdemel még az is, hogy Thék mint polgár és iparos a közügyek terén is kiváló érdemeket szerzett, emelte jó hírét és hitelét. A kormány megbízásából sokszor készített hatóságok butor-berendezése számára mintarajzokat, és pedig mindig díjtalanul; ez nemcsak azért érdemel említést, mert áldozat és nagy munka, hanem azért is, mert az általa készített tervek szerint hirdetett pályázatban Thék sohasem vett részt, nem akarva szaktársai rovására oly munkák készítését elvállalni, melyekhez a terveket ő maga készítette s melyeknek előállítására ennélfogva talán előnyösebb ajánlatot tehetett volna. Ugyanily helyzetben volt az 1885. évi országos kiállítással szemben is, melynek országos bizottsági tagja levén, jövedelmező munkára nem vállalkozhatott. E helyett azonban éjt-nappallá téve, megfeszített erővel dolgozott a butoripari csoport rendezésében, és munkásainak segítségével is nagy áldozatot hozott e csoport nehéz rendezési munkálatainak sikeres megoldásával. Ezenkívül a butoripari és a munkakiállítási csoportok bíráló bizottságainak elnöke is volt és e tisztének is teljes odaadással, a legnagyobb lelkiismeretességgel és szigorú igazságszeretettel felelt meg, úgy, hogy a kiállítás ügyének tett szolgálatait tényleg csak azok képesek méltányolni, kik fáradhatlan munkásságának, odaadó buzgalmának és páratlan ügyszeretetével járó áldozatkészségének közvetlen szemtanúi voltak. És e szemtanúk kénytelenek voltak elismerni, hogy Thék a kiállítás ügyének oly szolgálatokat tett, melyeket meghálálni még a legnagyobb kitüntetéssel sem lehetett volna. De ő, bár érdemei elismeréseül a Ferencz József-rend lovagkeresztjét kapta, nem a külső kitüntetésben kereste a jutalmat, hanem azon nyugodt öntudatában, hogy e nagy nemzeti mű sikeréért ő is megtette a magáét, a mi közönséges fogalmak szerint annyit tesz, hogy sokkal többet tett, mint amennyi kötelessége lehetett és tevékenységével három-négy ember munkaképességét és áldozatkészségét egyesítette magában.

De nincs neki szüksége különös alkalmakra, hogy a közügyek iránti kötelességeit teljesítse. Az állami tanintézetek valamelyike számára minden évben ingyen készít egy-egy diszesebb szekrényt az ásvány-, rovar- vagy más gyűjtemény elhelyezésére s általában, ha valamely nemes cél előmozdításáról van szó, az ő jó szíve és áldozatkészsége sohasem szoktak elzárkózni. Kevés ember tett annyi jót, mint

Thék Endre, kinek semmiféle áldozat sem nagy, csak egyet kerül ki mindig, a hálálkodást, a köszönetet.

Az országos iparegyesület igazgatóságának is buzgó tagja és az ipari közügyek iránt való meleg érdeklődésének sokszor adott kifejezést úgy ez egyesületben, mint más közhasznú intézetekben való felszólalásai által. Iparága fejlesztése s közhasznú tevékenysége által az iparosok között előkelő helyre küzdötte föl magát s az általános tisztelet és közbecsülés mellett rokonszenvet keltett egyénisége iránt, miáltal, mint már említettük, sokak által tisztelve, senki által sem irigyelve, a magyar ipar gyakorlati uttörői sorában a legelsőkhöz jutott.

KRÁMER SÁMUEL, kárpitos.

Krámer Sámuel a dekoratív lakberendezések terén igen sokat tett a fővárosban. Kitűnő ízlése e téren számos előkelő uri-lakás berendezése körül érvényesült. Krámer speciális tanulmánya tárgyává tette e szakmát, sokat utazott a külföldön ismeretei gyarapítása végett és itthon mindent elkövetett, hogy a butoripari lakberendezés és dekoráció terén a lehető legmagasabb igényeknek megfeleljünk. Ha e téren oly rendkívüli haladás mutatkozik, mint a minőt léptenyomon észlelhetünk, ha az ízlés általában finomult és nemesbült, ebben kiváló érdemei vannak Krámernek, a ki e téren uttörő volt és sohasem monopolizálta e fontos iparágat, hanem odatörekedett, hogy az a szakma, melyet méltóan képvisel, fokról-fokra emelkedjék és gyarapodjék.

Ama szakembereink, a kik a modern külföldi kiállításokat figyelemmel kísérték és tudják, hogy újabb időben minden nagy városban igen nagy súlyt fektetnek a dekoratív lakberendezésekre, a mit például a Bécsben évről-évre ismétlődő butoripari kiállítások is igazolnak, azok némi aggodalommal néztek az 1885. évi országos kiállítás e csoportjának sikere elé, a mennyiben nem voltak tájékozva az e

téren rendelkezésre álló jó erők versenyképessége felől. Az említett országos kiállítás azonban, a melyre azért hivatkozunk, mert sok versenyképes iparágunkat ez mutatta be először a nagy közönségnek, fényesen igazolta, hogy ez aggodalmak alaptalanok voltak, mert a szobaberendezések terén oly generáció keletkezett, mely becsületére válik a magyar ipari fejlődésnek.

Ha áll az, hogy az embert gyakran ruházata után lehet megismerni, sokkal inkább tarthatja magát az az állítás, hogy a nemzetek vagyoniosságát, műveltségi állapotát és izlését a szerint lehet megítélni, a mint az emberek laknak. A lakásnak kellemes, izléses felszerelése, eredeti berendezése jellemzi a lakónak egyéniségét. A tulságos és az illető lakás viszonyainak meg nem felelő luxus ép oly helytelen, mint a túltömöttség, a kiáltó butordarabok összehalmozása stb. Ellenben a könnyed elegancia, még a szerényebb polgári butorzatu szobát is sokkal kellemesebbé teheti, mint a sokkal drágább, de a megfelelő izlés hiányában berendezett vagy túltömött és túlhalmozott nagyuri szobát.

Hogy a dekoratív lakberendezés terén végre elértük azt a kedvező eredményt, melyet az említett országos kiállítás is föltüntett, az szakbavágó iparunk haladásának kétségtől jellensége. És ebben kiváló érdeme van Krámer Sámuelnek, ki mint kárpitos és butoriparos egyike a legrégibbeknek a fővárosban és egyike a legelsőeknek, a leginkább kimagasló iparosoknak. Az ő tapintatos erélyének köszönhetjük e részben a haladást. Az ő vezetése e téren befolyással volt a butor- és műasztaloság magas foku fejlődésére és az ő utasításai szerint és szerkesztése alapján emelkedtek mindama mellék-iparágak (aranyozó-ipar, butorpaszományosság, szobafestés, kárpitozás stb.), melyeknek együttes fejlődése nélkül a dekoratív lakberendezési ipar hatása sohasé emelkedett volna például oly magas fokra, mint a milyenen azt a magyar államvasut központi indóházának királyi várótermei, vagy az 1885-iki kiállításon a fejedelmi fénynyel és ritka műízléssel berendezett királypavillon föltüntette. És e pavillon középső szobája, melyet Krámer rendezett be, a fénypontját képezte a diszitó kárpitoságnak, melynek munkái hazánkban szebben még nem voltak bemutatva. De számos főuri lakás, a királyi palota, a gödöllői királyi kastély, az operaház kárpitosmunkái stb. is fényes bizonyítványt szolgáltatnak arra nézve, hogy Krámer Sámuel iparát a művészet magaslatára emelte, hogy e téren alko-

tott és teremtet annyi, amit egy minden tekintetben képzett, geniális műiparostól várhatunk.

Ezért, de sok más okból is bátran sorozhatjuk Krámert azok sorába, a kik iparunk terén mint uttörők működtek és sikereket értek el.

Született Pesten, 1834-ben. Miután az elemi iskolákat elvégezte, egy kárpitoshoz került inasnak s 1851-ben fölszabadult. Mint segéd kevés ideig Pesten dolgozott, de csakhamar elfogta a vágy, hogy szakmájában minél tökéletesebbet lásson s vándorutra kelt. Bécsben és Németország több nagy városában töltött rövid időt, de folyton előretörékvő szelleme Párisba vonzotta őt, a hol ez időtájt a kárpitosság és a diszítőipar virágzásának tetőpontján állott. Több elsőrendű műhelyben dolgozott és szabad idejét elméleti képzettségének tökéletesítésére fordította. Sokat tanult, szorgalommal és nagy előszeretettel képezte magát az elméleti és gyakorlati téren egyaránt, a legjobb mintákat gyűjtögette, ízlését nemesítette, s miután még Londonban töltött rövid időt, néhány évi vándorlás után visszatért hazájába. Megjegyzendő, hogy Krámer jó módú szülőktől származott, kik többször följánlották neki anyagi támogatásukat, ő azonban kereken kijelentette, hogy tökéletesítésének költségeit a maga keresményéből akarja fedezni s ha a vándorlásnak keserűségei vannak, ezeket is meg akarja ízlelni. De mint szorgalmas és képzett munkásnak nem volt alkalma szűkölködni, sőt józan és takarékos magaviselete mellett csinos összegecskét volt képes megtakarítani.

Hazatérve az akkor alapított butoripari részvénytársaság művezetőjévé választott, de e minőségben nem maradt meg soká. 1861-ben önálló üzletet alapított és a műértő nagyközönség figyelmét csakhamar magára vonta. Munkáit tiszta és finom ízlés jellemzi; főerényei voltak a pontosság, a szigorú szoliditás s ezeknek köszönheti, hogy már hat évi önálló munkálkodás után, a párisi közkiállításon való részvétele által szerzett érdemeiért legfelsőbb helyről a koronás arany érdemkereszttel tüntették ki. Nem sokkal később az udvari szállítói címet kapta, 1873-ban a bécsi közkiállítás bíráló bizottságának tagja lett s ez alkalomból kapta a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét s több más külföldi rendjelt.

Üzlete fokról-fokra emelkedett s az ma az ország legelső kárpitos üzlete. Miként e szakmában mindig uttörő volt, úgy az elsőséget mindenkor meg tudta tartani, mert folyvást tökéletesbült s lépést tartott a korrall fejlődő magas igényekkel.

Emellett mindig megmaradt a munkás iparos szerény körében. Személyzete iránt atyai jóindulatot tanusított, iparága közérdekeit s az ipar általános érdekeit buzgón támogatta. Igazgatósági tagja az országos iparegyesületnek s ez egyesület kebelében működő butoripari szakosztálynak tevékeny elnöke; a budapesti kárpitos-ipartestületnek választmányi tagja, a kereskedelmi s iparkamarának beltagja volt, sat. De a főgondot mindig üzletére fektette s mint művelt, képzett iparos ma is oda irányozza törekvéseit, hogy a kor igényeihez képest folyton előre haladjon s iparágát a lehető legmagasabb színvonalra emelje. Fiát, Henriket üzletének folytatására neveli.

WALSER JÁNOS. kádármester.

Walser János 1782-ben Würtembergben született; a kádárságot megtanulván, 1808-ban] vándorlásait megkezdte és Bajorország és Ausztrián keresztül 1809-ben Pestre érkezett. Itt 1816-ban remeke befejezése után kádármester lett.

Még segéd-korában bőséges alkalmá volt vasszorgalma és kitartása által magát a nagy hordók készítésében gyakorolni és tökéletesíteni. E fáradozásainak és törekvéseinek sikeres eredményét csakhamar élvezhette; mert kiváló szakképzettsége és ügyessége által jó hírnévre tett szert. Kiváló szorgalma és munkásságának kifejtésére az akkori viszonyok igen kedvezők voltak, mert a borborszomszomszédos beszedése folytán az akkori uradalmi pinczék, a nagymennyiségű borok elhelyezésére, nagy hordókkal lettek felszerelve.

Főlemlitendő, hogy akkoriban a dongafa-szükséglet csekély része Nógrádmegyéből, de legnagyobb része Bajorország és Felső-Ausztriából került az itteni piacra; de midőn annak beszerzése — az ottani erdők kiirtása folytán — mindig nagyobb nehézségekkel járt, Walser János Klopfinger pesti kádármesterrel egyetemben dongafa-szükségeit Szlavóniában, a Drávamenti rengeteg erdő-

ségeken kezdte készíttetni és a Dunán Pestre szállíttatni. E hasznos kezdeményezés által a tölgyfa-bevitel külföldről megszűnt, de sőt dongafa-kivitelünk nagymértékben emelkedett.

Walser János még hazájában elsajátította a borkezelést és e képzettségét mint pesti mesterember igen jól értékesíthette, mert több nagyuri család, a mint Gyulaiak, Ürményiek stb. meggyőződven e téren való jártasságáról, megbízhatóságáról és szakképzettségéről, terjedelmes pinczejükben felhalmozott boraikat általa kezeltették.

De bár Walser János sokfelé és sok irányban volt elfoglalva, még is elég időt szentelt mesteri föladatának és iparos-kötelességének teljesítésére. A fősulyt mindig arra fektette, hogy iparának jóra való, erkölcsös, értelmes tanulókat és segédekét neveljen és kiképezzen, a mire ő ritka jószívűsége, szívélyes bánásmódja, műveltsége és ipari képzettségénél fogva ugyszólván hivatva volt. Ugy a fővárosban, mint a vidéken még ma is vannak kádár-iparosok, kik tisztelettel és szeretettel emlékeznek vissza volt tanító mesterükre, volt segédjei pedig hálásan említik, mint ritka szakértelemmel és buzgósággal megáldott oktatójukat, valamint azt a kedélyes családiás kört, melyet Walser házában találtak s melynek kiegészítő része volt minden inas és minden segéd.

És a régi mestereknek egyik legszebb jellemvonása volt az, mit Walser is elsajátított, hogy a kezükre bízott fiatal nemzedéket mint családtagjaikat tekintették és az atyai szigor mellett a szeretetteljes bánásmódot gyakorolták velük szemben. Így fejlődött keze alól egy derék és értelmes iparos-nemzedék s ilyen szellemben nevelte fiait: Ferenczet és Jakabot, kik e tekintetben is méltó követői atyjuk derék példájának.

WALSER JAKAB. kádármester.

Walser Jakab 1864 óta folytatja Walser János fia czég alatt, a boldogult atya Walser János által 1816-ban alapított kádárüzletet. Ő még 1847-ben az itteni gymnáziumból kilépett, és az akkori József-ipartanodában folytatta tanulmányait; de 1849-ben legidősebb testvérébátyja — konstantinápolyi kocsigyáros — felhívásának engedve, hozzá utazott. Bátyja elhalálozása folytán 1850-ben ismét az atyai házba tért és atya kádárüzletébe mint tanoncz belépett.

1854-ben megkezdette vándorutját és Majna melletti Frankfurtban egy kádármesternél munkába lépett, ki egyszersmind a hírneves P. A. Mumm-féle borkereskedő czég pinczemestere is volt; ily módon jó alkalma volt, mind a német kádáripart, mind pedig az ottani borkereskedést tanulmányozni. Másfél évi ott tartózkodása után ugyanazon borkereskedés G. H. Mumm czég alatti pezsgőgyárában, Rheimsban talált alkalmazást, a hol a francia pezsgőgyártási módot ismerte meg. Innét Dél-Franciaországba, Bordeauxba, a híres bordeauxi bortemelő vidékre utazott és Klepper & Cie borkereskedésbe lépett. 1857-ben visszatérvén szülővárosába, a kádárczéhhez intézett folyamodása folytán ugyanaz az év november havában remeke elkészítésével megbízott,

melynek általános dicséretben részesült befejezése után, szeretett aggkoru atyja nagy öröme, 1858-ki február havában czéhbeli meszternek felavattatott, és ez időtől fogva, mint üzlettárs, híven és szorgalmasan kezelte atyjával egyetemben a kádárüzletet. Az 1864. év tavaszán saját számlájára Walser János fia czég alatt átvette az üzletet atyjától, ki 1865. márczius havában elhunyt.

Walser Jakab atyjától öröklött üzletének nemcsak jó hírnevét törekedett főntartani, de egyszersmind igyekezett iparágában, a külföldön szerzett tanulmányait és tapasztalatait a gyakorlati téren megvalósítani. Így sikerült neki az itteni Jálcs A. Ferencz és társai világhírű borkereskedő czég hathatós támogatása mellett – az addig használatban volt magyar szállító- és leginkább borkivitelre szánt hordókat átalakítani; és tekintettel a kivitelre, és a külföldi vevők szokásaira és igényeire, azokat a kényelmesebb elraktározás végett hosszas alakban, és a külföldi borkereskedelemben divó űrmérték szerint elkészíteni.

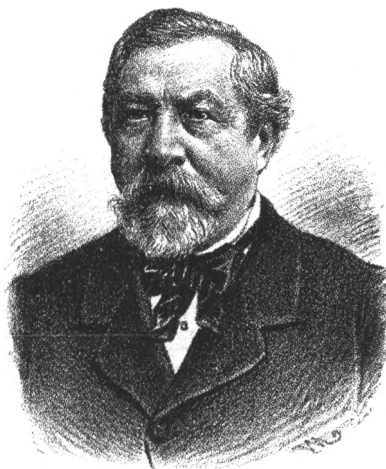
Ez újítás előnyei legjobban tanusítják, hogy e hordók kiviteli borkereskedelmünkben már meghonosultak, és az eddig használatban volt sokféle űrtartalmu hordókat a piacról leszorították, mert mint Bordeauxban a hordó-egység a barrique bordelaise = 225 lit., ugy általában elismertetett a magyar darab = 4 akó = 225 lit., ezenkívül volt még $\frac{1}{4}$ darab 56 lit., $\frac{1}{2}$ darab 112 lit., kettős darab 450 lit., hármás darab 675 lit. egyuttal magyar borszállító hordó.

De Walser Jakab erélyes törekvései, önzetlen buzgósa és tevékenysége saját tagtársai körében is méltó elismerésben részesültek. a mennyiben őt már 1877-ben a kádár ipartársulat alakulásakor egyhangulag elnökké választották, mely megtisztelő bizalmat 9 éven át. a társulat feloszlásáig szakadatlanul birta; ujabban pedig a fővárosi kádár-, esztergályos-, kaptafakészítő-, kosárkötő- és kefekötő testület, ismét egyhangulag történt elnökké megválasztása által tisztelte meg.

Az ipar érdekeit mindig előszeretettel és áldozatkészséggel szolgálja. Így az országos iparegyesület, és a magyar iparosok általános hitelegyletének igazgatósági tagja, a budapesti ker. és iparkamara beltágja, a váltótörvénytörvényéknél ülnök és kereskedelmi tanácsos, a fővárosi iparoskörnek alelnöke.

Ritka szerénységénél fogva közbecsülésben áll ugy az iparosok, mint a nem iparosok körében. Józan, értelmes iparos létére első sorban mindig üzleti érdekeit tartja rendben s ha szabad ideje jut,

ezt a közügyeknek szentelni és sokféle tiszteletbeli állásainak becsülettel, kitartással felel meg. Az ő munkálkodása, józan élete például szolgálhat sok iparosnak. Mert a mint a saját műhelyében mester s munkavezető, úgy azonkívül hazájának hasznos polgára, ki érdeklődik minden nemes közügy, főleg az iparérdekek iránt, minden üdvös kezdeményezést felkarol és támogat és seholman sem hiányzik, a hol közreműködésével hasznot hajthat. Életének fele saját magának, a többi polgártársainak és az iparügynöknek van szentelve. És e tiszta, becsületes, józan és hazafias törekvésű élet és munkásság, melyet számos polgári erény díszít, őt bátran emelte Magyarország legelső kézművesei közé, kiknek példáját követésre lehet minden fiatal iparos figyelmébe ajánlani.

YBL MIKLÓS, műépítész, a főrendiház tagja.

A magyar építőművészet legelső és legnagyobb mestere Ybl Miklós. Az ő működése és tevékenysége fényt árasztott az egész magyar építőművészetre s az ő befolyása nélkül haladásunk e téren nem lett volna oly szembeszökő, mint a minővé tényleg lett. A ki a főváros fejlődését tekinti, örvendetesen győződik meg az építőművészet és az ennek körébe eső építő-iparágak nagymérvű fejlődéséről. És ebben igen sok érdeme van Ybl Miklósnak, kiről egyik életrajzírója találóan mondja a következőket: Ybl lángszellemének, művészi alkotásai a magyar építőművészetnek örökbecsű emlékei. Az élet melege sugárzik ki azokból az élettelen kövekből, melyek eszméit megtestesíték s ez a melegség egyesülve mindazzal, a mi nemes és művészi, jellemzik az ő fennkölt lelkének nemes alkotásait. A valódi klassziczizmus mestere ő, kinek szelleme és alkotóereje előtt meghajolnak szaktársai. Mesterétől ismeri el őt kicsiny és nagy egyaránt, tőle igyekszik tanulni, barátságát igyekszik megnyerni mindenik.

Ybl Miklós ama szerencsés halandók közé tartozik, a ki még ereje teljes épségével, szelleme fiatal rugékonyságával rendelkezve, általános elismerésben részesülő, eredménydus működésre tekinthet.

viszza. Pedig ha volt hazánkban az ő működésének kezdetén a tudomány, a művészet és a műipar oly ága, mely messze állott még mai fejlődésétől: úgy az első sorban bizonyára épen az építőművészet volt, melynek Ybl Miklós erejét és tehetségét szentelé. És ma elmondhatjuk: a nagy földadat és az ő ereje teljesen összeillők voltak.

Ha Ybl óriási tevékenységének eredményeiről némi fogalmat óhajtunk szerezni, nézzünk körül a fővárosban, melynek folytonos emelkedésében, szépülésében neki nagyon kiváló része van. Az ideiglenes országház, a gróf Degenfeld-, gróf Festetich-, gróf Károlyi Alajos-féle paloták, a gróf Pálffy- és a Bókay-féle lakóházak, a nemzeti lovarda, a hazai takarékpénztár bérháza stb. mind Ybl teremő erejének alkotásai. Az ő műveinek száma az itt felsoroltakkal azonban még távolról sincs kimerítve. A budai takarékpénztári épület, az akadémia bérháza, a Ganz-ház, gróf Széchenyi Béla budai palotája, Balassa muzeumköruti bérháza, stb. mind az ő kezére vall, mind az ő nemes ízlésének nyomait viseli magán. Ybl érdemeinek kellő méltatására azonban korántsem elég alkotásainak ez egyszerű felsorolása; műveinek jellemzése volna szükséges arra, hogy világosan álljon előttünk mindaz, a mit legkezdetlegesebb viszonyok között a hazai művészet fejlődése érdekében tett. Alkotásai azonban sokkal számosabbak és nagyobb szabásuak, semhogy azok jellemzése egy életrajz szűk keretébe — bár csak vázlatosan — be volna illeszthető. De rájuk mutathatunk, mint oly alkotásokra, melyek ifjú erővel fejlődő fővárosunk büszkeségét képezik. Ha még azután tekintetbe vesszük, hogy a margit-szigeti összes épületek, a fölötte diszes ferenczvárosi templom, a fővárosi nagyszerű vámház, a m. k. operaház mind Ybl művei s hogy jelenleg a monumentális jellegű lipótvárosi bazilika építése, és a budai királyi várak nagyszerű átalakítása van az ő mesteri kezére bízva, bátran elmondhatjuk, hogy míg fővárosunk áll s a míg a kegyelet csirája s a szép iránti fogékonyság ki nem hal az emberekből, addig Ybl neve nem lesz elfeledve. S a kik a mesterek oktató példáját tisztelik, kegyelettel és szeretettel fognak megemlékezni róla, a magyar építőipar és műépítészet legkimagaslóbb alakjáról.

Ybl Miklós 1814-ben született Székesfehérvárott, hol atyja kereskedő volt. Az elemi és gymnáziumi iskolákat szülővárosában végezte, majd Bécsbe ment, a hol műegyetemi s akadémiai tanulmányait befejezván, Budapestre jött hivatalt keresni. Első lépése

azonban sikertelen volt. mert az akkori országos építészeti igazgatóságnál alkalmazást nem nyerhetett. És ez talán így volt jól elvégezve. Mert Ybl az iroda szellemetűlő légkörében sohasem fejlődött volna azzá, a mi ma: a hazai építő-műipar főtámaszává.

Ybl hivatalt nem kapván, vasakarattal látott hozzá a gyakorlati élet nehézségeinek leküzdéséhez. 1832-ben Pollák Mihály, azon időben Pest legjobb hírü építőmesteréhez állt be kőműves-inasnak. Szép jelleméhez illő hálával emlékezik meg még ma is első mesteréről, kitől, mint maga is mondja, egész működésére kiható izlést tanult, kinél a tiszta klasszikai alakok helyes alkalmazását sajátította el. 1835-ben Koch Henrik cs. kir. bécsi építész meghívására Prágába ment, hol ennek utasításai szerint építette négy év alatt Kinszky herczeg palotáját. Az ő magasra törő szelleme azonban még további tökéletesedést kívánt; 1839 és 40-ben tehát Münchenben és Olaszországban tett művészi tanulmányokat, végre tisztult izléssel és biztossá vált művészi érzékkel 1841-ben visszajött Pestre. Ez időtől fogva folytonosan a mienk volt.

Néhány év mulva még speciális tanulmányok szerzése végett Olaszországba utazott s 1846-ban Főthra költözött, hol a hazai modern építészet páratlan gyöngyét, a főthi templomot alkotta. Főthről 1851-ben jött Pestre s azóta ernyedetlen munkálkodással alkot, emeli fővárosunkat s az ország különböző részeiben is nem egy kiváló alkotással örökítette meg nevét.

Pályatársai elnevezték a tett emberének. Gondolatainak, fennkölt eszméinek kifejezői: alkotásai. Szóban fukar, mint rendesen azok, kik sokat tesznek. Mindamellett mint fővárosi képviselő a közmun-
katanácsban, de különösen szaktársai körében, a magyar mérnök- és építészegylet műipari osztályában, melynek ő az elnöke, nem fukar-
kodik jó tanácsával és véleményével a fontosabb ügyek elintézését megkönnyíteni.

A műipar s a közügyek terén szerzett érdemeinek elismeréséül ő felsége a király őt lovagi rangra emelte és 1885-ben a főrendiház tagjává nevezte ki. És e magas kitüntetésre Ybl minden tekintetben méltó, mert egész életében alkotott, munkálkodott. Ez volt az ő eleme. Hirt és dicsőséget szerzett a magyar műiparnak s e hir és dicsőség most az ő homlokát övezi.

Az iparosra pedig a buzditás legnemesebb példája lehet az, ha látja, hogy Ybl, ki az egyszerű kőműves-inasságon kezdte, ma

a főrendiházban, Magyarország legelső és legkiválóbb főúrának tanácskozó termében foglal helyet s ezekkel a tanácskozásokban egyenrangú. De e kitüntetést rendkívüli buzgalommal, odaadó, fáradhatlan munkássággal, tehetségének és tapasztalatainak közhasznú értékesítésével küzdötte ki. Egy munkás, eredménydus életet szentelt a közügyeknek s ezért, valamint elért sikereinél fogva is egyik díszese lesz a magyar közéletnek s egyik legkiválóbb tényezője művelődésünk történetének.

BOBULA JÁNOS, műépítész és építőmester.

Bobula János született 1844-diki márczius hó 15-én, Ujvárott, Felső-Magyarországban, Liptómegyében, hol atyja cipész-mester és kis-földbirtokos volt. Az első elemi oktatást a szülői házban nyerte, később azonban az ötvenes években atyja a magyar nyelv eltanulása és további kiképztetése végett Komáromba vitte, hol az elemi és gimnáziumi osztályokat látogatta.

A rajzoláshoz már kora ifjúságában kiváló hajlamot tanusított, s ez volt oka annak, hogy atyja őt az építész pályára buzdította s gimnázialis tanulmányai befejezése után, Rima-Szombatba, a jó hírnévnek örvendő Miks Ferencz építészhez adta, hogy ez őt ugy az irodai építész, valamint a gyakorlati építési munkálatokra „kitanítsa.” Későbbi években azonban a mester tanítványához jött tervezeteivel Budapestre és ennek tanácsait kikérve, azokat követte.

Felszabadulási ideje után Bobula Losonczon mint művezető mindjárt harmadévbén egyszerű emeletes házat vezetett és épített. Ezután egy évvel később, Wagner János budapesti építész buzdítása folytán, ki akkor Losonczon a kálvinista templomot építette, Pestre jött, hol majd mint rajzoló, majd mint művezető működött.

1863-ban folyamodott az országos építési igazgatósághoz az építőmesteri vizsga letételeért, mi megengedtetvén, ő azt le is tette és a magy. kir. helytartó-tanács az építési igazgatóság útján az építőmesteri oklevelet kiadta neki. 1867-ben Pest városánál a tanács útján mint okleveles építőmester iktattatott be. Miután azonban önállóvá létele által nem szűnt meg benne a vágy folytonosan tanulni és magát szakmájában mindinkább tökéletesíteni, miután építész is akart lenni, már mint okleveles építőmester folyamodott a műegyetemre való felvételeért s ott letévén a fölvételi vizsgákat, négy éven át látogatta a műegyetemet s a mű- és dísz-építészettanból, valamint a mérnöki szakmából s a könyvvitelből a vizsgákat letette.

Bobula, technikai tanulmányai bevégezte után, nagyobb utazást tett Német- és Franciaországban, hogy az építészet terén való kiképeztetése után gyakorlati tapasztalatokat is szerezzen magának. Mint több lap levelezője sok külföldi tudóssal jött érintkezésbe, kiknek nemcsak barátságát nyerte meg, hanem általuk később több kitüntetéssel is halmoztatott el.

Tanulmányutjából visszatérve, kisebbszerű földszintes és emeletes lakházak építésével foglalkozott, de e mellett még irodalmilag is munkálkodott.

Működésének súlypontja azonban mégis a gyakorlati térre esik. Mint építész kitűnő hírnévre tett szert. Fölépítette a szerb egyház házát a Lipót-utczában; az Ádám és Halász-féle palotát, az előbbi a főhg. Sándor, az utóbbit az Eötvös-utczában; az építő-társaság három házát a váczi-köruton, a Széchenyi-emlékszobrot a Ferencz József-téren, a belgyógyászati kórodát az állói uton, a Gomperz-féle házat a dalszínház mellett, br. Révay-nyaralót, számos más házat az Andrássy-uton és a főváros különböző részein; valamint saját tervei szerint a Schneider-féle palotát az Eötvös-utczában, a gróf Zichy-féle palotát, saját palotáját az Andrássy-uton és a nagy tisztviselői telepet az Orczy-kert mögött, mely ugyyszólván az ő feláldozásának köszönheti keletkezését.

Bobula mint építész az olasz renaissance-modornak a követője és mint ilyen azok közé sorozandó, kik az építészetet kiemelték a mesterségből és a művészet körébe emelvén, ez által maguk is művészek lettek. Ragyogó bizonyítékát adja ennek a saját palotája, melyet a közönség az Andrássy-ut legszebb házának nevezett el és a mely a sok nagyszerű és szép házak között, művészi kivitele,

gazdag építése és diszes, de mindamellett izléses modora által szembeötlő. Nem is lehet ezt bérháznak nevezni, hanem nagy és elismerést érdemlő áldozatokkal előállított művészi szentélynek kell tekinteni. De a többi általa tervezett épületek is a jó izlés és az arányok helyessége által tűnnek fel. Építési tevékenysége nem maradhatott megfigyeletlenül a felsőbb körökben sem; és a vallás- és közoktatási miniszter, Trefort Ágoston több állami épület tervezésével bízta meg; az első ezek között a kivitel alatt levő tanárképezde, a gyakorló-iskola (minta-gymnázium) és a közoktatásügyi tanács épülete, mely az ősz-utczában épült.

Tevékenységének és sokoldalú tehetségének fényes bizonyítékát adta az 1885. évi országos általános kiállítás épületeinek tervezésénél és felállításánál. Két éven keresztül, a tervezési program megalkotásától fogva, mint előadó, mint bíráló, mint felügyelő és ellenőrző, szóval mint a kiállítási építési bizottság munkás tagja, egész hévvel és odaadással díjtalanul dolgozott. Munkásságának elismerésül őt ő Felsége a király, a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Elismerést érdemlő tevékenységet fejtett ki Bobula kartársai körében, a „Mérnök és építész-egyletben“, hol az építési viszonyok rendezése tekintetéből, egy vagy több építési kamara felállítását indítványozta, mely indítvány el is fogadtatott s ő bízott meg a javaslat kidolgozásával. E javaslatot ő el is készítette és a hírlapok a terjedelmes és kitűnő szakavatottsággal dolgozott munkát dicsérettel ismertették.

Az iparos közügyek terén Bobula szintén ernyedetlenül munkálkodott. Az iparos-mozgalmak ujjaébredése alkalmával ipari szaklapot alapított, mely nem csekély szolgálatot tett 1879-ben a székesfehérvári országos kiállítással kapcsolatos ipari mozgalmaknak, s az ugyanez évben megtartott II. országos iparos-gyűlésnek. Az országos iparos-gyűlés előkészítő bizottságának Bobula buzgó tagja volt, és ezóta tevékenyen vesz részt az iparos-mozgalmakban és a Terézvárosnak nem csekély szolgálatot tett az által, hogy az iparhatósági megbízottak elnöki tisztét az alakulás és szervezkedés első évében buzgón töltötte be.

Az irodalmi téren számos jeles szakezikkével tűnt ki, melyekben a polgári osztály érdekeinek előmozdítását fejegette mindenkor. Mint fővárosi polgár, Bobula a benne helyezett bizalomnak szinte mindig

tökéletes mértékben megfelelt. Számos esztendő óta, mint fővárosi képviselő, a törvényhatóság legbuzgóbb tagjai közé tartozik, hol a különböző bizottságokban tevékeny részt vett. Választmányi tagja a fővárosi egyletnek, a népoktatási körnek, az írók és művészek körének, a kerületi iparhatóságnak; a kormány által kinevezett tagja az építőmesteri vizsgák tárgyában megalkotott bizottságnak stb. stb.

A társadalmi téren Bobula kiváló szerepet játszik. Ő volt az, ki — mint már érintve volt — több mint egy évtized előtt a fővárosban, a polgári osztály jelentőségét hangsúlyozni s annak érzéseit védeni kezdte. Mint szegény szülők gyermeke, saját erejéből vivott ki magának az élet tövises útján előkelő társadalmi állást, melyet csak tehetségének, szorgalmának és munkásságának köszönhet. És Bobula úgy az építészeti szakma, valamint a közélet tágabb mezején is még jelentékenyebb szerepre van hivatva.

IV. CSOPORT.

FONÓ-, SZÖVŐ- ÉS BŐRIPAR.

VALERÓ ANTAL, selyemgyáros.

A negyvenes évek elején meglehetősen élénk mozgalom fejlődött volt ki a selyemiparnak hazánkban való meghonosítása tárgyában. És e mozgalom szép reményekkel kecsegtetett volt, mert az ipar-egyesület által 1842-től kezdve rendezett iparműkiállításokon tényleg szép haladást mutatott e fontos iparág hazánkban. Hoffmann és fiai eszéki, valamint a Goldstein L. G. bécsi kereskedelmi czégek karolták föl melegen ez iparág fejlesztését s Koch Péter Antal, később pedig Valeró Antal a fővárosban oly gyártelepeket létesítettek, melyek, mint a Kossuth által az 1842. évi kiállításról szerkesztett jelentés mondja, „képesek voltak arra, hogy a váczi-utczán végig tündöklő gazdag selyemszövetek akármely nemét tegyék eleikbe, a marcellin-tafotától kezdve egész a himzett virágos metszett bársonyig, mindent szintoly tökélyben és színhagyhatlanul állítsanak elő, mint azon lyoni és németalföldi gyárosok akármelyike, kiktől mesterségüket tanulták . . .“

És tényleg a Valeró-féle selyemszövetek a tökély oly magas fokán állottak, hogy bátran lehetett őket a legfinomabb külföldi selyemszövetek mellé helyezni. Hazánkban a selyemtenyésztés rend-

szeres fejlesztésére meg vannak a kedvező előfeltételek s hogy nálunk ez iparágból mit lehetne csinálni, azt megmutatta Valeró Antal. Az utczát, melyben gyára állott, az ő neve után Valeró-utczának nevezik még ma is. De e szép terjedelmű gyár nem volt képes a megrendeléseknek megfelelni s Valeró nagyobb, kaszárnyaszerű épületet emelt gyára számára a Lipótváros ama részében, mely az Új-épület mögött s az új országházi telek előtt fekszik. De e nagyszerű gyári épületnek más rendeltetése lőn. Valeró gyarával együtt elköltözött Budapestről s a gyári épület még ma is Valeró-kaszárnya név alatt ismeretes, mert Valeró elköltözése után tényleg kaszárnyai czélokra vétetett meg.

Valeró nevével együtt eltűnt a selyem-ipar hazánkból, mintha eltörülték volna s a régi nemzedék mint egy látományra gondol arra a rendkívüli tökélyre, melyre e nélkülözhetlen iparágat Valeró emelte volt. Az ő neve és az ehhez fűződő emlékek össze vannak kötve a selyem-ipar fénykorával hazánkban s csak őszinte sajnálattal említhetjük föl, hogy az uttörőnek ma csak neve és emléke él közöttünk, nem pedig egyuttal azok az eredmények, melyeket ipartelege létesítésével s iparága magas foku fejlesztésével tényleg elért, melyeknek továbbfejlődése azonban, a sors különös intézkedése miatt, az utókor és a mai viszonyok nagy kárára, lehetetlenné van téve.

FELMAYER ANTAL, kékfestőgyáros, Szegeden.

A híres magyar iparcikkek között nevezetes helyet foglal el a kékfestő-ipar, mely semmiből fejlődött igen jelentékeny gyáriparrá s melynek készítményei eljutnak messze, hazánk határain túl is. Ez iparágnak egyik legkiválóbb alapvetője és fejlesztője idősb Felmayer Antal volt Szegeden, kinek szorgalma, buzgó, tevékeny munkássága szerény kezdetből, kicsiny kézműves-műhelyből nagygyá fejlesztette a kékfestő-ipart és kinek nyomdokain később ez ipar több kiváló és szerencsés művelője haladt. De egyik sem tanúsított ez iparág fejlesztése érdekében több odaadó buzgalmat, mint Felmayer Antal, ki mint vidéki iparos is megtudott küzdeni az ipara fejlődése elé tornyosuló akadályokkal.

Felmayer Antal született Szegeden 1798-ban. Mint szegény szülők gyermeke, nagy szorgalommal tanult és már hat gymnasialis osztályt végzett, mikor 1813-ban egy nagy tűzvész alkalmával szülői is a szerencsétlenül jártak között lévén, őt többé nem taníttathatták. Ekkor a festő mesterséget tanulta és Szegeden, Egédi nevű mesternél inaskodott s tanuló évei példás kitöltése után ugyanott felszabadult. Felszabadulása után vándorolni ment és Németországban, majd később Franciaországban, különösen Elzászban tartózkodott több évig.

1824-ben kezdte el mesterségét önállóan gyakorolni, de biz az nagyon szegényes kezdet volt! Mindössze 300 váltó forinttal rendelkezett. Szorgalmas, takarékos ember volt és napról-napra gyarapodott. Megnősült és nejével csekély hozományt nyervén, kölcsön vett pénzt, hogy műhelyét nagyobbítsa, ami 1836-ban történt meg. Ez időtől kezdve szépen gyarapodott és csakhamar tekintélyes vagyonra tett szert. Szerencsájének megalapításához nagyban közreműködött azon körülmény, hogy az 1838-ki pesti árvíz alkalmával a károsult kereskedők nagymennyiségű vásznat erőszakoltak rá a szó szoros értelmében. Ő az olcsón vett árut értékesítette és az üzlet lebonyolítása után már mint gazdag ember volt ismeretes.

Mint ilyen részt vett a szeged-csongrádi takarékpénztár megalapításában. Az ötvenes években a Ferencz József-rendet kapta.

Már ekkor foglalkozott a műhely gyárszerű berendezésének eszméjével, amit nemsokára meg is valósított. Majd a 60-as években gőzerőre rendezte be, ekkor már nagyhirű gyárat. Már ekkor tekintélyes földbirtokai is voltak. Fia Ferencz eleinte társa volt, de különféle családi okok miatt elhagyta az új gyárat és az atyjától kapott 95 ezer forinttal Bécsben rendezett be egy nagy gyárat és akkor megkezdte atyjával a versenyt, amelyben harmadikul az öregnek Székesfehérvárott letelepedett és időközben szintén meggazdagodott testvérét találjuk. Felmayer Antal örvendve látta ez általa felkarolt iparág fejlődését s el volt tökévelve, hogy gyárat csak haláláig tartja működésben. És a halál hirtelen érte el egyik tanyáján. Halála óta a gyár szünetel.

Éles ész, takarékoság és a körülmények kellő kihasználása voltak jellemző tulajdonságai, melyeknek munkája eredményét, vagyonát és tekintélyét köszönheti.

A közügyekben nem sok befolyással bírt, mert ezt nem is kereste; a társadalmi életben azonban sokat adtak minden szavára, tanácsai, kívánságai sokszor a közjó érdekében érvényesültek.

Bár halála 1873-ban váratlanul és gyorsan következett be, Felmayer Antal nyugodtan hajthatta le fejét, mert tudhatta, hogy uttörői munkája nem lesz meddő s nyomdokaiba mások lépnek, folytatni az általa megkezdett irányt. És ha ma a képfestő-ipar széles körében széttekintünk, örömmel láthatjuk ez iparágnak fölvirágzását és fejlődését, a miben méltánylandó érdeme van a legelső uttörőknek.

FELMAYER ISTVÁN, kékfestőgyáros, Székesfehérvárott.

Felmayer István példája egyike a legbuzditóbbaknak, melyek az ipari munkásság terén előfordulhatnak. Elnevezhetjük a becsületes munka, a szorgalom diadalának. Mert Felmayér István is legelől kezdte, eleinte csak egy munkást foglalkoztatott s fokról-fokra emelte üzletét és műhelyét. És e fejlesztő munkában nem a szerencse kedvezett neki, hanem kitartó szorgalma, ernyedetlen, pihenést nem ismerő munkássága, józan, takarékos élete voltak az üzlet fejlesztésének alapjai. Ezeken biztosan fejlődött a szerény műhely, mely végre nagy gyári vállalat lett és fejlődik ma is napról-napra. Mert a tulajdonos munkássága és szorgalma most, mikor telepe már az ország legelső gyárai között foglal helyet, még mindig ugyanaz, mint volt akkor, mikor az egy munkás segítségével készített cikkeket kellett vásárról-vásárra vinni, s a máról hónapra való megélhetést biztosítani.

Idősb Felmayér István született Szegeden, 1813 augusztus 16-án. Iskoláit jó sikerrel végezte, s miután mesterségre volt szánva, a kékfestő ipart tanulta meg. Felszabadulása, megfelelő gyakorlat és vándorlási éveinek betöltése után 1845-ben Székesfehérvárott telepedett meg s kékfestő műhelyt nyitva, egy munkást alkalmazott.

Szerény műhelyében híu társa volt neje Mutz Juliánna, ki a szerető férj terheit mint a szerény kis bolt vezetője igyekezett odaadással és hűséggel megosztani. Kettőjük szorgalma, s a mester kiváló szakképzettsége csak szerencsét és áldást hozott a kis műhelyre, melyben szerényen folyt a munka; készítményeinek csinosasága és jóasága csakhamar hírnévre vergődtek és a műhely alapítása után hét esztendővel, 1852-ben a kis kézműves telepet tulajdonosa már megkezdte gyári alapra fektetni. A munkának jó keletje volt, a gyár cikkei szélesebb körökben terjedtek s Felmayer István, élvezve szorgalma gyümölcsseit, egy pillanatra sem bizakodván el, azt az okos elvet vallotta, hogy a mit neki a gyár hoz, azt visszadja ez iparágnak és minden erejét gyára fokozatos fejlesztésére és nagyobbitására fordította. Így 1861-ben már megnagyobbitotta és 1865-ben gőzerőre rendezte be vállalatát. Ezután pedig a gyár újabb telkek és épületek beszerzése által sokat nyert terjedelemben; készítményeinek hírneve emelkedett, cikkei elterjedtek a külföldön is, s ma a gyár tíz gőzgéppel, számos legújabb rendszerű segédgéppel dolgozik, a hivatalnoki személyzetén kívül kétszáz munkásnak ad kenyeret, évi termelése egy millió forint értéket képvisel s ennek egy harmadrésze külföldre megy. Fióktelepe van Budapesten s bízománysa Bécsben.

Valóban óriásinak nevezhető az az emelkedés, melyet a szerény terjedelmű műhely mai fejlődéséig felmutat. Bátran lehetne ezt a tisztes ipar apotheozisának nevezni. A legcsekélyebb tőke nélkül alapított műhely ma milliókat forgat, százaknak ad kenyeret s alapítójának hirt, nevet, dicsőséget s vagyont biztosított.

Újabb időben a gyár vezetésében az alapító két derék fia: ifj. Felmayer István és Károly is részt vesznek. A czég évek óta „Felmayer István és fiai“ alatt áll fönn. Versenyképességének fényes bemutatóját tartotta e czég az 1879. évi székesfehérvári országos kiállítás alatt, a midőn egy külön pavillonban mutatta be a kékfestő ipar rendkívüli haladását és fejlettségét. E kiállítás alkalmával a hazai ipar sok kitünősége ragadta meg az alkalmat, hogy a híres Felmayer-féle gyárat megtekintse és id. Felmayer István a legszivesebb előzékenységgel kalauzolta vendégeit a nagyterjedelmű telepen, mely munkájának és szorgalmának gyümölese; a telep a legkitünőbbben van berendezve, példás rend, tisztaság uralkodik mindenütt, hirdelve a gyár vezetőjének gondosságát és rendszeretét.

És Felmayer István, a kit mindenütt a tisztelet és közbecsülés környez, ma is megmaradt közmondásos egyszerűségében és szerénységében. Szolgalmá és munkássága ma sem csökkent, tevékenysége ma sem ismer nehézségeket. Iparos maradt s mint iparos, mintaképe lehet minden törekvő, józan fiatal iparosnak. A munka az ő érdeme s a mit annyi fáradsággal épített és alkotott, azt szerető gondossággal ápolja ma is. Munkáját megáldotta az ég s kevés törekvő ember érdemelte meg jobban ez áldást, mint ő. Megszolgált érte s a mint vetett, úgy aratott.

CZELL FRIGYES. gyapjufonó, gyapjumosó-intézettulajdonos,
szeszgyáros stb. Brassó-Keresztényfalu.

A Czell-család rég idő óta tekintélyes család volt Brassó egyik külvárosában. A család egyes tagjai mint tanítók, egyházgondnokok, stb. hasznosan működtek. Czell Frigyes atyja a belvárosba költözött, hol mint gyapjuszövő telepedett le és szorgalmasan űzte mesterségét. Fia Frigyes (szül. 1816. augusztus 16-án) ősi szokás szerint szinte atyja mesterségére volt szánva s az evangélikus algimnázium befejezése után atyjához került inasnak. A fiu már inaskorában jeles vállalkozási szellemet árult el. Már gyermekkorában előszeretettel foglalkozott mindenféle apró üzletekkel; megtakarított pénzéből gyümölcsöt és más terményeket vásárolt és adott el s midőn mesterré avattatott, 3000 váltó frt megtakarított pénze volt. Megemlítést érdemel, hogy mint fiatal segéd egy szüreten egy hordó bort szerzett magának és ez időtől fogva előszeretettel foglalkozott a borkereskedelemmel, melyet mind nagyobb terjedelemben űzött.

A gyapjuszövők tudvalevőleg durva, erős posztót készítettek és készítenek még ma is. Czell Frigyes, mint fiatal mester, előszere-

tettel foglalkozott azzal az eszmével, nem lehetne-e a szövetet finomabb kiállítás által tetemesen javítani. Az akkori brassói gyapjuszövők meg voltak róla győződve, hogy a durva gyapjufonalat, melyből a halina, stb. posztó készült, finomabban feldolgozni nem lehet. A fiatal Czell e tekintetben üdvös ujitásnak volt uttörője. Mint fiatal mester, 23 éves korában Bécsbe ment, itt tudakozódott a szövémesterség viszonyai felől s az itt nyert utbaigazitások alapján Brünben, Nilitshka szövészeti gyárában nyert alkalmazást, hol addig dolgozott, míg magát a gyapjuszövés technikájában tökéletesítette. Ekkor a brassói durva vászonból egy darabot Brünbe hozatott s az ezzel tett kísérletei arról győzték meg, hogy a durva anyagot kitűnően lehet egyenletes erős czernává fonní. E fölfedezését hasznára akarta fordítani. A Knott-féle brünni gépgyárban egy fonógépet vásárolt és ezt saját felügyelete alatt hazavitte Brassóba. Erdélyben ekkor hasonló gépek még nem voltak működésben. Czell négy évig dolgozott e gép segélyével egy elrejtett műhelyben, a hol csak egy leányka volt segítségére a gép kezelésében. Ez által Czell nemcsak szebb és jobb, hanem olcsóbb szöveteket is állított elő s készítményei csakhamar nagy hívre vergődtek éppen azok körében, kik nem hitték, hogy ily fiatal embere termelési ágban oly jelentékeny ujitást hozzon létre. E vívmánya nagyban emelte tekintélyét is.

A fiatal iparos atyja ez időtájt meghalt s Czell maga vezette tovább üzletét. Készítményei kitűnő keresletnek örvendtek s azoknak jó része — egy Brassóban lakó eszéki kereskedő által — leginkább Horvát- és Szlavonországba került.

Az ötvenes években a gyapjuszövés meglehetősen hanyatlásnak indult és nagyon érezte a folyton fejlődő osztrák szövő- és fonóiparnak versenyét, mely azon területekre is kihatott, melyeket eddig a brassai szövők tartottak elfoglalva.

Czellnek ekkor már igen tekintélyes vagyona volt s a fölött kezdett gondolkozni: szeszgyárat vagy posztógyárat létesítsen-e? A viszonyok akkor az előbbi vállalatra sokkal kedvezőbbek voltak s így Czell 1854-ben, derék sógórával, Arzt Pállal együtt, a Brassó mellett fekvő Keresztényfaluban szeszgyárat létesített s ezzel kapcsolatban a regálebérleteket is nagyban úzte. A gyapjuszövést azért mellékesen folytatta és czéhtársai között a legnagyobb teleppel bírt; de 1863-ban ez iparral fölhagyott és teljesen a szeszgyártásnak szentelte magát. Ezzel később hízalót kötött össze, a telepet folyton nagyobbította,

végre szeszfinomitót is rendezett be. A gyártelepen meglátszik, hogy fokról-fokra emelkedett, hogy egyik épületet a másik mellé emeltek. Ma a gyár a legujabb készülékekkel ellátva, mintaszerűen van berendezve és Erdély délkeleti részének határozottan legnagyobb ipartelepe s 1883—4-ben a legtöbb adót fizető összes hazai szeszgyárak között a tizenegyedik helyen állott 160,000 forint évi adójáruddal.

Czell Frigyes, mint már említettük, e nagyszerű ipartelepét sógorával együtt bírta s ennek halála után egy ideig az örökösökkel közösen kezelte. 1867-ben e cég nagyszabású gyapjumsódat állított fel, melyre nézve a gyapjugazdag Románia közelsége kiváló előny volt. Czell, mint kitűnő gyapjuismerő s kihasználva gyapjuszővő korában a romániai juh-tenyésztőkkel kötött messzeterjedő ismeretségét, e vállalatot is a fejlődés magas fokára emelte, amiben nagy előnyére voltak még egy tekintélyes bécsi kereskedőházzal s a világhírű reichenbergi céggel, Liebig Jánossal való állandó üzleti összeköttetései.

Az 1874-ik évben a cég Volkányban jelentékeny kőszénbányát szerzett meg. A szeszgyár részére szükség volt olcsó fűtőanyagra és a Czell és Arzt cég a kőszénbányászat kiaknázására is vállalkozott s az 1866-ban elhunyt Arzt Pál fia, Frigyes gondosságának és szakavatottságának lehet köszönni, hogy ez üzletág is fényesen prosperált.

Meg kell még említeni, hogy a ma „Czell Frigyes és fia” cég alatt működő vállalat a legelsőik között volt, mely a telefont messzekiterjedő telepén alkalmazta.

Mindezekből látszik, hogy e cég igazán modern értelemben alkot és halad. A cég főnöke polgártársai körében nagy tekintélynek örvend s nem lehet csudálni, ha évek óta számos tiszteletbeli állást tölt be.

Ma a tevékeny férfiú, ki sikereit, tekintélyét és nagy vagyonát belátásának, munkásságának s erélyének, végre bizonyos mértékben a vállalatainak kedvező szerencsének köszönheti, élete alkonyán áll s ezt boldog családi körben töltve, még mindig élénk részt vesz alkotásainak vezetésében és szülővárosa közügyeinek intézésében. Élete pedig példa gyanánt szolgál arra nézve, hogy a csüggedetlen előretöréskvés eléri jutalmát s a ki üzletében a haladó kor követelményeit tartja szem előtt s állhatatosan küzd, az élvezheti munkásságának áldásait.

DÜCK GYÖRGY, bőrgyáros. Brassó.

Ha az emberi tevékenység és az általános fejlődés terén van oly hivatás, melynél a nagy tömeg valamely férfiú kitünőségét és jellemességét az általa elért sikerek szerint itéli meg, úgy bizonyára az ipari és kereskedelmi életpálya ez, melyeken gyakran csak az anyagi sikereket akarják számba venni. E méltatlan eljárás igen gyakran nagy tévedésekre vezet s az életpálya megválasztására is sokszor kellemetlen befolyással van. Pedig nem az a fődolog, hogy mely iparágban tudott egyik-másik jelesünk eredményeket elérni, hanem az legyen az irányadó: miképen dolgozott valaki s mely jó tulajdonságai által, milyen elvek alkalmazása, mily bánásmód, milyen tevékenység mellett tudott fölemelkedni és eredményeket elérni? És föl kell tenni azt a kérdést is: vajjon az anyagi haszon összhangzásban állott-e a becsülettel, a lelkiismerettel?

Mindenesetre jól esik, ha oly férfiú jellemrajzát olvashatjuk, kinek működése és sikerei szigorú erkölcsi- és igazságérzetre alapított vasszorgalomnak az eredményei. Ily férfiú volt Dück György. Született 1790 július 24-én, Brassóban. A polgári iskolákat végezte s 1804-ben a timárczéhez inassá szegődött. Fölszabadulása után

legfőbb vágya volt, hogy vándorlásai közben megismerje a külföldet, de — bár ez abban az időben czéhszokás, sőt kényszer volt — e vágya nem teljesülhetett, mert az akkori francia háboru idejében ott fogdosták össze a katonákat, a hol éppen találták s a fiatal Dück szüleinek aggodalmát s abbeli kívánságát, hogy ily mozgalmas időben hazulról ne távozzék, elodázhatlan paracsnak tekintette, melynek engedelmeskedett. A törekvő és ismereteinek gyarapítása után vágyó fiatal emberre nézve ez szigorú korlát volt, melyet még agg napjaiban is sajnálattal emlegetett, de a mit a világban szemlélet útján nem tanulhatott, azt saját szorgalma és kísérletei útján igyekezett kipótolni. A mesterjog elnyerése után nőül vette Nussbächer Márton szász szabómester Johanna nevű leányát s apósa egyik földszinti házaeskáját műhelye számára kibérelte. Hogy mily kicsiben és mily szerényen kezdte, az kitűnik következő két följegyzéséből; „1813-ban, apósom engedelmével, az udvarban timárműhelyt építettem, mely minden hozzávalóval együtt 1403 frt 50 krba került akkori bécsi érték szerint.“ Továbbá: „1815 november 4-én apósom engedelmével a színbe két színező kádat ásattam, melynek költsége 97 frt 18 krt tett akkori bécsi érték szerint.“ Ilyen volt a kezdet.

A fiatal mester szorgalmát páratlannak ismerték. Megfeszített munkásságának jellemzésére föl kell említeni, hogy a fárasztó napi munka után a mész által megtámadott kezeit egy ágya mellett levő és cserlével telt bödönben volt kénytelen gyógyításképpen áztatni s végre is orvosi tilalomra volt szükség, hogy munkás buzgalmban korlátoztassék. Ily szorgalom mellett a siker nem maradhatott el s már 1827-ben Dücknek régi helyiségei elégtelenek lettek s megvette atyjától a Tömös partján fekvő s majorsággal egybekötött timárságot. Itt a timárság fokról fokra fejlődött s ebből keletkezett a híres börgyár, melynek ma unokája, az iparügyek terén való közhasznú tevékenysége által széles körökben előnyösen ismert Dück József a tulajdonosa. Dück György különben még életében megérte, hogy gyára Erdély leghiresebb börgyára lett.

Dück György kárpótolni akarván magát azért, hogy annak idején nem vándorolhatott s a világot nem láthatta, minden a nyugati országok felől hozzá érkezett szolid segédet szívesen fogadott fel s minden ujitást készséggel karolt föl műhelyében. Két fia közül — nagy sajnálatára — egyik sem akarta iparát folytatni, de ugy

teologus, mint jogász fia nagyon jól tudták, hogy az öregnek kiváló örömet okoznak, ha utazásaik közben a timáriparra vonatkozó újdonságokat közölnek vele. Így küldötte az egyik Gerából a ványoló-hordó, a másik a cserző-malom ismertetését rajzban és leírásban. E kedvtelésében még az sem akadályozta, hogy József fia Nürnbergben egy állítólag szakbavágó és titokban tartott találmányért 400 tallért fizetett s végre kisült, hogy egy szédelgő által lépre vezetett; sőt kettőzött erővel igyekezett minden újítást fölkarolni, minden javítást érvényesíteni. És hogy e törekvése által is mily magas fokra emelte Dück György telepét, az kitűnik a hadsereg ruházati bizottsága által kiadott bizonylatokból. 1839-ben a Leiningen-féle gyalog-ezred egy bizonyítványa a következőket emeli ki: „Megjegyeztetik, hogy e szállító (Dück György) által szolgáltatott bőrneműek, a többiekhez hasonlítva, előnyben részesítendők.“ Hasonló bizonyítványok mind kiemelik a szállított bőrneműek kitűnő minőségét. A ruházati bizottság egy igazolványa bizonyítja, hogy a Dück által katonai szükségletek céljaira szállott bőrminták nemcsak megfelelnek és elfogadtatnak, hanem mint teljesen mintaszerűek el is ismertetnek. Mások meg Dück becsületes és tisztességes eljárását és lelkiismeretességét dicsérik meg.

Az 1848—49-iki időszak Dück vagyonát érzékenyen megcsorbitotta. Dück ugyanis az akkori háborus viszonyok és az orosz invázió miatt vagyonát veszélyeztetve látván, azt Romániában kívánta biztonságba helyezni, azonban utközben egy csatározás közelsége miatt a kocsis otthagytá a kocsit és lovakat és ezekkel együtt odaveszett minden, a mit meg akart menteni. De e veszteséget a későbbi szorgalmas munkásság bőven helyrepótolta, úgy, hogy Dück a hatvanas évek elején gőzmalmot is épített, mely még ma is működésben van.

1864-ben Dück börgyárát unokájának, Józsefnek adta át, de azt jóságos tanácsával továbbra is támogatta. 1867-ben a párisi kiállítás előmunkálatai alatt, Dück József illetékes helyről felszólíttatott a párisi kiállításban való részvételre. Nem készült e kiállításra, de a felszólítást nem utasíthatta vissza s így raktárából kellett egy gyűjteményt két nap alatt összeállítani s így a gyűjteménybe az öreg Dück által készített talpbőrökből is jutott néhány darab. — A hevenyében elküldött kollekció Párisban általános elismerést aratott, a szaklapok kitüntető bírálatokat közöltek róla, s egy elsőrendű

berlini timár-szaklap kiemelte, hogy az e gyűjteményben levő talpbőrök az egész osztrák-magyar osztályban utólérhetlennek jóság és minőség tekintetében. Így Dück József, a ki maga is egyike kora legkiválóbb iparosainak, első kitüntetését nagyatyjának, a minta-mesternek köszönhette.

De Dück György nemcsak mint iparos volt kiváló. Nemcsak szakmájának, nemcsak a munkának élt. Kitűnt tevékenysége által mint ember a humánus téren és a közügyek támogatása körül. Az egyszerű és szerény ember nemcsak családja körében volt szerető, gondos családfő, hanem kitűnt a jótékonyság terén is. A negyvenes évek elején sok szegény tanulót támogatott s tette rájuk nézve a boldogulást lehetővé; sok jóra való, szegény, de törekvő iparost támogatott anyagilag, hogy jövőjüket megalapíthassák. Tette pedig ezt oly időben, mikor a személyes hitel Brassóban kifejlődve még nem volt, mikor az emberek pénzüket vagy takarékpénztárba helyezték, vagy jómódu embereknek kölcsönözték. Dück a szegény embereket támogatta hitellel, csak arra fektette a súlyt, hogy az, a kit bizalmára méltat, tisztességes, becsületes és józan ember legyen. Sokra megy azok száma, kiket így támogatott, de még nagyobb azoknak serege, kiket ajándékokkal halmozott el. Nagy önzetlenséggel, de cél tudatosan, szerényen, minden feltűnés nélkül kereste fel a nyomort s enyhítette a bánatot. Szigorú volt magával szemben, enyhe volt mások megítélésében: ő maga igénytelenül élt, de mások igényeire mindig figyelemmel volt; magára és magával szemben a legtakarékosabb, másokkal szemben áldozatkész, jótékony vala. És mikor ez árnyékvilágból elköltözött, unokájához a következő szavakat intézte: „Maradj becsületes és szorgalmas.“ De nem csak e nemes intelem, nemcsak virágzó gyártelepe volt unokájának öröksége, hanem az a példa, melyet munkássága és tevékenysége által is alkotott.

SZILÁGYI ISTVÁN. gombkötőmester.

Budapest főváros letéthivatalában van kifüggesztve Szilágyi István pesti gombkötő olajfestésű arcképe és egy aranykeretű keskeny fehér táblán a következő érdekes sorokat olvashatjuk:

Nemes Szilágyi István

1862-ben kelt végrendeletével összes vagyonát pestvárosi szegénysorsu iparos-polgárok gyermekeinek reáltanodái neveltetésére hagyományozta.

E nagylelkű adományt Keszthelyi Mihály végrendeleti végrehajtó bölcs, tiszta és előre látó kezelése megsokszorozta.

Ritka példája a nagylelkű emberszeretetnek!

És Szilágyi Mihály nem azért került a magyar ipar uttörői sorába, mert iparában, a gyakorlati téren valami rendkívülit alkotott, hanem mert oly nemes tett által örökitette meg nevét, mely méltó, hogy áldással és kegyelettel emlegettessék az utókor által.

Szilágyi István ugyanis 1862. május 3-án kelt és 1863. július 31-én kihirdetett végrendelete szerint ingó és ingatlan vagyonát a reáltanodák és polgári fiúiskolák oly növendékeinek anyagi támogatására hagyta, kik szegény mesteremberek, illetőleg kézművesek

fiai, s kik jó erkölcsi magukviselete mellett tanulmányaikban is tisztességes előmenetelt tesznek. Később ez ösztöndíjak az ipariskolák jobb növendékeire is kiterjesztettek.

Ily ösztöndíjakra készpénzben 17,600 forintot, s jelentékeny ingatlan vagyonát hagyta, mely utóbbi Keszthelyi Mihály fővárosi polgárnak, az elhunyt jó barátjának lelkiismeretes és gondos kezelése mellett 108,000 forintért értékesítettván, az alapítvány összege **125,600 forint** emelkedett. E tekintélyes összegből ötszáz forint évenként az említett iskolák szegény tanulóinak ingyen könyvekkel való ellátására, az alapítványi összeg évi kamatainak többi összege pedig 80—80 frtos ösztöndíjak adományozására fordítatik.

Ritka nemes érzelmű ember lehetett az, a ki élete munkásságának gyümölcsét, dús vagyonát egészben a fiatal tanuló nemzedék tanulmányainak előmozdítására fordította; a ki azzal az éleslátással és kitűnő sejtéssel szánta e célra vagyonát, hogy végtelen jótéteményt gyakorol akkor, midőn szegénysorsu, igyekvő fiatal tanulóknak az előmenetelt és boldogulást lehetővé teszi és évenként sok ily fiatal, törekvő embernek ad módot arra nézve, hogy jövőjének biztos alapjait gond nélkül megvethesse.

A derék, nemeslelkű férfiú emlékét évszázadokon át fogja áldani a késő utókor, mely e királyi bőkezűsége folytán élvezi jótékonyosságának áldást-osztó gyümölcseit s az iparos-osztály büszke lehet arra, hogy soraiból ily férfiú emelkedett ki, a ki nemes cselekedetével dicsőséget hozott az egész iparos-osztályra.

Szilágyi István végrendeletében még sok más nemes célról is megemlékezett. A Szent-Ferencz-rendieknek 300, a székesegyháznak 100, a Rókus-kórháznak 100, a nemzeti színház nyugdíj-alapjára 500, a magyar tudós Akadémiának 2000 forintot hagyományozott, ez utóbbit történelmi irányu pályadíjak kitűzésére. Ezenkívül 2000—2000 frtot a belvárosi kántoroknak oly kikötéssel hagyott, hogy ez összegek kamatait csak akkor élvezhetik, ha magyarul énekelnek. És ennek ellenőrzésére több akkori czéhmestert kért föl. Végre legjobb barátjának, Keszthelyi Mihálynak, kit végrendeletének végrehajtásával bizott meg, szőlőjét hagyományozta. Ezekből is látszik, hogy az egyszerű iparos kitűnő érzékkel viseltetett a közügyek iránt és még életében gondolt ama nemes célok gyámolítására, melyek majdnem kivétel nélkül a közérdeket szolgálják.

Mint iparos is híres volt Szilágyi István. Gombkötőmestersé-

get úzvén, a fősúlyt az akkor divatos arany-paszomántokra fektette. E mellett a diszruhákhoz való zsinórzatokat is nagyban készítette és mivel józan munkássága és takarékosága által korán jutott tisztességes vagyonhoz, mindig előre dolgoztatott és igen szép árukészletek fölött rendelkezett. Ez volt legnagyobb előnye, de természetes, hogy készletein nem adhatott volna könnyű szerrel túl, ha készítményeit a munka kitünősége, csinosága és tartóssága nem jellemezte volt.

Szilágyi jóhírű, tekintélyes iparos létére előkelő házat is vitt. Vasárnapokint sok jeles iparos gyűlt össze nála s a város több tekintélyes polgára volt járatos vendégszerető házához. Lakása kényelemmel és eleganciával volt berendezve, termeit a régi nevezetes főurak, hadvezérek és uralkodók arcképgyűjteménye díszítették. Jó módjához illő kitűnő ebédeket adott sokszor barátai tiszteletére és ez ebédek alkalmával asztalánál mindig helyet foglaltak segédei is, kik iránt atyai jóindulattal viseltetett. Mint mester, a szigorú rendnek volt barátja s mint szigorúságának jellemző vonását fölemlíthetjük, hogy az a segéd, a ki este tíz óráig nem volt odahaza, annak az éjjel nem volt szabad házába bemennie. A segédek mind nála laktak. Jószívú és elnéző volt irántuk, mint az atya gyermekeihez, de a rendet föltétlenül és minden szigorral fönntudta tartani.

1863. június havában hunyt el, gyermektelenül, 65 éves korában. Neje, ki már előbb jobb létre szenderült, szintén szép vagyont vitt a házhoz, de tekintélyes vagyona nagy részét Szilágyi két keze munkájával szerezte, szorgalmának és takarékoságának köszönhetette.

És e szép vagyonnak túlnyomó nagy részét iskolai ösztöndíjakra hagyományozta, melyek évről-évre, mint „nemes Szilágyi István” alapítványának kamatai osztatnak ki a főváros szegény tanulói között. Nagylelkű alapítványa örökre fönnt fogja tartani nevét; arcképét a főváros olajba festette és egyik hivatalában kifüggesztette; a belvárosi reáliskola előcsarnokában pedig a nemes alapító mellszobra hirdeti, hogy alapítványát hálás kegyelettel fogadta az utókor. Az iparosság is büszke önérettel mutathat e nemes példára, mert Szilágyi e cselekedete oly időben szerzett elismerést a magyar kézműves-osztálynak, mikor a társadalomnak nem minden rétege viseltetett az iránt kellő méltánnyal.

BAKAY NÁNDOR. kötélgyáros Szegeden.

Az 1833-ik év október 15-én, az uj-szegedi bírónak fia született; elébb egy, később több leánya. Mindenesetre nagy érdemül tekintetett azon időben, hogy egy egyszerű kötelesmester a bíróságig vihette föl. A kis Nándor apja még azon vig korszak embere volt, midőn a magyar mulatva kereste kenyerét. A házi gond felesége vállait terhelte. A jó anyja ezen szent kötelmeit, lankadhatlan buzgalommal teljesíté. A nevelést vallás-erkölcsi alapon kezdvén, a családi élet kis kápolnájából gyakran kivezette fia figyelmét az élet rögzös pályájára. Elmondta mindennap, hogy a szegénynek mily drága kincse a munka, tudomány és a hit. Erkölcsi oktatásának végsora mindig így hangzott: „Mi szegények, de becsületesek vagyunk.”

A bíró házát gyakran nagy urak látogatták meg. Ha a réven át nem kelhettek, vagy a nagy sárban szekerek elakadt, a bíróhoz tértek be; s ez saját lovain a sárból ingyen kivontatá, vagy élete veszélyeztetésével a zajló folyamon keresztül Szegedre átszállítá. 1840-ben a bíró iskolát nyitott a kis község számára, sőt annak saját házában adott helyiséget. E nemes tett jutalma gyűlölet lőn, mivel egy-egy gyermek után 50—50 pengőkrajczárt kellett a tanító ré-

szére fizetni, s ez a költség eddig még nem nyomta a község mulató lakosait, kik szivesebben áldoztak volna muzsikára, borra, mint iskolára. De voltak ám, a kik nemes törekvésében oldala mellett állottak, mint p. o. a volt szegedi prépost Kreminger Antal s az akkori csanádi püspök Lonovics.

Az uj-szegedi iskola első kitünője, a bíró fia Nándor volt, nem azért, mert bíró fia, de mivel tanulótársai szerint is e szép rangot méltán kiérdemelte. Az uj iskola oly jó lábon állott, hogy még Nagy-Szegedről is több gyermeket ide járatlak iskolába. A nagy urak ettőlfogva még inkább látogatták a bíró házát; köztük a püspök is, ki annyira megtetszett a kis Bakaynak, miszerint elhatározta, hogy vagy köteles lesz, vagy pedig püspök; mindkettőre jogosultságot érezhetett magában, hiszen Lonovics is szegény fiuból lett püspökké. Csak tanulni kell, a többi magától jó. Tanult is éjjel-nappal. Apja kötelesnek, anyja pedig papnak szánta. Ez a két irány folytonos harczot vívott szívében; már a harmadik osztályba járt Szegeden, még mindig ingadozott a két pálya között. Tanév alatt szorgalmasan tanult, szünidőben pedig apja mesterségében gyakorolta magát.

Igy találta őt az 1848-ki szabadságharc s az ifju a játéktól elment a harczterre; beállott vadásznak. A csatákból egy könnyű sebbel menekült meg. A szabadságharc leveretése után, a szabad eszmékért hevülő ifju nem barátkozhatván meg a pátensek által korlátozott tanrendszerrel, egész hévvel apja üzletének tanulmányozására szentelte magát. Nyakába vette a világot, tanult, tökélyesítette magát mindenütt. sok nép közt fordult meg, sok műhelyben, gyárbau gazdagította tapasztalatait. Midőn végre hazajutott, apja üzletében óhajtá szerzett tapasztalatait érvényesíteni, de a régi szokásokhoz ragaszkodó szívósság elállották utját. Mikor fölszabadult, hiven a czéh szokásaihoz, fejére tűzték a legénykoszorut, kezébe adták a borral tölt poharat, foga közé nyomták a pipaszárat s így feldiszitve hármat kellett istrángsodrára, hármat kötőféksodrára ugrania s a koszorunak nem volt szabad leesni fejről, a tele pohárnak kiömlenie, a hosszuszáru pipának kiesnie, mert bármelyik vétség büntetést vont volna maga után. Mikor ezt a botor szertartást rajta végrehajtották s a pohár bort ki kellett innia s társai „az érde mes ifjuság“ eközben leittasodott, összeverekedett s másnap hétfőn egyik sem dolgozott, ő pedig erős fejfájásban szenvedett, meggyűlöl minden ilyen jellemet rontó formáságot. Hazatérve utazásaiból, hasznos

olvasmányok által igyekezett hézagos ismereteit kipótolgatni s kevés idő múlva az ipar terén irodalmilag is kezdett föltűnni. Ezalatt azonban szomorúan kellett tapasztalnia, hogy apja üzlete napról-napra hanyatlik, mert az idő tulszárnyalta, mi miatt aztán apja vagyoni állása is nagyon alább csökkent. Az üzlet tehát naponta alább hanyatlott s hozzájárult még e bajhoz azon társadalmi ferdeség is, hogy házasságát, ezt a nagy életkérdést szellemi igényeihez képest nem oldhatta meg egyhamar. A félművelt nők is inkább mentek nőül egy-egy városi irnokhoz, mint egy becsületes, józan, szorgalmas iparoshoz, innen származott aztán életének egy nagy tévedése, hogy t. i. több nagyralátó ifju iparosok példájára egyszer jóbarátai unszolására kijelöltette magát egy városi hivatalra; itt azonban szerencsére megbukott; szerencsére, mert ezáltal uj ösztönt nyert iparos pályája lelkiismeretes folytatására.

Sokszor föltámadt lelkében az a fájó érzet, hogy hazája földjén a becsületes munka nem magasztos erény, s hogy társadalmi szokásainkhoz képest a nő, ki neijévé leend, nem válik be az ugynevezett uri körbe, a melynek sok külső előnyei vannak; s hogy majd gyermekei sem lesznek azon előnyök részesei, melyekért a gondos apa küzdeni szokott utódai számára. Ekkor, s ily érzemények között vette át apja üzletét azon szilárd elhatározással, hogy azt romjaiból nagygyá alkotandja. E küzdelmek között eldőlt élete legfőbb kérdése is. Megnősült: ohajtása szerinti művelt lelkű nőt nyert házastársul, a ki, mint gróf Csekonics egyik előkelő régi gazdatisztjének a leánya, kevés gyakorlati ismeretet hozott az egyszerű iparos házához, de annál több jóakaratot, szelidséget, gyöngédséget. Az ifju iparos szegény ember volt, midőn apjának tetemes adóssággal terhelt vagyonát átvette. Neje több butort mint pénzt hozott a házhoz, az ifjunak minden belátását föl kellett használnia, hogy nejét bevezesse a házi munkásság szeretetébe, mit főként jó anyja vállalt magára.

Hogy Bakay a határozott józan munkásság terére lépett, két nemtőnek köszönheti: anyjának s feleségének, hozzájárulván ehez az idő fölismerése, mi aztán eléje tűzte földadatát. Gyára nagy munkástelep volt, telve sajátóságos alakokkal, kipusztult mesterekkel, a régi czéh-rendszer romjaival s az ujkor gyermekeivel, több művelt ifjával s utczaí csőceselékkal. Erős marokkal fogta a gyeplőt, atyailag támogatta a gyöngét, szigorral sujtotta a gonoszt. Házához szesz ital nem került soha; koresmába nem járt, éjjelre ki nem maradt;

gyárában, sőt még íróasztalánál sem ült le soha. Mint mester örökké intett, példázott; és össze tudta tartani embereit, kik őt minden szigorúsága daczára is bálványozták. Mindig tanult, dolgozott; jel-szava: „az élet a munka, s a munka az élet!”

Mikor gyárát a fejlődés magas fokára és oly színvonalra emelte, hogy a külföldön is kevés hasonló berendezésű kötélgyár volt, akkor a tulajdonost ért különböző csapások folytán a gyárat részvénytársasággá kellett átalakítani, melynek rövid ideig Bakay volt az igazgatója, de nemsokára ez állást is odahagyta. És mikor ifjúkora ábrándképét maga előtt látta: a gyárat, mely a fejlődés legmagasabb fokára emelkedett, akkor az már nem volt az övé. Az a sors jutott neki, mint hajdan Mózesnek. Nem juthatott az ígért földre és mások ültek örökébe. — Bakay megadással viselte e keserű sorsot is. Dolgozott, fáradt más téren s egy pillanatra sem hagyta el az ipar közügyeit. Különben is egyike volt a legelsőknek, kik a napi sajtó terén sorompóba léptek a hazai ipar érdekében. Iparosgyűléseken, szaktanácskozásokban sokszor képviselte az ipar érdekeit, Szegeden elnöke volt az ipartársulatnak, az iparoskörnek, több más közhasznú egyesületnek és egy ízben három éven át képviselte volt Szeged város felső kerületét az országgyűlésen.

Az 1876. évi szegedi országos kiállítás végrehajtó és rendező bizottságának elnöke volt s e minőségben rendkívül sokat fáradozott. E kiállításnak tizezer frtnyi tiszta jövedelme vetette meg alapját a szegedi ipartestület mai díszes palotájának.

Bakay sokat foglalkozott a szakirodalommal és évek óta nagy odaadással szerkeszti az „Alföldi Iparlap”-ot, melynek hasábjain a hazai iparügy érdekeiért száll sikra és józan munkásságra inti iparos-társait. Bakay tehát nemcsak a gyakorlati téren, hanem az ipar szellemi munkásai között is uttörői szerepet vitt s ez utóbbi irányban ma is élénk tevékenységet fejt ki.

STREITMANN JÓZSEF. kötélgyártó Gyöngyösön.

Az uttörők közül való, kik nem jutottak el az ígért földre. Fáradozásainak, küzdelmeinek gyümölcsét és eredményét nem tudta megérni. A kegyetlen sors férfikorának legszebb éveiben szőlította ki a küzdők sorából. De ha kihullott is a fegyver a kezéből, a harcok, melyeket a magyar ipar érdekében küzdött, nem lesznek elfeledve. És neve nemcsak a gyakorlati iparosok, hanem a szellemi uttörők sorában is meg lesz örökitve.

Született 1829. év márczius 24-én Nagy-Károlyban, főlelemi iskolákat végzett, és már 12 éves korában atyjánál, id. Streitmann Józsefnél a köteles mesterség tanulását megkezdette. — Az 1845-ik évben, 16 éves korában vándorbotot véve kezébe, hazánkban és a szomszéd tartományok kisebb-nagyobb városainak 42 műhelyében dolgozott.

Több ízben 50, 60 sőt 100 mérföldet is gyalogolt, különösen 1847-ben 94 napot, az évnek $\frac{1}{4}$ részét utazta át, mivel kellő és alkalmas műhelyre nem talált: — később jó műhelyekbe jutott és 1852. év május 5-én Gyöngyösön telepedett meg, hol kölesön vett műszerekkel kezdette meg üzletét. Öt évig mint teljesen ismeretlen

munkálkodott, míg végre szorgalma s kitartó munkássága folytán ipara annyira fejlődött, hogy 1857-ben boltot nyitott és 1858. és 1861-ben a hevesmegyei gazdasági egyesület kiállításán első rendű arany-jutalmat, 1861-ben a török-szent-miklósi kiállításán az első díjat (nagy ezüst érem), 1871-ben a londoni kiállításán elismerő oklevelet, 1872. évben Kecskeméten ezüstérmét, 1873. évben a bécsi kiállításán ugyancsak elismerő oklevelet nyert. Sőt ugyanekkor, mint a bécsi világkiállításnak országos bizottmányi tagja Ő Felsége a király az ipar terén szerzett érdemeiért, neki legmagasabb elismerését írásban nyilvánította.

Az ország iparosainak bizalmát már az 1869. évben „az ipar-állapot és az ipartörvény” című röpirata által annyira megnyerte, hogy több város iparosai a testületek pecsétjével ellátott iratban kiváló bizalmat szavaztak neki, — és Kolozsvártt, valamint több városban létező iparegyesület tiszteletbeli tagjává választatott. a tokaj-hegyaljai iparegyesülettől pedig diszoklevelet nyert.

A megtisztelő ragaszkodás és bizalomnak oka abban rejlik, hogy Streitmann József már évek előtt aggodalommal nézte, hogy a hazai ipar és iparosaink hanyatlanak, és elhatározta egy országos értekezlet összehívását. Már 1871-ben július 6-án tett is lépéseket ez ügyben Debreczenben; de minden siker nélkül. Tudta azonban Streitmann, hogy egy ily országos értekezlet a fővárosban volna sikerrel megtartható és ismételve tett lépést ez iránt, de támogatásra nem talált, mi annyira elkéséltette, hogy elhatározta, hogy egy ily országos gyűlést egy maga fog összehívni, és 100 különféle városba küldött meghívót. Ezek visszhangra találtak és a miskolci iparosok néhai Bede Györggyel élükön pártfogó és buzditó átiratokkal helyeselték az eszmét. Streitmann József meghívására tehát 1871. évi január 6-án a fővárosban egy kisebb országos értekezlet tartatott, mely egy központi bizottságot alkotott; ez 1872-ik febr. 25., 26-án tartott országos nagygyűlést összehívta. Ez emlékeztető gyűlés alkalmával az országos iparos-szövetség létesítése ki-mondatott, és Streitmann egyhangulag a szövetség elnökévé választatott.

Streitmann József az 1871. évben, vagyis oly időtájban, midőn ipari szaklap nem volt, Gyöngyösön „A Kézműiparosok Országos Értesítője” cím alatt lapot szerkesztett. E lap a gyűlés előtt igen nagy szolgáltatokat tett az iparos ügyeknek, azonban 1872-ben, midőn az iparos-szövetség közlönye életbe lépett — nehogy az erők szét-orgácsoltassanak — megszűnt.

Streitmann a korlátlan szabad iparnak, úgy a mint az ma van, a hazai viszonyokat tekintetbe véve, kezdettől fogva nem volt barátja. Az ipartörvény tárgyalásakor 1871-ben nyílt levelet menesztett az országgyűlési képviselőkhez, melyben feltárta a helyi iparosviszonyokat, s kifejtette, hogy a már meglévő intézményt nem végkép lerombolni, hanem a kornak megfelelő törvény által átalakítani kell. — De kérelme nem vétetett figyelembe; pedig csak azt kérte, hogy mondja ki a törvény, miszerint mindazon iparos, ki valamely ipart folytat, társulat tagja lenni tartozik. Senki sem hallgatott reá, nézete kicsinyléssel találkozott — pedig ő előre látta a bajokat, melyek bekövetkezendők voltak, és az akkori közvélemény ezért elítélte. Ez azonban őt nem ingatta meg hitében, megmaradt tapasztalataiból meritett nézeténél, és e végett nem egyszer volt támadásoknak kitéve. De végre nézete helyességét a korlátlan szabad ipar hívei is belátták. Így járt ő másik eszméjével is, a kézműipar korlátozásával, illetőleg a képesítés kimutatásának követelésével, mely elvet eleinte a legtöbb modern üttörő ellenzett ugyan, később azonban az 1879. évi iparosgyűlés egyhangulag elfogadott.

Streitmann a vidéken az iparosmozgalmak első szervezője volt. Első volt az iparosok között, ki irt és felszólalt érdekeikben s bár életében nagy sikereket el nem érhetett, tagadhatatlan, hogy az ő vezetése alatt megindult mozgalmak, az iparosgyűlések határozatai vetették meg alapját a mai ipari szervezetnek.

Ő a mai eredményeknek alapvetője volt s a legelsők egyike a vidéki kézműiparosok sorában, ki műveltsége és férfias fellépése által a többi osztályok előtt nemcsak képviselte az ipar érdekeit, de az iparos törekvéseknek rokonszenvet is tudott biztosítani.

Ez érdemeinek tulajdonítandó, hogy Gyöngyös város hatósága őt főkapitánynyá választotta. Azonban sem ez állásának, sem népszerűségének, melylyel az ország iparosai között birt, nem örvendhetett sokáig, mert betegeskedni kezdett és 1880-ban legszebb férfikorában, birtokán, Lajos-Mizsén meghalt.

Példás iparos volt a gyakorlati iparúzés s üttörő a szellemi munkálkodás terén. Emlékének hálás kegyelettel adóznak az ország iparosai s érdemeit az országos iparegyesület diszközgyűlésén, melyen József főherczeg is jelen volt, méltatta az egyesület igazgatója.

V. CSOPORT.

M Ű I P A R.

SZENTPÉTERY JÓZSEF, ötvös.

A középkori híres magyarországi ötvösök méltó utóda volt Szentpétery József, ki oly időben élt és alkotott remekeket, midőn hazánkban művészet alig volt, műiparról pedig szólni sem lehetett. Hírt, dicsőséget szerzett iparunknak már e század első felében, egyike volt a legelsőknek, kik a negyvenes évek után kezdődő általános kiállításokon részt vettek s mint magyar ember, dicsőségesen állta meg helyét a világversenyben. Pedig sokat nélkülözött, sokáig küzdött s teljesen magára hagyatva tört rést a magyar műipar teljesen elhanyagolt pusztájában. De nagy műveltségénél csak szorgalma és kitartása volt nagyobb és ez a titka boldogulásának.

Szentpétery József 1781-ik évi ápril hó 12-én Rimaszombaton született, hol apja Sámuel puskaműves volt. A gyermek már kora éveiben nagy örömmel játszott apja műhelyében és a cziprán faragott és berakott fegyverek rajzai utánzásra és kísérletekre serkenték őt. A mint néha már a gyermek kedvencz játékaik közt rejlik azon hajlam, melyhez az ifju mintegy ösztönszerűleg nyul, ugy volt az e gyermeknél is. Az itteni esperes, Szőke Ferencz, felismervén az ifju szép hajlamait, őt oly helyekre kívánta adni, hol magát a rajzban

és festészetben kiművelje. De ily intézetet hazánkban, a múlt század vége felé találni, nehéz volt. Az ifju tehát Szathmáry Pálhoz került; nem festőnek, csak közönséges piktornak lehet e kiszolgált gárdistát nevezni, ki Hangácsen, falusi lakában csak időtöltésből foglalkozott a muzsákkal. Az ifju Szentpétery nem lelte itt azt, a mit sovárgó lelke keresett és Kassára indult, hol mint ezüstműves-inas öt keserves évet töltött. Felszabadulása után a szokásos vándorutra kelt.

E percztől fogva nehéz életküzdelmek közt látjuk az ifjut, és azon, a lángészt gyakran jellemző nyugtalanságban, majd itt, majd ott egy rendszeres pálya megkezdésére kísérleteket tenni. Majd Lőcsén, majd Bécsben volt, olasz földre is szándékozott menni, de az 1806-iki franczia hadjárat megakadályozá szándéka kivitelét. 1809-ben először találkozunk vele Pesten; egy szegény kis műhelyt nyitott, s küzdött azon nehézségekkel, melyek kezdő tűzettel járnak. Megrendelések, üzleti tőke és munka hiányában, tespedés és nyomor közt látjuk küzdeni azt, ki egy magasabb pályára érzé magát hivatva.

Mint a fáradt utas, ki végső erejét összeszedi, hogy kitűzött célját még alkonyat előtt elérje, így volt művészünk is. Leleke egész erejével fogott az utolsó kísérlethez, egy nagyszerű domborműhöz, mely megalapítá hírét s hazánk legkitűnőbb műiparosai sorába emelte.

Művészi jövője e kísérlet fényes sikere által biztosítva volt; de nem anyagi léte. Művészünk kis boltja előtt már hosszú sorban látjuk a látogatók hintait, és a mint a dombormű a lapos lemezből kikerült, abban az arányban terjedt alkotójának hire is. Bécs, felismerve e mű jelességét, mely „Nagy Sándornak a Granicus vizén való átkelését“ ábrázolja, azt a császári kincstár számára nagy összegért megvette. Második műve, az arbelai ütközet, Londonban létezik.

Ez még jobban megalapítá hírét. A bécsi ötvös czéh nagyszerű elismerő oklevéllel iktatta Szentpéteryt mestertagjai közé s az első (1851. évi) londoni világkiállítás bíráló bizottsága is kitüntetéssel jutalmazta a híres művészt.

Teljes elismeréssel szólt műveiről a kritika is. Egy elsőrendű angol lap, melynek bírálója Szentpétery művét a londoni kiállitáson bámulattal látta, a következőket írja róla:

„Felesleges volna Szentpétery kitűnő remekművét hosszan dicsérni, mely szakértők által egyhangúlag a legcsodálatraméltóbb

műnek ismertetett el, a dombormű-készítés története által felmutatott művek között; e művészet, ámbár a görögök és rómaiak által úgy, mint a 16-ik századbeli olaszok által művelve, a modern művészek által végkép elhanyagoltatott, mignem egy magyarnak maradt fenn azon dicsőség, azt előbbi fényébe visszahelyezni, és megmutatni azt, hogy a domborművész kalapácsa és vésője vezetve egy lángész keze által, a szobrász vésőjével vetélkedik, készítvén oly munkákat, melyek a jövőkor bámulatát megérdemlik.“

Legutólsó és legszebb domborművét, mely tiszta ezüsből készült, s 300 latot nyom, melyen a művész három évig dolgozott, és mely Porus király fogságba esését ábrázolja, a nemzet vette meg a nemzeti muzeum számára, hol a remekmű még ma is közszemlére van kitéve.

E műve után a jelesebb műbírálok a „magyar Benvenuto Cellini“-nek nevezték Szentpéteryt, kivel különben a legelőkelőbb körök is szívesen érintkeztek, mert művelt ember volt s több nyelvet folyékonyan beszélt. A tudományos és vallásos munkák voltak kedvencz olvasmányai s ezek érdekében hasznosan érvényesítette bő nyelvismereteit. Öreg napjaiban a vésőt tollal cserélte föl és sokat írt kedvencz témájáról, a vallásbeli főigazságokról és az ipar több fontos napi kérdéséről. Ez utóbbi cikkei az iparegylet akkori lapjában, a *Hetilaphan* jelentek meg.

A magyar műipar e nagynevű uttörője, mint törődött agg, 1862. június 13-án 82 éves korában halt el, de neve túlélte őt és alkotásaiban gyönyörködni, tanulni és buzdulni fognak a későbbi nemzedékek is.

FARKASHÁZI FISCHER MÓR. porcellángyáros Herenden.

Valamikor a herendi porcellángyár világhírű volt: súlyos viszonyok közt, diadalmasan küzdött idegen versenytársaival, készítményei díszére váltak sok kiállításon a magyar osztálynak és fényt árasztottak erre: tulajdonosát a XIX. század legkiválóbb iparosai közé sorolták.

Fischer Mór, a herendi gyár megalapítója, ivadéka volt egy tekintélyes iparos családnak, mely már emberemlékezet óta lakott Tatán és ott mindenha igen buzgón foglalkozott az agyaggyártással. A harminczas évek közepe táján egy pápai kőedénygyárt birt bérben, melyet oly eszélyesen vezetett, hogy kis vagyonra is tett szert. Akkoriban történt, hogy Stiengl, ki szakértő volt a porcellángyártás terén, a sűrű bakonyi erdő kellő közepén porcellángyárat állított fel.

Kevés pénzzel fogott hozzá vállalatához, telepét műveletlen vidéken állította fel, első égetési kísérleteivel kudarcot vallott, úgy hogy az egészet már-már elhibázott spekulációnak tekinté.

Ekkor történt, hogy gróf Eszterházy Károly, a pápai uradalom adminisztrátora, a pápai kőedénygyár bérelőjét, a kiben becsülte

a szorgalmat és értelmes vállalkozási szellemet, buzdítani kezdte nagyobb szabású kísérletekre. „Üvegutám bérlelő“, mondá neki, „csak idomtalan zöld üvegeket, papirgyáramban mind csak durva papírt gyártanak s nem kívánnak előre haladni. Legyen ön jobb ezeknél.“

Fischer Mórra hatottak e szavak; eltökélte magában, hogy átveszi és magasabb fokra emeli a Stiengl-féle gyárat. Bizott a maga tőkéjében és remélte, hogy Stiengl-nek és akkor felnőtt fiainak, Leónak és Dezsőnek segítségével célt fog érni. Nem riasztotta vissza, hogy az olesó és kényelmes szállítási eszközök hiányoztak, hogy a magyar ipart csirájában elfojtani iparkodó Metternich-féle kormány közegei részéről támogatást nem remélhetett, de még csak jó akaratot sem, hogy a gyár földre esett minden kényelmes közlekedéstől, hogy a bakonyi zsványok nem egyszer sarcozták meg a gyárat, hogy az osztrák, nevezetesen a csehországi készítményeket vámmmentesen hozhatták be, míg az innen kiküldöttek nagy vámdíjak alá estek.

Három évig folytatta a küzdelmet: birkózott az óriási nehézségek ellen, rááldozta a gyárra majdnem egész vagyonát és a tönk szélére jutott.

Ekkor egy szerencsés gondolata támadt. A régi antik stylt kezdő utánózni. Pártfogója, gróf Eszterházy Károly, adott neki mintául chinai porcellánt, és sok szép példányt a „vieux Sèvres“-ből és a „vieux Saxe“-ből. Egyes előkelő családok, az Eszterházyak, Batthyányiak, Károlyiak, Pálffyok, Zichyek, kik rokonszenvvel kísérték a gyár erőfeszítéseit, segíteni óhajtottak a gyáron és kiegészítés végett hiányos vagy megcsontult régi porcellánedényeiket oda küldték. Nehéz feladat volt ez, melyre még a legrégibb és leghíresebb gyárak sem mertek vállalkozni.

De Fischer Mór páratlan kitartással küzdött és próbálgatott és meg is oldotta a nehéz feladatot. Hogy milyen sikerrel, azt alább fogjuk látni.

Nemsokára a birodalom legelső családai: az Eszterházyak, Lobkoviczok, Liechtensteinok, Kinskyek, továbbá a követségek tettek a herendi gyároshoz megrendeléseket. Ez folyvást buzdítá őt, úgy hogy utóbb nemcsak az anyag tökéletességében, hanem az utánózatlanul tartott festések élénk színeiben is annyira elérte a khinai mintát, hogy nemsokára az innen került utánzatot alig lehetett megkülönböztetni az eredetitől. E porcellánok festései úgy szólván plasztikusok,

s azon színvonalon állanak, hol a mesterség már művészetté lesz. Ő sok karú gyertyatartót is volt képes egy darabból kiállítani, holott máshol az ilyen mindig több darabból áll, s csak belől alkalmazott csavarok tartják össze.

Az első kitüntetést Fischer itthon kapta, 1842-ben egy bronz érmet az első magyar iparműkiállításon, melynek lelke Kossuth volt. A másik évben ugyanott ezüst érdempénzzel tüntették ki, 1847-ben pedig a nagy arany érdempénzzel. 1845-ben a bécsi iparműkiállításon dicsérő oklevelet nyert.

A herendi gyár fénykorát jellemzi „Budapesti Közlöny“ 1872. aug. 6-ik számában Nendtvich Károly ismert műegyetemi tanár és író, kinek ismertetéséből következőket közöljük: „Az ős Bakony lombos árnyékában lappang egy gyár, mely nemcsak hazánk leg szebb díszei közé tartozik, de a melyről bizton elmondhatjuk, hogy Európában, sőt az egész világon nincsen párja.

E gyár Fischer Mór porcellángyára.

Kevesen vannak hazánkban, kik e gyárat nevééről, még kevesebben, a kik műveiről ismernék, mert Fischer Mór művei nem fordulnak elő a kereskedésben, gyártmányai nem a közhasználatra vannak szánva; azok csak a legmagasabb körökben, hercegeknél és királyoknál találtnak, a porcellán ritkaságainak szenvedélyes kedvelőinél, hol a legfinomabb chinai „vieux Sèvres“ és „vieux Saxe“ porcellán mellett, mint egyrangú gyártmány, a díszszekrényben tartanak.

Valamint nincs barátja a szépművészetnek, a ki egy Murillo, Van-Dyk, Paolo Veronese, vagy egy Benvenuto Cellini nevét és műveit nem ismerné, éppen úgy nincsen Európában a finom chinai, sèvres-i és régi meissen-i porcellának kedvelője, a ki Fischer Mór nevét Herendről nem ismerné.

Fischer úr művei nemcsak hazánkban, a legmagasabb aristokracziában, de Angol- és Franciaországban, Német- és Oroszországban is el vannak terjedve a legmagasabb körökben, s mint valóságos remekművek és ritkaságok becsültetnek.

De Fischer úr készítményei nem is tekintendők gyártmányoknak: annak minden egyes darabja valóságos mű.

Neki sikerült a porcellángyártásnak legnehezebb kérdéseit megoldani, újra feltámasztani a múlt század és századok művészetét, sikerült neki a sèvres-i gyár régi gyártmányait, melyek a „vieux Sèvres“

és „pâte tendre“ név alatt a régi nagy családok hagyományai közt csak mint különös ritkaságok tartatnak, s a melyeknek újbóli fejlesztése körül a híres Brogniard és utódja Regnault siker nélkül fáradoztak. valamint a meissenai gyár műveit a múlt század elejéről minden sajátoságaival utánozni elannyira, hogy az utánzótt az eredeti mellé állítva alig különböztethető meg.

Azonban fáradhatatlan munkásságának és művészete iránti szenvedélyének sikerült még az is, a mi eddig még semmiféle európai gyárnak nem sikerült, t. i. a legfinomabb chinai porcellánnak, mely annak legvirágzóbb korszakából származik, s a melyet a chinaiak maguk jelenleg előállítani többé nem képesek, oly tökéletes és annyira hű utánzása, hogy az ember meglepetve érzi magát, midőn e gyönyörű műveket megtekinti.“

Nendtvich úr czikkéhez csak még egy pár szót kell fűznünk. Nevezetesen felemlítjük, hogy Fischer Mór a kiállításokon nyert első rangú érmeiken kívül más kitüntetésekben is részesült; cs. k. udvari porcellángyáros czímet kapott. Ő felsége a király pedig rendjeleket adományozott neki és az 1867-iki párisi kiállítás után „a legmagasabb elismerés és megelégedés kifejezését“ nyilvánította, neki és az egész családnak a magyar nemességet, farkasházi előnévvel adományozta; az osztrák műipari muzeum és a francia ipar-akadémia és több külföldi tudományos egyesület megválasztották tagjukká, a francia, belga, orosz és több fejedelmek rendjelekkel díszítették fel stb. stb.

Fischer készítményeit több világhírű ember is kitüntetéssel említette. Így Thiers, a francia köztársaság elnöke igen elismerőleg nyilatkozott róluk; Humboldt Sándor, a nagy német tudós Fischerhez Potsdamból, 1857-ben intézett levelében többek között a következőket mondta: A művészetszerető és műértő báró Koller szemtanuja volt ama nagy örömmek, melyet önnek szép születésnapj ajándéka okozott nekem. Azt azóta sokan bámulták házamban. Annak bebizonyítása végett, hogy e tárgyaknak rám nézve különös beccsel kellek bírniok. örömezt elbeszélem, hogy én 22 éves koromban a nagy vegytudós Klapproth-tal közösen, a berlini királyi porcellángyár műtani üzleténél voltam alkalmazva, hogy én még kísérleteket is tettem a porcellánföldék ugynevezett görgetése iránt, hogy ama szibériai expedíció alatt, melyet 1829-ben Miklós császár részére eszközöltem, én Khuni Macka Hug, s a Dsaisan tó keresése közben

a chinai dsungárságba behatolván, a Shi chinai tartomány egyik völgyében. Tsugutsang Mandzsor várostól észak-keletre azon örömben részesültem, hogy egy átlátszó porcellán márgaagyag-réteget láthatam. Brogniard Sándorral, a sèvres-i igazgatóval és Julien Sanislóval, a porcellángyártásra vonatkozó chinai művek fordítójával való régi barátságom folytán éreztem az ön készítményei iránt általánosan elismert érdekltség fontosságát; a fenséges kidolgozás, az alakok gyöngéd karesusága, s az utánzott régi festészet színezése és izlése tekintetében én sohasem láttam valami hasonlóbban tökéletest, mint azt, mit ön saját herendi nagy intézetében állít elő. Findzsák, tányérok és diszedények hálószerű átluggatása, mindez egyformán megcsalja a szemet, s hálaérzetem szintoly benső, mint ama nagyra-becsülés, mely az aesthetikai ipari tevékenység nemes és szerencsés előmozdítóját nagy mérvben megilleti. Humboldt Sándor.

Falke Jakab, a műtörténet terén elismert szaktekintély és mű-bíráló, a „Wiener Zeitung“ 1868. január 3-ki számában ezeket írta: „Fischer Mór ugyszólván az egész világgal daczolva óvta meg Párisban a maga álláspontját és ezt helyesen tette. Neki specialitása van, még pedig igen szerencsés. Köztudomásu, hogy ő mint utánzó ritkítja párját és még a chinaiakat is fölülmulja saját régi porcellánjaik utánzásában. De az ő saját modora nem kevésbé érdemel elismerést. A porcellán ma az anyag és a diszítés tekintetében nem az, a mi régen volt, nem önmagában keresi művészetét, hanem abban, hogy lehetőleg fehér alapon minél tökéletesebb festést alkalmaz. Ezzel nem emelkedett a magas művészet fokára, hanem azt a kellemtelen simaságot nyerte, melyet a „pocallainnak“ neveznek. Ezzel ellentétben helyezkedve Fischer a sűrű porcellánnál és a tisztán decoratív diszítésnél marad és összes készítményei a chinai vagy rococo-porcellán kellemes benyomását teszik. Fischernek továbbá az a szeszélye, hogy technikailag kifogástalan tárgyakat állít elő csupán, sőt keresi a nehézségeket, hogy azok legyőzésével megmutassa a maga művészetét. E tekintetben megalapította a „Fischer-féle genre“-t, az edényeket, melyek kettős falazattal bírnak, oly formán, hogy az egyik át van törve. Párisban kiállított nagy vázái valóságos remekei voltak az ilyen technikának. De kisebb művei is a kifogástalan tökély mintái voltak, mig pl. a sèvres-i császári gyár művei hihetetlen technikai hanyagságnak voltak a mutatóványai.“

A bécsi világkiállítás alkalmából Falke a „Wiener Abendpost“ 1873. augusztus 23-ki számában így nyilatkozott: „Fischer Mór nem szorítkozott egy-egy híres gyár készítményeinek vagy egy bizonyos porcellánfajnak utánzására; utánzott mindent, a mi híres és jó volt: a páte-tendre sèvres-it, kemény meissenit, bécsit és berlint, chinait és japánit. Ezek hű utánzásánál pedig nemesak a szint, formát és festést, de a sajátyszerű állagot is kellett utánoznia, mely a szakértőnél döntő befolyással bír. És mindezen irányokban nincs olyan nehézség, nincs olyan kérdés, melyet a herendi gyár meg ne oldott volna. Fischer megmaradt azon az állásponton, hogy a régi porcellánt felelevenítse, annak modernizálására nem gondolt. Ezt az álláspontot nem ajánlanók ugyan mint absolute helyeset; de a dolog másképp áll, ha egy gyár specialitásáról van szó. Akkor a gyár jól teszi, ha ragaszkodik hozzá, úgy a hogy Wedgewood az idők változásai közepette megmarad Wedgewoodnak, de Fischer ur mást is tesz. Ő elmélkedett a maga művészetéről, egy modern Palissy ő. Szenvedélye az, hogy technikai problémákat vet föl és megoldja azokat; mindenik újabb kiállításon új talányokat állít elénk, melyek a műértőt gondolkodóba ejtik. Az ily megoldások nem bírnak mindig rögtön nyilvánuló művészeti jelentőséggel, de az iparnak új, olykor nagy sikerű utakat nyitnak meg, a mint hogy az egész modern köedény-ipar Palissy vállain nyugszik.“

A bécsi világkiállítás óta a gyár anyagi helyzete mind rosszabbra fordult, míg végül beállott a válság és Fischer Mór fiai végre kivihették azt a tervüket, hogy a gyárat átveszik atyjuktól és tisztán kereskedelmi alapra helyezik.

Csakhogy csekély eszközökkel rendelkezvén, a gyár gyors hanyatlásnak indult. — Éveken át folytatták az alkudozásokat a kormányval az iránt, hogy a gyár átalakíttassék részvénytársulattá, míg végül kénytelenek voltak a gyárat potom 40.000 frtéért átengedni a kormánynak, mely azt részvénytársulattá alakította át.

A Fischer név letűnt a czégről és teljesen kiszorult a gyárból. Fischer Mór Tatára vonult vissza és ott új porcellángyárat akart alapítani, hogy tovább haladjon a dicső pályán, melyen egy emberéleten át annyit fáradozott a magyar porcellán-ipar érdekében, és melyen oly fényes sikereket aratott. De négy év multán 1880-ban a halál elragadta.

A magyar ipar történetének azon fényes epizódja, melyet a

fentebbiekben ecseteltünk, nem végződik a legörvendetesebben. — De remélnünk kell, hogy a herendi gyár, mely világhírre tudott emelkedni, mikor a magyar ipar gyermekéveit élte, még visszanyerheti régi fényét, ha oly férfiakat fognak élére állítani, kik áthatva a Fischer Mór-féle gyár nagy tradícióitól — új sikereket fognak aratni, új dicsőséget fognak szerezni a magyar iparnak.

És Fischer Mórnak, a kiről, midőn elhalt, a lapok alig emlékeztek meg, előkelő hely jut a magyar ipar uttörőinek pantheonjában. Hálás kegyelettel övezi nevét és emlékét az utókor, mely méltányolni tudja küzdelmeit és mérlegelni fogja elért sikereinek kiváló becsét. Ő életében mint iparos szédítő magasra jutott föl, de a szerencse nem kedvezett neki végig s munkássága gyümölcsét agg napjaiban nem élvezhette, mint más, nálánál szerencsésebb kortársai. De ez egy okkal több arra, hogy emlékét kegyelettel őrizzük s nevét hálás elismeréssel említsük, mert oly időben szerzett hirt és dicsőséget a magyar iparnak, midőn magyar ipar még alig volt. És ma, midőn a magyar ipar szépen fejlődik, övezzük nevét a hír és dicsőség ama meleg sugaraival, melyeket ő életében ipari fejlődésünk legfiatalabb korában a magyar iparnak szerzett.

ZSOLNAY VILMOS, majolikagyáros, Pécssett.

A magyar műipar terén ma az elsőség határozottan Zsolnay Vilmost illeti meg. Hazánkban a műipari törekvéseknek senki sem tudott annyira érvényt szerezni, mint ő, kinek alkotásai feltűnést keltettek a belföldön és a külföldön egyaránt. Fényes tehetsége nyilvánult remekműveiben, melyek az ő hírével együtt a magyar műipari haladás hírét is megalapították a művelt külföld előtt. Sőt bátran állithatjuk, hogy minél előrehaladottabb valamely állam a műigények terén, minél kényesebb a műízlése, annál jobban tudja méltányolni Zsolnay készítményeinek műipari becsét. Hajdan a művészek híre és lángesze terjedt el a világon, ma a művészekkel versenyez a műiparos. Zsolnay hírneve is diadalmasan járta be a világot s mint világító példa meg lesz örökítve a magyar ipar történetében, hogy a későbbi nemzedékek tanuljanak, buzduljanak rajta. Az ő érdemeit a hazai ipar terén — teljes valójukban — csak a későbbi nemzedék lesz hivatva méltányolni. Ma még bizonyos tekintetek e helyen is akadályoznak abban, hogy teljes érdeme szerint méltányoljuk azt a férfit, kit a modern magyar műipar megalapítójának és nesztorának tekinthetünk s ki még életében oly magas

fokra emelkedett, hogy rendkívüli sikerei mellett kiváló érdemeit is az egész ország osztatlan elismeréssel, sőt kitüntetéssel méltányolja. E közelismerés legfelsőbb helyről is kifejezést nyert, midőn Zsolnay az 1885. évi országos kiállítás alkalmával ő felsége a király által a III-ad osztályu vaskorona-renddel lőn kitüntetve.

Hogy működését, törekvéseit és sikereit egész valójukban méltányoljuk, közelebbről kell ismertetnünk azt a nagyszerű ipartelepét, melynek ma művészi eredményeit tekintve — kevés párja van a világon.

Zsolnay Vilmos született Pécsen 1818. ápr. 27-én. Atyja, ki kereskedő volt, őt is a kereskedői pályára szánta, a fiatal Zsolnay azonban szivesebben hajlott a festőművészet felé. Bécsben, Frankfurtban, Drezdában, Münchenben nagyobb kereskedésekben lévén alkalmazva, kevés szabad idejének minden percét festészeti tanulmányokkal töltötte. Később — mintha csak sejtette volna jövőjét — az üvegyártást és bányászatot tanulmányozta. Midőn visszakerült és atyjának rövid- és kézműáru-üzletét átvette, ennek emelését tette főadatává s az üzletet csakhamar nagy bazárrá alakította át, mely egy egész kis utcát, az üvegtetővel fedett „párisi utcát“ töltötte be.

Zsolnaynak azonban ez nem elégítette ki ambícióját s noha a közéletben tevékeny részt vett, (többek közt ő alapította a pécsi kölcsönös segélyező-egyletet, mely az e nemű intézetek közt ma az első helyet foglalja el hazánkban), folyton tanult, kutatót, tervezett. Nemsokára egy üveghutát bérelt, de hát a boldogulhatás elé nagyon sok akadály gördült; a bányászatot is űzte, de evvel sem ment sokra. Mindez nem kedvetlenítette el Zsolnayt, hanem újabb és más irányú tevékenységre ösztönözte. Ekkor átvett egy régi, elhagyatott s szemétkerakodó helyül szolgált téglavetőt, melyen ma világhírű, óriási kiterjedésű s gyönyörű berendezésű gyára áll. Itt téglavetésen — 1855-ben — kezdte. A téglákat jobbára maga használta fel apróbb műhelyek építésére. A téglák mellett aztán építészeti terracotta-diszítványokat, majd közönséges használati edényeket, utóbb közönséges majolikákat készített. Így kezdődött az edények gyártása, melyek közt a magyar stílbéli ékítményekkel ellátott különféle kancsók a főbb szerepet játszották. Ezután felölelte a majolika- és az egyszerű porcellánccikkek gyártását. Így fejlődött, emelkedett e gyár, folyton újabb és újabb cikkek gyártását karolva fel, miközben azonban a régebbi közönséges agyagipari cikkek gyártásának tökéletesbitésére is kiváló gondot fordított.

Az 1873-ik év nevezetes fordulópontot képez e gyár történetében. Ugyanis a gyár tulajdonosának: Zsolnay Vilmosnak folytonos kísérletezés és kutatás után egy sajátos, elefántsontszínű porcellánt sikerült előállítani, mely a kereskedésben a Zsolnay-féle *ivoir-porzellán* elnevezés alatt ismeretes. E porcellán, melynek imént említett sajátossága részint az agyag, részint pedig a máz vegyi összetételében rejlik, a gyárnak kiváló specialitása lett, s ezt még egy porcellángyárnak sem sikerült utánozni. Az *ivoir-porzellán*, mint egyedül álló specialitás, ma legalább is oly kincs, mint az angol Wedgewood. Ez alapanyagra most keleti perzsa és indiai stylusban tartott díszítések alkalmaztattak a leggondosabb technikai kivittel. S mind ezzel egyuttal ritka tökélyre emeltetett e gyárban a tűzben való zománcozás, mely 1500—1600 Celsius szerinti fok hőségben történik. E páratlan eljárás következtében minden színben oly eleven-séget, oly intenzivitást láthatni Zsolnay készítményein, mely messze földön ritkítja párját.

A legutóbbi párisi világkiállításra küldött Zsolnay-féle edények általános feltűnést keltettek és osztatlan tetszésben részesültek. A gyár hírnevének szélesebb körben való megismertetése ez időtől kezdődik. A kiállítás után mindenfelől sűrűn érkeztek megrendelések, melyeknek csak úgy lehetett megfelelni, hogy a gyár tetemesen kibővítettett. S a megrendelések azóta folyton szaporodnak. Zsolnay gyártmányainak kelendőségét leginkább az biztosít, hogy Zsolnay folyton újabb meg újabb specialitásokkal jelenik meg a piacokon.

A Zsolnay-féle díszművek úgy a színek eleven-sége és finom-sága, mint a rajz és forma korrektsége és stílszerűsége tekintetében a legjobb e nembeli angol termékek mellett is fényesen megállják a versenyt. Az anyag kedves meleg színe az *oiron-fajánszra* emlékeztet. A máz alatt levő *pâte-email* színek annyira összhangzók az alappal, hogy e nemben mi kívánni valót sem hagynak fenn.

A gyárban előállított magyar genreű korsók, kanesók stb. igen sikerültek s nagy önállóságra mutatnak. Zsolnay újabb időben sajátos sárga színű relieves s bizarr aranydíszítéssel ellátott magyar korsókat készít, melyek kizárólag Amerikába küldetnek, hol igen kedveltek.

Zsolnay díszműgyártmányain az ízlés irányát illetőleg kétségtelenül látszik az a nemes hatás, melyet Owen Jones, Readgrave, Racinet s különösen Andsley pompás publikációinak alapos ismerete

és azok tájékoztató befolyása keltett. Ez irány helyes alkalmazása mint igazi típusa a síkdiszitménynek, gazdagon gyümölcsözött is eredményeiben.

Zsolnay gyárában ma 817 munkás van alkalmazva. Ezek közül 91 fiu-tanuló részint a festészetnél s részint a mintázásnál. E tanulók hetenkint 2—5 frtot keresnek. Zománczkitöltéssel, mázfelrakással 120 női munkás foglalkozik, kiknek heti keresete a munkásnő ügyessége és szorgalmához képest 3—8 frt. A porcellánfestők száma 150, kiknek heti keresete szintén a munkás szorgalma és ügyességéhez képest 8—20 firtig hullámzik. Egyes művészi képzettségű festők hetenként 25—40 frtot is keresnek. A korongolásnál 60, az égetésnél s egyéb közönséges munkánál 100 munkás van alkalmazva. A nap-számosokat kivéve minden munkás darab számra fiztetetik.

Zsolnay gyárában van egy 60, egy 15 és 20 lóerejű gőzgép. Az agyag előkészítésére 35 különféle gép u. m. őrlők, törők, zuzók, gyuró, keverő stb. használtatik. Az agyag iszapolására és szűrésére 1882-ben a legújabb rendszerű készülékek állítottak fel. A porcellán négy nagy körkemenczében, a terracotta és majolika nyolcz ives kemenczében égettetik. Ezenkívül 23 fiókos kemenczében a finomabb majolika és aranyozott diszművek égettetnek. Ez égetésre használt legmagasabb hőfok 1500—1600 fokig teljed Celsius szerint. A tüzelés kőszénnel történik, kivéve a finomabb majolikát, melynél fa használtatik tüzelő anyagnál.

Zsolnay gyárában a majolika- és porcellán-cikkiken kívül előállítatik még az újabb időben meglehetősen elterjedt u. n. építészeti majolika (épületek díszítésére), különféle technikai czélokra szolgáló tűzálló anyag, minden alaku és formájú tűzálló téglák, és göredek, csövek, műépítészeti terracotta cikkek, terracotta szobrok, közönséges használati edények (ólommáz nélkül), gyógyszerári és vegyészeti edények stb. A gyár legújabban a díszkályháknak nagymérvű gyártását kezdte meg és e cikkben is szép eredményt képes fölmutatni.

A Zsolnay gyárában előállítani szokott minden gyártmányfajból egy-egy mintadarab van a gyár muzeumában elhelyezve. E muzeumban a gyárnak keletkezésétől kezdve minden gyártmányfajból lévén egy darab elhelyezve, a gyár mikénti fejlődéséről érdekes képet nyújt.

Az export gyártmányok értékesítését Wahlis bécsi porcellán-

kereskedő eszközli. Zsolnay e gyártmányokat kizárólag Wahlsnak szállítja, ki aztán azokat a világ minden részébe küldi. A Zsolnay-féle porcellán diszművek kiváló kelendőségi piaczai Angliában, Franciaországban, ujabban (némileg) Németországban, de különösen Amerikában vannak. Nagyobbmértvű föllendülését e gyár leginkább az egyre élénkülő amerikai keresletnek köszönheti. Közönségesebb áruk rendszerint az aldunai országokba s 1882 óta Ausztráliába is exportáltatnak.

Zsolnaynak nagy érdemei vannak a magyar motívumok és minták feltüntetésében, melyeket gyárában sikerrel használt fel. Gyárában ma a tiszta keleti stylus kiválóan kultiváltatik. Zsolnay a diszedények gyártása terén ujabban követett iránynak úgyszólván alapítója. Nemcsak itt az országban, hanem Német- és Angolországban is nagy előszeretettel, de csak többé-kevésbbé sikeresen utánozzák őt. Legujabb vivmánya Zsolnaynak az üvegtechnikának (gyöngyház-modorban) a keramiával való egyesítése, mely gyártmányok legközelebb piacra kerülve, előreláthatólag nagy meglepetést és tetszést fognak kelteni.

Zsolnay gyárában, mint már említettük, több mint 800 munkás dolgozik s a mi igen öröndetes, ezeknek fele magyar (nők, leányok, férfiak, fiúk), kik mindannyian Zsolnay gyárában képeztettek ki. E czélból Zsolnay gyárában saját költségén egy iskolát tart fenn, melynek ma 80 tanulója van, kik itt elméleti és gyakorlati oktatásban részesülnek s az egyszerűbb munkáknál is foglalkozást nyernek, 30—60 kr. napi fizetés mellett.

Még egy kiváló érdeme Zsolnaynak az, hogy az anyagot kizárólag Magyarországon szerzi be, noha ilyent Csehországból olcsóbban kapna. Zsolnayt tevékenységében nagyban támogatja egyetlen fia: a jeles képzettségű Miklós, ki jelenleg a gyár kereskedelmi részét vezeti. Zsolnay leányai: Teréz és Julcsa valóságos festőművészek, kik a mily nemes passzióval, ép oly kitűnő izléssel és ügyességgel áldoznak a családi élet által igénybe nem vett óráikban a festőművészetnek s nekik is jelentékeny részük van a Zsolnay-féle műgyártmányok által képviselt typus megteremtésében.

Ime, ez Zsolnay, a magyar műipar mai legkiválóbb képviselője. Ha életrajzát, mely egyedül tevékenységének tűzetes ismertetéséből áll, elolvassuk, mintha egy középkori művész alakja állana előttünk, ki nagy alkotó erejével, kutató szellemével folyton dolgozik, fárad,

kutat, alkot, új eljárásokat alkalmaz, az ízlést az örök szépnek folytonos kellemes és meglepő változtatásával ingerli, a folyton emelkedő és nagyobbodó igényeket bámulatosan kielégíti s mintha készítményeivel egy bűvös látkört nyitna meg, mely mindig változó, de mindig vonzó és lebilincselő képet tár a figyelmes szemlélő elé. E munkájában támogatja két leánya és fia, kik kora ifjúságuktól kezdve szívták magukba atyjuk alkotó szellemét, elsajátították hatalmas akaraterejét, tanultak nemes ízlésén és okultak ritka tehetségein.

És a mint Zsolnay alakja szemeink előtt emelkedett napról-napra, hisszük, hogy még nem érte el emelkedése tetőpontját s a magyar műipar még sokat várhat tőle.

FISCHER IGNÁCZ, majolikagyáros.

A modern kerámiai iparban nagyon előtérbe lépett a majolika-ipar, mely sehol sem mutathat föl oly sikereket, mint Magyarországon, hol annak leghivatottabb művelői vannak. Ezek közé tartozik Fischer Ignác, ki ez iparágban rövid idő alatt bámulatos eredményeket ért el. Az eddigi hazai és részben a külföldi kiállítások, melyekben Fischer készítményeinek nagy változatosságát mutatta be, nevét ismertté tették az egész országban, sőt a külföldön is. Az ujabbkori iparosok között Fischer előkelő helyet foglal el. Alapos képzettsége, kitűnő szakértelme, rendkívüli ízlése és vállalkozó szelleme egyaránt segítségére voltak ipartelepének fokról-fokra való fejlesztésében. Készítményeinek formája, stylje, diszitése és a diszítésben alkalmazott színezés kellemes harmóniája a Fischer-féle majolikák terjesztésére a legkedvezőbb befolyással volt. És ma már ritka az az előkelő ház hazánkban, melyből ez ipartelep jeles készítményei, vagy ezeknek egyik-másik formában való utánzása hiányoznék és igen nagy ama külföldi piacok száma, melyek e czikk állandó megrendelői közé tartoznak.

Mai kiterjedt és kitűnően berendezett telepét Fischer úgy

szólván semmiből emelte mintaszerű színvonalra és készítményeinek változatos és vonzó szépsége, valamint kelendősege annak a nagy szorgalomnak és odaadó buzgalomnak köszönhető, melyet Fischer iparága és ipartelepe érdekében kifejtett.

Született 1840-ben, Tata-Tóvároson, hol atyja Fischer M. A. már 1821 óta szerény kőedénygyárral birt. A mesterség első fogásait Fischer atyjánál tanulta s később a híres herendi porcellángyárban tökéletesítette szakismereteit. 1864-ben Pestre jött s itt megvetette mai nagy telepének szerény alapját. Kis porcellánfestő-műhelylyel kezdte, melyben eleinte csak maga dolgozott; később már agyagipari tárgyakat állított elő, munkásokat foglalkoztatott s 1869-ben már 20 munkással dolgozott. Készítményei az 1872. évi és az 1876. évi szegedi országos kiállításon szép elismerést arattak s e siker által buzdítva kezdte meg 1877-ben a majolikagyártást, mi oly szerencsésen sikerült, hogy 1880-ban már 70 munkást foglalkoztatott s egy évvel később gyártelepe már elégtelennek bizonyult a nagyszámu rendelmények teljesítésére, mi arra birta, hogy nagyobbszerű telepet létesítsen. E tervét 1882-ben meg is valósította. A külső dob-utcában a volt Ildényi-féle keretgyár-épületet megvette és ezt saját ipari céljaira mintaszerűen berendezte. A gyárban gőzerőt alkalmazott; ma 14 égető kemenczéje s ötven segédgépe működik s ezek mellett kétszázötven munkás nyer nála állandó foglalkozást. Munkásai közül csak nagyon kevés került hozzá külföldről; a legtöbbet mind ő maga nevelte. Festődéjében 140 munkás, ezek között 40 nő dolgozik. E munkások egész iskolát képeznek s a festészetben az alaptól kezdve itt gyakoroltatnak s fejlesztetnek.

A gyár fővezetése Fischer Ignác kezében van összpontosítva; a technikai vezetésben segítségére van Emil fia, míg az üzlet kereskedelmi részét Géza fia vezeti. És ez ipartelepnél rendkívüli fontossággal bír a technikai s művészi fejlesztés mellett a kereskedelmi rész vezetése is, mert Fischer készítményeinek majdnem kilencz-tizedrésze külföldre megy és pedig nagyrészen Amerikába, sőt Chinába is. Raktárai vannak Bécsben, Lipcsében, Hamburgban, Brüsszelben, Párisban, Londonban, Koppenhágában, Varsóban, Konstantinápolyban, Smyrnában, Portóban és Milanóban.

A Fischer-féle majolikák a külföldi kiállításokon átalános feltűnést keltettek. A legnevezetesebb muzeumok siettek azokból egyes mintadarabokat gyűjteményeik számára megszerezni s az ügyes

kereskedelmi vezetés folytán, de a tárgyak műipari becsénél fogva is e cikkek elterjedtek a világ minden részében s mint legkiválóbb magyar specialitások ismeretesek. Mert Fischer főtörekvését arra is irányozta, hogy az edényekben a magyar formákat s azokon a magyar motívumok szerint való díszítéseket alkalmazza. A magyar kulacs, korsó stb. formái, természetesen többé-kevésbbé nemesített alakban immár a földkerekségén terjedtek el s magukon viselik az eredeti magyar szűr- és suba-, valamint a tulipán-ládák díszítéseinek finomított és nemesített izlésben való kiadását. E magyar tárgyak közkedveltségük lettek természetesen hazánkban is. De Fischer még tovább ment; a különböző diszkulacsokon, díztányérokon s más alkalmas tárgyakon a magyar népeletből merített jeleneteket örökített meg s ezeket is terjesztvén a külföldön, a magyar specialitásoknak bizonyos népszerűséget és kelendőséget biztosított.

Gyára nagy terjedelménél fogva felölelte továbbá a díszvázák készítését s a kiállításban bemutatott több óriás vázája a technikai akadályok leküzdésén kívül a színezés és égetés remeklését tüntette föl. A külföldi majolikaipar is halad, ámbar távolról sem közelíti meg a hazait. Fischer figyelemmel kíséri ez iparnak fejlődését s a hol egy-egy figyelemre méltó haladási mozzanatot észlel, azonnal kész annak utánzására, illetőleg megfelelő érvényesítésére. Fiai évenként tanulmányutat tesznek a külföldön és tapasztalataikat mindig iparuk javára értékesítik, de az üzlet fő-lüktető ereje mégis az a genialis találékonyság, az az alkotó- és teremtképesség marad, mely Fischer tevékenységének legjellemzőbb vonása, mely számos akadályt küzdött le, sok nehézséget háritott el, míg gyárát a fejlődés oly magas fokára, készítményeit oly általános népszerűségre tudta emelni, mint azok ma tényleg állanak.

Fáradozásainak sikerét ma üzlete virágzásában élvezheti. Érdekeit számos kiállításon a legnagyobb kitüntetések jutalmazták. Ő felsége a koronás arany érdemkeresztet és a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki; ezenkívül elnyerte a francia nagy díszérmet, a svéd királyi díszérmet, a svéd kir. muzeumnak tiszteletbeli tagja lón s megkapta az udvari szállítói czímet. Legkedvesebb kitüntetései közé tartozik az a gyémántos melltű, melyet Stefánia, trónörökösnünk fenséges neje adott Fischernek, viszonzásul ama díztálért, mely a trónörökösnének művésziesen festett arcképét tartalmazta.

Ezenkívül Fischer tevékenyen részt vesz az ipari közelet fejlesztésében is. Nyolcz kiállításnak volt tevékeny bíráló bizottsági tagja, a budapesti keresk. s iparkamara beltagja, iparhatósági megbízott; tagja az országos iparegyesület igazgatóságának és az iparművészeti társulat választmányának, stb. Nem kimél idő-, munka- és pénzbeli áldozatot, ha közérdekek előmozdításáról van szó s ezért szavának sulya van. Általános tiszteletnek örvend s férfikorának javában levén, bizonyára még hosszú ideig fogja az ipar ügyét a szellemi és a gyakorlati téren lankadatlan buzgalommal támogatni.

ZAHN J. GYÖRGY, üveggyáros Zlatnón.

A magyar üvegipar meghonosítása és az üveggyártás nagymérvű fejlesztése körül a legkiválóbb érdemeket szerezte Zahn J. György, ki egész életét e fontos iparág emelésének szentelte. Kitűnő szakerők alkalmazása, az ő saját beavatkozása, valamint jeles szakértelme által sikerült is neki nemcsak a közönséges üveggyártás terén szép sikereket elérni, hanem az üveggyártás műipari részét is fölkarolni. Sőt Zahn hírnevét éppen az alapította meg, hogy nem maradt a kereskedelmi üveggyártás szűk korlátai között, hanem nemesebb ambíció által vezetve, áldozatok árán is megalapította hazánkban az ugynevezett fényüzési üvegipart, melyben kellő kitartás által oly fényes sikereket ért el, hogy a külföld is teljes elismeréssel szólott készítményeinek jelességéről.

Igy az üvegipar terén oly jó hírnévnek örvendő Lobmayer, ki e szakmában egyike legelső szaktekintélyeinknek s ma az osztrák urakházának tagja, Zahn készítményeiről az 1873. évi bécsi kiállítás alkalmából a következőket írta:

„Magyarországból csak Zahn J. Györgynek voltak érdekes tárgyai a luxusüvegből, a mint őt más kiállításokon is láttuk már

e nemben kitűnni. Luxus-üvegei közül felemlitendők első sorban az üvegpénzek, melyek csak az érem egyik felén vannak nyomva, részint ezüstözve, hogy igazi pénzeknek lássanak, részint ezüst nélkül beetelve, vagy az üveg talpába téve. E pénzek éles nyomatuk, a milyeneket üvegből még sehol sem állítottak elő s készítési módjukat hyaloplastikának nevezik, mely eljárást a Zahnál 1849-ben működő dr. Pantotsek L. V. talált fel. Kár, hogy e kitűnő és érdekes találmány technikájának titkát a feltaláló magával vitte a sirba.

Zahn kiállított egy erős falú csészét is, szabadon álló, köszörült köirással, a római diatréták formájára, melyekből egyes darabok az antik kabinetekben még előfordulnak. Az első enemű edényt dr. Pantotsek még 1866-ban készítette, később kettőt ő maga köszörült latin és magyar felirásokkal s a pesti koronázás alkalmával ő felségeiknek ajándékozta.

Az ilyen csészékre a pohár külső falának közepén egy üres gyűrűt fűjnek. Ennek a gyűrűnek a külső falát köszörülik ki aztán oly módon, hogy az öntött betűk rajta maradjanak. Az antik diatrétánál a betűket tömör üvegből vágták ki s csupán a hegyes alakú zsinegeket hagyták meg, melyek a gyűrűhálót a csészéhez tartották. A technika tehát különböző. Pantotsek köszörülése rendkívül művészi és másutt talán nem is utánozható.

Zahn szivárványos, opalizáló üvegei kiválóak. Valószínű, hogy valami fémoldat felkenése vagy beolvasztása által nyerik ezt a színjátékot. Érdekes ebben az, hogy az átható színes sugarak a visszaverődött sugarakat pótolják. Ezt is Pantotsek találta ki 1856-ban és e találmány, melynek szépsége és sajátosságai általános feltűnést keltett, magyar specialitásnak nevezhető.

Zahn a muranói fehér és tarka virágu csillárokhoz, melyek csásbosak, mint minden velencei üveg, teljesen hasonló üveg-csillárokat, lámpákat és koszorú-gyertyatartókat is készített és mutatott be és pedig bronz fölszereléssel, kristály- és színes üvegdíszítéssel, melyek részint a forma kedves változatai, részint az árak olcsósága, de művészi kivitelük miatt is, általános figyelmet keltettek.*

Zahn még egy 1807-ben alapított üvegyárat vett át s azt 1839-ben Zlatnóra telepítette át. Az üvegyipar folytonos és fokozatos fejlesztésére és műipari szempontból való emelésére törekedvén, már a Kossuth által 1846-ban rendezett műiparkiallításon feltűnő és a műizlés magas fokán álló készítményeiért a nagy arany érdempénzt kapta jutalmul.

Gyárát fokról-fokra fejlesztette s később a Bolváryakat örökbe fogadván, halála után ezek vették át a gyárat. A mai tulajdonos és igazgató: Bolváry Zahn Dénes. A gyár ma 150—300 munkással dolgozik, gőzerőre berendezett csiszolója van 25 teleppel. A gyár évi termelése ma meghaladja a 100,000 forintot.

Készítményei ma is elsőrendűek és a legjobbak közé tartoznak, miket e nemben hazánkban produkálnak. Az 1885. évi országos kiállítás alkalmával valamint 1872-ben Kecskeméten, 1876-ban Szegeden, továbbá a londoni, párisi és bécsi kiállításon mindig elsőrendű kitüntetésekert nyert. A gyár Zahn J. György szellemében és intencziói szerint fejlődik ma is s műipari telepeink között kiváló helyet foglal el.

GÖPFERT MIKSA, a Schreiber J. és unokaöcscsei üvegyáros cég magyarországi főnöke, Zay-Ugrócz.

Az üvegyártás terén Ausztria-Magyarország legkiválóbb cégei közé tartozik a Schreiber J. és unokaöcscsei cég. E cégnek hazánkban három üvegyári telepe van és pedig Szt-Szidóniában, Karolina-völgyben és Zay-Ugróczon, mely utóbbi berendezésre és versenyképességre nézve egyike a monarchia legelső üvegyárainak, sőt szakértők állítása szerint határozottan a legelső. E magyar gyárnak intéző főnöke Göpfert Miksa, a Schreiber-féle cég belfagja, kinek szakképzettsége és az üvegyipar fejlesztése körüli érdemei egyaránt ismeretesek.

Göpfert Miksa élettörténete érdekes és tanulságos. Példája bizonyítja, hogy az élet változataihoz ügyesen kell alkalmazkodni s főleg, hogy minden helyzetben tanulékonynak és munkára késznek kell lenni. A felnőtt ember se sajnálja új és új mesterséget tanulni, ha ezáltal jövőjét és szerencsését megalapíthatja.

Göpfert Miksa 1838-ban született és szegény szülőktől származik; dédapja Flandriából vándorolt be. Tobitschauban, egy kis morva városkában nevelkedett, hol az elemi iskolákat szép sikerrel

végezte. Innen Olmüczbe került a főiskolába, de felejtethlen anyja, Schreiber Wilhelmina (az id. Schreiber József unokahuga) halála ez iskolák befejezésében meggátolták. Atyja, kiszolgált dragonyos-katona csak akkor kezdett gazdálkodni s nem bírta két fiát neveltetni. Így került idősebb fivére, Göpfert Ede nagybátyja, Schreiber József bécsi üvegkereskedésébe tanulól, ő maga pedig a kereskedelmi pályára lón szánva, s egy bécsi vegyeskereskedésbe vétetett föl tanonczul. Itt három és fél éven át türelemmel és megadással szenvedte az inasévek kellemes és kellemetlen változatait. A gyakorlati üzleti foglalkozás mellett czipelte a talyigát, hordozta a terhet, mosta az olajos-üvegeket, kávé pörkölt, csizmát tisztított s édesen aludt télen át a fűtetlen, hideg szobában. Lelki gyönyörűséggel látogatta a vasárnapi iskolát s a mily szorgalmas és jóviseletű volt az üzletben, oly kitűnően tanult az iskolában. Harmadéves inaskorában az iskolában kitüntetést is kapott, a mi még ma is legkedvesebb emlékei közé tartozik.

Használhatóságát és lankadatlan szorgalmát látván főnöke, öt hónapot elengedett a kikötött tanulói időből s Göpfert Miksát 1856 november. 27-én. a kereskedelmi grémium előtt felszabadította. Ekkor látták el szülei utóljára a fehérművel s ez idő óta Göpfert Miksa atyjának egy garas áldozatába sem került többé. A saját emberségéből vergődött tovább az élet rögös utain. Egy előkelő bécsi üzletben mint segéd nyert alkalmazást és e minőségében ismereteit a kereskedelmi szakma minden ágazatában kibővítette.

Nagybátyja, Schreiber József 1859-ben bérbe vette a Sina báró tulajdonát képező Szt-Stefán (morva) és Szt-Szidonie (Magyarország, trencsénmegyei) üveghutákat s elhatározta, hogy unokaöcseit ez iparvállalatában fogja alkalmazni. Göpfert Miksa, ki ekkor már testestül-lelkestül kereskedő volt, némi habozás után elfogadta az ajánlatot. Eleinte gondolkozott a fölött, vajjon egy új életpályát kezdjen-e egészen előlről, új existenciát alapítson-e magának, de miután atyja és Ede bátyja (mai társa) rábeszéltek, engedett kívánságuknak és 1859-ben Szt-Szidóniába utazott, hol nagybátyja már epedve várta. Schreiber József bár egyszerű, de tetőtül-talpig derék, becsületes, komoly és szigorú férfi volt. E férfi oldala mellett avatott be Göpfert Miksa az üvegyártás titkaiba. És kedvvel fogott az üvegyártás pályájához. Mint a legegyszerűbb munkás dolgozott az üveghutában, megtanulta az olvasztást, a hengerezést

és az üvegfüväs és gyártás egyéb fogásait s rövid idő múlva e buzgalma folytán annyira megnyerte nagybátyja megalégedését, hogy ez őt az említett gyár ellenörévé nevezte ki. 1861-ben a jösefsthali papírmalmot is megvette a cég s itt üvegcsiszoló intézetet rendezett be. Az üveggyár igazgatója, **Barta**, e csiszoló-intézet főnökévé neveztetett ki, hogy a munkásokat beavassa s az új telepet vezesse. Előbb azonban Göpfert Miksát beavatta az igazgatás titkaiba, a munkásokkal való bánásmóddal megismertette s a fiatal ember rövid idő múlva a szidoniai gyár igazgatója lett. Erős akarattal, kötelességeinek teljes tudatában vette át Göpfert a gyár vezetését és úgy ügyessége, mint a munkásokkal való kitűnő bánásmódja oly népszerűvé tették, hogy csakhamar mindenki meg volt vele elégedve, nagybátyja pedig meggyőződött róla, hogy a rája bizottaknak becsülettel képes megfelelni, hogy személye iránt általános a tisztelet és a rokonszenv, a munkások, mint a szorgalmas méhraj dolgoztak s a gyár fokról-fokra fejlődött, a szegény lakosságu vidéknek áldása lett s kitűnő, olcsó készítményeivel megalapította hírnevét.

Ekkor a petróleum-világítás használata nevezetes átalakulást idézett elő a gyárban. 1862-ben Göpfert az új világítási anyaghoz való üveg tömeges gyártására rendezte be üzletét s ez átalakulás a gyárra nézve rendkívüli haszonnal járt. A gyár fokozatos és avatott fejlesztése körüli érdemeiért nagybátyja 1865-ben a cég társtagjai közé vette föl.

1868-ban Göpfert hosszabb tanulmányutat tett Németországban és Belgiumban és itt figyelemmel kísérte az üvegipar nagymérvű fejlődését. Ekkor fedezte föl a Grönlandból származó ugynevezett tejüveg valódi anyagát, melyből lámpaernyők, csészék sat. gyártattak és melyet a német gyárosok hamis név alatt importáltak Ausztria-Magyarországba, rendkívüli drága árak mellett. E cikk felkarolását is kezébe vette Göpfert és azt oly tökélyre vitte, hogy a külföldi versenyt az országból teljesen kiszorította.

A világítási cikkekben a gyár évről-évre nagyobb haladást mutatott föl, a formák tökéletesedtek, a készítmények jósága és szoliditása emelkedett, az árak olcsóbbak lettek, úgy hogy a gyár készítményei nagy mennyiségben exportáltattak Anglia- és Franciaországba, sőt Amerikába is. Az 1873-ik évi bécsi világkiállítás alatt e gyár versenyképessége annyira kitűnt, hogy az a legnagyobb jutalomban részesült a diszokmány megítélése által.

Göpfert kezdeményezése és táradozása folytán 1874-ben a cég még erősebb gyökereket vert Magyarországbán, midőn Zay Albert gróftól a zay-ugróczy posztógyárat kibérelte s e mellé nagy áldozatok árán kitűnően berendezett üveggyárat épített. A régi posztógyári épületben az üvegcsiszolót helyezték elé s az ujonan épített üveggyár a technika legujabb vívmányai szerint, a legkitűnőbb segédgépekkel lett berendezve, úgy, hogy ma a zay-ugróczy üveggyár nemcsak Magyarországon, hanem az egész osztrák-magyar monarchiában mint legkitűnőbbben berendezett s legmodernebb üveggyár van elismerve. A magyar kormány ezért e gyárnak 1895-ig adómentességet engedélyezett.

A Schreiber-féle gyár rendkívüli haladásáról élénk tanuságot tett az 1885. évi országos kiállítás, mely alkalommal illetékes helyről különösen kiemelték Göpfert érdemeit, ki ez iparágat hazánkban a fejlődés nem remélt fokára emelte s kinek minden törekvése oda van irányozva, hogy az iparág Magyarországbán európai színvonalon maradjon.

Kitartó munkássága, odaadó buzgalma és gazdag tapasztalatok árán szerzett szakavatottsága bizonyára még sok szolgálatot fog tenni e nagyfontosságú hazai iparágban, melynek kitűnő hírnevét nemcsak az ország határain belül, hanem messze azon túl már eddig is oly nagy mértékben terjesztette.

TRATTNER-KÁROLYI ISTVÁN, nyomdász.

A Trattner név kiváló szerepet játszik a hazai nyomdászat történetében. A legelső híres Trattner nemes petrózai Trattner Mátyás volt, ki 1828 február 16-án, élte 84. évében hunyt el. Trattner Mátyás Párisban töltött tíz évet szakmája tanulmányozása végett, de Mária Terézia királyné által hazájába visszahivatott s a bécsi egyetemi nyomda igazgatójává neveztetett ki. Trattner Mátyás volt megalapítója a híres Trattner-féle nyomdának s hazánkban sok más alkalmas központján létesített könyvnyomtató-intézeteket. Életéből érdemes fölemlíteni, hogy a nyomdászat iránt nagy előszeretettel viseltető II. József császárt ő avatta be a betűszedés és a nyomdászat mesterségébe. II. Lipóttól kapta a magyar nemességet és I. Ferencz által a római birodalom lovagjává neveztetett ki.

Az ő fia és utódja volt nemes petrózai Trattner János Tamás, cs. kir. szab. könyvnyomdász, Szatmár és Krassó megyék táblabírája, ki 1824 márczius 14-én, élete 44. évében hunyt el. Trattner János Tamás a nyomdászat fejlődését nagyban emelte és hazai irodalomért felette lelkesülvén, ennek felvirágoztatása körül nagy érdemeket szerzett; az akkori írók, különösen Kisfaludy Károly, majdnem mindennaposak voltak házában.

Trattner János Tamásnak volt veje nemes Károlyi István, ki később a Trattner-Károlyi nevet vette föl. Nemes Károlyi István

hites ügyvéd volt. Pest és több nemes vármegyeék táblabírájává választatott, Pest városának képviselője és 1847/8. években országgyűlési követe volt. A Trattner-Károlyi czimű nyomdát apósa halála után tulajdonába véve, annak fokozatos fejlesztésére törekedett. Egyéb számos érdemei közé tartozik, hogy ő hozta be az első gyorsajót hazánkba.

A Trattner-Károlyi nyomda Magyarország első rangu könyvnyomdája volt. Károlyi István e nyomda számára építtetett egy külön. oszlopokon nyugvó nagy termet, mely a nagy Trattner-Károlyi ház egész középosztályát foglalta el. E nyomdában egyszerre 14 sajtó működött és 80 tagból álló személyzet volt alkalmazva és nem tulzás, ha azt mondjuk, hogy ez volt akkor Magyarország legnagyobb ipartelepe. A tulajdonos nemesszivűségét élénken bizonyítja az is, hogy az 1838-iki emlékezetes árvíz idejében a nyomda egész személyzete és ezek családjai számára a nyomdahelyiséget lakásul rendezte be, de sőt munkásait egész a veszedelem elmúltáig élelemmel is bőven ellátta.

Az 1835—46-iki évekig e nyomda volt az irodalmi világ központja. itt nyomtatták az akkori összes lapokat és pedig a „Hazai és külföldi tudósítások“-at, a „Hasznos multságok“-at, később a „Nemzeti Ujság“-ot, gróf Desseffy Aurél közlönyeit: a „Jelenkor“-t, a „Társalkodó“-t, gróf Széchenyi István közlönyeit, a „Religio“-t, a „Protestáns Lap“-ot, a „Regélő“-t, a „Honművész“-t, az „Ungar“-t, Széchenyi legtöbb műveit, a tud. akadémia gyűjteményeit, sat.

De Károlyi különös sulyt is fektetett arra, hogy nyomdája mindég a kor színvonalán álljon s míg az előbbi két Trattner a hazai nyomdászat megalapítójának, addig Károlyi e nyomdászat első szerencsés fejlesztőjének nevezhető.

Hogy ez érdemeit az előkelő körök is teljesen méltányolták, az kitűnik abból, hogy, mint már említve volt, több vármegye táblabírájává választotta, Pestváros százak tanácsának nagy befolyásu tekintélyes tagja volt és 1847-ben Pestváros az országgyűlésbe őt küldte követül. Ő volt tehát az első iparos, ki hazánk parlamentjében helyet foglalt.

Élte 69-ik évében, 1863 április 27-én halt meg, miután nyomdáját előbb más vezetésre bizta. A Trattnerek érdemei a hazai nyomdászat történetében kiváló helyet foglalnak el.

ID. EMICH GUSZTÁV. könyvkereskedő és nyomdász.

Fejlődő nemzeti műiparunknak már csak eszközi sokoldalúságánál fogva is alig van az érdekeltséget maga iránt nagyobb mérvben felhívó ága, mint a nyomdászat s az ezzel kapcsolatban levő vállalatok és foglalkozások.

Az a férfiú, kinek életrajzát itt bemutatjuk, ezen a téren működött, s mint uttörő, kiérdemelte kortársainak elismerését, míg mi utódok csak a hálás visszaemlékezéssel adózhatunk a tevékeny iparos érdemeinek.

Fényes siker koronázta vállalatait, s agg korában önérettel tekinthetett vissza multjára, mert nem a vak szerencsének köszönhette jóllétét, hanem lankadhatlan tevékenységének, melylyel önerejéből felküzdötte magát hazánk legelső iparosai sorába.

Papírra nyomtatva igen kevés ember neve fordult meg még annyszor Magyarországon, mint Emiché. Az ő nevét tehát ismerheti hazánkban mindenki, s mert nevét oly nyomtatványok után ismeri, melyek a nemzeti érzület életben tartására, közművelődésünk fejlesztésére, a hazai költészet és tudomány termékeinek terjesztésére hatottak, azért Emich nevét méltán olyanul ismerjük, mint a mely-

nek évtizedeken át szerepe volt művelődéstörténetünkben és a szellemi téren való küzdelmeinkben.

Guttenberget örök időkre halhatatlanná tette találmánya; halhatatlanná, mert igénytelen kis sajtójával az emberiség egyik legnagyobb jóltevőjévé vált. De érdemet szereznek maguknak Guttenberg azon követői is, kik a jelen korszak legnagyobb hatalmát, s legerősebb fegyverét, a sajtót, nem tekintik pusztán önzésük eszközének, hanem azon közegnek, melyet a gondviselés az igazak, okosak, becsületes lelkek és fenkölt szellemek számára gyújtott, hogy annak segítségével emeljék az egyént, oktassák a családot, neveljék a népek jogait, terjeszszék eszméiket és boldogítsák az emberiséget.

Emich Gusztáv ily nevezetű utódai közé tartozott Guttenbergnek; tanuskodnak erről az általa millió meg millió példányban nyomtatott és kiadott könyvek és hirlapok, melyek egyike vagy másika minden magyar család könyves-asztalán vagy szekrényében ott található.

Id. Emich Gusztáv 1814. nov. 3-án Pesten, polgári állású szülőktől származott. Tanulmányait a pesti piaristáknál kezdte, s a m. kir. egyetemen végezte. Atyját már 12 éves korában elvesztvén, s mert a jogi pályán önállást gyorsan nem remélhetett, azért nem kedvező anyagi helyzete, de hajlama is a könyvkereskedői pályára utalta, melyen munkásságát az akkor nagyhirű Eggenberger-féle könyvkereskedésben kezdé meg; később szakmájához tartozó tapasztalatok szerzése végett Bécsben, Párisban és az európai könyvkereskedés és nyomdászat gyűpontján, Lipcsében több évet töltött. Bécsben ismerkedett meg nejével is, kivel egybekelvén, csakhamar visszatelepedett Pestre s 1842-ben itt önálló könyvkereskedést nyitott, főszűlyt a nemzeti irodalom fejlesztésére fektetvén. Az Emich féle „nemzeti könyvkereskedés“ igen gyakran gyűlhelye volt a politikai tekintélyeknek, egészen 1848-ig. Emich idáig terjedő pályafutásába esik Petőfi költeményeinek, az akkorig hazánkban legnépszerűbbé vált könyvnek kiadása s Petőfi minden költeményei tulajdonjogának megszerzése.

Emich Eisenfels Rudolfal 1848-ban alapítá nyomdáját. A forradalom időszakában Emich igen sok művet nyomott s adott ki a magyar kormány megbízásából. A később bekövetkezett események után kiadásainak legnagyobb része elkoboztatván s a nyomdai számlák kifizetetlenül maradván, a legnagyobb kintartásra, áldozatokra és buzgalomra volt szüksége, hogy fiatal kiadó nyomdai vállalatát föntartsa

Emich vállalatában indult meg 1850-ben a ma is fennálló „Pesti Napló“, s azután egymást követték az újabb és újabb kiadványok, melyekre soha nem nyugvó vállalkozói szelleme ösztökölte.

Mindjobban terjeszkedő üzlete szükségessé tette nyomdája és kiadói helyisége megnagyobbitását s megvásárolván a volt Eggenberger-féle könyvkereskedés háta mögött levő házat, annak helyére építtette azután minden igénynek megfelelni képes nyomdáját.

Százak és százakra megy azon könyvek száma, melyek Emich Gusztáv kiadásában megjelentek s azok legnagyobb része nemzeti irodalmunk becsületére váló mű. s kiadásuk a nyereséget illetőleg igen csekély mértékben volt kecsegtető. Az általa kiadott hirlapokat is nagy veszteséggel tartotta fenn. s ha mindezek daczára anyagilag mégis mosolygott rá a szerencse, ez kitartásának, szakismeretének és becsületességének volt a gyümölcse.

Fiát, ifj. Emich Gusztávot, a 60-as években maga mellé vette üzlettársul, kivel együtt több oly ezrekbe került művet adott és állított ki saját nyomdájában, melyekkel tisztán csak nyomdászti tekintélyét kívánta fentartani s a hazai nyomdászat számára tiszteletre méltó helyet kivívni a külföldi nyomdászattal szemben. Ilyen többi közt az ugynevezett bécsi magyar krónikának kiadása, mely mintegy 14.000 frtba került. s, melyért a párisi világtárlaton érmet is nyert.

Emichnek a hazai nyomdászat terén való érdemeiért a magyar kormány ajánlására a király emeőkei előnévvel nemességet, mintegy tizennégy európai uralkodó pedig különböző érdemjeleket adott.

Tekintve ernyedetlen munkásságát, melyet a hazai nyomda-ipar terén kifejtett, méltán sorolhatjuk Emichet is azon derekak mellé, kik önérzettel kiálthattak fel életük alkonyán a költővel:

Köszönöm sors áldomásidat.

Ez derék multság, férfi munka volt.

Üzleti jegyén, mely az általa kiadott könyvek némelyikén még századok mulva is fenn fogja tartani a jeles magyar nyomdász emlékét, következő szavak állanak: Si deus pro nobis, quis contra nos. (Ha isten velünk, ki ellenünk?) Nagykiterjedésű könyvkiadó- és nyomdaintézetéből alakult a még ma is fennálló és mindinkább virágzó „Athenaeum“ irodalmi és nyomdai részvénytársaság.

POSNER KÁROLY LAJOS, könyvnyomdász és műkönyvkötő.

A nemzeti közjólét és vagyonosodás előmozdításában leghatásosabb szerepet játszanak ma azok, kiket az ég ipusztriális szellemmel áldott meg, s miként a katonának egyedüli büszkesége a csatatéren nyert babér, vagy a politikusok a kivivott jog igazságának szentsége: úgy a kereskedelem és műipar terén azon egyszerű vívmányok képezik a szakember dicsőségét, melyeket saját képességének ernyedetlen kitartásának és szakadatlan munkásságának alkotása gyanánt mutathat föl az összes mivelt világ előtt.

Ezelőtt a tudomány, a társadalom egyéb mozgalmaitól teljesen elkülönítve, hogy úgy mondjuk elszigetelve önmagának élt, midőn t. i. még a munka becsét, természetét és méltóságát el nem ismerték s legtöbbször azt hitték, hogy a tudománynak ellenkező érdeke van, mint az anyagi törekvéseknek; Ma azonban a tudomány az étellel egyesülésre törekszik, s magas föladatát és jótékony céljait az élet mozgalmában és az általános jólét emelésében keresi, úgy hogy az élet testet ad az igének, s az anyagi eredmények, miként a gyémánt, millió sugarakban ragyogtatják szerteszét a tudományt, a szellemi erőt...

Ily értelemben és szellemben kell megítélni Posner Károly Lajos működését, mely különös súlyt nyer az által, ha tevékenységének irányát, munkásságának lényegét és felfogásának szellemét azon egyesületsből származtatjuk, mely a tudomány és az anyagi munka között létezik.

Posner Károly Lajos született Pesten, az 1822-ik év október hó 4-én. Édes atyját korán elvesztvén, gyámolító támasz nélkül állott a világon, — egyedül azon nagy és forró szeretet által vigasztalva, mely az édes anyai szívnek legédesebb tulajdona. De e szeretet egyszersmind kútforrása volt az örökös könyveknek, mert anyagi szükségekkel küzdve, az egész család elhagyottnak és árvának képzelé magát, nem levén egyéb tulajdona a sirnál, mely az elvesztett kincset, az édes atyát takarta el.

És így a gyermek életének kora hajnalán munkára volt utalva; lelkében tehát a tettvágy föllángolt és saját esztétől kellett tanácsot kérnie. Ekként fejlődött munkaszeretetben, tevékenységben és szellemben. A munka és tevékenység idővel vagyont szerzett neki a szellem pedig a vagyon bölcs használására szoktatta.

Ő a kereskedelem és a műipar terén egyszerre tűnt föl, hirdetvén a munka becsét. Legelső föllépésével a papirkereskedésnek új irányt adott; a műkönyvkötészetet pedig rendszeresen és fokozatosan fejlesztette. Posner könyvkötészetében a műipar vívmányát és hatalmas fejlődését lehet üdvözölni.

Papirkereskedését az Erzsébet-téren 1856-ban alapítá, mely helyiségre nézve szintoly diszes, mint a milyen dúsan el van látva az üzleteczikkek különfélesége és mennyiségének sokaságával.

Posner a papírüzlet világhírnévét hathatósan emelé az által hogy az árakat szabályozta és tetemesen olcsóbbá tette, mi korántsem mondható kereskedői spekuláczióknak, hanem az idők szelleme és a műveltség tiszta és öntudatos felfogásának, minthogy a papírforgalom hatványozása egyszersmind a tudomány népszerűsítése s minél kiválóbb virágzásnak örvend a papirkereskedés, annál nagyobb mérvben terjed a műveltség.

1853-ban kőrvonalozó és könyvkötő intézetet alapított, mely vállalatával a műipar legelső fejleményeinek korszakát élte. És ő e szakmát oly lelkesedéssel és annyi szaktudománnyal karolta föl, hogy e nemből készítményeivel a versenyképesség magas fokra emelkedhetett.

A legelső londoni világkiállítás alkalmával kapta Posner az első kitüntetést. E kiállítás alkalmával 30.000 kiállító közül 2000 nyert jutalmat, s ő nemcsak a megjutalmazottak között volt, hanem háromezredével abban a kitüntetésben részesült, hogy kiállított munkájának egy híres angol művész által készített rajza azon diszalbumban foglalt helyet, mely az angol királynőnek örökemlékéül ünnepélyesen lőn átnyújtva.

Posner ezután készítette a híres „Aranykönyv”-et és a „Vendégkönyv”-et, melyeket a magyar tudományos Akadémiának ajánlódokozott. E két diszalbumot, melyek az első enémű készítmények voltak hazánkban, az akkori sajtó dicsérettel említett meg. Az országos képviselő testület és a szegedi kaszinó megrendelésére „Deák emlék-albumokat” is készített, melyek művészi eleganciával, pazar bőkezűséggel és izléses szakavatottsággal voltak kiállítva. Mind e díszművek általános elismerést arattak.

Az első sikereken fölbuzdulva Posner különös gondot fordított a díszműkönyvkötészet fokozatos fejlesztésére s e téren igazán nagy tökélyre emelte műhelyét. Az általa előállított diszalbumok és diszfeliratok izléses kiállítás és művészi kivitel tekintetben versenyeznek a külföld hasonló legjobb készítményeivel. A kereskedelmi könyvek gyártásával is nagyban foglalkozott s ez iparcikkal hazánkban egy nagy és versenyképes, sőt jelentékeny kivitelre dolgozó iparágnak vetette meg alapját. Nagy figyelmet fordított Posner a könyvnyomdászat fejlesztésére. Színes nyomtatványaival és kivitelre szánt soknemű papír-neműivel új irányt szabott a hazai könyvnyomdászatnak. Műintézetét a legújabb nyomtató-, fűző-, számozó- s egyéb segédgépekkel látta el, miáltal a külfölddel való versenyben mindig sikerrel haladt előre. Újabb időben nagy áldozatokkal külön térképészeti osztályt rendezett be, mely hazai térképeinket vagy precízióval állítja elő. Könyvnyomdája számos specialitást honosított meg, mint például a czimkék, a szivarpapírok a ragasztópapírok, a csomagoló-etikettek gyártását és kitünő érdeméül tudandó be, hogy mindenkor nagy gondot fordított a jeles műipari minták terjesztésére. Szóval minden törekvése oda irányult, hogy a könyvkötészet és könyvnyomdászat terén a külföld versenye ellenében a hazai szükségleteknek megfelelően s lehetőleg a külföldet is ellássa. E törekvései fényes sikert értek el, mert műintézete ma a legtekintélyesebbek egyike s számos specialitásban mint uttörő nagy sikereket ért el.

Papirkereskedését az 1885. évben egy társaságra ruházta át s műintézetét fiának, lovag Posner Alfrédnak adván át, visszavonult az üzleti tevékenységtől, de nem a közügyektől, melyeknek ő évtizedek óta egyik leghívebb s legáldozatkészebb munkása volt.

A kiállítási ügy terén Posner uttörő volt. Mikor a külföldi kiállítások iránt hazánkban még kevés volt az érzék, ő már buzdított és lelkesített s agitált az azokon való részvétel érdekében. Minden nevezetesebb kiállításon részt vett, s nemcsak mint gyakorlati ember, mint kiállító tűnik ki, hanem a kiállítások rendezése és szervezése körül is becses tapasztalatokat szerzett, melyeket később hazánkban, az első kiállítások alkalmával szerencsésen érvényesített. Az országos iparegyesület kiállítási szakosztályának keletkezése óta ő az elnöke.

Az ipari köztevékenység terén is sok érdemet szerzett Posner. Egyike volt az elsőeknek, kik a műipari és technológiai muzeumok létesítését kezdeményezték s az utóbbira ezer forintot ajánlott föl, az orsz. iparegyesületnek ujjá alkotása óta legtevékenyebb igazgatósági tagja, a budapesti kereskedelmi s iparkamarának beltagja, a Concordia jót. egyletnek elnöke, a főváros köztörvényhatóságának tagja, sat. sat. Az akadémia előtt ő indítványozta először a keresk. műszótár kiadását. Írt egy gyakorlati kereskedelmi könyvitelant, számos praktikus segédkönyvet adott ki, s az újabb kiállításokról sok alaposságról tanuskodó érdekes jelentéseket szerkesztett.

Szóval egész életén át munkálkodott az ipar gyakorlati és szellemi érdekei előmozdításáért. Egyike a legelső uttörőknek, ki számos érdemeiért különböző kitüntetésekben részesült. Sok bel- és külföldi rendjelnek birtokosa s ezekből való gyűjteménye ritkán található egy polgárnál együtt. A Ferencz-József- és vas-korona-rendek elnyerése után a lovagi rangot kapta s 1884-ben királyi tanácsossá neveztetett ki. Széles körökben ismerik és tisztelik nevét, érdemeit pedig méltánylással említi a hazai iparos-osztály.

FALK ZSIGMOND, nyomdaigazgató.

Falk Zsigmond Pesten, 1831 ápril hó 27-én született. Szegény szülők gyermeke lévén, csak a rendes elemi iskolát végezte és már tíz éves korában nyomdász-tanuló lett e Beimel-féle üzletben; a hol azonban csak rövid ideig volt maradása, minthogy itt, mint egyáltalán az akkori időben majd minden nyomdában, szokásban volt, a háziszolgai teendőket is a tanulókkal végeztetni. Ily teendők voltak: a formák és hengerek mosása, korán reggel a helyiséget kisöpörni és fűteni, sőt a fiatal Falknál az az eset is volt, hogy mindennap 9—10 óra tájt a principális tiszteletreméltó nejével a napi szükségletre valók bevásárlása és haza czipelése végett, piacra kellett mennie. Ily körülmények között nem csudálkozhatunk azon, hogy a Gutenberg találmánya iránt nemes ambícióval viseltető ifjú Falk, reményeiben csalódva, csakhamar hátat fordított az említett nyomdának. Kitűnő iskolai bizonyítványai alapján sikerült neki a már ekkor is szép hírnévnek örvendő m. kir. egyetemi nyomdába jutni; mi már annyiból is figyelmet érdemel, mert akkoriban az egyetemi nyomdában két tanoncznál — az akkori hivatalos megjelölés szerint „Praktikanten“ — többet nem tartottak. Itt töltött Falk, mint tanuló,

három évet; és pedig meglehetősen sanyarú viszonyok között, minthogy mindennap meg kellett tennie a fárasztó utat Pestről Budára, föl a várba s a mellett ebédre valóul nem kapott többet otthonról naponta négy garasnál, vagyis nyolcz krajczárt a mai érték szerint. Daczára e nehézségeknek, Falk 1843-ban választott pályája iránt lelkesültséggel eltelve, végezte tanulási idejét és az akkor divatos czeremóniákkal segéddé avattatott.

Mint segéd, eleinte az egyetemi nyomdában foglalkozott, később azonban, egész 1848-ig, Pesten a Beimel-féle nyomdában működött, s a hol alatta Wodianer Fülöp és Kertész (Gärtner) József nyomdatulajdonosok is tanultak. Hosszabb időn át „Der Ungar“ czimű tekintélyes lapot tördelte itten, mely időben játszódtott le Falk életében a következő, az akkori politikai és társadalmi viszonyokat élénken jellemző epizód is. — Ugyanis megtörtént egyszer, hogy az említett lap színházi kritikájában egy fiatal színészről nem a legkedvezőbben nyilatkozott. A lap illető száma, mint rendesen, mielőtt a sajtóba került, láttamozás végett felküldetik a cenzurára. Az akkori időben nagyhatalmu cenzor — kiről csak azután tudta meg Falk és a nyomdavezetőség, hogy a szóban forgó színészhez gyöngéd kötelékek fűzik — Argus-szemeivel azonnal észrevette a kérdéses színészről ellenében elkövetni szándékolt főben járó vétséget és vörös czeruzájával még nyomát is eltüntette a vakmerő kritikus merényletének. A fiu a megplajbászolt lappal a nyomdába visszakérülván, átadta azt Falknak, hogy mint tördelő vegye ki a lapból a kifogásolt sorokat; Falk azonban, minthogy sejtelve sem volt a mindenható cenzor tettének titkos rugóiról, nem vette komolyan a dolgot és a lapot a megplajbászolt sorokkal együtt kinyomatta. Volt aztán másnap hadd-el-hadd! Csak sok utánjárással sikerült Falknak megmenekülni egy pár heti fogságtól vagy megfelelő pénzbirság fizetése alól. Mutatvány a „régí jó időkből!“

1848-ban, a forradalom kitörése után, Falkot, mint nemzetőrt a szabadság-harczosok sorában találjuk, s mint ilyen vett részt az akkori mozgalmakban.

1849-ben, a szabadságharcz lezajlásával, Falk hosszabb bujdosás után Bécsbe került, hol bátyja — dr. Falk Miksa, akkor a „Wanderer“ czimű befolyásos bécsi napilap társszerkesztője, jelenleg pedig a „Pester Lloyd“ főszerkesztője, a ki mint publiczista már akkor is jó hírnévnek örvendett — közvetítése folytán a Sommer-féle nyom-

dában mint szedő talált alkalmazást. Ez volt a forduló pont Falk viszontagságteljes életében. Főlebbvalói benne csakhamar fölsímtették és becsülni kezdték a törekvő, hasznavehető munkást; s midőn haláleset következében a nyomdavezetői hely ott megürült, őt kínálták meg ez igen megtisztelő, de felelősségteljes állással. Hogy a benne helyezett bizalomnak milyen szép eredménnyel felelt meg, bizonyítja az, hogy az azelőtt igen elhanyagolt állapotban volt üzlet az ő vezetése alatt megint visszavívta magának régi jó hírnevét és egyre szaporodó munkakörrel dicsekedhetett; mi abban is kifejezést és elismerést talált az üzlettulajdonos részéről, hogy Falk az ötvenes évek végével a nagyterjedelmű üzletnek igazgatójává kineveztetett.

Emlékezetes marad Falk ez időbeli működéséről azon nemes buzgalom, melyet magyar nyomtatványok előállításában és kiadásában kifejtett. Az ő vezetése alatt jelent meg az ötvenes évek közepén a Sommer-féle nyomdában Török János „Magyar Sajtója“-ja, később pedig, 1865 elején, a Kecskeméthy Aurél által szerkesztett „Bécsi Híradó“ című másik napilap. Ezenkívül számos tudományos és tankönyv került ki magyar nyelven e nyomda sajtói alól; a hírneves Hartleben Konrád Adolf könyvkiadóval benső baráti viszonyban állván, rábirta azt sok kiadványának magyar nyelven való közrebecsátására. Így buzgólkodott Falk Bécsben — tehetsége szerint — nemzeti irodalmunk ügyében oly időben, midőn arra itt Magyarországon még nehéz bilincsek sulyosodtak.

Alárendeltjei iránt mindig igaz rokonszenvennel viseltetett s gondoskodott arról, hogy méltányos kívánságaiknak mindenkor elég tétessék. Midőn Bécsben a nyomdászok önképző-köre megalakult, ő volt egyike a legelsőeknek, kik abba beléptek, s évi járulékul tíz forintot fizetett. Hogy mennyire sikerült Falknak szaktársai, különösen pedig nyomdászszemélyzete tiszteletét és szeretét megnyerni, kitűnik abból, hogy midőn 1868-ban búcsút mondott Bécsnek, hogy visszatérve Pestre, itt az újonnan alapított Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság igazgatói tisztét átvegye: a Sommer-féle nyomda egész személyzete lelkes és őszinte szerencsekíváratok mellett távozó igazgatóját igen díszes arany serleggel lepte meg.

Falk családi élete szintén a legszerencsésebbnek mondható. 1863-ban ismerkedett meg Dirnhuber Leopoldina kisasszonynyal, egy jó hírű bécsi könyvkötőmester bájos leányával, kit még azon évben

oltárhoz vezetett. A boldog frigynek három gyermek (két leány és egy fiu) képezi áldását.

S most térjünk át Falk Zsigmond, mint a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság vezérigazgatójának jellemzésére.

Ismeretes, hogy az 1867-ben beköszöntöt alkotmányos aera mily ébresztőleg hatott hazánkban az ipar és művészet minden ágára. A nyomda-ipart is, mely addig régi, elavult nyomokon haladt, úgy a tőkepenészek, mint az intelligencia köréből hathatósan kezdték fölkarolni, s így történt, hogy Klapka György köré lelkesült férfiakból kis társaság csoportosult, mely föladatul tűzte magának, a külföldi nagy typographiai műintézetek példájára, hazánkban egy minta-nyomdát alapítani. A társaság Klapka elnöklete alatt csakhamar megalakult, s az ifju vállalat technikai vezetésével — hirneve és szakképzettségénél fogva mint leghivatottabb — Falk Zsigmond bízott meg.

Bátran kockáztathatjuk azon állítást, hogy Falk Pestre jövetele, valamint, hogy az említett nyomda igazgatói állása általa töltött be, a hazai nyomdászati fejlődésére jelentékeny befolyással volt: a mennyiben a vezetése alatt fölállított fiatal intézet, szakavatott és ügybuzgó személyzet támogatása s a modern technika legújabb vívmányainak fölhasználása mellett, uj, hazánkban eddig ismeretlen műüzlést kezdett terjesztetni. A Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság rohamos fölvirágzása és jövedelmezősége különben legjobban igazolja állításunk helyességét, valamint azt is, hogy a nagy közönség méltányolni tudta Falk intenczióit.

Azonban társadalmi tekintetben is üdvösen hatott a nyomdászatra Falk lejövele; mert Falk Zsigmond a nyomdászok egyleti élete körül is elévülhetetlen érdemeket szerzett magának.

1869-ben, egy évvel hazatérése után, bizalomteljesen megkínálták őt a fővárosi nyomdászok az elnöki tisztséggel és ő azt készséggel elfogadta, de roppant elfoglaltsága miatt kénytelen volt 1872. elején attól visszalépni. Falk elnökségének ez idejében történt az első alapszabály-reform, melynek sarkkövét a segédek befolyása a segélyző-egylet ügyeire képezte.

Hornvánszky Viktornak, az egylet érdemes és buzgó elnökének, 1882. május havában történt váratlan elhunytával az elárvult elnöki szék betöltése végett a tagok összesége ujra Falk Zsigmond ügyszeretetéhez és emberbaráti érzelmeihez appellált. Falk egy perczig sem habozott a nehéz terhet ismét vállaira venni és most e tiszt-

ségének pontos és lelkiismeretes betöltésében találja örömét és büszkeségét. Hogy Falk mennyit áldozott anyagilag is az egyletért azt, mint általánosan tudvalevő dolgot, itt bővebben nem érintjük.

Hogy Falk egyéb sokoldalú, embertársai és a hazai ipár érdekében kifejtett tevékenységéről tájékozást nyujtsunk, felsoroljuk itt főbb tisztségeit. Falk az „Országos Iparegyesület” alelnöke, mely magas tisztségében ott találjuk őt hol tanácsadóként, hol kezdeményező szerepben, de mindig lankadatlanul iparos-társai érdekeit előmozdítva. Két tekintélyes pénzügyintézetnek: a „Budapesti Bank-egyesület”-nek és a „III. ker. takarékpénztár”-nak elnöke; a „Pénzügyintézetek tisztviselői orsz. nyugdíj-intézeté”-nek szintén elnöke; a „Fővárosi Szeretetház” pénztárosa, a „Lipótvárosi Kör” alelnöke. Továbbá a kereskedelmi és váltótörvényszék, valamint a kereskedelmi és iparkamara rendes tanácsosa, a „Hirlapírók nyugdíjintézeté”-nek igazgatósági tagja stb., stb.

A legelső küldöttség, melyet Rudolf trónörökös a király engedelmével „hivatalosan” fogadott, az volt, melyet Falk, a „Rudolf koronaherceg jóteköny egyesület” akkori elnöke, ezen egylet nevében vezetett, hogy a koronaherceg előtt felséges apja, királyunk trónra-leptének 25-ik évfordulójára az egylet szerencsekívánatait tolmácsolja. Ez 1873. őszén volt; a koronaherceg akkor, 15 éves korában, a bécsi Burgban fogadta a küldöttséget; környezetét képezték Latour tábornok, nevelője és gróf Pálffy főudvarmester; a koronaherceg fekete szalonöltözetet viselt, fehér nyakkendővel, nyakán az aranygyapjas renddel.

Falk magyar nyelven tartott beszédére a koronaherceg hosszasan felelt, tiszta, folyékony magyar beszédben; e beszéd kéziratát a főudvarmester később Falknak átadta. A királyné, ki ugyanazon a napon, mikor a küldöttség fogadtatott, valamely utazásról jött vissza, a mint Latour tábornok Falknak elmondta, élénk érdeklődéssel tudakozódott a koronaherceg ezen első fogadásának minden részlete felől.

Megbecsülhetetlen szolgálatokat tett Falk a hazai iparnak, különösen pedig a nyomdászatnak a kiállítások terén. 1873-ban történt a bécsi világtárlaton, hogy a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság kiállított munkáiért első kitüntetését kapta; ezután minden kiállítás alkalmával vagy a nyomda, vagy a személyzet egyes tagjai ki lettek tüntetve. Az 1873-ki bécsi viláckiállításán, a szegedi

1876-ki kiállításon, a székesfehérvári kiállításon 1879-ben s a triesztin 1881-ben mint jury-tag működött. 1878-ban pedig a párisi közkiállítás alkalmából Falk azon ritka megtiszteltetésben részesült, hogy mint kormánybiztossági tag lett kiküldve; ekkor történt, hogy a párisi magyar egyesület javára 100 frankos alapítványt tett. Falk tevékeny részvétele az 1885-ik évi budapesti kiállításon, és azon áldozatkészség, melylyel az általa képviselt intézet egy külön pavillon föllállítására határozta el magát, mindenki előtt ismeretes. Falk e buzgó és eredményteljes munkálkodása legmagasabb helyen a korona részéről is annak érdeme szerint méltattatott, s már tíz évvel ezelőtt a Ferencz-József-renddel és a kir. kereskedelmi tanácsosi czímmel, 1878-ban pedig a III. osztályu vaskorona-renddel lett kitüntetve, mely utóbbinak alapján a lovagi rangot is nyerte. Ugyancsak 1878-ban a francia kormány a becsületrendet adományozta neki; ezen kívül több más külföldi rendjelben is részesítettett. Végül az 1885-ki országos kiállítás körül szerzett érdemeiért a király Falkot a királyi tanácsosi czímmel ruházta fel.

TÜRK GYÖRGY. papírgyáros. Brassóban.

Lankadatlan szorgalom, vas erély és kitartás jellemezték Türk Györgyöt, ki szegény parasztfiúból emelkedett föl vagyonos gyárossá. Született 1817-ben, tizennégy éves korában mint inas került a brassai papírmalomba s átszenvedte az inasságnak minden keserveit. Szegény fiu volt, földhöz ragadt szegény szülők gyermeke és így kétszeresen nehéz volt a helyzete. Mint inas mindazon alárendelt munkákat végezte, melyekre akkori időben az inasokat kényszerítették. De négy évi kitartó szolgálat után felszabadult s 1836-ban elment vándorolni. A legjobb hírfi gyárakban nyert alkalmazást, dolgozott a Glognitz melletti Schlögelműhlben, a Majna melletti Frankfurtban, Berlinben, stb. 1843-ban Brassóba visszatért s az ottani papírmalomban mint mestert alkalmazták.

Két évi munkálkodása alatt józan és igen takarékos életet élt s megtakarított pénzecskéjével már két év múlva saját papírmalmát létesítette. Prásmárban egy meglehetősen szétszűllött fűrészmalmost 25 esztendőre évi 300 forint bérfizetés mellett kibérelt s papírmalommá alakított át. Szorgalmasan dolgoztatott s minden megszerzett garast ipartelepébe fektetett be, miáltal ez folyvást nagyobbodott. Az

1848-iki mozgalmas időkben azonban minden alkotását tönkre tették, készletét kifosztották s Türk ismét úgy állott mint önállósága előtt. A következő évben azonban sikerült 600 frt kölcsönt szereznie, melyel ipartelepét talpra állította, újításokat hozott be, papírgépeket szerzett s az akkor (1857.) e vidéken főnállott kezdetleges papírmalmokat csakhamar tulszárnyalta. 1859-ben anyagi helyzete még nem volt fényes s így az J. L. és A. Hesshaimer brassai czéggel társaságban megvette a brassai papírmalmot, s mivel ez meglehetősen el volt hanyagolva, nyomban berendezte s modern gyárrá alakította át. Szorgalma és kitartó munkássága által sikerült a gyárat néhány év mulva teljesen saját tulajdona gyanánt átvenni.

Anyagi helyzete folyton javult, s mivel benne a vállalkozási szellem is felébredt, 1874-ben Alsó-Tömösben époly költséges, mint a kor színvonalán álló műmalmot épített s nemsokára, 1877-ben ugyanott nagyobbyszerű faipari telepet is létesített. E háromféle telepén alkotott és munkálkodott törhetlen buzgósággal s odaadó szorgalommal, míg 1881-ben ötvenéves papír-ipari-munkásságát megünnepelte. Nemsokára e szép ünnep után meghalt és egy törvényszékiileg 230.000 frtra becsült vagyont hagyott hátra. Az egyszerű parasztiu tehát majdnem egy negyed millió frt vagyont szerzett két keze munkájával és e szerzeményének kezelését hagyta fiaira, kik közül a legidősebb Türk Gusztáv vette át az ipartelepek vezetését.

Türk György több gyermeket, két fiut és két leányt hagyott hátra, de ezek közül csak legidősebb leányának adatta ki örökségét, a többiek része a telepre betábláztatott, hogy a forgalmi tőke ne gyöngíttessék. A beavatottak bizton hitték, hogy a külföldi szakiskolában kiképzett s technikailag is avatott fiatal Türk méltón fogja apja örökét fejleszteni s ipartelepeit még nagyobb virágzásra emelni. Sajnos, e föltevés nem valósult. A fiatal gyáros nem haladt apja nyomdokain, nem az egyszerűség, nem a törhetlen szorgalom, nem a körültekintő gondosság voltak egyedül irányadók e nagy telepek továbbvezetése körül s miután még Türk Gusztáv öcsese, az elhunyt György kisebbik fia, mikor a gyárak már hanyatlottak s szorongatásoknak voltak kitéve, apai örökségéről s a gyárakhoz való jogáról nagylelkűen s azon hiszemben, hogy bátyját megmenti, lemondott, a gyár 1886-ban csődbe kerül s Türk Gusztáv teljesen tönkre jutva, ma mint egy németalföldi gyár alkalmazottja keresi kenyerét.

Sajátos fátum lebegett e gyár fölött. A papírmalom első

tulajdonosa, Reich Dániel, szintén saját hibáján kívül szegényedett el, de összeszedte magát, megfeszítve szorgalmát és buzgalmát, újból tekintélyes vagyonhoz jutott. Azonban fia, a kinek nagyon költséges kedvtelése volt, e vagyont elfecsérelte s mint nagyon szegény ember vergődött tovább és halt meg. Türk György is igen szép vagyont szerzett s alig hat év alatt e vagyonból nem maradt semmi.

Mi ebből a tanulság? Egyrészt az, hogy az iparos, ha fiát az üzlet folytatására neveli, nevelje egyszersmind arra, hogy iparoshoz való szerény és tisztességes életmódot folytasson. Tanulság másrészt az is, hogy a ki apjától virágzó üzletet vett át, jegyezze meg jól magának, hogy azt csak szorgalom, munka, takarékoság és józan életmód által tarthatja meg. A ki mint gazdag iparosnak a fia, vagyonára való tekintettel, urnak képzei magát, uri mód él és fecsérli a verejtkémunkával szerzett tőkét, az bizonyára a tönk szélére jut. És ha a tehenet csak fejni akarjuk s nem ápoljuk, nem etetjük, akkor csakhamar kiapad a tej forrása s elpusztul a tehén is. Ha üzletünket fejős tehennek akarjuk tekinteni, ne feledjük el, hogy a miből hasznot húzunk, azt gondoznunk és a gazda teljes figyelmével föntartanunk, továbbfejleszténünk önmagunk iránt való legelső kötelesség.

KRÁLIK SÁMUEL, órás.

A magyar óra-ipar terén eddig kevés jelesünk emelkedett ki. A legelsők közé, kik ez ipart nálunk nagy jelentőségre és magasabb színvonalra emelték, tartozott Králik Sámuel, ki egy munkás, tevékeny életet szentelt ez iparág fejlesztésének. Művészetének élt s boldog volt, ha sikereit elismerték. És erre sok alkalom kínálkozott, mert Králik oly kiválóan képzett szakember volt, hogy minden külföldi kiállításra készített munkája egy-egy műretek volt, mely előtt a szakértők is tisztelettel és elismeréssel hajoltak meg.

Králik 1815-ben Besztercebányán született s itt a gimnáziumot végezte. Már tanuló korában feltűnt a szép és gyakorlati irányt ápoló ifjú. Különböző körülmények kényszerítették, hogy 1829-ben tanulmányait abba hagyja. Bécsbe adták, hol öt évig volt inas egy nagyobb órásműhelyben. Ez öt hosszú esztendő sok küzdelemmel, de lankadatlan tanulási kedvvel és tevékenységgel töltötte ki. Felszabadulása után Svájcba, az órások ez Eldorádójába kívánczolt, de az akkori politikai viszonyok miatt megtagadták neki a külföldre utazás iránt való engedélyt. Egy pártfogója tanácsára visszatért tehát Magyarországra és Pesten telepedett le, hol Hahn Gáspár műhelynek

egyik legmunkásabb segéde lett. A mester elhunytá után Králik vette át az üzlet vezetését s több évi szorgalmas gyakorlat után végre 1843-ban mester lett s önálló üzletet nyitott. Jó híre már korábban meg volt alapítva s készítményeinek jelessége oly széles körben nyert csakhamar elismerést, hogy Králik önállóságának második évében már az órás czéh elnökévé választatott, s ez állásban erélye és tapintata által szaktársainak tiszteletét és becsülését nagy mértékben kiérdemelte.

A következő években Králik több kiállításra készült s jó hírnevét mindinkább megalapította. 1851-ben Králik Ausztria-Magyarországból az egyetlen órás volt, ki a londoni első nemzetközi kiállításon részt vett. Kiállított órája általános feltűnést keltett, mert oly czélszerű javításokat tartalmazott, melyek előtt elismeréssel hajoltak meg szaktársai. Bécsben, midőn azt a kiállítást megelőzőleg kiállították, az órárok és mechanikusok dicsérettel halmozták el e remek alkotást, melyet az akkori osztrák közoktatási miniszter annyira méltányolt, hogy azt a kir. József-műegyetem számára megvásárolta.

Külföldön, főleg Lonbonban való tartózkodása alatt Králik meglátogatta a legnevezetesebb ipartelepeket s gyűjtött tapasztalatait sikerrel érvényesítette hazájában. A későbbi kiállításokon való részvétele alkalmával Králik mindig kitűnő munkákat mutatott be és elsőrendű díjakkal lett kitüntetve. A király a koronás arany érdemkeresztrel tüntette ki s az udvari szállitói czimet adományozta neki, később pedig ugyancsak az uralkodótól a művészet és a tudomány arany érmét kapta. Az újabb kiállításokon is élénk részt vett ugy a belföldön, mint a nevezetesebb kiállításokon s talán elég lesz munkáinak jellemzésére egyik legkiválóbb szaktekintélyünk bírálatát közölni, ki az 1885. évi országos kiállítás alkalmából a következőket írja róla a kiállitási főjelentésben:

Králik Sámuel, a budapesti órárok nesztora, két csillagászati ingaórát állitott ki Greham horgonnyal higany compensatióval, rubin csapágyakkal és achát horgonylapátokkal; ezeken kívül még egy pár utazó órával is illusztrálta műhelyének tevékenységét. Králik műveit csaknem a tulságig üzőtt szoliditás jellemzi, egyszerű formákkal, minden czikornyáktól ment nemes izlésű, gondos kidolgozással. Csillagászati órák azonban csak szűkebb körben találván alkalmazást, műhelye nem fejthet ki olyan tevékenységet, mint az a hazai órásipar fejlesztése s tanonczok képzése érdekében óhaj tandó

volna, s ennek megfelelni Králik műhelye, minthogy az minden szükséges óraművészeti segédeszközökkel és gépekkel gazdagon fel van szerelve, első sorban volna képes: Králik e csoportban jury taggá és alelnökké választatván, művei versenyen kívül voltak, és a megérdemlett kitüntetésben nem részesülhettek.

De Králik Sámuel műhelyének vezetése mellett a közügyekkel is ráért foglalkozni. Az ev. egyháznak éveken át gondnoka volt; az iparegyesületnek igazg. tagja és ellenőre.

Készséggel támogatott minden nemes közügyet. Az egyszerű, munkás, józan és szorgalmas iparosok mintaképe volt. Becsületes munkában őszült meg, köztiszteletet szerezve nevének s iparának. Fiaiból derék polgárokat nevelt. Lajos egyike a főváros legképzetebb és keresett ügyvédeknek, Jenő pedig az órás-üzletet vezeti tovább atyja szellemében.

Mikor Králik Sámuel 1886. elején, 71 éves korában meghalt, koporsóját az elismerés számos koszorúja diszíté s nagyszámu tisztelői kísérték az örök nyugalom helyére. A régi iparosok gárdájának egyik tipikus alakja szállt vele a sírba, de tevékenysége és jellemének példája közöttünk él, hogy követésre buzdítsa a jóra való fiatal iparos nemzedéket.

SCHOLCZ RÓBERT, szobafestő.

Az építési iparral együtt fejlődött a szobafestőipar, melyhez minél szebb, minél diszesebb palotákat és közintézeteket építettek, annál több igényeket, fűztek. Scholcz Róbert volt hazánkban az első, ki ez ipart a mesterség szűk korlátaiból kiemelve, igazi és elsőrendű műiparrá fejlesztette. A főváros számos közintézete, sok kiváló épülete tanuskodik e jeles műiparosunk kiváló versenyképességéről és kitűnő izléséről.

Scholcz Róbert született 1837 január 1-én Boroszló mellett, Sziléziában. Atyja szerény állásu hivatalnok volt s fiát az iparos pályára szánta. Scholcz Róbert tehát első tanulmányai befejezte után egy szobafestőhöz került inasnak és tanuló éveit alatt is kitűnt sok jó tulajdonsága, engedelmessége és igyekvő, példás magaviselete által. Felszabadulása után, az ötvenes évek elején, Bécsbe ment, hol ez idő szerint atyja lakott. Itt munkába állván, az akkor jó hírrel bíró szobafestőmestereknél dolgozott, de mivel ekkor ez iparág meglehetősen középszerű színvonalon állott, valami nagy előhaladást ezeknél nem tehetett. Pedig erős volt benne a vágy és az ösztön, hogy magát szakmájában tökéletesítse. Az akkor a műipariskolák s

a rajzakadémiával kapcsolatos tanfolyamokat látogatta tehát és itt új világ tárult szemei elé. Megismerkedett a formák tőkélyével, a minták legjavával, a színkeverés, a színezés nemes titkaival s rendkívüli buzgalommal és odaadással szentelte szabad idejét az esti tanfolyamok szorgalmas látogatásának és ismeretei gyarapításának. Itt szerzett tapasztalatai és sokoldalú ismeretei fejlesztették benne később a jeles műiparost, vagy mint sokan nevezik, a művészt.

Még bécsi segéd korában sokat dolgozott Scholcz Magyarországra. Középületek és magánpaloták kifestési munkáit vezette s ez alkalommal tapasztalta egyszersmind azt is, hogy Pesten a szobafestő-ipar ez időben rendkívül szűk keretekben mozgott. Miután továbbá látta, hogy fővárosunk emelkedőben van s mivel viszonyainkkal nagyon megbarátkozott, 1857-ben megtelepedett Pesten s megnyitotta üzletét. Ez időtől számíthatjuk a szobafestő iparnak hazánkban való fokozatos fejlődését. Eleinte sok nehézséggel kellett megküzdenie, mert alig volt nálunk alkalmas munkaerő. A segédek akkor vándorlásaikban csak Bécsig jutottak, Pest mint ipari központ akkor még ismeretlen volt. De Scholcz ügyesen segített a bajon, maga nevelt, maga képzett, értelmes munkásokat és ezek segélyével, az ő mesteri vezetése alatt és a fejlődő, mindinkább épülő és szépülő főváros által nyújtott alkalom következtében végre oly magas fokra emelte iparát, hogy ma — és ez a magyar iparnak becsületére válik — a külföldi munkások nem Bécsbe mennek tanulni, hanem hozzánk, Budapestre jönnek és Scholcz műhelyében számos, főleg az északeurópai országokból való külföldi munkás, kik állami ösztöndíjak segélyével tökéletesítették magukat szakmájukban, tanulta meg a szobafestő-műipart a szó valódi értelmében. Scholcz különben művészi hírnevét rendkívüli pontosságával és szigorúságával állapította meg. Soha nem adott át munkát, mint a melynek tökéletességéről személyes meggyőződést szerzett s ha a munkásai által már-már befejezett munkán hibákat fedezett fel, sokszor volt rá eset, hogy egész szobákat átmázoltatott s a szabatos munkát előlről kezdette. Az általa elért haladást — anélkül, hogy a mestert jellemző szerénységet meg ne sértsük — túlságos dicséretekkel elhalmozunk nem szabad. De jellemzi az ő sikereit egyik kiváló szaktekintélynek nyilatkozata. Eitelberger, bécsi műipari muzeum volt hírneves igazgatója, a műipari haladás egyik legalaposabb ismerője ugyanis, egyszer fővárosunkban való időzése alatt odanyilatkozott, hogy az

építőipar Budapesten a bécsi építő-iparral nagyon sok ágazatában lépést tart, de vannak oly ágai is, melyek haladásukban a bécsi ipart már túlszárnyalták. Ezek közé tartozik a szobafestőipar is. És ha ez így van, a mi kétségtelen, akkor ez első sorban Scholcz érdeme.

Scholcz műipari haladásának legékesebben szóló bizonyítékai az operaház, a ferenczvárosi templom, a várkerti bazárépületek, a redoute, a királypavillon, az iparművészeti muzeum s több más köz-épület, valamint számos kiváló magánépület szobafestési munkálatai. Iparában való jelességéről tanuskodik továbbá a mai szobafestő-nemzedék, melynek sok kiválóbb tagját ő nevelte és képezte, biztosítván ezáltal e műiparágnak fővárosunkban való továbbfejlődését. E fiatal nemzedék Scholcztól különben nemcsak ipari jelességet, hanem kiváló szorgalmat, szakmája iránt való előszeretettel, takarékossgot és példás, józan életmódot is tanulhatott.

Ipara körül szerzett érdemeit legfelsőbb helyen is méltányolták, midőn őt két ízben kitüntették s neki az udvari szobafestő czímet ajándékozták. Az országos iparegyesület is díszermével tünette ki Scholczot „műipari haladás“-ért. Szaktársai tisztelik benne ez iparág fejlesztőjét és érdemes uttörőjét s midőn Budapesten a szobafestők, mázolóok, aranyozók, stb. ipartestületben tömörültek, e testület elnökévé Scholczot választották, ez által is kifejezván a bizalmat és tiszteletet, melylyel iránta méltán viseltetnek.

VI. CSOPORT.

FORGALOM ÉS KERESKEDELEM.

LÉVAY HENRIK. biztosító társ. igazgató, a főrendiház tagja.

A magyar biztosítási ügynek megalapítója és fejlesztője Lévay Henrik volt, kinek neve hazánkban a biztosítási ügy rohamos fejlődésével össze van forrva. Született Jankovácson, Bácsmegyében, 1828. ápril 16-án. Az elemi iskolákat szülőhelyén végezte s innen a fővárosban akkor főnállott egyetlen (Bibancó-féle) kereskedelmi iskolába került, melyet kitűnő sikerrel végzett. Ezután egy előkelő szegedi kereskedő házában lépett a gyakorlati pályára, hol jeles tulajdonai, éles elméje, szorgalma és fényes tehetségei által csakhamar kitűnt.

Az 1848-iki forradalom alatt otthagyta állását és besoroztatta magát a honvédek közé. Ezek sorában lelkesedéssel harczolt hazája szent ügyeért s a forradalom leveretése után, rövid bujdokolás után a fővárosba került, hol egy külföldi biztosító intézetnél nyert meg lehetősen előnyös alkalmazást.

A biztosítási ügy hazánkban ekkor még nem tett számbavehető hódításokat. Évenként városok és falvak égtek le, ezer és ezer család jutott inségre, tömérdek vagyon pusztult el. — A kár meg nem térítettett, mert biztosítva az elpusztult vagyonból semmi vagy csak

igen kevés volt. A magyarországi épületeknek alig három százaléka volt a tűz ellen biztosítva.

E tapasztalat is birta rá Lévay Henriket, hogy 1857-ben hazai biztosító társaság alapításának kezdeményezéséhez fogjon. Nagy erélylyel, nagy tevékenységgel, az ügyszeretet melegségével s a szakismeret előnyével fogott az akkor fölötte nehéz munkához. A nagy nehézségek vissza nem riaszták.

Nagy bátorság, mondhatni merészség kellett 1857-ben ahhoz, hogy oly vállalat életbeléptetését kísértse meg, melynek „magyar” legyen a neve; azon szomorú időben, midőn az alig ébredező tettvágyra is gyanakodó szemmel tekintett a hatalom. És e vállalat élén magyar hazafiak álljanak! Nagy önbizalom kellett ahhoz, hogy 1857-ben, mikor még a hazai miveltebb, vagyonosabb körökben is igen csekély volt a fogékonyság, a bizalom, részvényekre alapított vállalatot indítványozzon.

Azok, kik Lévayt küzdéseiben, fáradozásaiban támogatták, kik a nehezen kiküzdött engedély megnyerése után készek voltak a hazai vállalat megalakításánál vele kezét fogni, tudják, hogy a magyar vállalat a kétely, a bizalmatlanság, az aggodalom érzésével fogadtatott azok részéről, kik a megelőző hazai vállalatok és főleg a legünnepelebb nevek védelme alatt 1848 előtt keletkezettek nagy részének szomorú sorsára s a részvényesek keserű csalódásaira gondoltak.

Nagy munka várt tehát az ifju, a még akkor alig ismert alkotóra. Az azokkal való többszörös érintkezés azonban, a kiket a vállalat részére megnyerni óhajtott, a személye és szakképzettsége tekintetében támadó és erősödő bizodalom mind közelebb juttatá Lévayt azon célhoz, azon óhajtás teljesüléséhez, hogy a maga nemében első hazai vállalat élén mint alapítók és a társaság vezetésében részvevők, oly férfiak álljanak, a kiknek neve, politikai jelentősége, társadalmi állása, jellemi és értelmi súlya bizalmat gerjeszsen a kezdő vállalat iránt, megnyugtassa az aggodalmat, lefegyverezze a kételyt. És ez is sikerült. Lévay körül mint alapítók a következő hazafiak csoportosultak, a kiknek aláírásával adatott be az engedélyért való folyamodás: Gróf Apponyi György, Deák Ferencz, gr. Dessewffy Emil, báró Eötvös József, Havas József, b. Jósika Sámuel, Beodrai Karácsonyi László, gr. Károlyi György, Kiss Andor, Nádosy István, b. Sennyey Pál, Somssich Pál, gróf Szécsen Antal,

Szögyényi László, Ürményi József, gr. Zichy Ferencz és gr. Zichy Henrik.

Nagyobb fáradságába került Lévaynak a kereskedők színét javát a vállalat részére megnyerni. De erélyének, meggyőző érveinek mind a fővárosban, mind az ország nevezetesebb pontjain ez is sikerült. A társaság első igazgatóságának tagjai a fővárosi kereskedők legtekintélyesebbjeiből kerültek ki.

Hátra volt még a legnagyobb akadály, az akkori kormány engedélyének kieszközlése, a mit Lévay szívós kitartása sok küzdelem után végre is kieszközölt.

Ekkor aztán teljes erővel megindult, az előkészületek alapján a tevékenység.

Akkor még kevés magyar ember adta magát a biztosítási téren való foglalkozásra. Lévay azonban a tisztviselőket nem az idegen társulatok irodáiból toborzá, hanem hazai erőkre támaszkodott. Sok honvéd talált alkalmazást az első magyar általános biztosító társaságnál, kik közül most is nem egy még mindig tagja a tisztviselői karnak, míg a társaság szolgálatában elhunyt honvéd özvegye és árvái a társaság által bőkezűleg adott nyug- és kegydíjban részesíttetnek.

Az üzlet már az első évben oly lendületet vett, hogy az e téren eddig uralkodott biztosítási körök aggodalommal tekintettek a hazai közönség rokonszenve által felkarolt új társaságra.

A hazai társaság iránt a főurak és nagybirtokosok részéről feltűnőleg nyilatkozó bizodalom vonzó erővel birt nem csak a magas klerusra s a nagybirtokosokra, nemcsak a megyékre nézve, melyek nagy részben mind a középületeket, mind a megyei árvák vagyonát a hazai társulatnál biztosíták, hanem a közép birtokos osztályra is, valamint a városok lakosaira s a falu népére is. Ezek is örömmel üdvözlék a magyar társaságot.

E rokonszenv, ez egyre növekedő pártfogás indokai között bizonyosan a hazafiság is feltalálható volt az üzlet elején. De a mint az idő haladt, a nagy közönség is meggyőződött a felől, hogy a társaság ügyei nem csak szakismerettel, de a bizalmat igazoló feddhetlenséggel s szilárd üzleti elvekkkel vezettetnek.

A társaság ennélfogva egyre fejlődött, erősödött. Zárszámláját minden évben nyereséggel zárta le. Magába olvasztott több társulatot, megalapítá a ma is virágzó „Pannonia“ magyar viszontbiztosítási inté-

zetet, melynek Léway lett az igazgatója, s miután a külföld bizodalma is mindinkább feléje fordult, üzletét a haza határán túlra is kiterjeszté.

Az első magyar általános biztosító társaság harmincz évi fönállása óta fényesen fejlődött s ma a világ legelső hasonnemű intézetei között foglal helyet. Ez intézetnek ily magas fokra való emelése s ezáltal a biztosítás ügyének hazánkban való népszerűsítése Léway érdeme, kinek neve közgazdasági életünk fejlődésében előkelő helyet foglal el. Érdemeinek részbeni jutalmazása gyanánt nyerte Léway kisteleki előnévvel a magyar nemességet s érdemei révén jutott 1886-ban a magyar főrendiház kinevezett tagjai sorába. Léway közéletünkben is előkelő helyet vívott ki magának. Jótékony-sága, a közügyekért való áldozatkészsége a legszélesebb körökben elismerést és tiszteletet szereztek nevének. Az első magyar biztosító-társaság alapításának eszméje, a közgazdasági történeten kívül, meg van örököltve abban a képben is, melyet a társulat huszonöt éves fönállása alkalmából a társaság tisztviselői rendelték és melyben Benczur Gyula mesteri ecsetje Léwayt az ötvenes évek legelső szerepvivői körében ábrázolja. És közhasznu, áldásos működése által Léway tényleg ezek közé emelkedett s állami fejlődésünk keretében az ő buzgó és sikeres munkálkodása mindig a számottevő eredményekkel lesz kapcsolatba hozva.

KAUTZ GYULA, nemzetgazdasági író, az osztrák-magyar bank magyarországi kormányzója.

A nemzetgazdasági irodalom terén hazánkban Kautz Gyula nemcsak uttörő, hanem e szakma leghivatottabb megalapítója. Mint ilyen, természetesen nagy befolyást gyakorolt a nemzetgazdasági eszmék fejlődésére, a gazdasági élet élénkebb lendületére és jelentékeny része Magyarország ujabbkori gazdasági fejlődésében.

Szakismereteit mint tanár és tudós, mint író, mint országgyűlési képviselő, mint az osztrák-magyar bank alkormányzója s ujabban mint a főrendiház tagja is érvényesítette és áldásos munkásságot fejtett ki az egészséges közszellem fejlesztése és közügyeink előmozdítása körül.

Kautz Gyula 1829 nov. 5-én született Győrött. Tanulmányait szülővárosa középiskolájában és jogakadémiáján kezdette és folytatta, a pesti egyetemen végezte, hol már 20 éves korában jogtudorrá avattatott. Majd külföldi egyetemek látogatására indult, s különösen Lipcsében szorgalmasan hallgatta a nagy nemzetgazdát, Németország, sőt Európa e terén elsőrendű tudományos tekintélyét Roschert. Külföldi utjából visszatérve Kautz, miután ifjusága kezdetétől fogva

már a tanári pályát választotta életcéljául s magát erre mind itthon, mind künn előkészítette, előbb a pozsonyi kir. jogakadémián mint segédtanár, 1853 elején pedig a nagyváradin, mint rendes tanár nyert alkalmazást.

1857-ben a kir. József-műegyetem Budán újra szerveztetvén, ide, saját kérelmére, mint a nemzetgazdaság tanára helyeztetett át, s ezzel a magyar irodalmi, tudományos és közéletnek középpontjába jutott, hol mind több és több alkalma nyílt tudományos készültségét s roppant munkásságát közhaszonnal és minél szélesebb körben érvényesíteni.

1859-ben magát a tud. egyetemen a politikai tudományok magántanárául is habituálván, 1863-ban ugyanoda rendes tanárrá neveztetett ki s azóta első hazai tanintézetünkön a nemzetgazdaság a pénzügytan és politika rendes tanára s a magyar közjog egyik képviselője. És itt kezdődik Kautz pályájának tulajdonképeni fénykora. Mert tanári fáradhatatlan működésén kívül, melyen évenként százakra hatott a magyar ifjuság soraiból, ezóta fejtette ki azt a rendkívüli nagymérvű irodalmi munkásságot is, mely őt nemcsak hazánkban tette a politikai és nemzetgazdasági tudomány elsőrendű képviselőjévé, hanem külföldön is méltó elismerést, sőt tiszteletet szerzett nevének.

Magyarországon a nemzetgazdasági tudományok terjesztésére és népszerűsítésére senki sem tett annyit, mint ő; mert didaktikai modora mind könyveiben, mind előadásaiban, azáltal, hogy nem egyoldalulag igyekszik a különböző rendszerek valamelyikét egyszerűen elfogadtatni, hanem hallgatóit és olvasóit a világirodalomba bevezetvén, önálló búvárlatra ösztönzi; s mint tanár és író, nem az eredetiség hajhászására, nem csillogó paradoxonok fölállítására, hanem a tárgy objektív és minden oldalról való megvilágítására törekszik: azt az eredményt szülte, hogy nemzetgazdasági irodalmunk fiatalabb nemzedéke nemcsak Kautztól nyerte legnagyobb részben az impulzust, hanem az általa kimutatott és megvilágított ösvényeken is halad.

Hazánkban nincs, de egész Európában is kevés tudós van, ki széleskörű olvasottságra nézve Kautzczal mérkőzhetnék; szaktudományában nemcsak a nagy munkákat, de még a folyóiratokat is folytonos figyelemmel kíséri s hangyaszorgalommal gyűjti az adatokat, a minek bizonyosságát adja mindannyiszor, ha valamely régibb munkája újabb kiadást ér, melybe mindig földolgozza a tudomány e téren nyert legújabb vívmányait is.

Első nagyobb munkája: „Az ausztriai birodalom statisztikája különös tekintettel Magyarországra“ 1854-ben jelent meg; a második: „A politikai tudományok kézikönyve“ 1861-ben, (s azóta már harmadik kiadást ért.)

1862-ben a műegyetem részéről, mint nemzetgazdasági szaktanár a londoni világkiállításra küldetvén ki, arra vonatkozó J e l e n t é s é t közzé is tette, s abban behatóan fejtegette hazai közgazdaságunk reformjának némely főelveit.

Az akadémia által már 1860-ban levelező-, 1865-ben rendes taggá választatván meg, székét első ízben az áll a m e s z m e történetének fejtegetésével foglalta el, a mint az az ó, közép- és ujkorban nyilvánult.

Két legfőbb munkája az akadémián nagy jutalmakban részesült: „A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon“ az akadémiai rendes nagyjutalmat; „Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika, folytonos tekintettel törvényhozási feladatainkra és társadalmi teendőinkre az anyagi érdekek terén“ (1868.) a pesti takarékpénztár által kitűzött Fáy-díjat nyerte el; az előbbi németül is megjelent s a külföldön is nagy elismerésben részesült: „Die geschichtliche Entwicklung der National Oekonomik und ihre Literatur“ (1860); valamint: „Theorie der National-Oekonomik als Wissenschaft“ című műve is. A német irodalomban nem csekély feltűnést okozott azon két nagyobb politikai jellemrajza is, melyet a Brockhaus-féle „Unsere Zeit“-ban (1859—61) gróf Széchenyi Istvánról és Deák Ferenczről adott, e nagy államférfiainkat a külfölddel ismertetve.

Kautz tanulmányai és irodalmi tevékenysége az állam és és társadalmi tudományok minden főbb ágára kiterjeszkedett; fő szaka azonban a nemzetgazdasági tudomány, melyet már fönnebb említett s akadémiai nagyjutalmat nyert művén kívül még egy nagyobb művében egész rendszerben kidolgozott, három nagy kötetben: „A nemzetgazdaság és pénzügytan rendszere: I. A nemzetgazdaság általános tanai; II. A nemzetgazdaság különös tanai; III. Pénzügytan.“ Önálló adalék ugyan e tárgy teljes kimerítéséhez: „A társulási intézmények a nemzetgazdaságban.“ Ezekon kívül több nemzetgazdasági, vámpolitikai, pénzügyi stb. értekezése jelent meg. Azután a valuta és pénzkérdést tette alapos tanulmány tárgyává; s e tanulmányainak eredményét szakfolyóiratokban és akadémiai felolvasásokban nagyobbára közzé is tette.

E tanulmányok mellett a sajátképeni politikai tudományokat sem hanyagolta el, így egy kitűnő francia folyóiratban tett közzé egy nagyobb politikai tanulmányt, a mely a parlamentárizmusról szólt. Kautz neve és működése különben már ezelőtt sem volt a francia tudományos körökben ismeretlen, így a francia irodalom első szaklapja, a „Journal des Economistes“ kiváló elismerésben részesítette „a nemzetgazdaság tudománya és irodalmának története“ című nagy művét, melyet a németek is sok részben uttörőnek ismertek el, s róla a legelső német szaktudósok, mint Roscher, Stein s mások a leghizelgőbben nyilatkoztak.

Kautz nyilvános pályája nem szorítkozott az irodalomra és az egyetemi tanszékre. Ő a törvényhozásban is, hol 1865 óta négy országgyűlésen képviselte szülővárosát, előkelő szerepet játszott mint szakember, szónok s egyike volt a legmunkásabb képviselőknek. Többször volt a vámügy és a költségvetés előadója és szakszerű előadásával mindenkor kitűnt.

Mikor a parlamenti küzdterről visszavonult, az akkor elhalálozott Fest Imre helyébe az osztrák-magyar bank alkormányzójává ő neveztetett ki. E minőségben is kitűnően érvényesíti szakképzettségét és működése által tiszteletet szerez a magyar tudományosságnak a külföldi szakkörök előtt is.

Érdemeit a tudós-társaság több ízben jutalmazta. Tanársága 25 éves fordulója alkalmával tanítványai arany tollal tisztelték meg; ő felsége a király a Lipót-rend lovagkeresztjével tüntette ki. 1885-ben a főrendiház tagjává neveztetett ki s fényes parlamenti tehetségeit most a főrendiházban érvényesíti közgazdasági fejlődésünk nem csekély előnyére.

TOLNAY LAJOS, volt vasutigazgató.

A hazai vasutügynek fejlődése és óriási fellendülése Tolnay Lajos nevével van összefüggésben, ki mint a m. kir. államvasutak volt igazgatója és később igazgatósági elnöke, fényes sikerrel érvényesítette jeles tehetségeit és szervező képességét. Az ő vezetése alatt fejlődött a magyar államvasutak hálózata mai rendkívüli kiterjedtségére és az ő éleslátó, a forgalom érdekeit helyes érzékkel felismerő tapintata létesítette hazánkban a közgazdasági-, forgalmi-, és hadászati szempontból is legnevezetesebb vonalakat. És midőn két év előtt oly nagy sikerrel betöltött állását elhagyta, a szakörök mélyen sajnálták távozását, és csak abban a tudatban vigasztalódtak meg, hogy a Tolnay által megindított uton, az ő nyomdokaiban, mások is képesek lesznek továbbhaladni.

De e téren az első érdemes uttörő Tolnay Lajos marad s az ő neve és tevékenysége a hazai vasutügy fejlődését jelenti.

Tolnay Lajos 1837. máj. 31-én született Budapesten. Atyja, kit 10 éves korában vesztett el, a Koburg uradalom ügyvédje volt. Ő tőle örökölte kitűnő előadási képességét, a melylyel még ama jeles szónoki erők közt is, a kik ez idő szerint a mérnök-egylet

tagjai közt találhatók, föltűnik. Előadási képessége igen nagy mértékben hozzájárult pályája sikeréhez, sokszor a legnehezebb kérdésekben sikerülván az illetékes köröket saját nézetei részére megnyerni.

Mint tanuló, az akkori budai polytechnikumot nem végezhette be teljes nyugodtsággal. 1857-ben besoroztatott mint végző technikus s mint őrmester vévén részt az olaszországi hadjáratban, a hidak fölvetésében volt alkalma gyakorolni magát. Kiszabadulván a katonai szolgálatból, s elvégezvén tanulmányait, mint magán-mérnök keresett foglalkozást. E pályáját az akkor épülő pest-losonczi vasutnál 1862-ben kezdette meg, honnan már mint főmérnök ment át a kassa-oderbergi vasut fővállalatához. Az 1870. év végén pedig a duna-drávai vasut igazgatója lett.

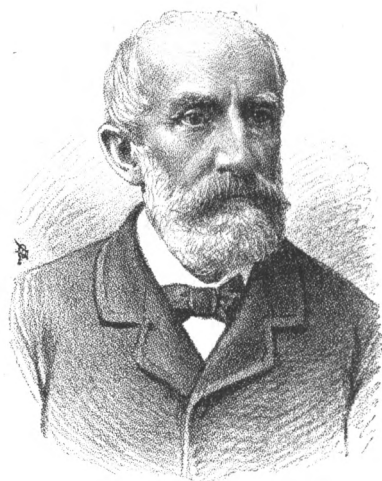
Épen ez időben nevezetes áramlat tartotta feszültségben a döntő köröket. A közlekedési miniszteriumban válságok állottak be. Gorove István az új miniszter. proklamálta a tiszta kéz politikáját, de az ő erős magyar fölfogásával nem egyezhetett meg az akkor Thommen Achilles vezetése alatt állott vasutépítési igazgatóság német személyzete és német szelleme sem. Azzal a tapintattal, mely őt személyi kérdésekben kitüntette, embert keresett e helyre és így lett 1871-ben a fiatal Tolnay Lajos a vasutépítési igazgatóság vezetője, s midőn Gorove még egy lépéssel tovább menvén, az időközben államivá lett pest-losonczi vasut akkori vezérigazgatójával, Stempf Károlylyal szemben szintén erőlyesen érvényesítette programját: Tolnay Lajos lett az akkor még kicsiny, jelentéktelen magyar államvasuti hálózat igazgatója, 1872-ben. De ő ez állásában ritka tehetségeit kitűnően érvényesítette és rendkívüli sikereket ért el.

A tiszavidéki vasut megszerzése, nemzeti forgalmi politikánk e hatalmas ténye, a duna-drávai vasut állami kezelésbe vétele, a buda-pécsi, a pest-zimonyi vasut kiépítése, a rákos-ujszászi vonal létesítése, Bécsnek Budapesttel magyar vonalakkal való összekötése (budapest-brucki vonal), a buda-ujszőnyi vonal létesítése sat. mind az ő érdemei s általában az ő érdeme, hogy a magyar vasuti hálózat évről-évre jobban és jobban kiterjedt és a közforgalom mind-nagyobbodó igényeinek megfelelt. Az ő érdeme az államvasuti gépgyárak és javító-műhelyek tetemes fejlődése és a budapesti központi pályaháznak, valamint a ferenczvárosi teherpályaudvarnak létesítése is.

Az ő érdeme az, hogy a kisebb magánvasútak legnagyobb

része államivá tétetett s megalapították a m. kir. államvasútak hatalmas hálózatát. Az ő érdeme az, hogy egészségesebb és ipari viszonyainknak megfelelőbb tarifapolitikát követhettünk. Végre az ő érdeme az is, hogy a megerősödött hazai vasútak szükségleteinek fedezése körül a magyar ipar mindjobban igénybe vétetett. Ezáltal hatalmas iparágak keletkeztek és fejlődtek s számos iparosnak existenciája lón biztosítva. És ez alapon lehet tovább fejleszteni azt az üdvös mozgalmat, mely ma odairányul, hogy a hazai közlekedési vállalatok összes szükségletei lehetőleg teljesen a hazai ipar által fedeztessenek.

Sikerei napról-napra gyarapodtak; az elismerés nyomon követte működését, a mérnök- és építész-egylet megválasztotta első elnökévé s általános sajnálkozás kísérte azt az elhatározást, melylyel állásától megvált. D ő oly kiváló szakerő e téren, hogy bátran remélhetjük, hogy sikereinek és alkotásainak terén még előkelő állást fog elfoglalni.

KOCHMEISTER FRIGYES báró, a budapesti kereskedelmi s iparkamara elnöke.

Életét hazánk közgazdasági fejlesztésének szentelte. E téren szerzett maradandó érdemeiért nyerte jutalmul a bárói címet s később a főrendiházba való kimeveztetését. Ez érdemeiért szerezte meg a főváros kereskedelmi- s iparososztályának és társadalmunk minden rétegének kiváló tiszteletét és a közbecsülést. Érdemeinek méltánylására elég volna fölhozni, hogy 36 év óta tagja és husz év óta elnöke az ország legelső vezérkamarájának. És nem csak névleg elnök, hanem tényleg is. Naponkint tölt 1—2 órát a kamara irodájában s nincs ügydarab, melynek beérkeztéről, nincs fontosabb tárgy, melynek elintézéséről tudomással nem bírna.

Pedig nem csupán mit elnök állott élén majdnem három évtizeden át a kamarának, hanem a legváltozatosabb politikai viszonyok közt, az abszolutizmus szomorú emlékü korszakában épugy, mint alkotmányos életünk ujjaszületése óta, mozgató és eltető szelleme volt az e testületből kiindult minden közhasznú működésnek.

Komoly, szomorú idők voltak azok, midőn a hazánkat lenyűgözve tartott önkényuralom még a kereskedelmi és iparkamarák

szakszerű működésében is közveszélyes politikai tendenciákat keresett; s mégis Kochmeister nem riadott vissza az 50-es évek végén egyik kamarai jelentésében a legelsők között intó szavát emelni: hogy az ország nemzetgazdasági érdekei mindaddig lendületes fejlődésnek nem indulhatnak, míg a nemzet politikai élete elnyomva és alkotmányos jogai konfiskálva vannak.

Azon férfiú, a ki a kamarai intézmény életbe léptetése óta oly kitartó és eredménydús munkássággal vezényelte az ország első kereskedelmi kamaráját, annak közhasznú működése nem érvényesülhetett csupán ezen testület keblében, hanem érvényesülnie kellett az üzleti és vállalkozási magántevékenység körében ép úgy, mint a közügyek legkülönbözőbb terén.

S csakugyan, ha egy rövid visszapillantást vetünk a legszebb értelemben produktív munkásságnak szentelt hosszú életpályára, ugyanazon kezdeményezési és cselekvési erővel, ugyanazon gyakorlati irányzattal, ugyanazon gyakorlati becsü eredményekkel találkozunk, akár a kereskedelmi és ipari vállalkozó, akár a közhasznú intézetek és egyesületek megteremtője avagy ügybuzgó vezetője áll előttünk.

Közel félszázada annak, hogy báró Kochmeister 1842-ben fővárosunk legtekintélyesebb nagykereskedő cégeinek egyikét megalapítá. Kiterjedt üzletének szakavatott vezetése számos hazai terményünknek szerzett állandó piacokat, és a felső-magyarországi bányáipar némely ága már a 40-es évek elején nagy lendületet nyert az ő szakértelmének, szolid és tág látkörű üzleti szellemének közrehatása mellett.

A pesti Lloyd-társulat kezdeményezői között ott találjuk őt ép úgy, mint később első helyen találkozunk nevével azok sorában, kiknek csak 1865-ben sikerült végre az áru- és értéktőzsdének engedélyezését kivívni. S ha a budapesti tőzsde-bíróság oly életerős és a legszélesebb kereskedelmi körökre nézve felette üdvös, még a külföldön is mintaszerűnek elismert intézménynyé fejlődött, sem az ügybuzgalommal közreműködő többi jeles szaktársai közt, sem az összes érdekelt kereskedői körökben véleményeltérés nem létezik arra nézve, hogy báró Kochmeister szakavatott vezetésének és kiváló ügyszeretetének első sorban köszönhető az elért siker.

Nem kevésbé hálásan elismert érdemei vannak felsőbb kereskedelmi tanintézetünk és a pesti kereskedelmi testü-

let érdekeinek előmozdítása körül, s hogy a közjótékonysági célok is mennyire számíthattak mindenkor támogatására, elég ha az 1877-ben létesített evangélikus árvaházat, mint főleg az ő emberbaráti alkotását, említjük föl.

Végre, csak hogy némileg teljes képét nyerjük sokoldalú közérdekű tevékenységének, nem feledkezhetünk meg azon sikeres működéséről sem, melyet a gróf Széchenyi által létesített, legelső és hosszú időn át egyetlen magyar gőzmalom, a hengermalom-részvénytársaság, majd a pesti kereskedelmi bank, újabb időben pedig a pesti biztosító intézet, a magyar általános hitelbank s több más nagyobb szabású szolid vállalat életbelép tetése s vezetése körül kifejtett.

És midőn ez életen és közhasznú tevékenységen végig tekintünk, önkénytelenül is feltűnik előttünk, hogy ez egyes cselekmények nem képeznek laza egymásutánt, hogy azokat nem a véletlen fűzte egymáshoz, hanem eleitől végig egy vezéreszme vonul azokon át, mely ezen összes tevékenységet rendszeressé, összhangzóvá alakítja. Magyarországnak mindenkor voltak kitűnő kereskedői, jeles iparosai, hanem azoknak mindegyike elszigetelten a maga szűk körében és a többiekkel való összefüggés nélkül működött. Amaz egyes kitűnő erőket egyesíteni, bennök a testületi szellemet táplálni, őket egy egészszé foglalni össze, mely azután imponáló erővel fellépessen és fontos tényezőként érvényesíthesse magát a közéletben: ez vala az, a mit Kochmeister Frigyes báró életének feladatául tekintett. És ezen feladat nem volt könnyű. Mert, valljuk meg őszintén, nemzetünkben nem volt meg mindig a teljes érzék a kereskedelem és ipar jelentősége iránt. És e jelenség némileg kifolyása volt a mi történelmünknek, politikai és társadalmi intézményeinknek; de a jelenség meg volt, és az anyagi téren való hátramaradásunknak legalább egyik okát képezte.

Kochmeister Frigyes báró, ha nem is az egyetlen, de mindenesetre egyike volt azoknak, a kik a baj forrását felismerték és tisztában voltak magukkal az orvoslás eszközeire nézve is. Ő maga előtt látta a nagy Angliát, mely világ-állását legnagyobb részben virágzó kereskedelmének és iparának köszönhette, és melynek népe mosolyogva türi el a „szatócsnép“ gúnynevet, tudván, hogy e névben hatalmának és tekintélyének forrása is meg van jelölve. Maga előtt látta a nagy Franciaországot, mely Európában élvezett tekin-

télyét ugyanazon tényezőknek köszönhette és azok által annyira megerősödött, hogy kevés évvel oly véres háború után, mely az egész országot ellepte, és majdnem hallatlan hadi sarcz lefizetése után, ezen sebeit majdnem teljesen kiheverte, régi imponáló állását majdnem teljesen visszafoglalta. Maga előtt látta a kis Belgiumot, mely szabadságát és függetlenségét szintén túlnyomólag kereskedelme és ipara emelkedettségének köszönhette. Végtere maga előtt látta Németországot, hol a kereskedelmi egység szintén uttörője volt a politikai egységnek, és az ő éles esze azonnal felismerte azon igazságot: miszerint mindezen államok nem azért lettek gazdagokká, mert szabadok és hatalmasok voltak, hanem szabadakká és hatalmasakká lettek azért, mert gazdagok voltak, mert az anyagi jólét legkiválóbb forrásait, a kereskedelmet és ipart gondosan ápolták, mert a kereskedelmi és iparbeli érdekek ott kellő méltánylásra találtak és ez érdekek képviselői a társadalmi ügy, miként a politikai életben, az őket megillető tekintélyben részesültek. Ugyanezt számunkra is kívíni, ugyanezen czélt itt is elérni, erre irányultak szakadatlanul Kochmeister báró törekvései. Ő ezáltal nem egyszer látszólagos ellentétbe jutott más, szintén hazafias áramlattal, mely hazánk szabadságát és hatalmát egyesegyedül politikai intézmények által vélte elérhetőnek és biztosíthatónak. De az ellentét csak látszólagos volt, a cél: Magyarország felvirágzása, anyagi és szellemi jólétének gyarapítása, ezen országnak a kulturállamok sorába való felemelése, a cél, ugyanaz volt mindkét részen, csak az utak tértek el egymástól. De valamint a vallásos érzület is különféle módon nyilatkozhatik, és valamint minden vallás az örökkévaló egy isten imádlását tanítja és az embereket jobbakká tenni törekszik, úgy a hazafiasság minden árnyalatának ugyanazon egy alapvonása van: azon törekvés, Magyarországot nagygyá, boldoggá, tiszteltté tenni. Ezen czélnek, nem pedig holmi kasztszellemlennek, nem egyes rend külön érdeke előmozdításának vala szentelve báró Kochmeister tevékenysége, hanem a köznek. Ezért mindenütt ott találjuk őt, a hol a kereskedelem és ipar képviselői közös működésre egyesültek.

És mindenütt, a hol megjelent, eredményes, áldásos működést fejtett ki, melyet nem a zajos sikerek, hanem az üdvös hatásnak csöndes és kiapadhatlan folytonossága kísért. Munkálkodásának hatása olyan volt, mint a permeteg eső, mely enyhe tavaszi napon a

földre hull és megmérhetlen hasznót hajt az elvetett magvak kicsirázására, a vegetáció előmozdítására.

A hol a kereskedelmi s ipari élet közérdekei megkivánták, ott Kochmeister Frigyes báró mindenütt közreműködött. Uttörője, megalapítója volt a kereskedelem anyagi haladásának és erkölcsi fejlődésének és ezzel együtt fölkarolni segítette a nagyipar megalapítását és fejlesztését, mely, főleg a részvénytársaságokat tekintve, a kereskedelem támogatása nélkül nem fejlődhetett volna a mai magasabb színvonalra.

Az ő fáradhatlan munkálkodása előmozdította a fővárosi ipar és kereskedelmi élet vegetációját és ezzel együtt a főváros rohamos fejlődését is. És ez érdeme fenn fogja tartani nevét legjobbjaink között.

Dr. SZVETENAY MIKLÓS, a budapesti kereskedelmi és
iparkamara volt titkára.

A nemzetgazdaságban magában ép úgy, mint annak minden ágában, kell lenni munkafelosztásnak. Maguk a szereplők nem lehetnek univerzál-zsenik s igazán az tehet hasznot az ügynek, ki kiválólag egy szakmának szenteli erejét. Dr. Szvetenay Miklós, mint a budapesti kereskedelmi és iparkamara titkára, első sorban a nagyipar és nagykereskedelem érdekeinek szentelte működését és ezen a téren széleskörű jogi képzettségével, az ipar- és kereskedelmi szakirodalomban és a közgazdasági életben tett gyakorlati tanulmányainak értékesítésével évek hosszú sora óta szép eredményeket ért el.

Abban az időben lépett e pályára, melyben az alkotmányos élet ujjaébredt, a mikor évek és évtizedek mulasztásait kellett pótolni, a mikor az oly fontos és előkelő állású embereknek, mint Szvetenay, éles szemmel, helyes érzéssel és kellő tapintattal kellett az új intézkedések egész sorára rámutatni és a lethargiából fölébredt középosztály érdekeit kettőzött erővel, de nem tulsietve, képviselni.

Kevesed magával kezdte meg a nagy munkát, melynek férfikora legszebb éveit szentelte s mely az eredményekben és sikerekben

gazdag volt. A főváros előkelő kereskedő- és iparos köreiben folyton emelkedő népszerűsége tett szert és még akkor is, mikor az 1872-iki ipartörvény revíziójára vezetett mozgalom nagyon előtérbe lépett, mindazok, kik e kérdésben a Szvetenay szabadipari elveivel és nézeteivel ellenkező álláspontot foglaltak el, tisztelték mély meggyőződésből eredt ellen-nézeteit.

Egész az utóbbi időig, mikor ugyanis egészségének időnkinti megrendülésével munkakedve is csökkent, kiváló szorgalommal és odaadással szentelte magát nemes hivatásának és irodalmilag is sokat dolgozott. Helyes érzékével, munka- és rendszeretével a budapesti kereskedelmi és iparkamarát magas színvonalra, s az ország első kamarájává emelte. Munkaerőit mindig szerencsésen választotta meg és a kamara irodájában és működésében oly szervezetet, oly szellemet honosított meg, mely méltó az ország első minta-kamarájához s melyet nehéz volt megalapítani, de rajta tovább építeni könnyű föladat lesz.

Az a sok fölterjesztés, emlékirat s szakjelentés, mely az ő tolla alól kikerült, jellemzik erős judicziumát, tárgyismeretét, közgazdasági követelményeink iránt való helyes érzékét. A kamara által kiadott évi jelentések, melyeket eleinte maga szerkesztett, később azok összeállítására felügyelt, szintén nevezetes és történelmi becsű anyagát tartalmazzák a közelmúlt iparos-mozgalmainak.

Mint tanár is kiváló munkásságot fejtett ki és a mai fiatal kereskedői nemzedék képzése körül sok érdemet szerzett.

Mikor a budapesti kereskedelmi és iparkamarától nyugdíjaztatását kérte, méltóképen nyilvánult az elismerés eddigi érdemei és a rokonszenv egyénisége iránt; mind a kettőt teljes mértékben kiérdemelte.

És bár a kamarától eltávozott s hivatalos működése itt megszűnt, reméljük, hogy a közgazdasági érdekekben még sokszor és hosszú ideig fogja szép tehetségét és tapasztalatait érvényesíteni.

Dr. Szvetenay Miklós született Pesten; 1833-ban. Atyja Szvetenay Márton, ismert és keresett ügyvéd és háziúr volt a fővárosban, ki nyilvános működése által polgártársai bizalmát és általános elismerését nyerte el, mi maradandó nyilvánulását abban is találta, hogy Pest főváros képviselőtestülete indítatva érezte magát a főváros egy utcáját ez amugy is érdemdus család neve után elnevezni.

Miklós fia kitűnő nevelésben részesült. Miután a középiskolákat

igen jó eredménynyel végezte, szigorlati vizsgálatait tette le kitűnő sikerrel és 1857-ben az összes jogtudományok doktorátusát szerezte meg, 1858. évben pedig a cs. kir. országos főtörvényszék ügyvéd-vizsgáló-bizottsága által az ügyvédség gyakorlására képesítettett.

Ama bizonyítékok, melyeket a még egész fiatal ember képességéről és ismereteiről nyújtott, már ez időben meghozták gyümölcseiket, a mennyiben a még alig 24 éves jogászt Vác város és kerülete cs. kir. nyilvános jegyzőjévé nevezték ki.

A gyakorlati működésre nyílt eme tág téren, mindig a közjó érdekében működött mindaddig, míg a politikai viszonyokban beállott változások, melyek többek közt a nyilvános jegyzők intézményeinek megszüntetését vonták maguk után, más pálya választására kényszerítették.

A kir. tábla által. tekintettel több ízben tanusított ismereteire és gyakorlati működésére, felmentetett a közügyvédség gyakorlására képesítő szigorú vizsgálatától, 1861. évben pedig, abban az időben, mikor a magyarországi jogakadémiákat újjá szervezték, ő felsége kinevezte dr. Szvetenayt a kassai jogakadémiához a váltó- és kereskedelmi jog és a politikai- és pénzügyi tudományok tanárává, és egyszersmind az ugyanez akadémiánál működő államvizsgálati bizottság tagjává.

A tanári minőségben való egy évi működés után, dr. Szvetenay már kir. udvari ügynök lett Bécsben, hol érintkezve a legmagasabb központi hivatalokkal, kedvező alkalma nyílt honfitársai érdekében kitűnő szolgáltatásokat teljesíteni és különösen a magyarországi érdekeket képviselni.

Az alkotmányos aera visszatérte, mint sok más jeles hazafit, hazájába vezette dr. Szvetenayt is, hol azóta szakadatlanul sokoldalú és eredménydus működést fejtett ki.

1868-ban a budapesti egyetemen a kereskedelmi és váltójog tanára lett, egyszersmind felhatalmaztatott a vallás- és közoktatásügyi minisztérium által a műegyetemen a kötelmi és közigazgatási jogból előadásokat tarthatni, továbbá kineveztetett a jog- és államtudományok államvizsgálati bizottsága tagjává.

Ha ezáltal nyilvánult is abbeli szándéka, hogy ismereteit a tudomány érdekében, mint egyetemi tanár értékesítse, nem állhatott ellen ama hivatásnak sem, hogy az ily megtisztelő módon nyitott tág téren a nemzet gyakorlati gazdasági életére irányuló tevékenységet is kifejtse.

Az 1868-ik évben dr. Szvetenayt a budapesti kereskedelmi és iparkamarához hívták meg titkárnak. Magától értetődik, hogy a tevékeny férfiú kedvvel ragadta meg az alkalmat, mely az ország első kamarája élén, messzire nyúló és hatásos működési teret nyitott számára. E működés sikereiről ékesen szóló tanuságot tesz az a jelentőség, melyet a budapesti kamara hivatalos működésének ideje alatt nyert; az az általános elismerés, melyben a főváros legelőkelőbb kereskedelmi és iparos körei és nem kevésbé a jog- és államtudományok hírneves szaktudósai és legbefolyásosabb férfiai részesítették.

De nem vesztette el a tudomány sem e jelentékeny tanerőt. Ugyancsak 1869-ben a budapesti kereskedelmi akadémiához hívták meg, mint a nemzetgazdaságtan, a pénzügyi tudományok és kereskedelmi és váltójog tanárát, mely állásban az 1880-ik évig fényes eredményyel működött.

Ebben az évben azonban, az intézet vezérférfiainak végtelen sajnálatára, kénytelen volt ez állását feladni, hogy egészen másirányu nagymérvű hivatásának szentelhesse magát. De még most is működik, mint a kereskedelmi tanárjelöltek vizsgáló bizottságának tagja.

Ama tevékenység részletes előadása, melyet dr. Szvetenay, mint a budapesti kereskedelmi és iparkamara titkára, 17 év folyamán kifejtett, jóval túllépné az életrajz keretét, azért e tevékenységet csak néhány vonással, szűk vázlatként rajzolhatjuk.

Mint szakértő és mint számos enquete tagja, dr. Szvetenay az illetékes miniszteriumok vagy a törvényhozótestületek felszólítása folytán, közreműködött mindama legfontosabb, organikus törvények alkotásánál, melyek gazdasági kérdéseket érintenek.

A szociális tevékenység mindenütt, hol a tudomány gyakorlati alkalmazását, a nemzetgazdasági működést tűzte ki célul, dr. Szvetenayban tehetséges, buzgó munkatársat talált.

Tevékenyen működött és működik: mint a kormány által szervezett országos statisztikai tanács, a közlekedésügyi tanács, az országos iparegyesület igazgatóságának, a műszaki iparmuzeum fő- ügyelő bizottsága és a IX. nemzetközi statisztikai kongresszus szervező bizottságának tagja, a különféle iparos társulatoknál, a kereskedelmi testületeknél stb.

Jelentékeny szerepe jutott dr. Szvetenaynak Magyarország

részvételénél a különböző kiállításokon. Tagja volt amaz országos bizottságoknak, melyeket a kormány a bécsi világkiállítás (1873) és a budapesti országos kiállítás (1885) alkalmából szervezett. Bécsben a jury egyik csoportjának alelnökévé nevezték ki, Budapesten pedig a nagy-jury alelnökévé választották 385 szavazat közül 352-vel. A budapesti kereskedelmi és iparkamara által Bécsben kiállított nagy mű: „A magyarországi nyestertermények árainak története a XIX. században“ nagyobbára neki köszönheti létrejöttét és e jelentékeny és fontos mű megteremtése körüli érdemeit úgy bel-, mint külföldön általánosan és a leghizelgőbb módon méltatták. Továbbá működött dr. Szvetenay, mint a párisi nemzetközi kiállítás jury-tagja 1878-ban, a székesfehérvári országos kiállításon 1879-ben és végül, mint a jury-tanács alelnöke, a trieszti kiállításon 1882-ben.

Ily sokoldalú tevékenység az elmélet és gyakorlat terén egyaránt, természetesen maga után vonta az elismerés külső jeleit is. Ő felsége különféle alkalmakkal méltatta érdemeit, így nevezetesen: a párisi és bécsi kiállítás alkalmával, a magyar kereskedelmi törvény létrejöttékor, a Magyarország és az osztrák reichsrathban képviselt királyságok és tartományok közt történt kiegyezéskor, a fontosabb nemzetgazdasági ügyek rendezésekor kitüntettetett, a mennyiben ő felsége indítatva érezte magát, neki a Ferencz József-rend lovag-keresztjét, a királyi tanácsosi czímet, továbbá a III. oszt. vaskorona-rendet adományozni és ezeken kívül legfelsőbb elismerését.

A külföld is elismerte számos érdemét. Kineveztetett Portugália magyarországi konzuljává és még csak rövid ideig működött ily minőségben, máris kitüntették a Krisztus-rend csillagos nagy tiszti keresztjével. Ezenkívül számos kitüntetésben részesült.

A soproni, aradi, temesvári kereskedelmi és iparkamarák megválasztották levelező tagjukká; és igen jelentékeny amaz elismerő testületek és magánosok száma, melyek és kik jogosan érezték magukat hivatva őt megtisztelő és elismerő nyilatkozatukkal felkeresni

WEISZ BERNÁT FERENCZ. volt nagykereskedő.

Weisz Bernát Ferencz mint nagykereskedő sok szolgálatot tett a hazai ipar fejlődésének is. A negyvenes években tevékeny választmányi tagja volt a gróf Batthyány Lajos és Kossuth vezetése alatt álló iparegyletnek; több hazai gyártmálynak bizománya volt s a hazai iparczikkék első áruraktára az ő házában volt. Választmányi tagja és pénztárnoka volt a „Gyáralapító-Társaság”-nak. Később midőn az iparegyesület újra alakult, a régiek közül ő volt egyike azoknak, kik a régi iparegylet irományait és vagyonát a mai egyesületnek átadták. Egyike volt a legelsőknek, ki a magyar iparegyletbe mint alapító tag belépett.

Született Lugoson, Krassómegyében, 1800. auguszt. 1-jén. A jelen század elején szokásos nevelés- és oktatásban részesülvén, már 16 éves korában lépett a kereskedelmi pályára. Öt év múlva Szegeден már egy előkelő czég társa; 25 éves korában pedig önálló főnökévé küzdötte fel magát oly üzletnek, mely fáradhatatlan tevékenység által virágzásnak indult. Üzletét a negyvenes évek elején Pestre tette át és ekkor már élénk részt vett a közéletben; az iparegyletben, s általában minden közhasznu és humánus cél előmozdításában.

1861-ben beválasztották a fővárosi bizottságba. E minőségben

első indítványa volt a városi leányárvaház felállítása, melyre a maga részéről legott 500 forintot ajánlott fel, később kétezer fortra kiegészítve ez összeget. A fővárosi közraktárak és a vízvezeték létesítésében is jelentékeny része van. Mint hazafias kereskedő, buzgón részt vett a kereskedelmi akadémia megalapításában, melynek maig — egy negyedszázadon át egyhuzamban — fentartó bizottsági elnöke. A „Pester-Lloyd” társaságnak s e társaság közlönyének szintén alapítója.

A fővárosi szeretetház, mely 1876. óta áll fenn, szintén neki köszönheti létét. Ha Weisz B. F., a szeretetház e bőkezű elnöke, nem járt volna sorba a nagy urakhoz, a gazdag s tekintélyesebb fővárosi polgárokhoz, aligha maradhatott volna fenn e humanus intézet. Ő maga is minden évben tetemes összeggel járul a kiadások fedezéséhez és születése 80. évfordulójakor 2000 forintos alapítványt tett ez intézet javára.

Ő hívta életbe a fővárosi együletet, sürgette a szegények számára a dunai szabad fürdőt, mely utóbbit a nyári hónapokban ezer és ezer szegény ember keres fel, kikre nézve megbecsülhetlen jótéteményt képez ez a fürdő.

Nem csekélyebb elismerés illeti az ingatlanok tűzkártérítésének állami szervezése ügyében kifejtett buzgó tevékenysége miatt. 1869-ben ugyanis „Az ingatlan tűzkártérítésének állami szervezéséről” című röpirat jelent meg tőle, melyet a sajtó nagyobb része igen kedvezően fogadott s a kritika is ajánlólag szólt róla. Az ország törvényhatóságainak pedig majdnem fele kérvényt nyújtott be az országgyűléshez a Weisz B. F. által ajánlott eme nagyfontosságú intézmény meghonosítása iránt.

Az eszme — hazánk sajátos viszonyai miatt — maig sem ölthetett ugyan testet nálunk, s még mindig a jövőé, de Weisz B. F. ez irányban kifejtett úttörő munkássága hazánk kulturális törekvéseinek emléklapjain maradandólag van bevésve.

A legutóbbi évtizedben legtöbbet tett az általa oly melegen felkarolt iskolatakarékpénztári intézmény elterjesztése ügyében. Nem kimélt sem időt, sem fáradságot. Beiratkozott a tanítóegyletekbe, megjelent az egyleti gyűléseken s ott szóval, a szaklapokban tollal harczolt s buzditott lankadatlanul, ifjú erővel, oly korban, midőn a legtöbb ember fáradtan nyugalomra dől.

Családot korán alapított. Boldog házasságából 3 leány származott, kik mindannyian német könyvkereskedők (egyik a hírneves

Brockhaus) nejei. És ő bármennyire szereti gyermekeit és unokáit, nem akar, mert nem tud megválni e szép magyar haza földjétől. E hazaszeretetet, mely lelkét áthatja, gyermekei szívébe is beoltotta s megtanította őket, mikép kell tiszteltté és becsültté tenni a magyar nevet a külföldön is, idegenek között.

Látható ezekből, hogy Weisz B. F.-nek elévülhetlen érdemei vannak. Mily sok tanulság rejlik az ő tettdús élete folyamatában! Hangya szorgalom, szívós kitartás, józan takarékoság, becsületesség, jószívűség, könyörületesség, hazafiasság, hosszú élet, mily szép sorozata az emberi erényeknek! E férfiút, ki ily hazafias szellemben működött hazánkban úgyszólván ez egész évszázadon át; kit — ha valami jó és szép eszme megtestesítéséről volt szó, mindenütt ott lehetett találni: ki egész életét a jótékonyosság ernyedetlen munkásságában töltötte: kinek neve számos közhasznú, életrevaló intézménnyel forrt össze: nagyon is megérdemelt kitüntetésekkel halmozták el polgártársai egyes kiváló alkalmakkor: az egyetemes tanítógyűlés szerencsekívánatait és őszinte elismerését fejezte ki irányában az iskolatakarékpénztáraknak hazánkban való fennállása 10-dik évfordulója alkalmából; sőt Ő Felsége, királyunk magas figyelmét sem kerülték ki az ő érdemei. Évekkel ezelőtt a királyi tanácsosi czimet, újabban pedig a vaskoronarend lovagkeresztjét nyerte a legfelsőbb elismeres jeléül.

Az iskola-takarékpénztárak terjesztése érdekében megindított mozgalom közepette újabb időben főleg oda is törekedett, hogy ily takarékpénztárak az ipariskolákban létesíttessenek, hol az iparos-tanulóknak alkalmat kell adni megtakarított filléreiknek megőrzésére. És valóban nemes a cél, melyet Weisz B. F. az iskola-takarékp. által elérni óhajt! Ő ezek útján sok-sok százezer bölcsen takarékoskodó és a józan takarékoság által jómódú, független és hitelre képes állampolgárt akar nevelni: hogy lehetőleg kis térre szoríttassék a proletáriatus s szűnjön meg a vagyonosok iránti gyűlölet. S e célzt elérhetjük, ha az iskola-takarékpénztárakat helyesen kezeljük. „Az iskolai takarékpénztár óvatosan és következetesen kezelve — mondja Weisz B. F. — megtanít önmagunkon uralkodni s munkánk gyümölcsét okosan és célszerűen felhasználni.“

Hazánkban szüksége volt az iskola-takarékpénztárak ily lelkes, fáradhatatlanul tevékeny magyar apostolára!

JELLINEK MÓR, nagykereskedő, a közuti vasut megalapítója.

Egy kiválóan művelt, nemes lélek volt Jellinek Mór. Fiatalságában a szabadság eszméiért rajongott és küzdött; férfikorában az anyagi haladás ügyét szolgálta kiváló buzgalommal és odaadással. Eszmékben gazdag, tevékenységben példás volt működése. A közjónak érdekei voltak rá nézve irányadók s abban a korban, mikor a kereskedelmi pályán vajmi gyöngye volt a vezetés, előtérbe lépett gyakorlati eszméivel, életrevaló indítványjaival és tetteleg közreműködött számos fontos közgazdasági intézmény létesítésében. Egész élete a közérdeknek volt szentelve és üdvös tevékenysége a mily hasznos volt a kereskedelem és általában a közérdekek fejlesztésére, oly szerény keretben mozgott, nem provokálva az elismerést, a méltánylást, de áldásosan munkálkodva a társadalmi érdekek fejlesztése körül. A ki egész életét a közügyeknek szentelte, a kit nemes szive, józan gondolkodása a közélet munkásává avatott, az nem kereste a dicsőség, az elismerés, a kitüntetés babérjait, hanem szerényen megvonulva boldog családi körébe, akkor volt igazán boldog, ha derült és kellemes otthonában legelső pályájának művelői fölkeresték és körében néhány kellemes órát tölthettek. A napi fáradalmak után

való pihenőjében szeretettel áldozott az irodalom, a művészet géniusának s az írók és művészek egy kis, válogatott csoportjának közepette, imádott neje, szerető gyermekei által körülvéve, élvezte élte delén legkellemesebb óráit.

Jellinek Mór működése a mily közhasznu, oly szerény volt. Csak a közérdék ösztönözte abban, hogy egy-egy fontosabb eszméjével, melynek érvényesülését sajnosan nélkülözte, előtérbe lépjen és talán túlhajtott szerénységének tulajdonítható, hogy működésének sokoldalu eredményéről a nagy közönség ma már alig tud beszámolni, hogy alkotásainak és érvényre jutott üdvös eszméinek megtestesítőjét nem ő benne keresi a közvélemény.

De a történetíró kötelessége ébren tartani a közfigyelmet s a hálásabb utókor számára megörökíteni az oly uttörő férfiak emlékét, a milyen Jellinek Mór volt. Kétszeres kötelesség ez ő vele szemben, a ki zajtalanul, de sikeresen és oly időben fejtette ki eredménydús működését, a mikor a közgazdasági érdekek legelhanyagoltabb ágainak alig voltak hivatottabb és az övéhez hasonló tehetséggel megáldott művelői.

Jellinek Mór született 1823-ban Magyar-Bródban. Tanulmányait a prágai és a lipcsei egyetemeken fejezte be. Az 1848-ban elkezdett osztrák forradalmi mozgalmakban élénk részt vett s ezek előmozdítására Brünnben szabadelvű lapot adott ki. Később, midőn az osztrák birodalmi gyűlések Kremsbe tétettek át, ő is ide vonult s itt szintén szabadelvű szellemben tartott napilapot adott ki. A bécsi forradalom lezajlása után rendőri felügyelet alá helyeztetett, mert tudva volt, hogy bátyja dr. Jellinek Ármin útján, ki Blum és Messenhauserrel együtt halálra ítéltetett, a bécsi forradalom intézőivel összeköttetésben állott.

Az ötvenes évek elején állandóan a fővárosban telepedett le, hol eleinte a közgazdasági irodalomnak szentelte tevékenységét. Nemsokára az elméleti térről a gyakorlatira lépett s kitünően szervezett nagykereskedést nyitott. Mint kereskedő buzgón vett részt az akkori közérdékű mozgalmak intézésében s példát adott arra nézve, hogy a gyakorlati pályán is mily élénk és közhasznu tevékenységet lehet közügyeinkben kifejteni. Részt vett az első magyar általános biztosító-társaság megvalósításában s azok között, kik Benczur képen mint e társaság alapítói meg vannak örökítve, ott van ő is. Jó ideig elnöke volt a kereskedelmi érdekek képviselőjét akkor egyedül

összpontosító gabonacsarnoknak s e kiváló állása élénken bizonyítja, hogy már akkor is mily nagy mértékben birta kartársainak bizalmát és tiszteletét. Mint a gabonacsarnok elnöke ő penditette meg először a választott bíróság, a mai tőzsdebíróság létesítésének eszméjét s még életében tapasztalta ez alkotása rendkívüli üdvös működésének közhasznú eredményeit. E mellett azonban föladatának ismerte, hogy az elterjedtebb külföldi lapokban a magyar gabonakereskedelem érdekeinek megfelelő szakezikkeket közöljön.

A hatvanas évek elején, mikor a magyar alkotmányos mozgalom ujjaébredése kezdődött, részt vett a „Hon“ (a mai Nemzet) alapításában és hosszú ideig ezen, akkor általános tekintélynek és elterjedtségnek örvendő napilapunknak egyik legkiválóbb közgazdasági munkatársa volt. E lap hasábjain indította meg mint első a nagyszabású mozgalmat hazai kereskedelmünk magyarosítása érdekében s hogy e tekintetben mily kiváló sikereket ért el, azt csak az képes méltányolni, a ki két évtized előtti viszonyainkat közelebbről ismerte s azokat a mai viszonyokkal összehasonlítja. Irodalmi tevékenysége azonban, mely nem csak a napi érdekű kérdéseket karolta föl, hanem a fontosabb, és messze kiható tárgyakra is kiterjedt, komolyabb tanulmányokban is érvényesült. Nagyobb és közérdeklődést keltett tanulmányokat írt a gabonaárakról, az országos statsztika szervezéséről s ezek, valamint több más közérdekű tanulmánya a magyar tudományos akadémia akkori évkönyveiben jelent meg.

Élénk szelleme, mely folyvást a gyakorlati téren mutatkozó hézagok pótlása körül foglalatoskodott, 1864-ben a lóvonatu-vasut létesítésére irányult és miután ez eszmét fölvetette s annak szélesebb körökben propagandát csinált, egy év múlva már érvényesítve látta azt. Eleinte a kis söresarnoktól a Károlykaszárnyáig terjedt a vonal, de később mindinkább kiszélesült s körülhálózta az egész fővárost. Budán is keletkezett egy hasonló vállalat s midőn a Margithid kiépült, Jellinek kezdeményezésére sikerült a két vállalatot egyesíteni, melyből a mai hatalmas részvénytársaság keletkezett. Az első lóvonatu vasutvonal létesítésének idejétől kezdve Jellinek Mór egész tevékenységét kizárólag a főváros helyi forgalmának emelésére szentelte s e tekintetben a fővároshoz méltó eredményeket ért el. Az ő alkotása, a közuti-vasut ugyan újabb időben sokszor képezi illetékes és illetéktelen körök megtámadásának tárgyát, de ezek közül csak kevesen tudnak számot vetni azzal, hogy valóban nem közönséges

főladat volt a főváros rohamos fejlődésének érdekeivel összhangzatban a közuti vasut hálózatát megteremteni s hogy ma valóban bajos volna eldönteni azt a kérdést: a közuti-vasut hálózata gyakorolt-e nagyobb befolyást a főváros nagymérvű fejlődésére, vagy a főváros fokozatos fejlődése terjesztette-e ki a közuti-vasut hálózatát. Mi azt hisszük, hogy Jellinek Mórnak széles látköre, előrelátó szelleme a közuti vasut-hálózat szervezésével sok tekintetben irányt adott a főváros fejlődésének is és ez érdeme époly kevéssé vitatható el, mint a hogy nem lehet eltagadni, hogy az ő kezdeményezése és alkotása nyomán terjedt az ország nevezetesebb központjain e fontos helyi közlekedési eszköz. Áldásos munkássága közepette, tevékenységének színhelyén, íróasztala mellett érte utól a halál, 1883. június 13-án. Mielőtt még kiváló érdemeit méltányolták volna, kellett távoznia az élők sorából. A munka volt éltető eleme s munkássága delelő pontján fejezte be sikerteljes működését, melynek méltánylásával az utókor maradt neki adósa.

Nem könnyű a főladat e tartozást leróni oly férfúval szemben, a ki életében sohasem kereste az elismerést. És kétszeresen nehéz vele szemben, a ki derék fiaat és ezek között másodszülött Henrik fiát a saját állásának betöltésére, a saját munkásságának folytatására nevelt . . . Nem az érdem elismerésére volt alapítva tevékenysége, hanem arra, hogy ott, a hol hézag mutatkozik a köztevékenység terén, az pótolassék, hogy ott, a hol munkás kézre van szükség valamely intézmény megerősítése és támogatása körül, ott legjobb erőnkhez képest munkálkodjunk, hogy ott a hol a köznek érdekeit kell előmozdítani, legyünk áldozatokra is készen, támogassuk a jót, a nemeset, munkálkodjunk hasznosan, áldásosan. E fennkölt gondolkozása és ehez idomított sokoldalú, üdvös tevékenysége nevét és emlékét legjobbaink között fogja fönntartani.

GMEINER GYULA. petroleumgyáros Brassóban.

A nyilvános életben rendszerint hangosan hirdetik és dicsérik azok neveit, akik szorgalmukkal, képességeikkel, becsületességükkel magas állásokra, nagy tisztességre küzdik fel magukat. Nem egészen így van ez az iparosnál, aki szerény viszonyok közt kezdve pályáját, ugyanily tulajdonságokkal nagyra viszi. És ez érthető is! Hisz az iparos — ezt állítják sokan — első sorban nem a közjóért, hanem a maga külön érdekeiért küzd, fáradozik és ha buzgó munkálkodását sikerek koronázzák, azokban találja meg jutalmát. Pedig az iparosnak a maga javára folytatott küzdelme, igen nagy hatással, szoros összefüggésben van az általános jóléttel. A virágzó ipar emeli az ország gazdagságát, kulturáját és főképp e két faktor idézi elő a közvagyonosodást, az általános jólétet. Így az iparos zajtalan, szakadatlan tevékenységével emeli az ipart és nagyban hozzájárul a közjólét emeléséhez. Azért teljes tiszteletünket és becsülésünket érdemlik meg amaz iparosok, kik folytonos munkásságukkal, fáradhatatlan tevékenységükkel virágzásra emelik egyik vagy másik iparágat; kétszeres elismerés illeti azokat, a kik minden külső tényező hozzájárulása nélkül, a maguk erejéből, a maguk szorgalmából tudnak ily sikereket fölmutatni.

Ez utóbbiak közé tartozik Gmeiner Gyula brassói petroleumgyáros. Ha élete folyását tekintjük, ha annak rövid vázlatát adjuk, az nem lesz tarka színpompában ragyogó kép, hanem egyszerű rajza az ernyedetlen szorgalomnak, a szakadatlan munkásságnak, a melyet az élet nagy küzdelmeiben megérdemlett sikerek koronáztak.

Gmeiner Gyula mint egy Tirolból származott orvos és ennek nejeinek, egy brassói szász asszonynak gyermeke, 1840. június 1-én született Brassóban. Atyját már másféléves korában vesztette el és miután az elemi iskolákat és az algimnáziumot szülővárosában elvégezte, 1854-ben mint inas került a legnagyobb brassói fűszerkereskedésbe, a Hesshaimer J. L. és A. céghez, a hol inaskodási éveinek letelte után, mint segéd 1864-ig megmaradt. A jónevű kereskedőnél sokat tanult, ismereteket, tapasztalatokat szerzett a törekvő fiatal ember, s miután 10 évet töltött ez üzletben gazdái teljes megelégedésére, Emil nevű bátyjával és Galtz Józseffel társaságban fűszerkereskedést nyitott Brassóban. A kezdet igen nehéz volt. Gmeiner anyjának vagyona nem volt, a szerény jövedelem pedig alig volt elég a négy tagu családnak (Gmeinernek egy nővére is volt) a megélhetésre. De a fiatal ember bizalomkeltő jó tulajdonságai arra birták egy nőrokonát, hogy az az üzletnyitáshoz 5000 pengő forintot adott neki kamát nélkül kölcsön. Ugyanennyit adott a másik két társ is az üzlethez és a fiatal főnök ezzel az összeggel rendezte be üzletét, bele fektetve minden krajczárt, úgy hogy üzletén kívül még csak egy ágya sem volt, melyben a fáradtságos napi munka után üdülést kereshetett volna, hanem egyszerű fa-lóczán aludt, a melyen gyermekkorában vetettek neki ágynak. De a brassai vásártéren levő, „A vörös csillaghoz“ címzett fűszerkereskedés, melynek Gmeiner Gyula volt a lelke, mindinkább virágzott és rövid időn az alapításhoz kölcsön vett 5000 forint pengő pénz adósság is törlesztve volt.

Miután ennyit kiváltak a társak egyesült erővel, 1869-ben a cég feloszlott, s Gmeiner Gyula szállító- és termény-üzletet alapított, a mely üzlettel addig tekintélyes, régi cégek foglalkoztak, s mikor a fiatal ember ezekkel versenyre kelt, nehéz földatott vállalt magára. De az új vállalkozó vasszorgalma s iparkodása, becsületessége és szoliditása sikeresen küzdött meg a konkurrencziával. Már két évi működés után annyira megszilárdult üzlete, hogy családi tűzhely alapítására gondolhatott. 1871-ben oltárhoz vezette egy tekintélyes brassai ügyvéd szeretetreméltó leányát, Hintz Juliát, a ki még ma

is hű hitvestársa, s boldog házasságban 8 gyermek anyja lett, kik közül ma 6 van életben. A szállítási üzlet tetemesen emelkedett 1877-ben, az orosz-török háború idején, s Gmeinernek jelentékeny hasznot hajtott, de az örökös munka, tevékenység egészségét annyira aláásta, hogy kénytelen volt e virágzó üzletággal felhagyni.

És a munkához szokott férfiú azonnal más irányban keresett teret tevékenységének, s munkakedvének. Termény-üzletét továbbra is folytatta és hogy az annak egyik ágát képező gabonát jobban értékesíthesse, műmalmot vásárolt. Az időközben nagyra nőtt vagyonával ekkor már nagyobb vállalatokra is gondolhatott és kereskedői éleslátással rögtön felismerte, hogy Brassóban a petroleum-iparnak nagy jövője van. Romániában, alig 84—120 kilométernyire Brassótól, gazdag petroleum forrásokat fedeztek föl, s nyitottak meg; Ausztria-Magyarországban pedig igen nagy a finomított petroleum váma. Keresve sem lehetett volna a nyers petroleum finomítására és értékesítésére alkalmasabb helyet találni, mint Brassót, mely Ausztria-Magyarországnak Romániához legközelebb fekvő városa. Ez időtájt volt is már Brassóban két petroleum finomító, s mindkettő sikeresen dolgozott. Gmeiner tehát fölkarolta a petroleumipart, s Brassóban, 1879-ben petroleum-finomítót alapított. Eleinte természetesen nagy nehézségekkel kellett küzdenie; Brassó és Románia még akkor nem voltak vasúttal összekötve, s így a nyers anyagot 80—120 kilométernyire szekéren kellett szállítani, s a Romániával való kereskedés minden időben nehézségekkel járt. Mindezek daczára az üzlet elég jól prosperált, olyan jól, hogy Gmeinernek 1880-ban és 1881-ben gyárát már tetemesen meg kellett nagyobbítani, annál inkább, mert ez időben épült ki a vasút is, a mely Brassót a romániai petroleum-forrásokkal közvetlenül összekötötte. Ekkor hagyott fel Gmeiner a malomiparral is, hogy egészen ez új iparnak szentelhesse magát. Gyára megnagyobbításánál ismét sok nehézséget kellett a fáradhatatlan férfiúnak elhárítani; így a gyárigazgató, a kit Brémából hozatott, hogy a gyárat berendezze, s technikai vezetését átvegye, egyáltalában nem felelt meg e feladatnak, s ekkor Gmeiner maga vette az egésznek vezetését a kezeibe. Bámulatos enerzsiával s szorgalommal sajátította el a szükséges szakismereteket; éjt nappallá téve tanult, kísérleteket tett és több szakismerettel, ügyességgel vezette gyárát, mint bármely egyetemeket végzett szaktudós.

A gyár, a kitűnő kezelés folytán, napról-napra terjedt, nagyob-

bodott, s Gmeiner már most a hulladékok értékesítéséről is gondoskodott. Legelőbb gépkenőolajat gyártott különböző minőségben, majd tetőlakkot és izoláló rétegekhez való maszsát is állított elő. Majd különböző minőségű kocsikenőt, nyers s finomított vaselinet, bőr-kenőcsöt, fegyverolajat és parafint is gyártott.

Gmeiner petroleum-finomítója rövid időn elterjedt hírnévre tett szert. A gyárban ma hat új destilláló kazán működik, melyek 24 óra alatt 200 métermázsa nyerspetroleumot destillálnak és finomítanak. A nyers anyagot hat kizárólag e célra szolgáló ciszterna-waggon szállítja a romániai forrásoktól a gyár helyiségeihez, ami a rövid távolság mellett, nem csekély dolog. Ily módon fejlesztve üzletét és gyárát, az nagy virágzásnak indult.

Ily módon Gmeiner Gyula, aki 1864-ben egy garas saját vagyon nélkül kezdte meg kereskedői pályáját, nem egészen husz esztendő alatt a brassai viszonyokhoz mérve, tekintélyes vagyon ura lett, mely az ugyanannyi idej szakadatlan munkásság, a kereskedői ügyesség és a szolid üzletvezetés jól megérdemelt jutalma volt. Emellett a legboldogabb családi élethez, — melyet mint hű, szeretetteljes, figyelmes férj, mint gondos, körültekintő s gyermekei nevelését nagy figyelemmel vezető apa méltán megérdemel, — polgártársai tisztelete, becsülése járul, mit lépten-nyomon éreztetnek vele, nemcsak azért, mert szülővárosában több iparágat teremtetett meg és hozott virágzásra, nemcsak mert becsületesség, szoliditás vezette mindig üzleteiben, hanem, mert magánjelleme is tiszteletre kényszerít. Azt, hogy nagy vagyonára vagy tekintélyére büszke, elbizakodott lenne, sohasem éreztette senkivel, de igenis mindig megemlékezett arról, hogy milyen szűk, súlyos viszonyok között kezdte ő meg pályafutását s ezért szíve, erszénye mindig nyitva van azok számára, a kik igazán rászorultak, tanácsosal, erkölcsi vagy anyagi támogatással soha sem késik, ha valódi szükségét lát, vagy nyomort enyhíthet.

Ez az egyszerű ember életfolyásának egyszerű története, mely bizonyára nagyon alkalmas annak bizonyítására, hogy komoly törekvés, igazi szorgalom s buzgalom mindig meghozza áldásos gyümölcseit.

BRÁZAY KÁLMÁN, nagykereskedő.

A kereskedők képzettsége és kitűnősége nagy befolyással van az ipar fejlesztésére, a forgalom élénkítésére s általában a közgazdasági élet élénkítésére. Természetes tehát, hogy nagy nyereség az országra nézve, ha a kereskedői osztály sorából is érdemes, képzett férfiak emelkednek ki, a kik nemcsak hivatásuknak képesek a gyakorlatban megfelelni, hanem a kereskedelmi osztály érdekeiért is tudnak sorompóba lépni. Ezek közé tartozik Brázay Kálmán, a ki saját erejéből emelkedett ama tekintélyre, melynek ma fővárosszerte örülhet.

De különösen ki kell emelnünk, hogy Brázay e tekintélyes állást törhetlen vasszorgalmának, szigorú és az üzletben következetesen alkalmazott elveinek köszönheti, melyektől nem tágitott soha. Az a felügyelet, melyet rendkívül nagyszámú személyzete fölött gyakorol, az az ellenőrzés, melylyel üzletmenetének minden apró részleteit kíséri, az a körültekintés és szerencsés tapintat, melyet az üzleti összeköttetések előnyös ápolása körül tanúsít, és az a figyelem, melylyel a vevőközönség sokoldalú igényeit kielégíteni törekszik, jellemzik körülbelül azokat az elveket, melyeket Brázay üzletében alkalmaz és melyeknek kereskedése fokozatos fejlődését köszönheti.

Született Kis-Kún-Halason 1839. október 16-án. Iskoláit szülővárosában végezte. A kereskedelmi pályára levén szánva, némi gyakorlat után külföldön tett tanulmányútát és saját erejéből képezte magát kitűnő kereskedővé. Önállóvá 1865-ben lett, a mikor Pesten szerény fűszerkereskedést nyitott. Ez vasszorgalma és szolid üzleti elvei következtében csakhamar szép fejlődésnek indult s nemsokára oly lendületet nyert, hogy néhány év alatt a jobbhírű kereskedések sorába emelkedett s fokról-fokra nagyobbodván, végre a legelső fővárosi nagykereskedések sorában foglalt helyet.

Az elsők egyike volt hazánkban, kik a sósborszesz gyártását felkarolták s ez iparczikket oly kitűnő minőségben állította elő, hogy az gyorsan a legkeresettebb kereskedelmi cikkek egyike lett, sőt mint kitűnő gyógyhatású cikk napról-napra nagyobb tért foglalt a bel- és külföldön. Miután kereskedése a nagyobb üzletek körét is túllépte és a legtekintélyesebb és mintaszerű nagykereskedések sorába emelkedett, s ez által Brázay tekintélyes vagyonhoz jutott, legelőször is azzal rótta le háláját a közügyek iránt, hogy évenként tekintélyes összegeket fordított különböző jótékony célokra. Ezáltal is feléje fordult a figyelem s Brázayt lassankint bevonták a közügyek szolgálatába is. Megválasztották fővárosi bizottsági taggá, a kereskedelmi csarnok alelnökévé, a kereskedelmi muzeum igazgatósági tagjává, stb. mely állásokban mindeddig kiváló buzgalmat fejtett ki.

Az 1885. évi országos kiállítás alkalmával is élénk tevékenysége által tűnt ki. A vegyészeti csoportot ő rendezte, tagja volt a bíráló bizottságnak, működött mint csoportbiztos s élénk részt vett mindama mozgalmakban, melyek a kiállítással szorosabb kapcsolatban állanak. E kiállítás alkalmával kifejtett munkásságáért ő felsége a Ferencz József-renddel tüntette ki.

A közügyek terén való tevékenységét nem forgácsolja szét. Nem tartozik azok közé, kik mindenütt ott vannak, a hol szerepelni lehet, de ama célokat, melyeknek támogatására vállalkozott, töretlen buzgalommal és áldozatkészséggel szolgálja s ezek sikeréért kész ernyedetlenül munkálkodni. E mellett azonban ideje túlnyomó nagy részét üzletében tölti s ennek érdekeit ismert lelkiismeretességével és szigorúságával intézi. Kiváló figyelmet fordít gyermekei nevelésére s legujabban Somogy megyében nagyobb nemesi birtokot vásárolt, melyet maga vett kezelés alá. Mint művelt, képzett és gondos kereskedő mintaképe lehet a törekvő fiatal nemzedéknek.

VII. CSOPORT.

AZ IPAR SZELLEMI MUNKÁSAI.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

Budapest fővárosában a Ferencz-József téren, az akadémia előtt áll Gróf Széchenyi István szobra. E szoborral, mely néhány év előtt lepleztetett le, nem háláját leróni, csak annak látható és maradandó kifejezést adni kívánt a nemzet a „legnagyobb magyar” iránt, ki nemzeti bece, közmívelődése s anyagi érdekei előmozdítására annyit tett, mint talán senki előtte s utána.

Gróf Széchenyi István élete hatvankilencz évre terjedt; közpályája s tevékenysége csak huszonhárom évet, a század második negyedét töltötte be. 1825-ben lépett föl a pozsonyi országgyűlésen, s nyilvános élete tulajdonképen bezáródott az 1848-ki év szeptemberében, — mikor a haza sorsán kétségbeesett elméje homályba borult, szíve megtört. Élete még tizenkét évig tartott azután; s lelki egyensúlyát visszanyerve, ismét a haza gondja s jövője iránti aggodalom foglalkoztatá s adott szellemének új rugalmasságot. Utolsó, nagy irodalmi műve („Ein Blick”) e korszakra esett. De ő a kórházból a tevékenység nyílt terére nem léphetett ki, nem is vágyott vissza többé. S így tevékenységét, nagyban és egészben csak ama huszonhárom esztendőre mondhatjuk szorítva, mely 25-diki föl- és 1848-diki lelépése közt folyt le.

De e huszonhárom év alatt minden gondolata hazája fölvirágoztatásának s nemzete jólléte emelésének volt szentelve s tevékenysége oly sokoldalú s oly rendkívüli mértékű volt, melyhez hasonlót államférfiaink egyike se tud fölmutatni.

Első tette egy szó volt, a pozsonyi rendek körében, kik latinul hozták a törvényt s folytatták részben tanácskozásait is, és németül társalogtak; egy magyar szó a magyar nyelv s nemzeti és tudományos művelődés érdekében; de nem üres szó, mely másokat biztasson, hogy tegyenek valamit, hanem egy nagy tett váratlan s annál gyújtóbb kinyilatkoztatása, – megdöbbenő a mult mulasztásaira vetett fényvel, lelkesítő a szebb jövőre; egy szikra, mely a hamu és parázs alá temetett, de gyulékony anyagba esve, hirtelen robbanást idézett elő, de úgy, hogy állandó tüzet gyújtott általa.

Ez első szó, ez első tett, az akadémia megalapítása, életének mindvégig legnagyobb ténye maradt abban az értelemben, hogy lelke egész gondolatát s összes irányát ez fejezte ki; azt a vezéreszmét, melyet mindvégig, minden tetteiben maga előtt tartott: anyagi eszközök által szellemi haladást s ezzel a nemzet emelkedését és erősbülését idézni elő. Ez első szava és tette volt egész életének programja, közpályájának kinyomata.

Gróf Széchenyi István pályája elejétől végig oly összhangzatos, oly következetes, annyira magán viseli minden részletében a tervszerűség s egy magával teljesen tisztában levő szellem nyomait; az egymásután, melyet ő az általa fölvetett vagy fölkarolt eszmék valóztatásában követett; a szellemi és anyagi érdekek annyi különböző, egymást kiegészítő és föltételező ágazataiban való folytonos és fokozatos, fejlesztő munkássága; az eszmék és a tett emberének, a kezdeményezőnek és a végrehajtnak ritka egyesülése benne; a tapintat és erély, az eszély és a szívósság azon csodás párosulása, melyvel semmit nem kezdett, nem épen a kellő időben, de aztán semmit sem is hagyott abba végrehajtatlan, a mit megkezdett; mindez igazolja azt az ítéletet, melyet honfitársai s az utána jövő nemzedék egyhangulag ejtettek fölé, hogy történelmünkben nem volt még ember, ki magasabb czélt s nagyobb földadatot öntudatosabban tűzött volna maga elébe s választott pályáján és kitűzött irányára felé egyenesebben, következetesebben és lankadatlanabban haladt volna, mint gróf Széchenyi István.

A mint az akadémia megalapításával a tettek terére lépett,

azonnal körütekintett az eszközök után, a melyekkel — s az utak és módok után, a melyeken kitűzött célja eléréséhez juthasson vagy inkább juttathassa nemzetét. Az eszközt, mint az akadémia alapítójától várható is volt, legelőször az eszmék mozgalmának irodalmi uton előidőzésében találta föl s miután egy, — látszólag alárendelt, de nemzetgazdasági tekintetben elég fontos, s a mellett az arisztokraczia előtt, melyre mindenek fölött hatni kívánt, nem kevésbé érdekes tárgyról: a Lovakról irt röpiratát közrebocsátotta — összekötve, mint mindig, az irodalmi föllépést a társadalmi mozgalommal, a könyvet a lóversenyek megalapításával, — mindjárt egy nagy irodalmi tényre készült, melyben minden téren annyira hátramaradt hazája anyagi s általában lét-érdekei megóvására s nemzete regenerálására irányzott programját, ha nem egyszerre teljesen kifejtetni, de annak irányát megjelölni s proklamálni szándékozott. A Hitel az akadémia megalakulása évében (1830) jelent meg s valódi forradalmat idézett elő az eszmékben.

Széchenyi előtt nem volt váratlan az ellenzés, melylyel föllépése találkozott. A ki az alvót és tespedőt hosszas, megszokott és megkedvelt pihenéséből s mintegy önkivületből rázza föl, annak készen kell lennie, hogy a nehezen ébredőnek első dolga lesz: rámondulni ébresztőjére, még mielőtt megköszönné neki, hogy a föltte égő háztető alatt, vagy a meredek szélén, a hol elaludt, felköltötte. De gróf Széchenyi István nem az az ember volt, a kit jól átgondolt munka-programjától a visszatetszés eltéríthetett volna. — A Hitelre a Taglalat (gróf Dessewffy Józseftől), a Taglalatra pedig Széchenyitől a Világ következett, részint elég keserű, mert a gúny nyilaival vérig sebzó s az érvek súlyával megsemmisítő válaszul a megtámadásra, részint a Hitelben előadott nézetei bővebb kifejtéseül. Röpiratai: A magyar játékszinről (1831) s a Budapesti Lánchidról (1833) csak jelzői voltak összefüggő programja sokoldalúságának; magát e programot, ugyanazon évben irt, de meg csak később (s jellemző: külföldön, Lipcsében) megjelent Stádiumában fejtette ki.

S most egyszerre, s ettől fogva szakadatlanul, új meg új irányait jelölte ki a haladásnak, melyekben lángszellemével s — lázasnak mondanók, ha oly meggondolt és következetes nem lett volna — lankadatlan tevékenységével ragadta nemzetét. Az anyagi, különösen a közlekedési, a társadalmi s jelesen a társulási, a tudományos,

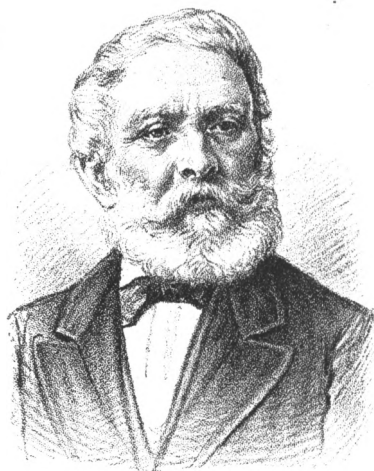
jelesen az akadémiai s törvényhozási, kivált az adóreform-téren, mennyi tetszámba jövő irattal, élő szóval s nem kevesebb tettel és munkával lépett föl, hatott és mutatott példát. De ha százfelé szakadt is munkássága és hatása, mindenüvé az egész ember jutott belőle: mert mindenben és mindenütt egy gondolat vezette, mely egész lelkén uralkodó szenvedélyes vágygyá vált benne: anyagilag és szellemileg emelni, haladásra bírni, nagygyá tenni nemzetét.

Egész élete munkáját csak futólag is vázolni, messze túlhaladja erőnket. Széchenyi óriási nagysága, tevékenységének sokoldalúságában nem kevésbé áll, mint összefüggő tervszerűségében s következetességében. A Duna-gőzhajózás megteremtése — s hogy az lehetővé legyen: az al-Duna, jelesen a Vaskapu, megtisztítása a hajózás természeti akadályaitól; a Tisza-szabályozás s ezzel száz meg százezer hold termőföldnek visszahódítása az emberi munkának ellenséges elem hatalmából; a vasutak hálózatának tervezése s a kivitel megkezdése, általában közlekedési eszközeinknek, az ipar és a kereskedés ez étető és tápláló ereinek létrehozása; másfelől a nemzeti játékszín, a kaszinók és lóversenyek, — mint társadalmi s közmívelődési eszközök megteremtésére irányult sikeres törekvése s mellettök az akadémia, mint legfőbb irodalmi és tudományos intézet fejlesztése s nemzeti irányának épentartása, de szűkkeblű kizárólagosság nélkül; — s végre törvényhozási működése, mely oda irányult, hogy középkori, hűbérrendszerű alkotmányunkat, lassanként, modern alkotmánynyá alakítsa át, kimondva a közteherviselés elvét s meg is valósítva azt — legszebb alkotásai egyikén a Budát és Pestet összekötő lánczhidon, s általában megpendítve, sőt meg is indítva az adóreformokat; előkészítve a jobbágyság felszabadítását, a királyi városok emelését, s a felelős kormányzat eszméjét: ime, tevékenységének három, egymástól megkülönböztethető iránya: az anyagi, a társadalmi és a törvényhozási; de melyek, nem csak eszméjében és tervében, hanem a kivitelben is szorosan összevágtak, mint egyazon gép különböző kerekei, melyek egymásba fogóznak, egymásnak adják át mozgató erejüket, s közösen mozdítják elő az egésznek működését.

A mi Széchenyit, roppant sokoldalúsága s majdnem lázas tevékenysége mellett oly kiválólag s minden másoktól megkülönböztetve,

sajátlag jellemzi: az, a mit ő majd ildomnak, majd modernak nevezett, s a mire épen oly nagy, ha nem nagyobb súlyt fektetett, mint nagy tervei és kezdeményei lényegére. „Mindent a maga idejében,” tehát el nem hamarkodva, nem erőltetve, megérés előtt a gyümölcsöt nem siettetve, — s „mindent erőszak nélkül,” tehát az ellenkező érdekeket nem sértve, harczra ok nélkül ki nem hívva, sőt lehetőleg megnyerve s kibékítve: ezt értette ő az ildom és modor alatt. S ezért remegett mindentől, a mi forradalom színét viselte magán.

Az 1848-iki forradalom után következett visszaesésből a nemzet csak lassan, de életrevaló levén, mégis felocsudott. S új életre ébredése épen összeesett Széchenyi — egykor imádott, majd félreismert vezére — halálával. Most már csak sirjára tehette le koszoruit a nemzet s haláljának csak ércszoborral adhata kifejezést. De ez ércszobor örökre hirdetni fogja Széchenyi tetteit, melyeken buzdulni fog a magyar, míg „nemzet él e hazán...”

KOSSUTH LAJOS. az iparegylet első igazgatója.

Kossuth nevét minden magyar ember ismeri. Ismerik hazánk határain messze túl is, mint a szabadság, az egyenlőség, a testvériség egyik legkiválóbb bajnokának nevét. Ismerik és tisztelik őt mint az újabb magyar hírlapirodalom megalapítóját, mint a negyvenes évek parlamenti életének egyik legkimagaslóbb alakját, mint első magyar felelős pénzügyminisztert, majd mint az 1848-iki forradalom vezetőjét, mint kormányelnököt, mint Magyarország kormányzóját s a szabadságharcz éltető szellemét, lánglelkű vezetőjét. Ismerik a nagy bujdosót, ki önkéntes számkivetéséből is éles szemmel kíséri imádott hazája sorsát, a ki szeretettel csügg fejlődésünk és kulturai haladásunk minden mozzanatán.

A kegyelet és hála, a tisztelet és szeretet övezi körül nevét, mely Magyarország újabb fejlődésének történetében messzeható korszakot teremtett. Működését és örökre kiható sokoldalú tevékenységét megismerteti a közelmúlt története. Jellemrajza egész kötetekre terjedne s egy szűk gyűjtemény korlátolt keretébe nem erőszakolható bele. Sokoldalú, nemzetébresztő és fölvillanyozó működéséből itt csak egy ágra lehet kiterjeszkednünk, a mikor Kossuthot mint a magyar ipari

mozgalmak legelső megindítóját és legérdemesebb uttörőjét akarjuk bemutatni.

Midőn a negyvenes évek legelején Pesten több kiváló férfiú összegyűlt, hogy egy közismereteket terjesztő egyesületet alkossanak, már az első gyűlésen Kossuth meggyőző érvekkel utalt a parlagon heverő nemzeti iparra és ezt a tért mint olyant jelezte, melynek leginkább van szüksége a fejlesztésre és a társadalom hathatós pártolására. Szavai gyűjtő hatásának lehet tulajdonítani, hogy a gyűlekezet a tervezett népmívelési egylet helyett nyomban az iparegylet alakítását határozta el. 1841-ben végleg meg is alakult ez egyesület, elnökévé Batthyányi Lajos grófot, aligazgatójává (később igazgatójává) Kossuth Lajost választván meg. Kossuth nagy előszeretettel fogott az iparegylet szervezéséhez s már az első közgyűlésen egy iparműkiállítás rendezését indítványozta, melyet 1842-ben rendkívüli odaadással és buzgalommal szervezett. Az e tárgyban kibocsájtott fölhívásban a kiállítás rendezését Kossuth a következőkben indokolja: „A honi műipar kombinált előmozdítására mindenekelőtt szükséges a jelen állapot ismerete; erre honunkban eddig mód nem vala; de sikeresebb tán nem is lehet, mint egy nyilvános kiállítás, mely mindent, a mit a honi műipar széles Magyarhonban szerteszórva teremt, a szakrokonság szabályai szerint összeállítja s így hazánk egyetemes műiparának mintegy tükörképét állítja fel megtekintésre: a szerény csendben rejtőző vagy mostoha körülmények miatt egy elfelejtett zugban tespedő ügyességet napfényre hozza, a honi műipar tekintetében önmagával megismerteti, az igyekezetnek ingerül szolgál, gyárnokot és kézművest nemes versenyzésre buzdit, s a közönséggel közelebb viszonyba hozván, a kölcsönhatásnak jótékony erejét ébreszti föl.”

Kossuth volt tehát hazánkban a kiállítási ügynek megteremtője s mint rendező, első uttörője. Az 1842-ben tartott első magyar műiparkiállításról Kossuth maga szerkesztette a jelentést, melynek minden sora méltán leköti az olvasó figyelmét. Annak nemzetgazdasági és iparpolitikai fejtegetései ma is kiváló beccsel bírnak. E jelentés éleslátással, kiváló tapintattal, bámulatos érzékkel és szakértelemmel oly művet nyújtott, melynél tökéletesebbet ma, négy évtizednek óriási politikai, társadalmi és közgazdasági átalakulásai után egy országos kiállítás sem volt képes produkálni. Az egyes iparágaknál nyújtott statisztikai és históriai adatok pedig oly becsesek, hogy

szakirodalmunk erekléjévé teszik e munkát és ez ereklje értéke sokszorososan becses lesz ránk nézve akkor, ha megfontoljuk, hogy 45 évvel ezelőtt mily roppant nehéz volt a szükséges statisztikai és történelmi adatokat összegyűjteni. Az akkori ipari állapotokat Kossuth a kiállítás bírálati eredményeiből kiindulva ismertette s a történelmi és statisztikai adatok szakszerű feldolgozásán kívül nemcsak a jelesebb gyárak részletes ismertetésével foglalkozik, hanem egyes iparágak fejlesztésére vonatkozólag óhajokat, kívánalmakat fejez ki, sőt kész javaslatokat is tesz.

E kiállítás alapján indult meg a védegyleti mozgalom, melynek az volt a célja, hogy a hazai iparcikkek pártolása és terjesztése érdekében az egész országban egyöntetű mozgalmat létesítsen. A védegyletnek minden nevezetesebb vidéki városban fiókja és választmánya volt s így az ipari fejlődésre akkor nagy hatással volt. E mozgalmat megerősítette az 1843-ik évi kiállítás, melynek alapján több üdvös kezdeményezés történt. Végre a nagy kiállítások sorozatát berekesztette az 1846. évi orsz. kiállítás, mely terjedelemben és hatásban még nagyobb volt a két elsőnél. E kiállításokon kívül Kossuth az első iparrajzműkiállítás s 1847-ben az első mesterinas-művek kiállítására adta meg az impulzust. Ezeknek az volt a céljuk, hogy a fejlődést, a tökéletesedést a fiatalabb és legfiatalabb iparosnemzedékben is előmozdítsák.

További üdvös kezdeményezései közé tartoznak az iparosok számára rendezett nyilvános szakelőadások (a vegyészet, gépészet stb. köréből) s az első mesterinasiskolák létesítése, illetőleg az iparoktatás első rendszeresebb megindítása.

Létesítette továbbá a gyáralapító-társaságot, az első árucsernőket a kész hazai iparcikkek terjesztésére, hitelintézeteket, kereskedelmi társulatot s tervben volt egy magyar Lloyd-társulatnak is megalakítása, mely intézetek alapszabálytervezetét mind Kossuth maga dolgozta ki.

Mindezek alkotásai az ő kezdeményezése és az ő tevékeny közreműködése mellett létesültek. Az ipari tevékenység terén új élet kezdődött, a társadalom figyelme ekkor fordult először a hazai ipar felé s e mozgalomnak rendkívüli eredményei már-már észlelhetők voltak s ki tudja mily örömdeltesen fejlődtek volna, ha az 1848-iki forradalom más térre nem viszi és másfelé nem veszi vala igénybe a nemzet minden erejét...

... Majdnem egy félszázad zajlott le az első iparmozgalmak óta. A szabadság- és önvédelmi harc, az abszolút uralom, majd ismét a nemzeti mozgalmak ujjaébredése, az alkotmány helyreállítása új és új helyzeteket teremtett. Hazafiak fölvtették a Kossuth kezéből kiesett fonalat az ipari köztevékenység terén is s alkottak tovább, tovább. De miként Kossuth neve és működése örök nyomokat hagyott hazánk történetében, azonképen meg lesznek örökitve amaz érdemek is, melyeket mint a magyar ipar első szellemi munkása és uttörője a negyvenes években szerzett s melyek mai ipari fejlődésünknek erős alapjait képezik.

TREFORT ÁGOSTON, vallás- és közoktatási miniszter.

Trefort Ágoston neve Magyarország mai társadalmában és közművelődésében mint fontos tényező van elismerve. Kora fiatalságától kezdve a haladás és modern fejlődés eszméit terjesztette s később, mint miniszter annyit tett ez eszmék megvalósítása érdekében, hogy nálánál érdemesebb férfiut kulturai fejlődésünk mai történetében alig ismerünk. Hálás volna az ő tevékenységét kezdettől fogva egész a mai napig jellemezni, mert e jellemrajzból nemcsak egy kimagasló tehetség, egy korának és nemzetének haladásáért lelkesedni tudó, hanem a köztevékenység, a soha nem muló és folyton gyümölcsöző alkotások terén is példátlan erélyű és érdemekben gazdag államférfiu egyénisége domborodnék ki. Mert az ő lelkes tevékenysége és agitációja befolyással volt a modern magyar társadalom és a modern magyar állam fejlődésére, különösen pedig közművelődési állapotaink fokozatos emelkedésére. Az ő közvetlen beavatkozásának és üdvös intézkedéseinek köszönhető közoktatásunknak minden téren való öröndetes fejlődése. Hazánkban a legelőrehaladottabb reformer ő, ki korát jóval megelőzte s ki eszméiben épugy mint alkotásaiban a magyar nemzet európai színvonalának alapjait szilárdította meg.

De e helyen nem az érdemekben megőszült államférfiu és politikus sokoldalu és maradandó érdemeit kell méltányolnunk; hanem a magyar iparügynek egyik leglelkesebb bajnokát, ki szóval és tettel egyaránt hirdette a magyar műipar fejlődésének szükségességét, a ki arról a magas helyről, melyet elfoglalt, a magyar ipar pártolása érdekében évek óta rendszeresen és kiváló sikerrel agitál s a kinek végre az ipari és műipari szakoktatás fejlődését és fokozatos emelkedését köszönhetjük.

Trefort Ágoston, kinek neve minden időkre a magyar kultúra egyik legszerencsésebb fordulópontját fogja jelezni, látva ama szomorú állapotokat, melyek iparoktatásunk terén még csak egy évtizeddel ezelőtt észlelhetők voltak, tudva, hogy kellőleg előképzett és megfelelően továbbképzett, szóval jól iskolázott fiatal iparosnemzedék nélkül a mindenfelé hangoztatott és kívánatosnak elismert ipari fejlődés csak illúzió marad, átható értelemmel, kitűnő érzékkel és céltudatosan létesítette azon alkotásokat, melyekből ipari-szakoktatásunk lánczolatos fejlődése és emelkedése fokozatosan várható. — Ő létesítette, illetőleg fejlesztette a rajztanár-képezdét, s ezzel kapcsolatban a m. kir. iparművészeti tanodát, melynek a műfaragásra, a cizellirozásra (ötvös-ipar), a diszitó- és festészet rajzolásra, az iparművészeti rajzra és tervezésre, a fametszésészetre, a rézmetszésre és rézkarczra, a kerámia fejlesztésére berendezett szakosztályai évről-évre nagyobb sikereket mutathatnak föl. A legnagyobb elismerést vívta ki az üvegfestészeti intézet, melynek munkái az egész országban el vannak terjedve. És ezek mellé sorakozik az iparművészeti muzeum ujjászervezése az ő hasznos gyűjteményeivel, rajztermelveivel és váltakozó kiállításaiival; továbbá a m. kir. technologiai iparmuzeum a fa- és fémiparban a gyakorlati ismeretek terjesztésére, a legújabb gépek, szerszámok, ipari eljárások stb. megismertetésére. Végre legkiválóbb alkotásai közé tartozik az állami középipartanoda, az építészeti, gépészeti, vegyészeti, fém-vasipari, faipari és szövetipari szakcsoportokkal. Ez intézettel továbbá kapcsolatban állanak az építő-iparosok téli tanfolyama, a gépkezelők és fűtők tanfolyama s a malom-ipari tanfolyam.

Ez intézetek fontossága abban rejlik, hogy a magyar ifjuság egy részét kisegítik abból a szűk körből, a melyben eddigelé minden művelődési törekvés mozgott. S az életezél kitűzésében mutatkozott

egyhangú korlátoltság a magyar ifjúságnak nem lényegében, hanem helyzetében rejlett. nem valamely szervi hibája az ő minden életrevaló, serkentésre hajló szellemének okozta ezt. hanem külső körülmények működtek közre, melyek sívár tunyaságban öröklődtek át egyik nemzedékről a másikra.

Mióta a tanult s bizonyos átlagos tehetséggel ellátott ifjúságnak oly intézeteket tettünk hozzáférhetőkké, melyek fölfelelik a közönséges, soványan díjazott kézművességen, a nélkül, hogy melléje állítanák a főiskolát végzettek csaknem beláthatatlan sorának — csakis ezóta van jogunk a magyar ipar fejlődésében komolyan bízni.

A magyar társadalom előtt a tevékenységnek oly mezeje nyílik meg, a melyen minden, még a közepszerű képesség is elismerést szerezhet s a melyet a meglevő erők korántsem töltenek be egészen, nemhogy túltermelésről lehetne szó.

Tagadhatatlan, hogy a felsorolt intézetek által elérhetjük a magyar munkás nevelését, s ha e tekintetben az eddigi irányban haladunk, már évek múlva számottevő eredményeket érhetünk el. És erre nagy szükségünk van, a mi közönségünknek is megvan valamennyi önállóság nélkül való népnek az a közös vonása, hogy váltig bámulja az idegen alkotásokat s nem tudja magát rávenni, hogy az önálló hazai munkát méltányolja. Trefort e részben is uttörő. Mihelyt csak alkalmat vehet magának, oda szól a nemességnek és a polgárságnak: „Ne legyetek kislelkűek és elfogultak a párisi izlés és izléstelenség imádásában, — tiszteljétek a hazai munkát!”

És sűrűn találkozunk az ő intéseivel, melyek ma a főpapságot, holnap a nemességet vagy a polgárságot figyelmeztetik a hazai ipar pártolására, ma itt, holnap ott agitál és ujjal mutat az iparpártolás terén való gyakorlati teendők részleteire.

E nemes intencziók által vezérelve létesítette a műipar-egyletet, melynek tevékeny elnöke. Ez egyletnek is az a célja, hogy a magyar műipar készítményeit terjeszsze s a műiparosokat haladásra buzdítsa. Ez egylet létesítette a „Művészi Ipar“ című folyóiratot s a műipar fejlődése érdekében több üdvös mozgalmat kezdeményezett.

A polgári iskolákkal kapcsolatban létesítette a tanműhelyeket s a tanító- és tanítónő-képzőintézetekkel a háziipar rendszeres tanítására mintaszerű szakiskolákat rendezett be. Tervbe vette egy

báziipari és ethnografiai muzeum létesítését és végre néhány évvel ezelőtt az egész országban létesítette az alsófoku ipariskolákat, a mesterinasok rendszeres oktatásának előmozdítása érdekében.

Kedvencz eszméje marad az ipar fejlesztése s rendkívül sokat tett ez eszméjének megvalósítása érdekében. Ha áttekinti azt az időszakot, mely miniszterségének kezdetétől a mai napig terjed s az akkori kezdetleges állapotokat a maiakkal összehasonlítja, önelégülten tekinthet vissza műveire, alkotásaira. Össze lesznek ezek forrva a magyar ipar fejlődésének újabb korszakával, melyben Trefort kétségtelenül a legüdvösebb lendületet biztosította. És a magyar ipar szellemi munkásai, uttörői sorában ma az elsőség Trefort Ágostont illeti meg.

Dr. SZABÓKY ADOLF, az országos iparegyesület volt alelnöke.

A magyar iparos-ifjúság nevelése körül, mint uttörő, a legkiválóbb érdemeket dr. Szabóky Adolf szerezte. Életcélja volt a zsenge fiatalság ismereteit gyarapítani, erkölceit nemesíteni és jóra buzdítani. És e magasztos czélja megvalósítása körül rendkívüli sikereket ért el. A legényegyletben a főváros mai iparos-nemzedékének színe-javát ő nevelte; és milyen volt e nevelés! Apa több gondossággal, több odaadó szeretettel nem nevelheti dédelgetett gyermekét, mint ő mesterlegényeit. A kath. legényegyletnek nemcsak elnöke, hanem tanítója is volt. A kik nem tudtak írni-olvasni, azokkal leült és megtanította őket az írás-olvasásra. A kik már tudtak valamit, azoknak ismereteit kibővítette s általában oda törekedett, hogy a mesterlegények az iparukhoz szükséges legfontosabb ismereteket, úgy mint a rajzot, a könyvvezetést, az üzleti fogalmazást elsajátítsák. Évenként a segédek készítményeiből munkakiállításokat rendezett, az igyekvő és tehetséges fiatal erőket fejlődésre buzdította és meg is jutalmazta. De még itt sem állapodott meg. Mikor a képzett fiatal emberek védszárnyai alól kikerültek, és önálló üzletet nyitottak, jó tanácsal támogatta őket, sokaknak megszerezte a

boldogulásukhoz szükséges anyagi eszközöket s legkészségesebb, atyai jóindulattal támogatta őket további haladásukban.

Nagy figyelmet fordított az iparos-tanulók oktatására is. Az ő lelkes kezdeményezése folytán létesültek Budapesten a legelső messterinas-iskolák s ezeknek vezetését élete legutolsó lehelletéig rendkívüli buzgalommal teljesítette. Előteremtette az iskolák fönntartásához szükséges pénzt, irt tankönyveket, személyesen fölügyelt a tanításra és a jó tanulókat jutalmakkal ajándékozta meg.

A fiatal iparos-nemzedék nevelése körül kifejtett e szívós, odaadó munkássága által magára vonta az iparosság figyelmét. Személyében csakhamar központosult az iparosság bizalma és így Szabóky részt vett az iparosmozgalmakban s főleg az iparegyesület volt tevékenységének színhelye, hol mint a kézműipari szakosztály elnöke, később mint igazgatósági tag és alelnök megbecsülhetlen szolgálatokat tett az új egyesületnek, mint általában a hazai ipar ügyének. Szakosztályában is az ismeretek terjesztésére, az iparosok művelődésének és tökéletesedésének előmozdítására fektette a fősúlyt s az országos és világiállítások alkalmával a fővárosi iparosok méltó képviselője érdekében bámulator tevékenységet fejtett ki, melyet csak az képes méltányolni, ki Szabókynak rendkívüli ügyszeretetét közelről ismerte. E sok oldalú, eredményes és áldásos tevékenysége a magyar ipar szellemi uttörői között előkelő helyet biztosított neki.

Dr. Szabóky Adolf született Budán 1821 szept. 9-én, polgári szülőktől. Már gyermekkorában nagy hajlamot tanusított a tanulmányok iránt, s kitűzött célja volt a tudomány választott pályáján előre haladni és mint a következmény tanusítja, azt mint tudományosan kiképzett ifju fényes sikerrel folytatni is törekedett. Tanulmányainak végeztével a kegyesrendűek sorába lépett és mint tanár Kanizsán, Szegeden és Kolozsvárt kitűnően működött, míg végre Pestre hivatván, itt kezdette meg tulajdonképen jelentékeny hivatásának tetterős működését, kiválólag mint tanár, különösen pedig mint a szegényebb néposztály nevelője. 1856-ban ő alapította meg a kath. legényegyletet, melynek áldásdus eredménye ipari és kézmű-viszonyainkra tetemes befolyást gyakorolt és továbbra is gyakorol. 31 év óta áll fenn ezen általa alapított és szép eredményekről tanuskodó népszerű egylet, hol kezdettől fogva az egylet tagjait a közönséges iskolai tantárgyakon kívül még a rajzolás, számtan, alakképzés, szóval a különböző iparágakra befolyással bíró

minden műtani tanulmányokban ingyen kiképezte. Az ötvenes években hazánk fővárosában a reáliskolai tanulmányok a fejlődés első korszakában voltak, annál inkább érdemtelen cselekedet volt tehát dr. Szabóky részéről, hogy ő a legényegylet alakítása folytán, mint a kézműipar fejlesztésének első emeltyűje által, az alig megindult hazai ipar népnevelésének gyorsan haladó kerekébe kapott, és az ő magas érdemeinek köszönhető, hogy ezen idő alatt a legényegyletben kiképzett oly sok iparos a társadalmi életbe fényes sikerrel beléphetett. Működése alatt több mint 10,000 ifjút vallás- és nemzetiség különbség nélkül képezett ki.

Azonban dr. Szabóky Adolf a többi iskolákban nemesak mint kitűnő tanár szerzett magának érdemeket a népnevelés tekintetében, hanem saját szerkezetű számos paedagogia és tankönyv kiadásával, valamint jelentékenyebb tankönyvek német nyelvből magyarra fordításával (u. m. Nagel, Mocnik, Hiezing stb.) a hazai tanintézeteket megbecsülhetlen taneszközökkel is gazdagította, azáltal pedig önmagának örök emlékoszlopot emelt.

Kiváló írói és szakképességének élénk bizonyítékául szolgálhat az, hogy az akkori helytartóság rendelete folytán a dr. Szabóky által németből magyarra fordított tankönyvek valamennyi magyar tanodában alkalmaztattak. Sok tankönyv szerkezetén kívül az igazi vallás szellemétől áthatott „egyházi énekeket“ is gyűjtött és azokat kiadta: több évig a „Religió“ című lapnak szerkesztőtársa, a „Katholikus Néplap“ és az „Iparlap“ című folyóiratoknak pedig szerkesztője volt.

Eszerint dr. Szabóky Adolf nemesak a „legényegylet“ tagjainak, de a főváros egész iparosztályának kiváló közbecsülésében, kegyeletében, teljes tiszteletében és szeretetében is részesült. mert ahol valamely kézmű vagy iparág fejlesztésének érdeke forgott szóban, ott dr. Szabóky bizonyára érdemeket szerzett magának.

Hasonlólag mindenütt, hol a hazai ipar feltűntetésére a szakmai kiállítások rendeztetek, dr. Szabóky volt az első között, hogy a kínálkozó alkalmat a haza előnyére tetterővel megragadja s annak hasznára fáradhatatlan tevékenységével s sikerteljes működésével befolyását felhasználja. Így az 1871-iki londoni, az 1872-ki kiállításnál Keeskeméten, az 1873-ki bécsi világtárlatnál hol mint a nemzetközi jury-nak tagja és a budapesti kiállítóknak elnöke az 1876-ki szegedi orsz. kiállításnál, hol mint a budapesti kiállító biz. elnöke,

350 jelentékeny kiállítót szerzett, az 1879-iki székesfehérvári kiállítás alkalmával, melyre a fővárosból 500 kiállítót toborzott össze, minden tekintetben bebizonyította, sőt valamennyi érdekelt elismerését elnyerte, hogy kedves hazánk érdekei és érdemeinek emelésére kitűnő szolgálatokat tett.

Aldásteljes működéseért Ő Felsége az uralkodó legmagasabb figyelmét magára vonta, a mennyiben dr. Szabóky Adolf, mint tanár, a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntettetett ki. Továbbá az ipari közélet terén való kiváló tevékenységének elismerésül a bécsi kiállítás alkalmából ő felsége őt a III. osztályu vaskorona lovagrendjével diszitette föl.

Minő tekintély volt dr. Szabóky honpolgárai között, kitűnik abból is, hogy a fővárosi testületek és egyletek részéről mily számos kitüntetésben részesült. Budapest főváros közigazgatási biz. tagja, mintegy husz jótékonycélú és közműködési egyletnek tiszteletbeli tagja, a budapesti kereskedelmi és iparkamara levelező tagja és az országos magyar iparegyesületnek pedig alelnöke volt.

Lehetetlen rendkívül hasznos működésének, mely sokféle és mindig hasznos irányban ágazott, teljes képét adni. Életrajzi vázlataiból kiemeljük még a következő jelentékenyebb momentumokat. Mint polgár Szegeden és Kecskeméten, 1848-ban a nemzetőrök soraiban teljesítette kötelességét. Az orsz. m. iparegyesület által kezdeményezett, esti tanítással egybekötött ipariskolákat ingyen igazgatta, a mely iskolák az ő vezetése alatt 21 osztályt foglaltak magukban, 7 fővárosi kerületben mintegy 1300 iparostanulóval.

Irodalmi működése jellemzésére, mint közérdekű adatokat fölemlítjük továbbá, hogy a kecskeméti, bécsi és szegedi kiállításokról érdekes ipartörténeti adatokat állított össze és adott ki; kiadta továbbá a budapesti ipari czimtárt, az országos gyári czimtárt és előmunkálatokat tett az ipari műszótár szerkesztésére nézve. A szabadságharcz után tevékenyen részt vett a jó és olcsó könyvkiadó-társulat megalapításában, mely most „Szt-István-társulat“ nevet visel. E társulatnak hat éven át volt titkára és titkári tiszteletdíjáról a társulat javára mindig lemondott. Ekkor adta ki „ABC“ olvasó könyvét, mely 50,000 példányban kelt el. Ezt is ingyen engedte át a társulatnak.

Élete tehát örökös tevékenység a közjó érdekében, önzetlen odaadással, kitartó, fáradhatatlan buzgósággal.

Ritka tüneménynek mondható, hogy egy áldozár, ki mint hit-

tudor és az igazi keresztény vallás terjesztője, e szent hivatásának minden mozzanatában úgy szóval, mint írásban oly kitünő módon megfelelően, más szellemi és anyagi irányban oly nagy érdemeket szerzett volna magának, mint dr. Szabóky Adolf; s vajmi ritkán hatott a tudomány embere hallgatóinak környezetére oly ellenállhatlan hatással s erővel nemcsak a szellemre egyedül, hanem az ember szívére és lelkiületére is oly tanulságos és magasztos eréllyel, mint ő; aki mély és alapos ismereteinél fogva, folyton fáradhatatlan és önzéstelen tevékenységével a társadalom minden rétegében, sőt mindenütt, a hol megjelent és működött: áldást, világosságot és igazságot terjesztett.

Buzgó tevékenységét a kérlelhetlen halál szakította félbe, mely 1880. július havában kiragadta áldásos munkássága köréből.

Azon lelki és erkölcsi gyümölcsöket, melyeket igazi vallásosságból eredő emberszeretete termett, az iparosoknak juttatta. . . . Azon ismereteket és tapasztalatokat, melyek benne fáradalmas tanítói pályáján érlelődtek, az iparnak ajándékozta. . . . Ennek áldozta munkaerejének, nyugalomra és üdülésre rendelt idejének minden megtakarítható morzsáját, életének jobb felét és legnemesebb hazafiai érzelmeit.

És miért? Ha mint az egyház szolgálja úgy cselekedett mindenkor, hogy utánzandó példaul állhat a világ előtt; — ha mint tanár buzgósággal és kedvvel járt el hivatásában; — ha mint a szerencsétlenek vigasztalója és segítője mindenkor az elsők sorában állott ott, a hol tenni kellett; — ha mint hazafi önzetlen odaadással szolgálta a nemzet ügyét: mindez hivatásához és kötelességéhez tartozott, és mindezekért megtalálhatta a jutalmat az érdekeltek vagy a nemzet elismerésében, és a mi még szebb és emberhez még méltóbb, megtalálhatta azt a jutalmat, melyet az öntudat megnyugvása ad, azon tudatot, hogy hivatását és kötelességét teljesíté.

De a mit az iparért és az iparosokért tett, azt az emberi kötelesség mértékén felül cselekedte. . . . És mi jutalmat várhatott ezért; mily elégtétellel kecsegtethette magát, mily elismerésre számolhatott, mily öntudatbeli megnyugvást nyerhetett ezért?

Hiszen az évek során át tartó küzdelmekben, midőn a hazai ipar még nyilván a nemzet mostoha gyermeke vala, s midőn az ipar emelésére irányzott törekvések lépten-nyomon a közöny, a

kiesínylés, sőt az ellenszenv akadályaiba ütköztek, az ebbeli működés sem az elismerés babérjait, sem az elért eredmények megnyugtató tudatát nem nyújthatta azoknak, kik az ügy munkásai voltak. És ő mégis az iparnak élt, mert szíve tele volt szeretettel az iparosok, a nemzet mostoha gyermekei iránt.

És ebben nem keresett és nem remélt jutalmat talált. A szeretet hódító hatalommal bir. Mivel ő szeretetével átkarolta az iparosokat — ezek is szívükbe fogadták őt . . . szerették és bálványozták derék mesterüket.

A végzet épen akkor ragadta el őt tőlünk, midőn a hazai ipar ügyére egy szebb jövő hajnala kezdett derengeni . . . A miért évekkel ezelőtt majdnem reménytelenül küzdött, az ma már a valóság küszöbéig jutott. A hazai ipar ügyét a nemzet magáévá tette; a hazai ipar felkarolása és emelése nemzeti feladatnak van elismerve; s ha a jeleknek binni lehet, a nemzet kész e feladatot és a hazai ipar iránti kötelezettségeit teljesíteni. Elértünk a remélt jobb jövő határáig. De midőn ez távolról megpillantottuk, ő behunyta szemét örökre.

Isméltődött Mózes története, ki midőn népét a pusztán át az ígéret földére vezette, azt népének megmutatta, de maga megszűnt élni. És Szabóky Mózes volt az iparosoknak. Oly helyzetben, mely méltán nevezhető sivatag pusztaságnak, oly korban, midőn az iparos osztály, különösen ennek ifjú nemzedéke, egészen magára volt hagyatva, ő egész lelki odaadással vállalkozott a vezérkedésre az iparos ifjúság oktatásában. És később, midőn az országos iparegyesület létrejött, itt folytatta nagyobb körben megkezdett uttörő munkásságát . . .

De az ígéret földét ő nem érhetette el. Elérhetjük-e majd mi? Ha mindazok, kikre szelleme hatást gyakorolhatott, szellemi örökösének fogják magukat tekinteni és az ő nyomdokaiba lépnek, és nem fogják a lelkesedésnek, a buzgóságnak tőle nyert szikráit kialudni engedni: az ígéret földjét el fogjuk érni, és hazánk boldogulni fog művelt, képzett és a kor színvonalán álló iparosai által.

MATLEKOVITS SÁNDOR, a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium államtitkára.

Az ipari fejlődés átalában és mindenütt szoros összefüggésben áll azzal a kérdéssel: mily mértékben mozdítja elő az állam az iparfejlesztést, miként avatkozik bele az ipari haladás létfeltételeinek megteremtésébe, kívánalmainak teljesítésébe. Hazánkban az alkotmányos élet ujjaébredése óta, e téren sok mulasztás történt, de mintha a gondviselés a mulasztásokat kárpótolni akarta volna, mióta a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium egy fiatal, előkelő és munkás tisztviselője, Matlekovits Sándor neveztetett ki e miniszterium államtitkárává, az iparfejlődés ügye hatalmas léptekkel halad előre.

Matlekovits a gyakorlati élet szorgos megfigyelése, alapos készsége, széleskörű ismeretei és tapasztalatai alapján csakhamar fölismerte hazánkban az iparfejlesztés fontos föladatait. Észrevette, hogy e téren sokat mulasztottunk s az okos államférfiu tervszerű megfontolásával fogott a nagy munkához, melylyel az ipari fejlődést fokról-fokra előbbre vinni kívánta. És e tervszerű munkálkodása már rövid idő alatt kiváló eredményeket mutathatott föl s Matlekovits Sándort a közgazdasági élet fejlődésében fontos tényezővé tette.

A háziipari tanműhelyeket racionális alapra fektette, megalakította az ipari felügyelők, a közgazdasági előadók intézményét, rendszeresítette a gyakorlati ipari oktatást, s tervezte az iparnak nyújtandó állami kedvezményekről szóló törvényjavaslatot, az új ipartörvényt, a vízjogi törvényt, a bányá-törvényjavaslatot, létesítette a kulturmérnökséget, szervezte a selyemtenyészési kormánybiztosságot, a műipari mintalapok terjesztését, kezdeményezte, fölkarolta a kereskedelmi muzeum eszméjét, végre létesítette az 1885. évi országos kiállítást, melynek szervezője, intézője és lelke volt. De a közgazdaság többi ágait, a földmívelést és a kereskedelmet érintő üdvös működését is a céltudatos alkotások szelleme lengi át, s közgazdasági kormányzatunknak a gyakorlati és hasznos téren való érvényesülése igen nagy részben az ő érdeméül tudandó be.

Dr. Matlekovits Sándor született 1842. október 12-én Budapesten, hol atyja akkor ügyvédkedett. A fővárosban is végezte összes tanulmányait; a kegyesrendiek itteni iskolájában a gymnazialis osztályokat, az egyetemen a jogot 1860—64-ig. Huszonkét éves korában már mint jogtudor rendezte be ügyvédi irodáját a fővárosban. A peres ügyek viteléhez azonban vajmi kevés kedve volt, s ő, ki már jogász korában feltűnt irodalmi működésével — „A magyar örökösödési jogról“ írt pályanyertes munkájával, továbbá: „A földbirtok a nemzetgazdaság jelenlegi álláspontja szerint rendezve, különös tekintettel Magyarország törvényhozására“, „Magyarország törvényei és országgyűléseinek működése nemzetgazdasági tekintetben, különösen a 18-ik század óta“ című műveivel — most újra kezdte folytatni nemzetgazdaság- és pénzügytani irodalmi működését, különböző napi és szaklapokban, valamint önálló könyvekben.

Hogy megélhessen, a közigazgatási pályára lépve, elvállalta Pest városa tanácsánál a tollnokságot. Ez időtájt pályázott egyetemi tanárságra is, miután már 1865-ben mint a nemzetgazdaságtan és a pénzügytan magántanára habilitáltatta magát: a tanári pálya azonban zárva maradt előtte, mert úgy a tudomány-, mint a műegyetemen mások győztek vele szemben.

1867. májusban lépett be a kereskedelmi miniszteriumba, mint fogalmazó. Szorgalmasan dolgozott úgy hivatalában, mint otthon íróasztalánál s fölös idejét számos nagy érdekű czikk megírására fordította. Bátran mondhatni, hogy Matlekovits tulajdonkép éveken

át kitűnő hírlapíró volt s hírlapírói működése adta meg neki azt a sokoldalúságot, mely nála nem esett az alaposság rovására.

Ez idő alatt írta egyetemi előadásai vezérfonalául első rendszeres művét, a nemzetgazdaságtant, ezt követte a pénzügytan, majd a kereskedelem története s számos tanulmány a szaklapokban, később különösen a „Budapesti Szemlé“-ben.

A „Századunk“-ban megjelent egy cikksorozata az akkor közzétett ipartörvényjavaslatról, irányozta először miniszterének figyelmét a fiatal hivatalnokra s ez időtől kezdve nem is lehetett többé a kereskedelmi miniszterium legfontosabb teendőiben Matlekovits tanácsát és közreműködését nélkülözni. Egy hosszabb külföldi tanulmányutja után átvette a várművek vezetését s ezzel teljesen elemébe jutott. Itt nyílt csak alkalma fényes tehetségeinek kifejtésére. Az Ausztriával csakhamar megindult kiegyezési tárgyalásokon az egyszerű osztálytanácsos lett mindenütt az irányadó; gyorsan, de biztosan ítélő, mindent áttekintő alkudozó fél, ki e mellett folyton restanczia nélkül végezte egyéb folyóügyeinek hivatalos aktáit, — mert már akkor szokásos lett a miniszteriumban minden nehezebb, bonyolultabb kérdést Matlekovitsra szíjálni.

Báró Sennyey Pál 1880-ban felajánlotta neki az akkor alakult Országos Bank vezérigazgatóságát; de Matlekovits, kit Tisza miniszterelnök minden áron meg akart tartani az állam szolgálatában, kész volt a dusan jövedelmező állást visszautasítani, ha mód nyújtatik neki, hogy egész erejét a közügyeknek szentelhesse. A kormány tehát kinevezte helyettes államtitkárnak. És ez időtől kezdve új korszak kezdődik életében és a magyar közgazdasági kormányzat életében is. Működése közben nem riadt vissza a nehézségektől, számolt a körülményekkel s mindig meg tudta választani a nehézségek legyőzésének módját és alkalmát. Minisztereinek bizalmát mindig kiérdemelte, de gyakran a tőle nem függő viszonyok és körülmények kényszerítették őt még jobb meggyőződése ellenére is oly elveket elfogadni, melyek hirdetett tanaival nem mindenben állottak összhangban.

Az 1885. évi országos kiállítás alkalmával rendkívüli erélyt és tapintatot fejtett ki a kiállítási ügyek vezetése körül s úgy is mint a fontos jury-tanács elnöke. Sok akadályt kellett leküzdenie e kiállítás alatt. Az egyéni és személyes érdekek száz és ezer örvénye fölött tudott nagy tapintattal átsiklani. Ereje megfeszítésével szentelte magát a kiállítás fontos ügyének és az ő érdeme, hogy büszke

önérzettel hivatkozhatunk arra a messzeható sikerre, melyet a kiállítás elért: arra az elismerésre, mely a közgazdaság számos ágában való haladásunkat itthon és a távolabbi külföldön érte. Nem lehet kétségbe vonni, hogy a gazdasági föllendülés újabb korszaka e zárkövének, az országos kiállításnak még ma is élénken elismert sikere buzdítólag fog hatni a közgazdasági élet számos ágának rendszeres továbbfejlesztésére. E kiállítás egyrészt a legjobb alkalom volt arra, hogy a külföldön felőlünk táplált igen gyakran téves véleményeket kedvezőbbre alakítsa, de másrészt alkalom volt arra is, hogy haladásunk, előnyeink és vívmányaink mellett hiányainkat és gyöngéinket feltüntesse. A kiállítás fényes sikerének emléke az ő nevéhez is fűződik s ez ügyben való munkálkodása életének egyik legszebb korszakát fogja képezni.

Az országos kiállítás mellett azonban egy perczig sem hanyagolta el az általa teljesen újjászervezett miniszterium vezetését s mihelyt annak fáradságos lebonyolítása be volt fejezve, Matlekovits ismét teljesen hivatalos teendőinek szentelte munkásságát, melytől a közgazdasági élet fokozatos fejlődése érdekében még oly sokat várhat a nemzet.

Hivatalos működése közben kifejtett tevékenységeért s a kiállítás szervezése körül való érdemeiért számos kitüntetésben részesült s legutóbb a Szent-István-rend középkeresztjével lett feldisztve, a mi oly kiváló kitüntetés, mely hazánkban kevés halandónak jutott osztályrészül. E mellett az ország iparosainak tisztelete és nagyrabecsülése környezi.

KELETI KÁROLY. az országos statisztikai hivatal főnöke.

Keleti Károly három irányban szerzett a hazai ipar körül kiváló érdemeket. Először hivatalos működésében, mint az országos statisztikai hivatal főnöke, másodszor a gyakorlati téren, amennyiben az országos magyar iparegyesületnek alelnöke, a volt általános iparegyletnek igazgatója s a mai orsz. iparegyletnek is alelnöke volt, végre harmadszor irodalmi téren, maradandó becsű és kiváló szakmunkái, főleg pedig kiállítási jelentései által. Mikor a nyilvánosság terére lépett, már akkor fölismerte a hazai ipar fejlesztésének fontosságát s elhatározta, hogy e szakmának szenteli erejét és tehetségét. Ama kevesek közé tartozott, ki odaállt az iparosok közé s ezeket buzdítva, velük együtt dolgozott az iparügyek hathatós fejlesztésén. Nem az elmélet vesszőparipáját, nem a nagyhangu oktatás módját választotta, hanem a gyakorlati vezetésnek és tanácsadásnak akkor még legjobban elhanyagolt terét. És e téren alapos ismereteivel, kitűnő és gyakorlati érzékű tapintata, de rokonszenves egyéniségével is sokat használt és sok üdvös eredmény eléréséhez nagy nevezetes kezdeményezéshez nyújtott segítséget.

Keleti Károly 1833-ban született Pozsonyban. Tanulmányait a

forradalom, melynek harcaiban már 16 éves korában részt vett, megszakította s a gazdasági pályán tett kísérletet Alesuthon, József nádor örököseinek uradalmában. Majd a hivatalos pályára vitte őt a kényszerűség, hogy az akkori időben a kényszerbesoroztatás elől meneküljön. Mint hivatalnok végezte a bölcsészeti és jogi tanfolyamot. Hivatalát elhagyva, nemsokára megalálta mostani működése körét és nemzetgazdasági tanulmányait Baudrillart jeles kézikönyvének átdolgozásával nyitotta meg. E közben a hírlapoknak is dolgozott, s a magyar földhitelintézetnél is hivataloskodott. Irodalmi működésének eredményei a „Budapesti Szemlé“-ben és a magyar tudományos akadémia „Statisztikai és nemzetgazdasági közleményei“-ben jelentek meg. 1865—66-ik évben b. Eötvös lapját, a „Politikai Hetilap“-ot szerkesztette, s ugyancsak Eötvös mellett, mint az ujra éledt országos iparegyesület elnöke mellett, működött, mint az egyesület igazgatósági tagja s később mint alelnöke.

1868-ban választott az akadémia történelmi és államtudományi osztályában levelező tagnak nemzetgazdasági tudományos működéseért. E tudományos működés azóta is tovább folyt és pedig ekkor már, hivatalos állásával kapcsolatosan, a statisztikai téren érvényesült legkiválóbban. A kiegyezés után az Andrássy-miniszterium megalakulásakor ugyanis osztálytanácsossá lett a földmívelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumban, s egyszersmind az általa szervezett országos statisztikai hivatal vezetésével is megbízott, s ez állását, mint miniszteri tanácsos, a statisztikai hivatal önálló és szélesebb körű ujra szervezése után is megtartotta.

A tudományos téren jó hatása volt az 1867—1869-iki tanévek alatt a pesti tudomány-egyetemnél általa megindított statisztikai tanfolyamoknak, míg más oldalról az 1869 és 1870-ben vezetése alatt végrehajtott országos népszámlálás nagy munkája nemcsak az anyagot gyűjtötte össze számára, hanem annak feldolgozására is ösztönözte. Így jött létre „Hazánk és népe“ című kitűnő munkája, mely a társadalmi statisztika terén nagy fontosságú munka az akadémiai rendes tagságot és a kétszáz aranyos nagy jutalommal való kitüntetést is megszerezte szerzőjének.

A magyar statisztikai tudomány állami képviselője gyanánt 1869-ben és 1872-ben Hágában és Szent-Pétervárott megjelent a nemzetközi statisztikai kongresszusokon, s mint az 1876-ik évi budapesti kongresszus szervező bizottságának egyik alelnöke, lankadatlan

tevékenységgel intézte és irányozta az előkészületi teendőket. Időközben a párisi földrajzi kiállításon első rendű érmet nyertek munkái, s több kiváló külföldi szaktudományos társulat is tagjává választotta. „A gyakorlati statisztika kézi könyve,” szintén a statisztikai tudomány felvirágoztatására törekszik, egyrészt meg akarván ismertetni mindenkivel a statisztikai anyag gyűjtése körüli teendőjét, másrészt még általánosabbá akarván tenni a közönségben a statisztika fontossága iránti meggyőződést.

A statisztika terén különben is üdvös működést fejtett ki s e téren szerzett kiváló érdemei elismeréseül számos kitüntetésben részesült. Ő szervezte ez első iparstatisztikát és az 1885. évi orsz. kiállítás előtt szintén az ő részletes javaslatai alapján hajtattott végre az iparstatisztikai fölvétel. Hivatalos működésében érdemül tudandó be neki továbbá az is, hogy a statisztikai irodalom terén több kiváló fiatal erőt nevelt, szakirodalmunk nem csekély előnyére.

Az országos magyar iparegyesület ujjaalakításában tevékenyen részt vett és 1870—76-ig annak tevékeny alelnöke volt. 1879-ben részt vett az általános iparegylet alakításában s ennek alelnöke és igazgatója volt; e két egyesület összeolvadása után pedig a mai iparegyesület alelnökévé választott. E működése folyamában ismerkedett meg az ipar gyakorlati viszonyaival s mindig egyike volt az ipar leglelkesebb pártfogóinak és az iparmozgalmak támogatóinak. Az 1873. évi bécsi nemzetközi kiállításra készítette már említett művét, a „Hazánk és népé“-t, mely az újabb időben az első alapos statisztikai ismertetője volt hazánk közgazdasági viszonyainak.

Egyik legfontosabb ágát a közgazdasági irodalmaknak is Keleti honosította meg. Ez a kiállítási jelentések szerkesztése. Az 1878-iki párisi közkiállítás alkalmából hazai iparunkról a kormány megbízásából rendkívül terjedelmes és alapos készütséggel összeállított szakjelentést adott ki, mely elé „Hazánk közgazdasági és közművelődési állapotai“ czim alatt maradandó becsű bevezetést írt, mely mint önálló kötet is megjelent. (Az 1873. évi és 1878. évi világkiállítások magyar osztályának katalógusait is ő szerkesztette.) Az 1879. évi székesfehérvári kiállításról ugyancsak a kormány megbízásából szakszerű jelentést szerkesztett s 1885-ben az országos kiállítás alkalmából adta ki a „Balkán-államok“ közgazdasági állapotáról szóló jeles művét s ugyancsak e messzeható kiállításról négy terjedelmes kötetben szerkesztette a „Hivatalos Főjelentés“-t. Ez

utóbbinak bevezető része, mely „Magyarország közgazdasági és közművelődési állapotai az 1885. évi országos kiállítás szempontjából“ czím alatt mint önálló kötet szintén megjelent, szakirodalmunk legjelesebb termékei közé tartozik és élénk tanúságot tesz arról, hogy Keleti közgazdasági s főleg ipari állapotainknak nemcsak alapos ismerője, hanem mint a nemzetlét fejlődése iránt kiváló érzékkel bíró szakférfiu, képes amaz irányt is kijelölni, melyben ipari fejlődésünknek rendszeresen haladni kell. Most említett művei a legbecsesebbek közé tartoznak, melyek iparunk ismertetése s programmszerű fejlesztése érdekében valaha irattak s ha egyéb érdemei nem is volnának, ezek által is kiváló jogot szerzett arra, hogy iparunk legjelesebb szellemi uttörői között foglaljon helyet.

De Keleti nemcsak az irodalomban uttörő munkása a szó mai modernebb értelmében az iparnak, hanem bevitte ennek népszerűsítését a tudományos körökbe is és egyike ama keveseknek, kik egyrészt példát adtak az újabb nemzedéknek e parlagi tér művelésére és végre — s ez nem legcsekélyebb érdeme — azok közé tartozott, kik az ipar ügye érdekében fölfelé is küzdöttek.

Népszerűséget sohasem hajhászott. Ment a maga egyenes útján s ha az ipar érdekeinek szolgálatokat tett, abban az öntudatban találta jutalmát, hogy hasznos munkát végzett. Az ipar gyakorlati igényeit ama fontos állásaiban sem tévesztette szem elől, melyeket, mint pénzügyi igazgatósági tag, mint az „Adria“ tengeri hajózási társulat igazgatósági tagja, sat. elfoglalt. E közhasznú és sokoldalu tevékenység Keletinek méltán biztosít uttörőink első sorában előkelő helyet, melyet az iparosság tisztelete és nagyrabecsülése által kísérve tölt be.

GRÓF ZICHY JENŐ. az országos iparegyesület elnöke.

Zichy Jenő grófnak a hazai ipar történetében kiváló hely jut. Az ipari mozgalmak mindaddig nem tudtak nagyobb népszerűsége vergődni, az ipari törekvések mindaddig nem tudtak érvényesülni, míg az általa rendezett székesfehérvári országos kiállítás az egész hazai iparügynek lendületet nem adott. Nem szabad a magyar ipar érdekében eddig is önzetlenül és sok hazafias jóakarattal működött jeles vezérférfiak érdemeit kisebbíteni vagy csorbitani, de tény, hogy az egész mozgalomnak nemcsak népszerűsége, hanem sikerei és tényleges gyakorlati eredményei is azon időtől kezdve datálódnak, melyben Zichy Jenő, mint a székesfehérvári orsz. kiállítás elnöke az egész országot bejárva, buzditott a kiállításban való részvételre, emelte az iparosok önértetét és propagált a hazai ipar pártolásának nagy eszméje mellett. A székesfehérvári kiállításnak az ő páratlan buzgalma, rendkívüli munkássága és áldozatkészsége biztosította a jelentékeny sikert. És midőn látták, hogy az előkelő arisztokrata a szó szoros értelmében mint napszámos dolgozik az ügy sikere érdekében, midőn tapasztalták, hogy a dúsgazdag mágnás komolyan szívében viseli az ipar fejlesztésének nemzeti nagy érdekét: önkényte-

lenül szaporodott a tábor, mely őt törekvéseiben és terveiben, munkásságában és céljaiban támogatta és midőn — egyelőre csak a szüntelen szép beszédek, később a tettek által — a közvélemény egyszerre meg volt nyerve a hazai iparpártolás ügyének: akkor az ország intéző köreiben is nagyobb figyelmet fordítottak az iparügy felé s mintha évek, sőt évtizedek mulasztásait akarták volna pótolni, egyszerre keltették életre a mai nap már érvényben és működésben levő újabbkori ipari intézményeket és alkotásokat. És ha az igazságos történetíró a magyar ipar életében beállott e kedvező fordulatot nem is fogja kizárólag Zichy Jenő érdeme gyanánt felírni, azt sem fogja elhallgathatni, hogy annak előidézésében Zichynek nagy, sőt bizonyára a legnagyobb érdeme volt . . .

Gróf Zichy Jenő 1837-ben született. Fia gróf Zichy Edmundnak és Odescalchy Paulina hercegnőnek. Tanulmányait Németországban végezte s alig került vissza hazájába, — 24 éves korában — már országgyűlési képviselővé választott: az élesdi választó-kerületet képviselte egész 1872-ig, de ezután belefáradva a politika élet meddő harcaiba, visszavonult a politikai pályától. Közben az ügyvédi vizsgát is letette. Külföldön hosszabb ideig tartózkodott s az időt főleg nemzetgazdasági tanulmányainak gyarapítására fordította. Angliában a csatornázás és vízépitészet rendszerét tanulmányozta, hogy ezeknek hazánkban hasznát vegye. Igyekezett is e tanulmányait érvényesíteni, 1868-ban a magyar alföld csatornázási terveit bőven fejtegette „a duna-tiszai vagyis a Pest, Szeged, Szabadka és Kula közötti csatorna“ című röpiratában. E terve kivitelére nagy áldozatokat hozott, s bár a képviselő-testület megszavazta a költségeket, az magántekintetek miatt megbukott, nem kis hátrányára az árvizek által gyakran sújtott alföldi városoknak. Szeged őt e tervéért diszpolgárrá választotta. Zichy kezdeményezte a székesfehérvári Vörösmarty-szobor felállítását s az ottani állandó színház eszméje is nagyrészt neki köszönhetette megvalósítását. Az 1876-ban Budapesten rendezett műtörténelmi és régiségi kiállítás létrejöttén buzgón fáradozott és annak rendezése körül is nagy szolgáltatokat tett.

A fehérvári kiállítás eszméjét ő pendítette meg, ő készítette annak terveit, szabályzatait és a rendezés vonatkozó javaslatokat; ő hívta meg a gazda-kongresszust és előmozdítója volt az ugynevzett nagyobb agrárius mozgalomnak. Az iparosok által tartott szakgyűlések után a „hazai ipar fejlesztése“ című röpiratában összefoglalta azon

nézeteket, melyeket a székesfehérvári kiállítás tanulságából meritett. Nemsokára ezután az „orsz. magyar iparegyület“ elnökévé választatván, lakását állandóan a fővárosba tette át s működését az iparegyesületben központosította. Nagy eréllyel vitte keresztül a fővárosban fönnállott két iparegyesület fuzióját; mint az 1881-ik évi országos „nőiparkiallitás“ elnöke, rendkívüli buzgalma és páratlan, gyakran félelmetes erélye a kiállítás erkölcsi és anyagi sikerét egyaránt biztosította, annak tanulságait a kormány figyelmébe ajánlva, igyekezett értékesíteni és a hazai szövőipar fejlesztése érdekében megkezdett mozgalomba anyagi áldozatok árán bevonta az arisztokraczia, a főpapság, a pénzemberek és intézetek javát, úgy hogy mintegy 10.000 forint áll rendelkezésére, melyet az e célra alakított külön bizottság a magyar szövőipar javítása, terjesztése, fejlesztése és bizonyos tekintetben való biztosítása érdekében fölhasználni igyekszik.

Ezen kívül Zichy Jenő nagy maecenása a magyar festőművészetnek és a műiparnak. Kastélyában és lakásaiban a legtehetségesebb magyar festők műveit nagy számban találjuk; nem mulik el képtárlat, műtárlat stb., melyen ő jelentékenyebb vásárlásokat ne tenne.

Áldozatkészsége sokkal nagyobb, semmint a tőle távolabb állók gondolják.

Hogy csak néhányat említsünk, föl kell jegyeznünk, hogy az orsz. nőiparegyület nőipariskolája számára saját költségén egy újabb közös munkatermet rendezett be; szövőszékre 500 frtot adományozott; az orsz. iparegyesület vezetése alatt álló ipariskolák tankönyveinek olcsóbbá, illetőleg az iparostanulók számára hozzáférhetőbbé tételére 1000 frtot adott. Az országgyűlésen pedig mindenki elismeréssel fogadta a vidéken létesítendő ipariskolák javára általa adományozott 12,000 frtot.

Zichy Jenő ma az ország legnépszerűbb emberei közé tartozik. Számos vidéki és fővárosi ipartársulat és egyletnek tiszteletbeli tagja, de a mi még ennél is többet jelent, az illető egyletek és társulatok a legőszintébb tisztelettel viseltetnek irányában. Ez őszinte tiszteletnek, e meleg ragaszkodásnak elvitázhatlan tanujelét tapasztalta a legközelebbi választások alkalmával is, a midőn az ország első kerülete, Budapest belvárosa a Deák Ferencz helyébe ültette őt, megválasztván nagy többséggel képviselőjének. A közügyek terén kifejtett közhasznú és nagymérvű működését a korona is sietett méltányolni, a midőn őt a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságra emelte.

Működésének és buzgalmának hálás tért nyílt az 1885-ik évi országos kiállítás rendezése körül. Míg az eszme testté vált, az iparegyesület élén rendkívüli ügyszeretettel vett részt az előmunkálatokban, a mint pedig a kiállítás ügye a miniszterium vezetése alá került, ő lett annak másodelnöke, mely tisztét úgy az adminisztráció, mint az agitáció terén igaz lelkesedéssel, lankadatlan buzgalommal teljesítette. A kiállítás körül szerzett érdemei elismerésül nyerte az I. oszt. vaskoronarendet, a Takova-rend nagykeresztjét, a Sándor-rend nagykeresztjét és a francia becsületrend középkeresztjét.

Zichy ma férfikorának legszebb éveit éli. Még csak 50 éves, de testben és erőben ruganyosabb, mint sok fiatal ember. Az ő működése is, mely tulajdonképen az 1879. évi székesfehérvári kiállítás óta vált országos jellegűvé és ez idő óta vert nagyobb hullámokat. bár már eddig is jelentősebb eredményeket ér el, éppen eddigi irányánál és jelentékeny sikereinél fogva még nagyobb reményekre jogosít bennünket — a jövőben. A lelkes főúr minden közügy előmozdításának legodaadóbb munkása és áldozatkész hive. És ha eddigi szereplése már is elsőrendű helyet biztosít neki a leghazafiasabb magyar főurak sorában, közéletünk kimagasló jelesei között: még nagyobb reményekkel lehetünk eltelve azon jövő iránt, melynek az ő eddigi szereplése és áldásos munkálkodása sokat ígérő programja gyanánt tekinthető. Ő reá igazán el lehet modani, hogy a tettek embere. A hol a nemzet közgazdasági fejlődése érdekében tettekre van szükség, ott Zichy Jenőt mindig az elsők között lehet találni.

RÁTH KÁROLY, a budapesti kereskedelmi s iparkamara alelnöke.

Ama kevés szakférfiak közé tartozik Ráth Károly, a ki egész tevékenységét kizárólag a magyar iparfejlesztés ügyének szentelte. A magyar ipar modern fejlesztése, az ipari szervezet szabályozása, az iparos-érdekek képviselete, az iparos-osztály önértetének emelése, ezek voltak vezéreszméi s ezek megvalósításáért lankadatlanul küzdött, céltudatosan munkálkodott. Főtörekvése az volt, hogy az iparos-osztály a társadalomban az őt megillető helyet elfoglalja, hogy felemelje az iparosságot a mai kor színvonalára s közelébb hozza a társadalom ugynevezett domináló osztályát az iparossághoz. E mellett az ipari szervezkedés megfelelő átalakításáért s ezzel együtt az ipari jog (törvények) kívánatosnak mutatkozó módosításáért, végre az iparosok anyagi jólétének előmozdításáért küzdött a legnagyobb odaadással és lelkesedéssel. Ez utóbbi cél elérése szempontjából buzgó uttörője volt a szövetkezeti ügy népszerűsítésének, az állami és közhatósági szükségleteknek a hazai ipar által való fedezését is biztosítani törekedett s általában minden iránt, a mi az ipar érdekeivel erkölcsi és anyagi tekintetben összefügg, a legmelegebben érdeklődött s rendkívüli munkaképességét, kiváló tehetségeit több

mint másfél évtized óta szívós kitartással majdnem kizárólag a hazai ipar érdekében érvényesíti.

Az ipar szellemi munkásai között neki az első sorban jutott hely s e téren való működéséhez a sikerek egész sorozata fűződik.

Ráth Károly 1838. július 6-án született Szegeden s gondos nevelésben részesült. Tanulmányait a külföld jeles tanintézeteiben végezte s széleskörű tudományos műveltségének és nyelvbeli ismereteinek az ipari köztevékenység terén való szereplése alkalmával nagy hasznát vette. A hatvanas évek végén mint gyáros tűnt föl először az iparos körökben.

Egy jelentéktelennek látszó iparágat honosítván meg, azt csakhamar nem csupán mint gyáripart, hanem egyszersmind mint népipart is a fejlődésnek oly fokára emelte, hogy mint első helyen álló hazai ipartelep volt elismerve és a külföldi kiállításokon szerzett kitüntetések mellett Ráth Károly az iparfejlesztés körüli érdemeiért már 1867-ben Ő Felsége által a koronás arany érdemkereszttel lett feldíszítve. Hirlapi szak-cikkei, felolvasásai már ekkor figyelmet keltettek, és belépve az országos magyar iparegyesület tagjai közé, csakhamar az egyesület igazgatósági tagjává választott, mely testületben később az iparegyesület széleskörű működésére mind a mai napig jelentékeny befolyást gyakorolt.

Az 1872-iki ipartörvény megalkotása után megindult iparos mozgalmak kezdetén csakhamar az ő tudományos készséggel párosult kezdeményezési erélyére irányult az iparos körök figyelve, úgy, hogy az 1872-iki első iparos kongresszus előkészítő bizottságának elnökévé választott; magán a zajos nagygyűlésen pedig mint második elnök oly erélyesen és egyszersmind oly higgadt tapintattal tudta a felizgatott kedélyeket lecsillapítani, hogy ez időtől fogva az iparosság osztatlan bizalma számára első vezérszerepet jelölt ki, és megválasztották az ország összes ipartársulatait felölelni hivatott országos iparos szövetség központi elnökévé. Ugyanazon év tavaszán választotta meg az országos iparegyesület közgyűlése — a miniszterre kinevezett gróf Zichy József helyébe — az egyesület alelnökévé.

A gyakorlati kezdeményezések hosszú sorának az ekkor elfoglalt vezénylő bizalmi állások képezik kiinduló pontját. Az iparosok társulati szervezkedése, a hitelügy fejlesztése, az állami szükségletek

fedezésénél a teljesen mellőzött hazai munkának bevonása, az iparos szakoktatás felkarolása, az iparosok szellemi művelődésének és társadalmi tömörülésének előmozdítása, — s számos más téren kifejtett lankadatlan munkálkodás, buzdítás, eredményes cselekvés jelzik Ráth Károly nyilvános pályájának ezen első időszakát. Egyik maradandó alkotását képezi a „Fővárosi iparos-kör“ alapítása, mely virágzó egyesület immár 14 év óta fejt ki a főváros iparos polgárságának társadalmi életére sokféle irányban jótékonyan kiható működést. A „Fővárosi iparos-kör“ 10 éves fennállásának emlékünnepe alkalmából a kör alapítójának és elnökének életnagyságu arcképe az iránta legőszintébb hálával és ragaszkodással viseltető tagoknak lelkes ovációi mellett lelepleztetett.

A kiállítási ügy terén Ráth Károly egyik legavatottabb szaktekintélyként van elismerve. Az 1872-iki kecskeméti és 1876-iki szegedi országos kiállítások szervezésében dr. Szabókyval élénk részt vett, s vezénylő szerep jutott neki mindkét kiállításon a bíráló bizottságok munkálkodásának vezetése körül. Nem kevésbé tevékenyen támogatta Zichy Jenő grófot a székesfehérvári országos kiállítás szervezési előmunkálatainál, s mint a csoportbíró bizottságok elnökeiből és előadóiból alakított központi elnök-jury másodelnöke, gróf Zichy távollétében közelsímerésben részesült erélylyel mindvégig ő vezette e nagy tekintélyű testület tanácskozásait, mely számos fontos elvi kérdés felett volt hivatva döntené és sokféle igényekkel meg érdekekkel szembe szállni. Mint az 1873-iki bécsi és 1877-iki párisi világkiállítások magyarországi központi bizottságának és jury-jének tagja, alkalma volt ugy a kiállítási ügyek körül további gazdag tapasztalatokat szerezni, mint a magyar kiállítók érdekeit is hathatósan képviselni.

Ő volt az, ki még az 1876-ik évben határozott alakban pendítette meg a budapesti országos kiállítás eszméjét, melyet az 1879-iki iparos-kongresszus az ő javaslata értelmében ünnepélyesen magáévá tett. „A hazai iparkiállítások múltban és jövőben“ czimű munkája által tovább érlelte az eszmét. Az előmunkálatok érdekében azután sorba látogatta és tanulmányozta a külföldi országos kiállításokat (Brüsszel, Berlin, Halle, Stuttgart, Nürnberg stb.) s e kiállítások szervezetét egy önálló munkában ismertette azon alkalomból, midőn előadói javaslatképpen a budapesti országos kiállítás szervezetére nézve egy terjedelmes munkálatot terjesztett

az országos magyar iparegyesülethez, mely tervezet a később a kormány vezetése alatt megállapított végleges szervezésnek is jó részben alapjául vettetett. 1882-ben a kereskedelmi miniszterium kiküldése folytán meglátogatta a moszkvai orosz birodalmi kiállítást és ez alkalomból „Oroszország közgazdasági fejlődése” című oly terjedelmes művel gazdagította szakirodalmunkat, mely a felhalmozott adatok kiváló érdekénél fogva egyes részeiben angolra is lefordíttatott. Az 1883-ik évben a zürichi, berlini és amsterdami kiállításokon folytatta saját nemzeti kiállításunk javára értékesítendő tanulmányait.

Kiváló szerep jutott neki az 1885. évi budapesti országos kiállítás körül. Az országos bizottságnak és számos szakbizottságnak egyik legtevékenyebb tagja, a budapesti helyi bizottságnak alelnöke és központi előadója volt, s ily minőségben nagy része volt azon eredményben, hogy 800 versenyképes budapesti iparos részvétele emelte a kiállítás fényét. S e mellett a „Kiállítási Lapok” szerkesztése által is szolgálta a nagy nemzeti vállalat érdekeit s mint a bíráló bizottság egyik legnagyobb csoportjának elnöke s több csoport bíráló bizottsági tagja, kiváló szolgálatokat tett a kiállítás ügyének.

Az iparos mozgalmak vezetése körüli szereplése eléggé ismeretes. Mint az 1872-iki I. országos iparos-kongresszus központi bizottságának elnöke, az ő hatásköréhez tartozott a minden oldalról sürgetett II-ik iparos-gyűlésnek egybehívása. Fényes, nagy szabásu, higgadt lefolyásu volt az 1879-iki iparos-kongresszus, melynek elnöke és vezetője iránt újból csak öregbedett az iparos osztály tisztelete és bizalma. Ráth Károlynak akkor alkalma volt a törvényhozás termében is nyomatékkal sikra szállni azon kívánalmak mellett, melyek öt év multán, ha nem is teljesen, de legalább jó részben érvényre jutottak. Mint az országos iparegyesület kézműipari és a budapesti ipartársulatok képviselőiből alakult ipartársulati szakosztályoknak elnöke, Ráth Károly irányadó tevékenységet fejtett ki a különböző javas elkészítésénél, s az ipar-törvényjavaslat benyújtása alkalmával már 8 nap alatt megtartotta nemcsak a II-ik iparos-gyűlés központi bizottságának ülését, hanem összehívta február 17-én azon szűkebbkörű országos érlekezletet is, mely ismét oly üdvös kihatásu volt az

iparosok egyértelmű állásfoglalására. Az új ipartörvény hatását érvényesíteni hivatott országos ipartestületi értekezletnek is ő volt kezdeményezője, szervezője és tapintatos elnöke és ez alkalommal pendítette meg az országos iparos segély- és nyugdíjintézet létesítésének eszméjét.

Ráth Károly 1876-ik év óta alelnöke az ország első kereskedelmi és iparkamarájának, s ha a budapesti kamara, eltérve régebbi tradícióitól, újabban szabadabb, nemzetiesebb irányban karolja fel a gondozására bízott fontos érdekeket és az azelőtt kizárólagos német szót a magyar váltotta fel, ebben Ráthnak nem csekély érdeme van, melyet a fővárosi szakkörök osztatlanul elismernek. De nemcsak az iparügyek terén összpontosúl e sokoldalú tevékenység. A kereskedelem érdekei, úgy, mint a parlamentben, a társadalmi téren is buzgó szószólóját találja benne. Bizonyosság erre, hogy a „Magyar Kereskedelmi (Sarnok)-nak több év óta választmányi tagja, s kezdettől fogva törvényhatósági tagja volt a budapesti Elevátor és közraktári bizottságnak, sőt a szűkebb körű közraktári építőbizottságnak is. A jogtudósok mellett b. Kochmeister, Strasser Alajos és Ráth Károly vettek annak idején részt a kereskedelmi törvénykönyv kidolgozásával megbízott enquete-ben, mely közel 100 ülésben készítette elő ezen, az országgyűlés alatt tudvalevőleg egész terjedelmében elfogadott jeles codexünket. Ez alkalommal Ráth K. Ő Felsége legfelsőbb megelégedésének nyilvánításával lett kitüntetve, mely legfelsőbb kitüntetésekben különben a bécsi és párisi kiállítások alkalmával is részesült.

Ráth Károly 1873-ban választatott a fővárosi törvényhatósági bizottság tagjává, melynek kebelében fontos szaktisztviselőkben, — mint a pénzügyi és gazdaságiban, a közoktatásban — fejtette ki megszokott tevékenységét, mely ezenfelül több éven keresztül még a közigazgatási bizottság hatósági ügykörére is kiterjedett. Tagja a Matlekovits államtitkár elnöklete alatt a kereskedelmi minisztérium által alakított „iparoktatási és házi ipari országos bizottságnak“, mely a szaktisztviselő összes szervezési és segélyezési ügyekben tanácsadó közege a nevezett minisztériumnak. 1882-ik év tavaszán Trefort közoktatásügyi miniszter által Ráth K. megbízott kormánybiztosi minőségben „a magy. kir. technologiai iparmúzeum“ szervezésével.

Miután már az előző évben Romániában és az aldunai kikötőkben a Fekete tengerig és Odesszáig tette a forgalmi és közgazdasági viszonyokat tanulmánya tárgyává, a szervezés érdekében 1882-ben több havi tanulmányi utat tett Németországba, Svájcba, Belgiumba, Angliába, Dániába, Svéd- és Norvégországba, Finnlandba és Oroszországba, egész Nischni-Novgorodig. (Az ily gyakori külföldi utazásai alkalmával nyelvismeretei nagy segítségre vannak. Beszéli ugyanis a németen kívül a francia, angol és olasz nyelveket is.) Az általa mintaszerűen szervezett technikai iparintézet azóta megnyílt és az iparosok gyakorlati képzésére nagy befolyást van hivatva gyakorolni.

Meg kell még emlékeznünk Ráth Károlynak parlamentáris működéséről. Már 1872-ben lett Kolozsvárott felléptetve; de a nagy lelkesedéssel megejtett választás gróf Péchy Manó, akkori királyi biztossal szemben győzelemre nem vezethetett, bár a szavazatkülönbség nagyon jelentéktelen volt. 1875-ben heves küzdelem után megválasztatott Pápa városa országos képviselőjévé. 1878-ban roppant többséggel újból megválasztatott a pápai mérsékelt ellenzéki párt által; de 1881-ben kimaradt a parlamentből, melynek egyik tevékenyebb tagja és elismert szakfőnök volt. Beszédeit átgondoltság, komoly tanulmány, a hangzatos frázisok szorgos kerülése jellemezte. Tagja lévén a közlekedési bizottságnak, a közgazdasági, pénzügyi, ipar- és kereskedelmi kérdések mellett a közlekedési ügyek, különösen pedig a tariffa-kérdések képeztek beszédeinek tárgyát, melyek a legértékesebbek közt foglaltak méltó helyet, különösen pedig az adatok gazdasága tekintetében még későbbi időkben is becses adatforrássul szolgálhatnak. Még 1876-ban az ő indítványára emelte a képviselőház határozattá, hogy az állami szükségletek a hazai ipar által fedezendőek. Az ő indítványára töröltettek el a luxus-adók leginkább nemei, pl. a tekeasztal-adó. A közlekedésügyi bizottságban az ő indítványára elejtetett a közmunka szabályozására vonatkozó törvényjavaslatba felvett állami utvám, mint új adó. Ellenben jelentékeny részt vett az iparügyi budget fokozatos felemelésében, mely ma már a 100,000 forintot jóval meghaladja. Az ő szorgalmazása folytán terjesztetett be annak idején a novelláris törvény, mely az önszegélyező hitelszövetkezetek adómentességét biztosítja.

Közérdekű működésének jellemzésére megemlékezhetünk még szakirodalmi működéséről is. A politikai lapokban már a 70-es évek elején jelentek meg a közgazdasági napi kérdéseket alaposan tárgyaló cikkei. Jó ideig a Pesti Naplónak rendes munkatársai között mint közgazdasági, közlekedési és pénzügyek vezércikkíró szerepelt. A 70-es évek első felében szerkesztette és kiadta a *Kézműiparosok Lapját*; később az *Ipartársulati Lapokat*, és legújabbán az „*Iparügyeket*” mely közp. szakközlönyök jelentékenyen hozzájárultak az iparos köröknek saját közérdekeik iránt való tájékoztatásához, valamint a gyakorlati ipari szakismeretek terjesztéséhez. Önállóan megjelent munkái, melyek némelyikéről már megemlékeztünk, szintén a közgazdaság, ipar és kereskedelem érdekeit ölelik fel és összegyűjtve csinos kis szakirodalmi könyvtárt képeznének.

Tiszteletbeli állásainak felsorolását bátran mellőzhetjük; mert az itt vázolt sokoldalú tevékenység és az iparos osztálynak több mint másfél évtized óta személye iránt nyilvánuló bizalma és ragaszkodása természetesnek tűnteti fel azon tiszteletbeli és védnöki elnökségek meg tiszteletbeli tagságok hosszú sorát, mely ép úgy mint a kiállítási s egyéb alkalmi kitüntetések, érmek és díszoklevelek, bátran egy kis muzeumot képezhetnének.

Csak vázlatosan ismeretett tevékenységét a kitartó munkásság, a sokoldalú komoly tanulmány, a meg nem ingatható következetesség s egy magasztos vezéreszméért való lelkesedés jellemzik. Sikerei és a tevékenységéhez fűződő eredmények értékben kifejezve, a gazdasági haladás, az általános jólét hatalmas fejlődését jelentik. S ha a nemzeti ipar emelésének eszméje ma már általában gyökeret vert, ha az anyagi fejlődés és haladás iránt való érzék ma már illetékes körökben is kifejlődött, ha az ipar számos terén ma már számbavehető eredményeket érthetünk el, ebben kétségkívül kiváló érdeme van Ráth Károlynak és az ő odaadó, szünetnélküli, üdvös munkálkodásának.

MUDRONY SOMA. az országos iparegyesület igazgatója.

Az iparügyek terére lépett fiatal korában. Józan felfogással és helyes tapintattal korán ismerte föl ez akkor még nagyon elhanyagolt tér kiváló fontosságát. Erős elhatározással, erélyes kitartással tanulmányozta e „szűz“ terrenumot és most már majdnem husz év óta működik e téren, mint az iparegyesület titkára, majd igazgatója, felköltve tehetsége iránt a legkiválóbb nemzetgazdák és államférfiak figyelmét. Kossuth leveleiben többször elismerőleg emlékezett meg Mudrony Somáról, kinek a közgazdasági ügyekben irodalmilag nyilvántított nézeteit helyeselte.

Mint jelentékeny erő, szívós kitartással küzdött fontos hivatalában és alig van ma Magyarországon fontosabb ipari alkotás, alig indult meg kezdeményezés e téren, mely az ő közreműködését nélkülözte volna. Buzgalmával és lelkesedésével, melyet e pályára vitt, párosult szorgalma: folytonosan gyarapította tanulmányait és tapasztalatait, melyek tehetsége által kifejezésre és érvényre jutottak.

A mint működése nyomról-nyomra sikereket ért el, úgy biztosította magának a hazai iparosság elismerését és tiszteletét, melyek

neki az iparos körök legnépszerűbb emberei között előkelő állást biztosítottak.

A szakminiszterium is felismerte tehetségeit, szakavatottságát, midőn az országos házi-ipari és ipari oktatási bizottság állandó tagjává kinevezte. E minőségben Mudrony előnyös befolyást gyakorol az összes hazai ipari szakintézetek fejlesztésére.

Jó hírneve és népszerűsége folytán ma határozottan azon nem-iparosok közé való, a kik ipari közérdekeink előmozdítása körül buzgón és rendszeresen fáradoznak. Mudrony emellett az iparosok bizalmát az egész országban a legteljesebb mértékben bírja és reméljük, hogy még sokáig fogja bírni és e kedvező helyzeténél fogva erejét és tehetségét haszonnal érvényesítheti hazai közgazdasági érdekeink fejlesztése körül. Életrajzi adatai a következők:

Mudrony Soma született Késmárkon, Szepesmegyében, 1841. évi november 27-én. Atyja Sándor egyike a legértelmesebb és okszerűen gazdálkodó földbirtokosainknak. A család 1848-ban kénytelen volt — a hon védői közt hátramaradt családfő nélkül — Zemplénmegyébe. Gesztelybe vonulni, honnan — az ellenség ide is bevonulván, — Erdőbényére ment. Később állandó lakása e családnak Gesztely lett, hol a kis Soma első iskoláit végezte: innen Miskolcra és Késmárkra ment, míg a két felsőbb osztályt Pesten végezvén, 1861-ben a pesti egyetemnek jogi karán egyetemi polgár lett s a jogot 1865-ben végezve, letette a szigorlatot s elnyerte a jogtudori koszorút.

Már kora ifjúságában kitűnt széprehajló, fogékony lelke s magasröptű szelleme által. Az alsóbb iskolákban több pályadíjat nyert munkáival. Később a komoly tudományokra adta magát, melyekhez az angol, francia és német nyelvekben oly kulcsesal birt, mely fölötté könnyűvé tette neki azon kincsekhez jutni s hazánk hasznára fordítani, melyek a nemzetgazdasági tudomány nagy tárházában vannak.

A tudori szigorlatok letétele után és közben két évig gyakornok volt a pesti kir. táblánál. Ez időben a „Magyar Ujság“ közgazdasági rovatát is kitűnően vezette.

Ez idő tájt vette kezdetét a pesti munkások mozgalma, melyben Mudrony Soma jelentékenyen részt vett. A „budapesti munkásképző-egylet“-nek elnöke lett s mint ilyen, erélyes kitartással küzdött a munkások ügyének előbbrevitelén. Egyik kitűnő munkatársa volt a „Haladás“-nak, mely a munkáskérdés minden ágával foglalkozott.

1867-ben megválasztatott az országos iparegyesület titkárává, mikor is nemsokára ott hagyta a „Magyar Ujság“-ot és átvette a „Hazánk“ közgazdasági rovatának vezetését. Midőn iparegyesületi titkár lett, csakhamar megbízott az „Anyagi Érdekeink“ című szaklap szerkesztésével, melyet 1880-ig és ez idő óta „Magyar Ipar“ cím alatt szerkeszt.

Mudrony Soma az ipar és nemzetgazdaság terén, fiatal kora daczára, rövid idő alatt oly nagy elismerést szerzett, hogy az iparegyesület igazgatósága által előbb a vezér-titkári, később az igazgatói teendőkkel is felruháztatott. Vezértitkár 1872-ben, igazgató pedig 1874-ben lett.

Mudronynak irodalmi munkássága is igen becses és széles körökben méltó a figyelemre. Eltekintve ama sok közgazdasági és főleg ipari érdekű fölterjesztéstől és sok nagybecsű emlékirattól melyeket mint az iparegyesület főtisztviselője, eddig szerkesztett, melyeket a logikus gondolkozás, eszmék bősége s eredetiségtől duzzadó erő jellemeznek. Mudrony népszerű nemzetgazdaságtant is irt az ipariskolák használatára. Művei közül sokat emlegették a „Vámügy és Magyarország közgazdaságának ujjaszervezése“ című munkát, mely 1872-ben jelent meg és nagy feltűnést keltett. Két nagyobb munkája van továbbá Mudronynak, melyekre méltán büszke lehet. Az egyik az „Iparpolitikai Tanulmányok,“ melyben összes hazai iparviszonyainkra kritikailag kiterjeszkedik és bő tárgyismerettel, nagy szakavatottsággal s okos előrelátással vázolja teendőinket az ipari alkotások és reformok minden terén. E szakmunka egyike a legjobb magyar forrásmunkáknak és történelmi nevezetességgel is bír. Másik kiváló munkája a két kötetes „Ipariskolai Olvasókönyv“, melyet az iparegyesület külön iskolai tanterve alapján irt (eleitől végig irt és nem összeállított), mely felöleli az összes ipariskolai tantárgyakat és Mudrony széles körű ismereteiről és képzettségéről tesz fényes tanubizonyságot.

Ezenkívül irt több kisebb könyvet, melyek közül kiemeljük az „iparmuzeumok irányáról“ szóló könyvet. Hosszu ideig közgazdasági vezércikkirója volt a „Hon“-nak és egy időben az „Egyetértés“-nek. Mindkét lapban magvas vezércikkei közkedveltségnek örvendtek.

Az iparosgyűléseken is előkelő szerepet játszott. Az 1872-ik évi iparos-gyűlésnek jegyzője volt; az 1876-iki szegedi közgazdasági kongresszuson gyakorlati felszólalásaival vonta magára a figyelmet és 1879-ben az iparosgyűlésen a legfogasabb kérdésnek volt előadója.

Az ipartörvény-reviziójának akkor legfogasabb kérdésében egész tudományos apparátussal lépett az előadói székbe és népszerű előadásával az ellenvéleményüeknél is figyelmet és elismerést aratott.

Az 1885. évi országos kiállítás első előmunkálataiban, melyek az iparegyesület kebelében folytak, az oroszlánrész neki jutott és akkor is, midőn az országos kiállítás rendezését a kormány vette kezébe, mint az országos bizottság egyik legbuzgóbb és legmunkásabb tagja, az összes kiállítási, szervezési munkálatokban élénk részt vett. A katalógus szerkesztésével ő bizatott meg és ennek bevezetésében oly munkát adott, mely hazai közgazdaságunknak eddig legteljesebb monografiája és emellett nagybecsű történelmi visszapillantásainál, igen gazdag anyag- és adathalmazánál fogva is rendkívüli becses szakmunka.

Országos hírű ember lévén, a képviselőválasztások alkalmával is többször fordult feléje egy-egy kiválóbb választókerület figyelme. 1875—78-ig a gölniczbányai kerületet képviselte, és egy országgyűlési cyclus alatt Debreczen város III. kerületét. Jelölve volt ezenkívül több más kerületben is. Az ország közgazdasági és főleg iparügyei igazán hátrányt szenvednek az által, hogy Mudrony Soma a házban nem töltheti be állandóan az őt megillető helyet, melynek törvényhozói működése alatt kiváló szakértelemmel és buzgalommal felelt meg.

LANGE TRAUGOTT PÉTER, Brassó.

Az utókor mindig elismerséssel adózik azoknak az embereknek, kik önzéstelen odaadással szentelték erejüket, tehetségeiket, képességeiket az összeség céljainak és érdekeinek elérésére, az általános jólét emelésére, s a kik legszebb jutalmukat munkásságuk, fáradozásaik virágzó továbbfejlődésében találják. S valamint az emberi tevékenység tere, kiterjedése és mértéke különböző, úgy az emberekről is majd a világtörténelem kitörölhetetlen betűi emlékeznek meg, majd borostyán koszorúzza fejüket, majd meg, ha csak kisebb körben működött, egyes kerületek, vidékek vagy városok évkönyvei örökitik meg neveiket, vagy hálás embertársai őrzik meg emléküket. Ha az életnek eme szerény körben, de áldáshozón működő egyszerű munkásai halhatatlanságra nem is tarthatnak igényt, annyit mégis megérdemlenek, hogy neveiket följegyezzük, példájukból tanuljunk, okoljunk s életfolyásukat, működésüket figyelemmel kísérvük.

E sorok is olyan férfiú élettörténetét vázolják, aki egész életében minden erejével szolgálta nemzetgazdasági fejlődésünket, s aki különösen szülővárosa fejlődése körül kiváló érdemeket szerzett.

Lange Traugott Péter az 1797-ik esztendő első óráiban született Brassóban, mint ama régi szász Lange-család ivadéka, a mely az

1384-ben Brémából bevándorolt kereskedőre, Lange Gáspárra vezetheti vissza származását. A gyermek igen gondos nevelésben részesült és miután a gimnáziumban becsülettel végezte első tanulmányait, a kolozsvári királyi liceumba ment a jog- és államtudományok elsajátítására. Vasszorgalommal folytatva tanulmányait, 1819-ben fejezte be, s ekkor a kir. guberniumnál államszolgálatba lépett, és 1861-ig, a helytartó tanács nyugalmaztatásáig nyilvános (állami, kerületi és községi) szolgálatban maradt.

Már korán megszületett Langeben az a gondolat, hogy az intéző körök addig nagyon is elhanyagolt főfeladata az lenne, Erdély ipari és mezőgazdasági viszonyainak észszerű és folytonos fejlődését éber figyelemmel kísérni és buzgóan elősegíteni. Ez eszme megvalósítására való törekvés mellett, a nemzetgazdasági téren való működésre irányuló hajlam képezik Lange működésének alapját és ezen a téren sok szép és maradandó művel emelt magának emléket.

Már a 20-as években sikerült Langenek keresztülvinni, hogy az evangélikus gimnázium kertjében a gyümölcsfák nevelésére és nemesítésére iskolát alapítottak, mely azután igen szép eredményeket ért el. Sokkal nagyobb jelentősége volt azonban a „Brassói általános takarékpénztár“ alapításának. Lange Bécsben való tartózkodása alatt megismerte az „Első osztrák takarékpénztár“-t és a vele kapcsolatos intézményeket; s már ekkor elhatározta, hogy e közhasznú intézetet szülővárosában meghonosítja. Alapos tanulmányok után Lange kidolgozta az intézet alapszabályait és hazafias érzelmű elvtársai támogatásával 1835-ben életbe léptette a „Brassói általános takarékpénztár“-t, mely az első ilyenmű intézet volt a magyar korona országainak összes területén. Ez intézet még ma is örömdetes módon virágzik és több mint ötven éves fennállása alatt, fölkeltette és istápolta a takarékosagra való hajlamot, a szükségét látókat kis kamatlábra adott kölcsönökkel támogatta, gyámolította; s a tiszta haszonból e hosszú idő alatt sok ezer forintot fordított jótékony czélokra.

Egy másik nagy érdeme Langenek a „Brassai iparegyesület“ megalapítása, mely 1842-ben, a Lange által szerkesztett szabályzatok alapján lépett életbe. Ez egyesület rendezte és 1843. június 6-án nyitotta meg az „Első brassói iparkiállítás“-t, amely egyszerűs mind az első vidéki iparkiállítás volt az országban.

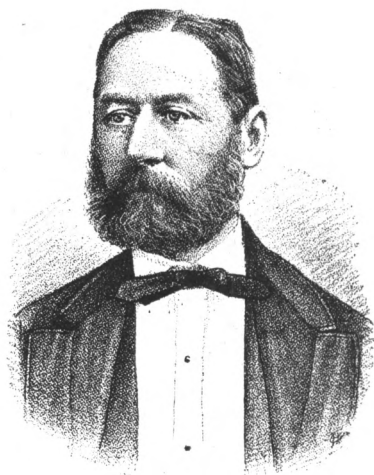
De mindez még nem meritette ki Lange tevékenységét. Majdnem minden osztály, — ugymond Lange egy az iparegyesületben

előterjesztett indítványában, — gondoskodott arról, hogy tagjai vén-ségükre nyomort ne lássanak, csakis az iparos, meg a mezőgazda, tehát a legfontosabb osztályok, nem gondoskodtak arról, hogy agg korukban, mikor már a munkára képtelenek, legyen miből megélniök. Ezért egy általános nyugdíjintézet alapítását javasolta, mely főleg az iparosokra és mezőgazdákra fordítsa figyelmét, s ez az intézet Brassóban 1844-ben tényleg meg is alakult.

Ha eddigelé Lange az iparegyesület által az iparos osztálynak eszmecsere és tanulás által való szellemi emelkedéséről; a takarékpénztár által a takarékosági hajlam kifejlődéséről és öregbedéséről; a nyugdíjintézet által az elaggott munkaképtelenek megélhetéséről, s a két utóbbi által a polgárnak és mezőgazdának adandó olcsó kölcsönökről gondoskodott, — e jótévő intézeteit 1847-ben a brassói zálog-kölcsön-intézet megalapítása által tette teljessé. Olcsó kölcsönök szerzésére nyújtott ezáltal módot olyanoknak, akiknél pillanatnyi szükséglet megszüntetéséről van szó, s akiknek szilárd vagyonuk nincsen; és a mi főérdeme, gátat vetett az erősen elharapódzott uzsorának.

De Lange sok más irányban is áldásthozó működést fejtett ki. Így Schenk Györgynek egy az élő törvényekről irt német röpiratát lefordította magyarra, s mind a két nyelven kinyomtatva terjesztette. Lange e munkájában a Schenk által Gácsországra föllállított theoriákat Magyarországra és az erdélyi részekre is alkalmazta, és az élő törvényeknek a házak, pajták, magtárak körül való alkalmazását, mint a fahiány megszüntetésére, s a tűzvészek terjedésének meggátlására szolgáló eszközt melegen ajánlotta. E röpirat közhasznu célját fölismerve az erdélyrészi gazdasági egylet Langet tiszteletbeli tagjává választotta. Sokat tett és fáradozott ezeken kívül Lange a selyemtenyésztés meghonosítása és terjedése érdekében is.

Ily sokoldalu és kizárólag közhasznu működésért bő elismerést aratott; különösen földieki tisztelték, szerették és föltétlen bizalommal viseltettek iránta. Ez általános szeretet nagyban enyhítette e nemes emberbarát szenvedéseit, melyeket kínos betegsége, mely élte alkonyán lepte meg, okozott neki. A halál, mely 1875 április 18-án érte utól, megváltás volt számára. Fájdalmas részvételt kísérté Lange Pétert sirjához mindenki aki ösmerte, s emléke tuléli őt nemzedékeken át. Férfi volt a szó nemes értelmében; az önzetlen, közhasznu törekvés méltó példaképe.

GÁMÁN ZSIGMOND, a kereskedelmi s iparkamara titkára,
Kolozsvártt.

A kereskedelmi s iparkamarák keletkezésüktől fogva hivatva voltak a hazai ipar és kereskedelem érdekeit hathatósan előmozdítani. Működésük első időszakában azonban ez intézmény nem mindenütt találkozott az iparosok rokonszenvével. Lassan-lassan azonban a kamarák működése ellen mutatkozó ellenszenv is eloszlott s ez főleg a kamarák derék titkárainak köszönhető, kiknek közhasznu működése által a legszélesebb körökben meg kellett győződni a kamarai intézmény fontosságáról, sőt szükségességéről. E titkárok között első helyen áll Gámán Zsigmond, ki több mint harminczöt év óta működik egy és ugyanazon kamaránál. Maga e negyedfél évtized alatt kifejtett munkásság, ha csak a közönséges mederben mozgott volna is, érdemül volna betudandó. De kétszeresen érdemteljes és elismerésre méltó e működés, ha az oly hasznos irányban érvényesül, mint Gámán Zsigmond által, ki közhasznu tevékenységével mintául szolgált többi kollégáinak.

Még az ötvenes évek elején kezdte meg hivatalos működését és csakhamar beleélte magát új hatáskörébe. Alapos tanulmányokat

tett a közgazdaság minden ágában és kiváló előszeretettel fordult az akkor még teljesen parlagon heverő ipar mezejének művelésére. Az ipar szellemi munkásai között egyike volt a legelsőeknek és buzdító, serkentő szavainak, fejlesztő cselekedeteinek sokat köszönhet az erdélyi részek ipara. Pénzüntézeteket létesített, kiállításokat rendezett, a vasúthálózat kiterjesztéseért küzdött, ipar- s kereskedelmi iskolákat, tannműhelyeket létesített, és sok-sok üdvös mozgalomnak kiindulási pontja az ő eszméiben, az ő kezdeményezésében, az ő tevékenységében keresendő.

Példás volt mint tisztviselő; szorgalma, lankadatlan, tevékeny munkássága nem ismert határt. És kötelességeinek pontos teljesítése által, szerény fellépése, nyájas modora és kellemes érintkezési módja által csakhamar köztiszteletet szerzett magának, ezáltal tekintélye is folyton emelkedett s így jelentékeny befolyást nyervén a közügyek intézésében, működéséhez a legszebb eredmények fűződhetnek.

De nemcsak működésének színhelyén, nemcsak kerületében és az erdélyi részekben, hanem a közgazdasági élet fejlődésével az egész országban lett neve ismeretes és köztisztelet tárgya. A kik az ő kamarai jelentéseit ismerik, tudják, hogy azoknak írója, Gámán Zsigmond széles látkörrel, rendkívüli szakmabeli műveltséggel van megáldva; nézetei egészséges alapon nyugosznak, kitűnő érzéke fölismeri az ipar és kereskedelemnek sokirányú követelményeit s a legcsekélyebb tér sem kerüli el figyelmét, melyen javítani, teremteni lehet, s a legkisebb hiba sem, a melyen segíteni kell.

A fontosabb közgazdasági kérdésekben kidolgozott emlékiratait, például legutóbb a romániai vámkérdésben készített memoranduma a legbecsesebb enémű szakmunkák közé tartoznak. Rendkívüli gyakorlati tapasztalatait s elismert szakértelmét máltányolják a felsőbb körök is, mert kevés oly fontos közgazdasági és ipari intézkedés van, melyre nézve — ha ugyan szakvélemények általában kikéretnek — a Gámán véleménye be nem kéretett volna.

De mint már érintve volt, nemcsak a tollal, az irodalmi téren száll síkra a kereskedelem és ipar érdekeiért, hanem a gyakorlati térre is átviszi tevékenységét és számos nagyfontosságú kezdeményezés és sok közhasznú intézkedés neki köszöni létét. Kiváló és maradandó érdemeket szerzett az erdélyi részek közgazdasági életének fejlesztésében és azok között, kiket e néven mint uttörőket említettünk, Gámán mindenesetre a legelsőek közé valók. És negyedfél évtizeden

át tartó buzgó, odaadó ügyszeretetéért és soha nem lankadó munkás tevékenységeért méltán tarthat számot a legjobbak kitüntető elismerésére. Mint a kamarai titkárok nesztora nemcsak korban, hanem az általa fölmutatható eredmények és elévülhetlen érdemeiért is az elsők sorában áll, kinek példáját kollegái tisztelettel ismerik el követésre méltónak.

Gámán Zsigmond született Kolozsvártn 1829-ben márcz. 2-án polgári szülőktől. Tanulmányait a kolozsvári gymnaziumban s lyceumban végezte. A tanteremből 1848-ban az „Ellenőr“ czimű ellenzéki lap szerkesztőségébe, s 1849-ben a honvédség kötelékébe lépett. Báró Kemény Farkas ezredesnek segédtisztje lett s mint főhadnagy Sibón tette le a fegyvert. Be volt sorozva az osztrák hadseregbe s midőn Olaszországból 1850-ben haza került, előbb mint nevelő és író foglalkozott, 1851-ben pedig az akkor felállított kereskedelmi és iparkamaránál nyert alkalmazást, mint jegyző.

1855-ben e kamara titkárává lőn választva s e minőségben működött és működik azóta. Része van tehát mindabban, a mit ez intézet 35 év alatt létre hozott — kiválóan az addig annyira elhanyagolt hitelügy szervezése és az ipar és kereskedelmi szakoktatás terén. A kolozsvári pénzüintézetek legidősbike, a „kisegitő takarékpénztár“ 1858-ban az ő kezdeményezésére létesült s ez intézet mintájára alakultak az erdélyi más városok hasonló pénzüintézetei.

Ő rendezte 1857-ben az első erdélyi iparkiállítászt Kolozsvártn, a kamara megbízásából. Sokat küzdött az erdélyi vasút létesüléseért hogy az arad-gyulafejevári előbb létesült, mint a n.-várad-brassói, annak a Schmerling-féle politika volt az oka.

Része volt az újabb időben keletkezett pénzüintézetek alakításában s azoknál az igazgatóság tagjaként szerepel, míg a Hitelbanknál a titkári teendőket is végzi.

Mint közgazdasági előadó indítványozta a kolozsvári ipartanműhelyek felállítását, a melyek az építő-, a fa- és fémipar számára azon feladatot kísérték meg: miképp lehetne a gyakorlati tanítást az elméletivel sikeresen összekötni? A kísérlet most harmadik évfolyamában van, s ha sikerül, utánzásra méltó például szolgálhat az egész ország számára.

KATONA ZSIGMOND, gyógyszerész, Kecskemét.

Katona Zsigmond nagyfontosságu szolgálatokat tett a magyar ipar ügyének az iparos-mozgalmaknak a vidéken való fölébresztése, és rendszeres, józan fejlesztése, továbbá a kiállítási ügynek ujból való fölkarolása által. A kecskeméti iparegyletnek ő volt éveken át buzgó és tevékeny elnöke, s e minőségében rendezte 1872-ben a kecskeméti iparkiállítást, melynek lelke volt. E kiállítással meghonosította az ujabb alkotmányos aerában a kiállításokat, melyek azóta nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is szépen fejlődtek az ipar s az iparosok nem csekély előnyére.

Született Szatmármegyében 1828. máj. 1. Vámfaluban, hol atyja református lelkész volt. 1831-be árván maradt, további neveltetéséről akkor még életben volt nagyatyja gondoskodott. Gimnáziumi tanulmányait előbb Nagy-Bányán, majd Máramaros-Szigeten végezte, összes tanévein át minden tantárgyból kitüntetéssel. — Tanuló korában a papi pálya volt czélja, de Nagy-Bányán egy gyógyszerész, kivel véletlenül ismerkedett meg, a gyógyszerészetre buzditotta, így rokonai tanácsára is hajolva 1843-ban a gyógyszerészi pályára lépett. Az 1848-ki forradalom mint segédet Debreczenben találta, honnan

mint önkéntes az arad-bánati táborozásban vett részt. Századában egyedül ő beszélvén románul, több érdekes megbízatást nyert. A forradalom után egyetemi tanulmányait elvégezvén, épen külföldre készült, midőn egy igen kedvező meghívás folytán ismét Debreczenbe mehetett első segédnek. 1853. végén Aradmegyében a borosjenői gyógyszerért megvevén, 1854-ben Debreczenből nőül vette Galamboszi Kiss Mihály városi tisztviselő leányát Marit, kivel nagy családot alkotva ma is boldog és példás házasságban él.

Borosjenői kis gyógyszerértára munkához szokott erejének kevés foglalkozást adott, s így szabad óráit komoly tanulmányokra fordította. Mint gyógyszerész hamar észrevette azt, hogy nemcsak a drágább külföldi, de a hazában termő gyógynövényekért is mily roppant összeg vándorol hazánkból a gazdag külföldre, holott szorgalmas gazdálkodás és utánjárás mellett ez összegek nagy része megtakarítható lenne; megkezdte tehát mindazon gyógynövények tenyésztését, melyek éghajlatunk alatt termelhetők s föltette magában, hogy ezekből legalább annyit termel évenként, mennyivel külföldről szerzett szükségleteit fedezheti. Fáradozásai reményeit messze tulszárnyalták; minél nagyobb mérvben igyekezett termelni. Bécs, Drezda, Stuttgart, Berlin, Hamburgból a kereslet annál nagyobb lett. E körülményre az akkori szaklapok útján felhívta kartársai figyelmét, ezeknek tanácsot, utmutatást adott a termelésre, buzdításul ingyen magvakat ajánlott, és példáját kartársai követték is. 1876-ban kormányunkat a konzulátusok figyelmeztették a gyógynövények termelésének fontosságára, minek folytán ez hazai gazdasági egyleteinket buzdítva fel is hívta a gyógynövények termesztésének felkarolására. Tehát Katona 15—20 évvel előbb volt már szerény uttörő e téren, mint azt a hivatottak tanácsolni jónak látták.

Ugyancsak azon időben a községek által alakított epreskert és minta-faiskolák főgondnoksága reá bízván, ezeket rövid idő alatt valóban példányszerű felvirágzásra sikerült emelnie. Mely munkásságáért a járás és község elismerésével, a debreczeni kertészeti társulat pedig tiszteletbeli tagsággal jutalmazta.

Gyermekei neveltetése végett 1867-ben Kecskeméten vásárolt gyógyszerértart és bucsut vett kis városától, hol áldásos tevékenységével és szüntelen munkásságával a legszebb emléket biztosította magának.

Kecskeméten mindenekelőtt gyógyszerértára emelése volt főtörekvése; de munkabíró tevékenységét már másfél év mulva az

iparegylet vette igénybe, mely Kiss Miklós főispán lemondásával, elnökéül választotta. E váratlanul jött, legkevésbé se keresett tisztelet úgy vette idegen létére, mint a szíves bizalom előlegezését, melyet kiérdemelni szent kötelességének ismert. A kötelességet hat és fél-éven át hiven teljesítette. Az iparegyletnek a legkedvezőbb feltételek mellett diszes házat szerzett, s oly népszerűvé tette az együletet, minő addig és azóta soha sem volt. Tagjai számát megháromszorozta; saját vagyona koczkáztatásával rendezte az 1872. évi országos iparkiadást, mely fényes sikert aratott. E kiállítás érdekében bámulatos tevékenységet fejtett ki. Senkiséb bizott az ügy sikerében, Katonát gunyolták, tervét kicsinyelték, de ő rendithetlen bizalommal dolgozott az ügy érdekében. És a kiállítás sikerét mindenki elismerte s abból a hivatottak bátorságot merítettek a későbbi kiállítások rendezésére. A mily nagy volt a kiállításnak reá nehezült munkája, ép oly nagy volt a harc, melyet érette meg kellett vívnia. Ő az iparegyletet egy egészszé, nagygyá akarta tenni; e törekvését sokan politikai és egyéb okokból meg akarták hiúsítani és ez munkakedvét megingatta és elnöki állásáról lemondott. De azért nem szűnt meg az ipar és kiállítások ügyét szolgálai, melyeknek azóta is igen nagy szolgálatokat tett.

Ugyanazon időben, midőn az iparegyletnél működött, alakult a kecskeméti nőegylet 600 taggal, ez Katonát megválasztotta pénztárnokának, s e minőségben való munkássága a legszebb elismeréssel találkozott; a nők ezüst irókészlettel tisztelték meg, miután tíz évig vezette csaknem összes egyleti ügyeiket.

A szegedi és székesfehérvári országos, valamint a bécsi világkiállítások alkalmával az összes kecskeméti kiállítók ügyeinek intézője volt, mint jury-tag, a két első kiállításban szintén tevékeny részt vett.

Mint gyógyszerész kartársai bizalmából az országos gyógyszerész egyesületnek igazgató tagjaként működik 17 év óta. Időközben évenként ismeretei öregbítése végett a hazában több felé, ugyisint Dél-Német-, Francia- és Olaszországban különböző időkben utazásokat tett, s itt szerzett tapasztalatait is a köz javára értékesítette. A gazdasági egyesületnek egyik legbuzgóbb választmányi tagja és többrendbeli kisebb kiállításait kitünő izléssel és mindig fényes sikerrel rendezte.

A munka lévén éltető eleme, pihenő órái abból állanak, hogy szép és általa alakított nagy gyümölcsösében, hol a legkitünőbb gyümölcsök találhatók, munkálkodik. Tapasztalván, hogy hazánk

közgazdasági fejlődésének, különösen Kecskeméten, kiválóan a gyümölcsészet igen fontos ágát képezi, mely szakszerű kultúra nélkül öntudatos fejlődésnek alig fog indulhatni, szünóráiban igyekezett a Kecskeméten található összes gyümölcs-fajokat tanulmányozni, helyes neveiket kikutatva, a gazdasági egyesület kertészeti szakosztályának tagjaival jóságukat megállapítani, úgyszinté termőképességük és tarthatóságuk szerint kereskedelmi értéküket megbeszélni. Igen sokszor egy pár gyümölcsből, mit a piacon észrevett, egész kosárral kellett megvennie, mert a termelő keveset eladni nem akart, így még e közhasznú tanulmányai is nem jelentéktelen anyagi áldozatot követeltek tőle. Négy évi munkássága eképen összeállított eredményét a kecskeméti gazdasági egyesület az 1885. évi országos kiállítás nemzetközi tárlatán mutatta be és ekkor Katona szakmunkáscsáját a legelső tekintélyek örömmel és elismeréssel fogadták.

Az 1885. évi országos kiállítás érdekében mint a Kecskemét alkerületi bizottsági alelnöke a legbuzgóbban működött. Mint kiállító három osztályban vett részt, mindhárom osztályban kitüntetést kapott. Kiállított tárgyai felett még a külföldi szaklapok is nagy elismeréssel nyilatkoztak.

A közügyek terén kifejtett munkásságáért elismerést több ízben nyert, így még mintegy 30 év előtt a helytartóság részéről, a magyar miniszterium részéről három ízben, végre az 1885. évi budapesti országos kiállítás alkalmából ő felségének legmagasabb elismerését nyerte.

De tevékenysége nem csorbult volna, ha azt elismerés sohasem kíséri. Katona ritka ember, kinek nemes, föltett szándéka volt a közügyeknek szolgálni, s bár sokszor hálátlanságot aratott, e nemes törekvésétől soha el nem tántorodott. Az ipar és a kertészet csemetéit fejtegette legnagyobb előszeretettel. A kiállítások terén egyik legérdemesebb uttörő, az ipari mozgalmaknak egyik leghivatottabb fejlesztője, s a kertészeti ipar egyik leghasznosabb munkása volt, s az ma is. Mert igazi boldogságot érez, ha egy-egy fontos, humanus ügynek szolgálatot tehetett, s ha önzéstelen, odaadó munkássága, jutalmat nem kereső, akadályt nem ismerő buzgalmaival a közügyeket egyik-másik irányban előbbre vihette.

A magyar ipar ügyének kevés hivatottabb munkása volt nálánál, s ezért e téren szerzett érdemeiért nem lehet kifeledni ott, hol az ipar uttörőinek érdemeit egyenkint és összesen kell méltányolni.

LENGYEL ANTAL, Szolnok.

A kiknek elfoglalt állásukkal járó kötelességük, egy nagy nemzet, vagy annak bizonyos osztálya sorsát intézni: ebbeli kötelességüknek a haza javára való pontos teljesítése által méltó érdemet szereznek arra, hogy nevük és működésük a történelem lapjain — az utókor okulása céljából is — megörökíttessék, a nemzet javának előmozdítása által szerzett érdemeikért pedig a minden oldalról jövő elismerés és hála nyilvánítások részeseivé legyenek, daczára annak, hogy ők csak állásukkal járó kötelességüket teljesítik.

A kinek az a rendeltetése, hogy csak szűkebb körben működjék, pl. egy-egy város ügyeinek intézésében vegyen részt és ezen rendeltetésénél, ezen hivatalos állásánál fogva kötelességét azon város lakosainak javára lelkiismeretesen és pontosan teljesíti, bizonyára nemcsak közbecsülést, hanem elismerést és hálat nyer közhasznu működéseért és buzdító példaként dicsőíttetik az utókor előtt. Pedig ez is csak kötelességét teljesíti, azon kötelességét, melynek elhanyagolása vagy nem teljesítése állásának, kenyerének elvesztését vonhatná maga után.

Ha a magyar nemzet megérdemlett tömjénzessel jutalmazza azt, ki állásával járó kötelességét hiven teljesíti és a nép, a haza javát — habár állásánál fogva hivatalos kötelességből is — hathatósan előmozdítja: mennyivel inkább tartozik elismeréssel, hálával és közbecsüléssel azoknak, kik nem hivatalos állásuknál fogva, nem kenyérkeresetből, nem haszonlesésből, hanem önzetlen hazafiságból szentelik életüket, erejüket, sőt véres verejtékkel szerzett magánvagyonuk egy részét egy fontos nemzeti ügynek, melynek előmozdítása tisztán hazafias és nem hivatalos állással járó kötelesség.

Ha mintaképnek ismerjük el azt, ki kenyereért megdolgozik, a nyert fizetésért kötelességét pontosan teljesíti: mennyivel inkább szolgálhat mintaképül az utókornak az, ki a nemzet egy-egy osztályának javát nem kötelességből, hanem ügyszeretetből, nem önző célokból, hanem tisztán hazafiságból tehetségével előmozdítja; ki küzd, harcol, fárad, időt, pénzt, erőt áldoz azon néposztály érdekében, melynek ügyét önkényt magáévá tette és kinek becsvágya teljesen ki van elégítve, ha tapasztalja, hogy alkotásai üdvös gyümölcseit azok élvezik, kiknek érdekeiért élete legjavát áldozta. Ilyen, a szó legnemesebb értelmében hazafias és humanus ember **Lengyel Antal** Szolnokon, ki — bármily kis körben folytatja is áldásthozó ténykedését — az egész nemzet elismerésére és közbecsülésére érdemes és méltó arra, hogy az utókornak a magyar ipar terén évek óta folytatott önzetlen hazafias működésének és úttörő alkotásainak ismertetése mellett, buzdító példaként bemutatassék.

Lengyel Antal született 1839-ben Szolnokon, hol atyja, a ki nagyon értelmes, előretörekvő ember volt, az akkoriban még virágzó szűcs ipart folytatta. Atyja jó nevelésben ohajtván legidősebb fiát, Antalt részesíteni, az elemi iskola sikeres bevégezése után a Szt.-Ferencz-rendiek szerzetének vezetése alatti szolnoki gimnáziumba iratta be, hol a szép tehetséggel megáldott fiu a négy osztályt jó sikerrel bevégezte. Ezután tanulmányai folytatása végett Szegedre ment, hol a gimnázium 5. és 6. osztályát végezte. Szegedről a német nyelvnek gyakorlatilag való elsajátítása céljából Bécsbe ment és itt hajlamait követve, kereskedelmi tanfolyamokat látogatott. A kereskedelmi iskolából mint jól képzett kereskedő kerülván ki, Bécsben kereskedést nyitott.

Minden szakértelme és igyekezete daczára, néhány évi küzdelem után kénytelen volt kereskedését beszüntetni. Haza jöven és látván,

hogy Szolnokon megfelelő állásra szert nem tehet, üzletnyitással pedig az akkori viszonyok között exisztenciáját meg nem alapíthatja, 1863-ban eltökélte magát arra, hogy Amerikába vándorol. E tervét végre is hajtotta, a mennyiben még ugyanazon évben már New-Yorkban volt. Számolt a körülményekkel és korántsem keesegtette magát azon reménnyel, hogy Amerikában minden fáradozás nélkül szerezhet magának exisztenciát. Jól tudta, hogy Amerika csak azok számára tárja fel aranybányáit, kik arczuk verejtékével dolgoznak meg az aranyért. Nyolcz évig tartózkodott Amerikában, hol az angol nyelven kívül még igen tág ismeretkörre, az amerikaiak praktikus észjárására, sokoldalu tapasztalatokra és csinos vagyonra tett szert. 1871-ben haza jött, letelepedett szülővárosában Szolnokon, szerzett vagyonát öcsese üzletébe fektette, mely üzletnek azután társa, később pedig, öcsésének elhalálása után, egyedüli birtokosa lett. Lassanként megismerkedvén a hazának és szülővárosának távolléte alatt lényegesen átalakult viszonyaival, hozzálátott, hogy az Amerikában szerzett hasznos tapasztalatokat itthon hazája, szülővárosa és polgártársai javára értékesítse. A közgazdaság terén való működését azzal kezdte, hogy a Szolnokhoz tartozó szandai szőlőtelep egy részét megvásárolván, azon a szőlőművelés amerikai rendszerét honosította meg. A szőlőtulajdonosokat ily módon meggyőzte és megtanította, miképen kell és lehet okszerű gazdálkodás által a szőlőfajokat nemesíteni, bebizonyította kísérletek által, hogy az amerikai és olasz szőlőfajok megteremnek kellő ápolás mellett hazánk és különösen a szandai talajban is és ezzel utánzandó példát szolgáltatott szőlőbeli birtokos szomszédainak, kiket különösen az birt arra, hogy Lengyel példáján okuljanak, hogy látták, mikép Lengyel szőlője a termesztett szőlőfajoknak a fogyasztó közönség által való kedvelése következtében mily szép jövedelmezőségnek örvend.

A jó példa és a minden oldalról jövő elismerés nem tévesztették el hatásukat, mert ma már Szolnok város intelligenciájának nagyobb része szőlőbirtokos és a Lengyel által meghonosított szőlőművelési rendszert kezdi követni.

Az iparügyi viszonyok a hetvenes évek elején Szolnokon nagyon kedvezőtlenek voltak. A céh-rendszer okozta izoláltságot az egyes iparszakmák képviselői között még a céhek feloszlása után is tapasztalni lehetett. Elszigetelten álltak egymástól az iparosok és még a közös ipari érdekek sem szülték az érdekközösség szempont-

jából szükséges szövetkezést. Ezen bajon segíteni és jobb iparügyi viszonyokat teremteni lett Lengyel Antal egyik életcélja.

Tevékeny részt vett az általános ipartársulat megalakításában és midőn 1874. évi márczius hó 25-én az ipartársulat egyelőre csekély számú taggal megalakult, Lengyel Antal az ipartársulat számvevőjeként választatott meg. Ezen minőségében és általában az ipartársulati ügyek intézésében való tevékeny részvétele közben minden felmerült ügyben oly helyes érzéket áruelt az iparügy fejlesztésének módozatait illetőleg, hogy 1875. október hó 24-én egyhangulag ipartársulati elnökké választatott.

Ezen időtől kezdődik tulajdonképeni közhasznu működése az iparügy terén és ezen időtől kezdődik a szolnoki iparügy felvirágzása, a szolnoki ipartársulat mintaszerűségének elismerése. A rendszeres ipariskola létesítésében Lengyel Antal a szó legvalódibb értelmében uttörő volt e hazában, melynek több városában létesítette ezután hasonló módon ipariskolákat.

Az ipariskolai intézmény megszilárdítása volt az egyik, az pedig, hogy az iparosoknak otthont, az iparosok intézményeinek állandó hajlékot teremtsen, volt a másik célja Lengyel Antal azon merész tervének, hogy 1200 forint megtakarított tőkével 15000 forint értékű házat építsen az ipartársulat. Csakis ily tulajdonokkal, a milyenekkel Lengyel Antal rendelkezett, lehetett a merész tervet sikerrel megvalósítani. E házépítés képezi Lengyel Antal uttörő alkotásainak egyikét és ezen alkotás az akkori viszonyok között létesítve, méltán magára vonta a legkülönbözőbb körök közfigyelmét, csudálkozását és osztatlan elismerését.

Mint ipartársulati elnöknek Lengyel Antalnak egyik főtörekvése volt Szolnok város összes iparosait a társulat kötelékébe vonni és az iparosok összes és azelőtt egymástól izoláltan álló intézményeit a társulatban és ennek házában összpontosítani, hogy így az ipari érdekeket egyesült és nagyobb erővel és tekintéllyel lehessen a társulat által képviseltetni. És sikerült neki még a csizmadiákat is a társulatba bevonni. De nemcsak az volt a célja, hogy a csizmadiákat az ipartársulat érdekkörébe és kötelékébe bevonja, hanem az is, hogy őket — kik a szolnoki iparosság legnagyobb kontingensét képezték — az ipartársulat legerősebb oszlopává változtassa. Csakhamar készen volt tervével.

1876. június havában, tehát közvetlenül a beolvadás megtör-

ténte után, az összes, az ipartársulat kötelekébe tartozó eszmadiaikat értekezletre hívta és megalakította az ipartársulat eszmadia szakosztályát, mely a eszmadiaák specialis szakérdekeinek megóvását tűzte ki működése céljául és hivatva volt, ezen működését az ipartársulat védő szárnyai alatt folytatni. Ez sikerült is. 1877. február hó 8-án már egy bizottságot választott maga mellé és ennek szakvéleményéhez képest 500 frtért talpat hozatott a megfelelő gyárból továbbelárusítás céljából. A társulat nem rendelkezvén pénz felett, saját hitelére hozatta a talpbőrt. Mikor a talpbőr megérkezett, összehívta a bizottságot, megbíráltatta vele a nyersanyagot, megmérte, meghatározta eladási árát stb. és a szakbizottság véleménye alapján áruba bocsátotta ő maga a talpbőröket, melyek csekély haszonnal csakhamar értékesítve lettek. A eszmadiaák nagyot kaptak az első forrásból beszerzett talpbőrökön, melyek jó minőségűek voltak. jó mértékben lettek kiszolgáltatva és lényegesen olcsóbbak voltak, mint a kereskedésekben elárusítottak. Az ipartársulat viszont az amúgy értékesített talpbőrökön néhány frtot még nyert is, melyet azonban Lengyel kizárólag az újabb és újabb vásárlások által mindinkább megizmosodó nyersanyagraktár céljaira fordított.

A nyersanyag raktár létesítésében Lengyel Antal úttörő volt, mert míg a hazai iparosok csak most kezdik a nyersanyagraktár létesítési munkálatait, ő már egy évtizeddel ezelőtt valósította meg a legüdvösebbnek bizonyult eszmét. Ezen tíz év alatt Lengyel a nyersanyagraktár ügyeit a legönzetlenebb áldozatkészséggel, szakavatottsággal és buzgalommal vezette és intézte s ennek köszönhető, hogy a nyersanyagraktár ma már 30.000 frt évi forgalmat csinál és mintegy 3000 frt alaptőkével rendelkezik.

Lengyel a szolnoki iparosoknak nemcsak anyagi érdekeit mozgatótta elő, a memyiben az ipartársulati házat szerezte meg részükre és a nyersanyagraktárt létesítette, hanem gondoskodott arról is, hogy szellemileg is tovább művelődhessenek. E célból keresztülvitte, hogy a volt népkör könyvtárával az ipartársulatba olvadjon és megalakította Kreutzer Balázs buzgó közreműködésével az ipartársulati olvasókört. Meghonosította az ipartársulatban a nyilvános felolvasásokat, melyekben az ország számos nevezetes embere vett részt. Lengyel Antal továbbá szíve egész melegevel szereti azon osztály ügyeit, melynek boldogulása és képzése érdekében élete javát áldozá. Szíve minden dobbanása, lelke minden gondolata azon intézményé,

melyet ő teremtett és tett nagygyá, virágzóvá, mintaszerűvé és a mely más cím alatt ugyan, de az ő inteniói szerint folytatja áldásdús működését az ő nyomdokain haladó Kreutzer Balázs ipartestületi elnök ügybuzgó vezetése mellett.

Azon tekintélyes állást, melyet Lengyel Antal vívott ki a szolnoki ipartársulatnak, megtartotta annak jogutódja: a szolnoki ipartestület, mely mellé Lengyel Antal Szolnok város tanácsának mint elsőfokú iparhatóságának egyhangú határozata folytán állandó iparhatósági biztossá neveztetett ki. Ezen állásában minden tőle kitelhetőt elkövet az iparosok és az ipartestület érdekében; az iparosok bizalma, szeretetteljes ragaszkodása Lengyel Antal irányában azóta, mióta az iparügyek tényleges és névleges vezetését Kreutzer Balázs vette át, nemcsak nem csökkent, hanem minden alkalommal még öregbedik: bebizonyult ez a többek között akkor, mikor az 1885. évi bpesti országos kiállítás körüli érdemeiért a legfelsőbb királyi elismerésben részesült, mely alkalommal őt az ipartestület a legrokonszenvesebb óvácziókban részesítette.

Lengyel Antal, kinek nevéhez annyi úttörő alkotás fűződik, nem szűnt még meg az iparügy egyik leghivatottabb bajnoka lenni, megérte még életében azt, hogy láthassa, mikép az általa teremtett intézmények virágoznak, átlengi azokat az ő szelleme, jellemzi azokat az ő praktikus rendszere.

